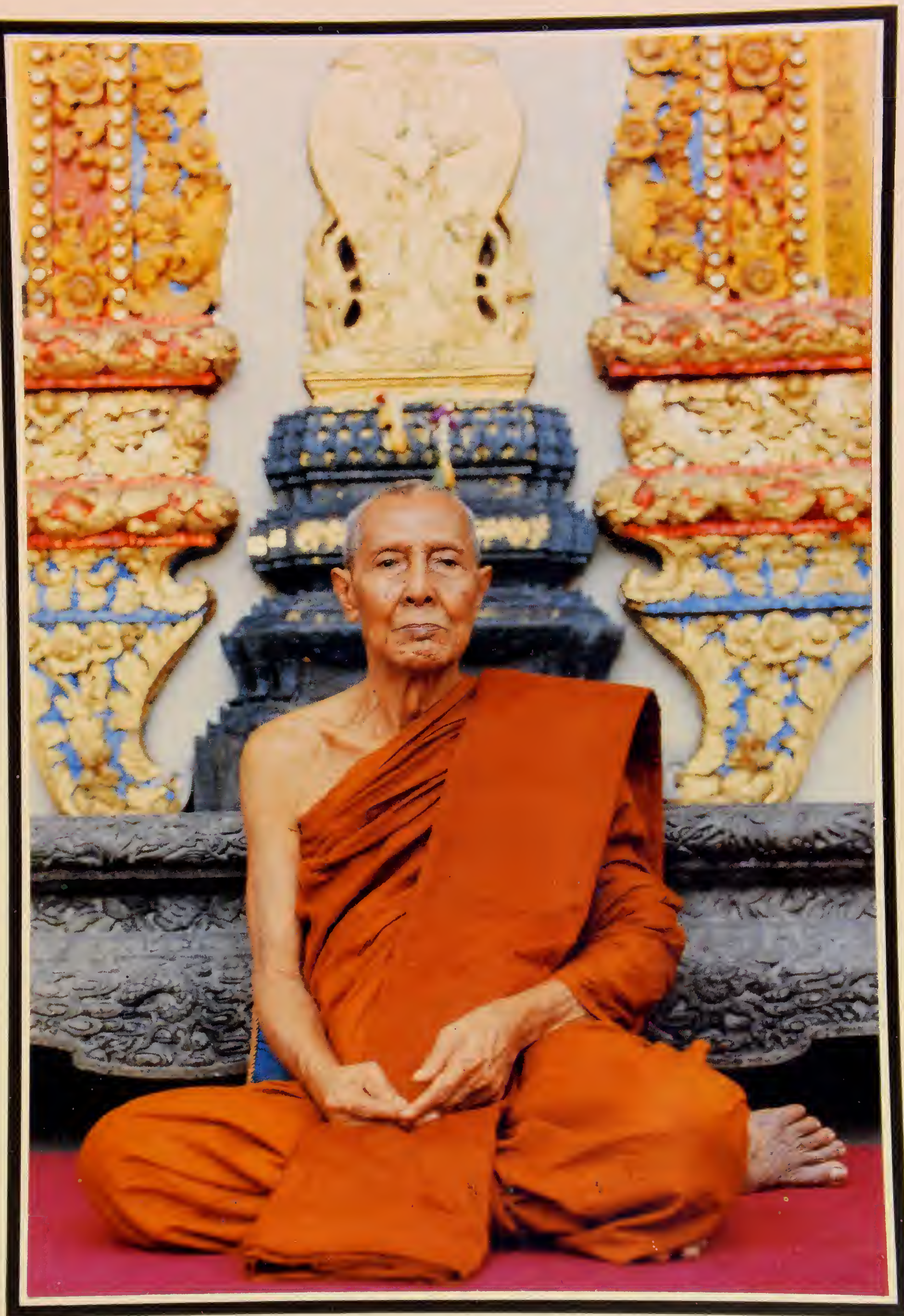

พระราชทานเพลิงศพ
พระญาณวโรดม
(สนธิ์ กิจฺจกาโร)

๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๗

คำนำ

วันที่ ๒๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ นี้ ทรงพระกรุณาโปรดฯ กำหนดพระราชทานเพลิงศพพระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจฺจกาโร) รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้รำลึกถึงอุปการคุณของพระญาณวโรดม จึงได้พิมพ์หนังสือเอกเทสสวดมนต์และศาสนพิธีที่ท่านได้รวบรวมและเรียบเรียงไว้ เป็นอนุสรณ์และอุทิศส่วนกุศลถวาย

พระญาณวโรดม กิจฺจกาโร ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นอเนก อาทิเป็นกรรมการแผนกตำรา เป็นกรรมการกองอำนวยการ กรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รวบรวมเรียบเรียงหนังสือประมวลปัญหาหลักธรรมวินัย สำหรับเป็นเครื่องประกอบการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ได้รวบรวมหนังสือเอกเทสสวดมนต์ พร้อมอธิบายวิธีการใช้ในพิธีต่าง ๆ ตามนัยแห่งสวดมนต์ฉบับหลวง รวบรวมเรียบเรียงหนังสือคู่มือศาสนพิธีสังเขป มอบลิขสิทธิ์หนังสือนั้นทั้งหมดแก่มหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์จำหน่าย นับว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม และภิกษุสามเณร พุทธศาสนิกชนทั่วไป

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ รำลึกถึงอุปการคุณที่ท่านได้มีแก่มหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนั้นจึงได้จัดพิมพ์หนังสือเอกเทสสวดมนต์และศาสนพิธีสังเขป เป็นธรรมทานในงานพระราชทานเพลิงศพ

ขออำนาจกุศลบุญราศี ที่ท่านได้บำเพ็ญมาแล้วและอันเกิดจากการพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมทานแก่ท่านผู้มาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพนี้ จงเป็นพลวปัจจัยนำให้สัมฤทธิ์อิฏฐวิบากวิบุลมนุญผล แด่ท่านเจ้าคุณพระญาณวโรดม กิจฺจกาโร ตามควรแก่คตินิยม เทอญ.

มหามกุฏราชวิทยาลัย
ในพระบรมราชูปถัมภ์
ธันวาคม ๒๕๒๗

พระบรมราชานุเคราะห์
ในการศพพระญาณวโรดม

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๕๔๘๓

สำนักพระราชวัง

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจฺจกาโร) รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

รายละเอียดมีแจ้งในต้นหมายรับสั่งที่แนบมาพร้อมนี้.

บุญสม พิมพ์.

(signature) หาน.

วัน	หน้าที่ หนักงานพระราชพิธี
	นำหมายนมัสการ สมเด็จพระญาณสังวร
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

(signature)

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๕๙๔ สำนักพระราชวัง

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร และเรืออากาศเอก วีระยุทธ ดิษยะศริน พระสวามีในสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ไปพระราชทานเพลิงศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) รองเจ้าอาวาส วัดบวรนิเวศวิหาร ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลาอิศริยาภรณ์ ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมรุ พระราชทานเพลิง สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบปรกติขาว ไว้ทุกข์.

บุญสม พิมพ์.
หาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายนมัสการ สมเด็จพระญาณสังวร
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่.......... สำนักพระราชวัง

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

<u>วันศุกร์ ที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๗</u> เวลา ๑๔.๓๐ น. เจ้าพนักงานจัดการเปลื้องเครื่องสุกำศพ ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยมประกอบศพ ฉัตรเบญจาตั้งประดับ แล้วเชิญบุพโพไปเผา ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

เวลา ๑๖.๓๐ น. บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานในการออกเมรุ พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

<u>วันเสาร์ ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๗</u> เวลา ๑๐.๔๕ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉัน

เวลา ๑๔.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล เชิญโกศศพขึ้นรถยนตร์วอประเทียบ จากวัดบวรนิเวศวิหาร ไปยังเมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส หยุดรถ ตั้งกระบวนแห่ศพเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร และเรืออากาศเอก วีระยุทธ ดิษยะศริน พระสวามีในสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ไปยังพลับพลาอิศริยาภรณ์ ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมรุ พระราชทานเพลิง สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

<u>วันอาทิตย์ ที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๒๗</u> เวลา ๗.๐๐ น. พระราชทานผ้าไตร และภัตตาหารสามหาบ ในการเก็บอัฐิ

แต่งกายเครื่องแบบปรกติขาว ไว้ทุกข์.

บุญสม พิมพ์.

ลาวัลย์ ทาน.

ด่วนที่สุด

ที่ รล ๐๐๐๓/๖๔๖๘

สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

เรื่อง ทรงรับเชิญเสด็จ ฯ ไปพระราชทานเพลิงศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร)

นมัสการ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร
อ้างถึง หนังสือสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล ๐๐๐๓/๑๐๒๕๑ ลงวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๒๗

ตามหนังสือที่อ้างถึง ทรงรับเชิญเสด็จ ฯ ไปพระราชทานเพลิงศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส นั้น

บัดนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ จะเสด็จ ฯ ไปพระราชทานเพลิงศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) ในวันเสาร์ ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๗.๐๐ น.

จึงขอนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)
ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์
โทร. ๒๒๑๑๕๑ - ๕ ต่อ ๒๑ และ ๕๙

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๔๖๕๐

สำนักพระราชวัง

๓๑ ตุลาคม ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วัน พระราชทานศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๗ เวลา ๑๐.๑๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

บุญสม พิมพ์.

ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายนมัสการ สมเด็จพระญาณสังวร
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๔๗๘

สำนักพระราชวัง

๑๑ กันยายน ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๕๐ วัน พระราชทานศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๒๗ เวลา ๑๐.๑๐ น. พระสงฆ์ ๑๓ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

บุญสม พิมพ์.

ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายนมัสการ สมเด็จพระญาณสังวร
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๑๕๙๐

สำนักพระราชวัง

๒๒ สิงหาคม ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทาน พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม เป็นเสร็จการ

บุญสม พิมพ์.

ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายนมัสการ สมเด็จพระญาณสังวร
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑ ๑๒๘๑

สำนักพระราชวัง

๓๑ กรกฎาคม ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วันพระราชทานศพ พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๐.๐๐ น. พระราชทานพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ วางที่หน้าโกศศพ พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

บุญสม พิมพ์.

ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายนมัสการ สมเด็จพระญาณสังวร
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

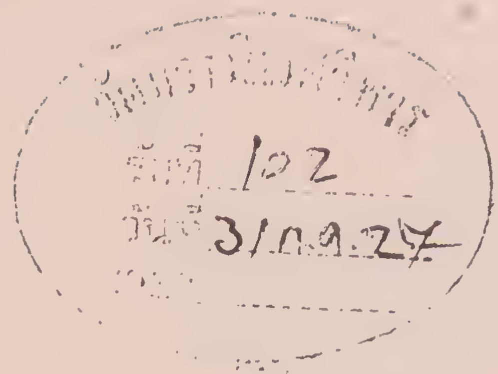
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

ด่วนที่สุด

ที่ รล 0003/๑๑๓๑

สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม.10200

3/ กรกฎาคม 2527

เรื่อง การมรณภาพของพระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจฺจกาโร)

นมัสการ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร

อ้างถึง ลิขิตที่ พ.101/2527 ลงวันที่ 29 กรกฎาคม 2527

ตามที่พระคุณเจ้าได้กรุณาแจ้งไปว่า พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจฺจกาโร) รองสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นหิรัณยบัฏ และรองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ได้ถึงแก่มรณภาพด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2527 และกำหนดรับพระราชทานน้ำสรงศพ ในวันที่ 30 กรกฎาคม 2527 เวลา 17.00 น. ที่ศาลา 150 ปี วัดบวรนิเวศวิหาร ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ฯพณฯ นายเชาวน์ ณศีลวันต์ องคมนตรี เชิญพวงมาลาหลวงไปวางที่หน้าโกศศพ ในวันจันทร์ที่ 30 กรกฎาคม 2527 เวลา 19.00 น. และพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศพ พระญาณวโรดม โดยตลอด

จึงขอนมัสการมาเพื่อได้โปรดทราบ

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)
ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร.2211151 - 5 ต่อ 20, 21, 25 และ 59

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๑๒๒๖

สำนักพระราชวัง

๓๑ กรกฎาคม ๒๕๒๗

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ นายเชาวน์ ณศีลวันต์ องคมนตรี เชิญพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ วางที่หน้าโกศศพพระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

<u>วันจันทร์ ที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๒๗</u> เวลา ๑๙.๐๐ น.

บุญสม พิมพ์.
(ลายมือชื่อ) ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายนมัสการ สมเด็จพระญาณสังวร เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๑๒๐๑

สำนักพระราชวัง

๒๙ กรกฎาคม ๒๕๒๗

พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ถึงมรณภาพด้วยความชรา ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๒.๒๐ น.

วันจันทร์ ที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานน้ำหลวงสรงศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยมประกอบศพ ฉัตรเบญจาตั้งประดับ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ และพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลากลางคืน กำหนด ๗ คืน.

บุญสม พิมพ์.
ทาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายนมัสการ สมเด็จพระญาณสังวร
	เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้และเจ้าพนักงาน
	ที่มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

ด่วนที่สุด

สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๒๙ กรกฎาคม ๒๕๒๗

เรียน คุณแก้วขวัญ ฯ ทราบ

ตามที่ผมได้เรียนขอความกรุณามาทางโทรศัพท์ เรื่อง ท่านเจ้าคุณญาณวโรดม วัดบวรนิเวศวิหาร ถึงแก่มรณภาพเมื่อเช้านี้ นั้น ผมขอเรียนเพิ่มเติมดังนี้ คือ

๑. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ฯพณฯ นายเชาวน์ ณศีลวันต์ องคมนตรี เชิญพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ไปวางที่หน้าโกศศพในวันจันทร์ ที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๙.๐๐ น. ณ ศาลา ๑๐๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร

๒. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศพ ท่านเจ้าคุณญาณวโรดม โดยตลอด

๓. โดยที่ท่านเจ้าคุณญาณวโรดม เป็นพระชั้นผู้ใหญ่ และมีส่วนช่วยเหลือเป็นอย่างมาก ในระหว่างที่ทรงผนวชที่วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ผมเรียนคุณแก้วขวัญ ฯ ว่า ขอให้ดูแลและอำนวยความสะดวกต่าง ๆในการศพของท่านเจ้าคุณญาณวโรดมให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและงดงามเหมือนเช่นเดียวกับที่ได้พระราชทานพระมหากรุณาในการศพของท่านเจ้าคุณเทพกวีทุกประการด้วย

จึงเรียนมาเพื่อขอได้โปรดทราบและพิจารณาดำเนินการ

ขอแสดงความนับถือ

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)
ราชเลขาธิการ

ประวัติสังเขป

พระญาณวโรดม

(สนธิ์ กิจฺจกาโร)

พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจฺจกาโร)

ชาติภูมิ

พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจฺจกาโร) ถือกำเนิดในตระกูล มั่งเรือน โยมบิดาชื่อ แสง โยมมารดาชื่อ คล้าม เป็นบุตรคนที่ ๒ ในจำนวน ๓ คน เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ เวลา ๐๑.๐๐ น. ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ ปีกุน ณ บ้านเหนือปากคลองบางขวาง ตำบลตะนาวศรี (สวนใหญ่) อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี การศึกษาในเบื้องต้นก็ได้ศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียนในวัดใกล้บ้าน คือ วัดบางขวาง จบชั้นประถมปีที่ ๒

บรรพชา – อุปสมบท

ครั้นอายุได้ ๑๖ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดบางขวาง ตำบลตะนาวศรี อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๕๗ พระวิเชียรมุนี วัดบุปผาราม ธนบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบรรพชาแล้วก็ได้อยู่ศึกษาปริยัติธรรม ณ วัดบางขวางนั้น จนอายุครบอุปสมบทได้ จึงได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดบางขวาง โดยมีพระครูธรรมสารวิจิตร (ญาณเตโช) วัดมัชฌันติการาม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูศีลาภิรม (ธมฺมธโร) วัดบางขวาง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๖๒ ในระหว่างสำนักอยู่

ณ วัดบางขวางนั้น ได้ไปศึกษาปริยัติธรรมที่วัดบวรนิเวศวิหาร โดยเดินทางไปกลับทางเรือทุกวันเป็นประจำเป็นเวลาหลายปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ขยันขันแข็งในการศึกษา เพราะการเดินทางสมัยนั้นไม่สะดวกสบายเหมือนสมัยนี้ ต้องเป็นผู้มีอุตสาหะพยายามมาก จึงจะทำได้อย่างสม่ำเสมอ ต่อมาถึง พ. ศ. ๒๔๗๔ จึงได้ย้ายมาอยู่ศึกษาต่อ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ในสมัยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ยังทรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ ทรงครองวัด และได้เจริญก้าวหน้าในการศึกษาด้วยดีตลอดมา จนสอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญ ๕ ประโยคเป็นที่สุด

หน้าที่การงาน

พระญาณวโรดมได้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ก่อประโยชน์ให้แก่วัดและพระศาสนามาตั้งแต่ยังเป็นพระเปรียญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวกับวัดบวรนิเวศวิหารและมหามกุฏราชวิทยาลัย กล่าวได้ว่าพระญาณวโรดมได้ทำประโยชน์ในส่วนนี้เป็นอย่างมาก กล่าวคือ เมื่อสอบได้เป็นเปรียญชั้นสูงแล้ว ก็ได้เป็นครูสอนปริยัติธรรมของสำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหารตลอดมา กระทั่งได้เป็นพระเถระผู้ใหญ่มีภาระหน้าที่อื่นมากขึ้น จึงจำต้องงดการทำหน้าที่เป็นครูสอนปริยัติธรรมประจำสำนักเรียน แต่ก็ได้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนพระวินัยแก่พระนวกภิกษุ ในระหว่างพรรษกาลของสำนักวัดบวรนิเวศวิหารมาตลอดถึงชราภาพ จึงเป็นอันหยุดไปโดยปริยาย ในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการทั่วไปภายในวัดนั้น พระญาณวโรดมก็ได้มีส่วนช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ของวัดมาตั้งแต่ยังเป็นพระ

เปรียญ เมื่อเจริญอายุพรรษาขึ้น ก็ได้เป็นพระกรรมการวัด ซึ่งมีหน้าที่ในการพิจารณากิจการและเรื่องราวต่าง ๆ ของวัด และได้เป็นประธานกรรมการวัดในที่สุด ได้ทำหน้าที่นี้ตลอดมาจนถึงบั้นปลายของชีวิต

ในส่วนที่เกี่ยวกับมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้น พระญาณวโรดม ก็ได้ทำคุณประโยชน์ให้เป็นอันมาก โดยเฉพาะในด้านกองตำรา กล่าวคือ ได้ช่วยงานหนังสือธรรมจักษุ ซึ่งเป็นวารสารเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยการเรียบเรียงเรื่องคดีธรรมลงตีพิมพ์เป็นครั้งคราวมาตลอด เป็นกรรมการกองตำรา มีหน้าที่ตรวจชำระหนังสือแบบเรียนปริยัติธรรมที่ตีพิมพ์ในแต่ละครั้ง ตลอดถึงได้เรียบเรียงหนังสือตำราสำหรับเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาปริยัติธรรมแผนกนี้ และด้วยความสามารถในการรจนาดังกล่าวนี้นั่นเอง จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็น พระคณาจารย์โท ทางรจนาพระคัมภีร์ ซึ่งเป็นตำแหน่งในฝ่ายปริยัติ (เทียบกับตำแหน่งในฝ่ายบริหาร เท่าเจ้าคณะเมือง ที่ปัจจุบันเรียกว่า เจ้าคณะจังหวัด)

สำหรับตำแหน่งหน้าที่ในการคณะสงฆ์นั้น พระญาณวโรดม ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เป็นประโยชน์แก่การคณะสงฆ์เป็นลำดับมาดังนี้ :-

พ.ศ. เป็นกรรมการคณะวินัยธร ภาค ๑ เขต ๑

พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นพระอุปัชฌาย์ในคณะธรรมยุต

พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการตรวจบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นหัวหน้าคณะวินัยธร (ธรรมยุต) ชั้นต้น ภาค ๑ และรักษาการ ภาค ๒, ๖

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นคณะกรรมการพิจารณาคำร้องในคณะสงฆ์

พ. ศ. ๒๕๐๗ เป็นอนุกรรมการมหาเถรสมาคมพิจารณาอธิกรณ์,
รักษาการเจ้าคณะจังหวัดธนบุรี–นนทบุรี–ปทุมธานี–ชัยนาท (ธ),
เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑–๗ และ ๑๒–๑๕ (ธ)

พ. ศ. ๒๕๑๕ เป็นเจ้าคณะภาค ๔–๕–๖–๗ (ธ)
ลาออกจากตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๆ เมื่อ พ. ศ. ๒๕๑๙ เพราะอาพาธเบียดเบียนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นปกติ

นอกจากนี้ ยังได้เป็นกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และกรรมการสอบซ้อมหน้าที่พระอุปัชฌาย์ในคณะธรรมยุต

สมณศักดิ์

พ. ศ. เป็นพระครูพุทธมนต์ปรีชา

พ. ศ. ๒๔๙๑ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระสาธุศีลสังวร

พ. ศ. ๒๔๙๙ เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชกวี

พ. ศ. ๒๕๐๒ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพญาณกวี

พ. ศ. ๒๕๐๙ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมโสภณ

พ. ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่ พระญาณวโรดม ในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ปรากฏตามสำเนาประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ดังนี้ :–

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเด[illegible]รามาธิบดี [illegible] สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้[illegible] พระธรรมโสภณ เป็นพระเถระผู้เจริญในส[illegible] [illegible]มคธปริวรรตน์และอรรถธรรมวินัย สามารถสอบไล่[illegible] ๙ ประโยค ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระครูสัญ[illegible] พระครู พุทธ[illegible] เป็นพระราชาคณะที่ พระสาธุศีลสังวร พระราชกวี [illegible]ญาณกวี และพระธรรมโสภณ โดยลำดับ ก็รับภาระ[illegible]ศาสนา และสังวรรักษาสมณวัตรระเบียบปฏิบัติประเพณีราชการได้เรียบร้อย สมควรแก่ตำแหน่งเป็นอย่างดี มีอุตสาหะวิริยะในการประกอบพุทธศาสนกิจ เป็นหิตานุหิตประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรโดยอเนกประการ อาทิ ได้เป็นอุทเทศาจารย์สอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร เป็นกรรมการตรวจสอบความรู้นักธรรมและบาลีสนามหลวง เป็นผู้นำประโยคนักธรรมและธรรมศึกษาไปทำการเปิดสอบในจังหวัดต่าง ๆ เป็นกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นกรรมการกองอำนวยการ กรรมการแผนกตำรา และกรรมการสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นพระคณาจารย์โท ทางรจนาพระคัมภีร์ ได้รวบรวมเรียบเรียงหนังสือประมวลปัญหาและเฉลยปัญหาหลักธรรมวินัย สำหรับเป็นเครื่องประกอบ[illegible]นักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก นับว่า เป็นประโยชน์ยิ่งแก่การศึกษาพระปริยัติธรรม ได้รวบรวมบทสวดมนต์พร้อมทั้ง[illegible] ๆ ตามนัยแห่งสวดมนต์ฉบับหลวง เป็นหนังสือเอกเทศสวดมนต์ ได้รวบรวมเรียบเรียงหนังสือคู่มือปฏิบัติงาน "[illegible]อยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ ได้มอบลิขสิทธิ์ตลอดจนผลประโยชน์ทั้งหมดให้แก่มหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นรองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร [illegible]ชั้นต้น ภาค ๑ และรักษาการในตำแหน่งหัวหน้าคณะวินัยธรชั้นต้น ภาค ๒ และภาค ๖ เป็นพระอุปัชฌายะ เป็นกรร[illegible]คณะธรรมยุต เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดธรรมยุต จังหวัดธนบุรี นนทบุรี ปทุมธานี จันทบุรี ระยอง ตราด [illegible] ภาค ๑ ถึงภาค ๗ และภาค ๑๒ ถึงภาค ๑๕ เป็นเจ้าคณะภาคธรรมยุต ภาค ๔ ถึงภาค ๗ ได้เป็นประธานกรรมการ[illegible]วัดบางขวาง จังหวัดนนทบุรี วัดเนกขัมมาราม จังหวัดปทุมธานี และวัดเพชรวราราม จังหวัดเพชรบูรณ์ พระธรรมโสภณ ได้เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศหลายคราว โดยเฉพาะเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๓ ได้ร่วมเดินทางไปกับ สมเด็จพระญาณสังวร ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระสาสนโสภณ ไปให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร ณ ประเทศอินโดนีเซีย อนึ่ง พระธรรมโสภณ เป็นผู้หนึ่งที่ได้สนองพระเดชพระคุณในกรณียะต่าง ๆ เมื่อคราวทรงผนวช

สรรพกรณียกิจที่ พระธรรมโสภณ ได้ปฏิบัติบำเพ็ญมาโดยตลอด ย่อมเป็นผลดีแก่การพระศาสนา ประเทศชาติ และประชาชน ปรากฏแล้ว สมควรยกย่องให้ดำรงในสมณฐานันดรสูงขึ้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดสถาปนา พระธรรมโสภณ ขึ้นเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามที่จารึกในหิรัณยบัฏว่า พระญาณวโรดม สุตาคมธรรมาภรณ์ บวรสุทธศีลสมบัติ พิพัฒนกิจจการี ศรีคันถรจนาจารย์บัณฑิต ธรรมยุตติกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดบวรนิเวศ ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ มนุญธรรมานุนายก ปิฎกวิภูสิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูคู่พทมงคล พระครูคู่สวด ๑ พระครูวิมลภาณ พระครูคู่สวด ๑ พระครูสังฆภารวิชัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขอพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณร โดยสมควรแก่กำลังและอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุฬหิไพบูลย์ ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ เป็นปีที่ ๒๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

[signature]

นายกรัฐมนตรี

กรณียะพิเศษ

พระญาณวโรดม แต่ครั้งยังมีสมณศักดิ์ที่ พระสาธุศีลสังวร ได้เป็นผู้หนึ่งที่ได้สนองพระเดชพระคุณในกรณียะต่าง ๆ เมื่อคราวทรงผนวชแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน พุทธศักราช ๒๔๙๙ พระ-ญาณวโรดมได้เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศหลายคราว ที่สำคัญก็คือเมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมโสภณ ได้ร่วมเดินทางไปกับสมเด็จพระญาณสังวร (แต่ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ) ไปให้การบรรพชาอุปสมบทกุลบุตร ณ ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ซึ่งเป็นการบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรชาวอินโดนีเซียเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เป็นครั้งแรกในประเทศอินโดนีเซีย พิธีบรรพชาอุปสมบทครั้งที่สำคัญนี้ ได้ประกอบขึ้น ณ พระเจดีย์บุโรพุทโธ หรือที่ชาวอินโดนีเซียเรียกกันว่า บุโรบุดู

สำหรับการก่อสร้างถาวรวัตถุที่สำคัญในพระพุทธศาสนานั้น พระ-ญาณวโรดมได้เป็นประธานกรรมการดำเนินการก่อสร้างอุโบสถวัดบางขวาง จังหวัดนนทบุรี วัดเนกขัมมาราม จังหวัดปทุมธานี และอุโบสถวัดเพชรวราราม จังหวัดเพชรบูรณ์ จนสำเร็จเรียบร้อย พร้อมทั้งให้การอุปถัมภ์บำรุงอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก

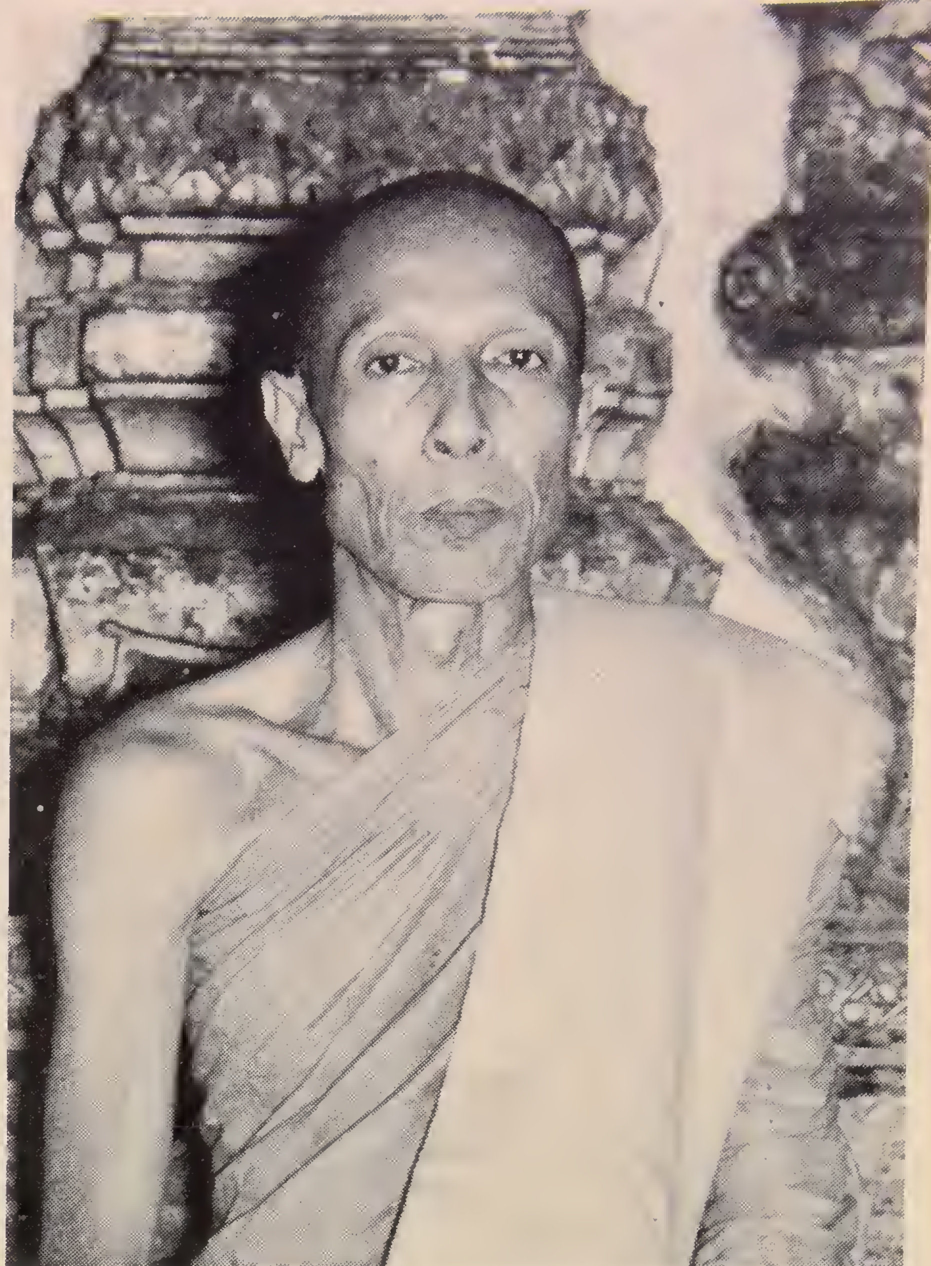
อาพาธและมรณภาพ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ พระญาณวโรดม ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระ-ธรรมโสภณ ได้เดินทางไปตรวจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภาคเหนือ ในฐานะเจ้าคณะภาค ได้ประสบอุบัติเหตุรถยนต์พลิกคว่ำลงข้างถนนสายมิตรภาพ

–พุแค จังหวัดสระบุรี ในระหว่างเดินทางกลับกรุงเทพ ฯ เป็นเหตุให้อาพาธ ต้องเข้ารับการรักษา ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และหลังจากประสบอุบัติเหตุครั้งนั้นแล้ว พระญาณวโรดมก็เริ่มอาพาธเรื่อยมา สุขภาพเสื่อมโทรม แต่ก็ยังสามารถปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ทั้งภายในวัดและในที่ต่าง ๆ ได้ แต่อาการอาพาธก็ไม่ค่อยจะดีขึ้น มีแต่ทรงกับทรุด ถึง พ.ศ. ๒๕๒๐ อาการกำเริบมากขึ้นเพราะมีโรคแทรกซ้อน ประกอบกับอาการของโรคชรา ถึงกับทำให้มีอาการทรุดหนักคราวหนึ่ง ต้องนำเข้ารักษาเป็นการฉุกเฉิน ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ อาการอาพาธคราวนี้ได้เป็นที่หวั่นวิตกของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเป็นอันมาก เพราะปรากฏว่าพระญาณ-วโรดมได้มีอาการหยุดหายใจไปถึง ๓ ครั้ง แต่ด้วยเดชะแห่งบุญกุศลก็ได้ทำให้พ้นวิกฤตการณ์แห่งชีวิตครั้งนี้ไปได้อย่างน่าอัศจรรย์ แต่หลังจากอาพาธหนักครั้งนี้เป็นต้นมา ทำให้สุขภาพอ่อนแอลงมากพร้อมทั้งมีอาการความจำเสื่อม เป็นเหตุให้ไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ได้เหมือนอย่างเดิม อาการโดยทั่วไปก็มีแต่ทรงกับทรุดเรื่อยมา กระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้เข้ารับการรักษา ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์อีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้าย พระญาณวโรดมได้อยู่รับการรักษา ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ในครั้งนี้เพียง ๒ วันก็ได้ถึงมรณภาพด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ เวลา ๐๒.๒๐ น. สิริรวมอายุได้ ๘๔ ปี ๔ เดือนกับ ๙ วัน.

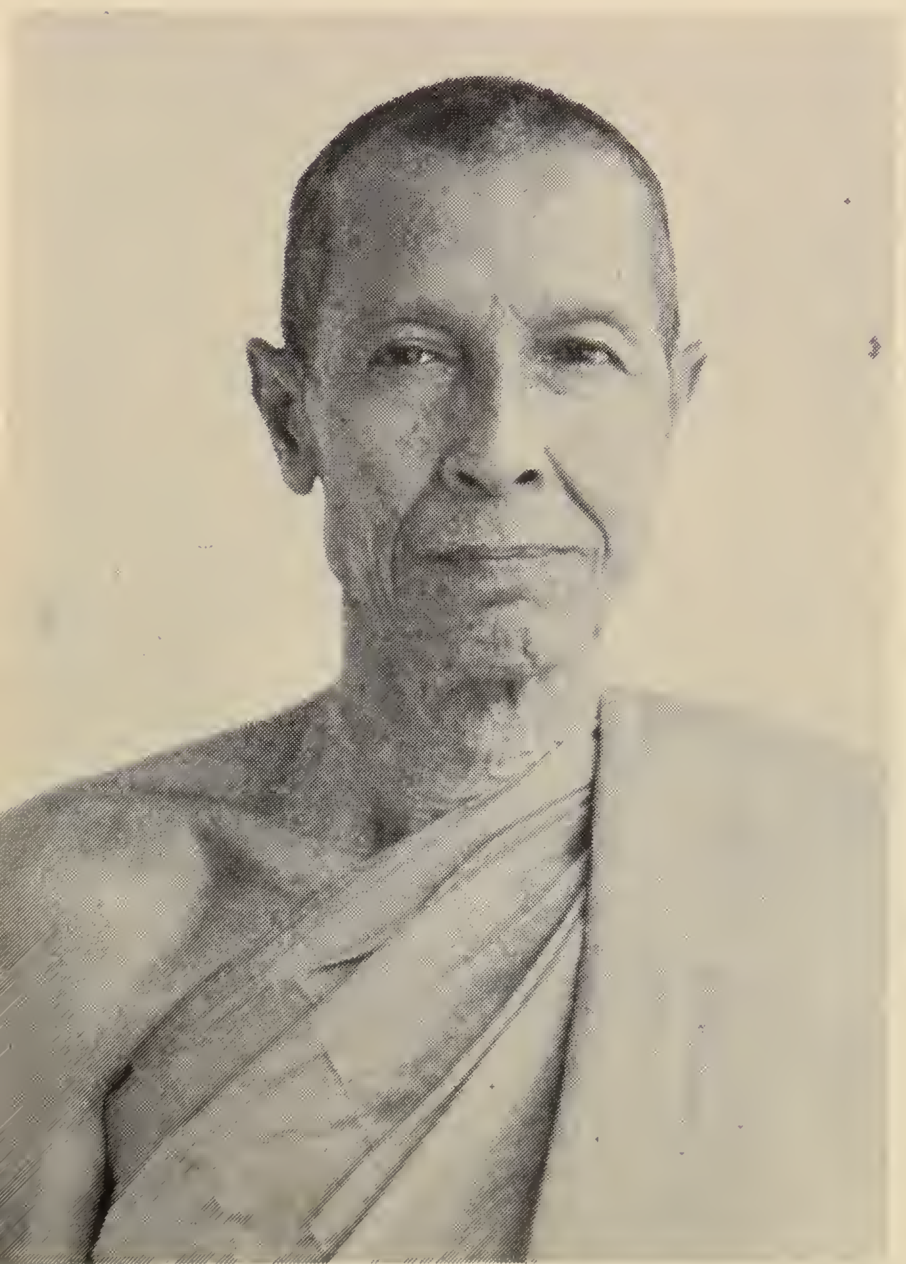

พระสาธุศีลสังวร

พระราชกวี

พระเทพญาณกวี

พระธรรมโสภณ

อุโบสถวัดเพชรวราราม จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่พระญาณวโรดม เป็นประธานก่อสร้าง

เสด็จพระราชดำเนินทรงตัดลูกนิมิตอุโบสถวัดเพชรวราราม

สมเด็จพระสังฆราช
เสด็จทรงสรงน้ำศพ และ
ทรงสรงน้ำพระราชทาน

เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

สมเด็จพระสังฆราช เสด็จทรงเป็นประธานในการบำเพ็ญกุศล

คณะสงฆ์วัดบวรนิเวศวิหาร มีสมเด็จพระญาณสังวร เป็นประธาน
บำเพ็ญกุศลถวาย

โกศศพพระญาณวโรดม

ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร

เอกเทศสวดมนต์และศาสนพิธี

พระญาณวโรดม

เรียบเรียง

บัญชีเรื่อง

มหาราชปริตร

สิบสองตำนาน

พิธีฉัน

เบ็ดเตล็ด

คำอธิบายวิธีสวดมนต์ในงานต่าง ๆ

ศาสนพิธี

สวดมนต์

ทำวัตรเช้า

เมื่อเข้าประชุมพร้อมแล้ว เวลาผู้เป็นหัวหน้าทำสักการะ พึงพร้อมกันยืนขึ้นหรือนั่งคุกเข่าประณมมือ ครั้นเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่า ผู้เป็นหัวหน้าพึงกล่าวคำอภิวาท นำให้หมู่ว่าตามเป็นตอน ๆ ไป ดังนี้:—

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ.

[พึงกราบลงหนหนึ่ง]

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, ธมฺมํ นมสฺสามิ.

[พึงกราบลงหนหนึ่ง]

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สงฺฆํ นมามิ.

[พึงกราบลงหนหนึ่ง]

บูชา

[ผู้เป็นหัวหน้าว่าแต่ผู้เดียว]

ยมมฺห โข มยํ ภควนฺตํ สรณํ คตา, อุทฺทิสฺส ปพฺพชิตา[•] โย โน ภควา สตฺถา, ยสฺส จ มยํ ภควโต ธมฺมํ โรเจม;

•. คฤหัสถ์พึงเว้นคำว่า อุทฺทิสฺส ปพฺพชิตา.

อิเมหิ[๑] สกฺกาเรหิ ตํ ภควนฺตํ สสทฺธมฺมํ สสาวกสงฺฆํ อภิปูชยาม.

ปุพฺพภาคนมการ

[(นำ) หนฺททานิ มยนฺตํ ภควนฺตํ วาจาย อภิถุตุํ ปุพฺพภาคนมการํ กโรม เส]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. [๓ หน]

พุทฺธาภิถุติ

[(นำ) หนฺท มยํ พุทฺธาภิถุตึ กโรม เส]

โย โส ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา; โย อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ, สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทสิ, โย ธมฺมํ เทเสสิ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ, สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสสิ; ตมหํ ภควนฺตํ อภิปูชยามิ ตมหํ ภควนฺตํ สิรสา นมามิ.

[พึงกราบลงหนหนึ่ง]

---

๑. ถ้าเครื่องสักการะตั้งอยู่ในที่ไกล พึงเปลี่ยนเป็น เอเตหิ. ถ้าเครื่องสักการะอย่างเดียว พึงเปลี่ยนเป็น อิมินา สกฺกาเรน หรือ เอเตน สกฺกาเรน.

ธมฺมาภิถุติ

[(นำ) หนฺท มยํ ธมฺมาภิถุตึ กโรม เส]

โย โส สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก, โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ; ตมหํ ธมฺมํ อภิปูชยามิ ตมหํ ธมฺมํ สิรสา นมามิ.

[พึงกราบลงหนหนึ่ง]

สงฺฆาภิถุติ

[(นำ) หนฺท มยํ สงฺฆาภิถุตึ กโรม เส]

โย โส สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส; ตมหํ สงฺฆํ อภิปูชยามิ ตมหํ สงฺฆํ สิรสา นมามิ.

[พึงกราบลงหนหนึ่งแล้วนั่งราบ]

รตนตฺตยปฺปณามคาถา

[(นำ) หนฺท มยํ รตนตฺตยปฺปณามคาถาโย เจว สํเวควตฺถุ-

ปริทีปกปาฐญฺจ ภณาม เส[๑]

พุทฺโธ สุสุทฺโธ กรุณามหณฺณโว,
โยจฺจนฺตสุทฺธพฺพรญาณโลจโน,
โลกสฺส ปาปูปกิเลสฆาตโก,
วนฺทามิ พุทฺธํ อหมาทเรน ตํ.
ธมฺโม ปทีโป วิย ตสฺส สตฺถุโน,
โย มคฺคปากามตเภทภินฺนโก,
โลกุตฺตโร โย จ ตทตฺถทีปโน,
วนฺทามิ ธมฺมํ อหมาทเรน ตํ.
สงฺโฆ สุเขตฺตาภฺยติเขตฺตสญฺญิโต,
โย ทิฏฺฐสนฺโต สุคตานุโพธโก,
โลลปฺปหีโน อริโย สุเมธโส,
วนฺทามิ สงฺฆํ อหมาทเรน ตํ.
อิจฺเจวเมกนฺตภิปูชเนยฺยกํ,
วตฺถุตฺตยํ วนฺทยตาภิสงฺขตํ,
ปุญฺญํ มยา ยํ มม สพฺพุปทฺทวา;
มา โหนฺตุ เว ตสฺส ปภาวสิทฺธิยา.

---

๑. วิธีนำอย่างนี้ ท่านใช้ควบกับสังเวคปริทีปกปาฐด้วย ในกาลบางคราวมีเวลาน้อย ท่านมัก สวดเพียง `รตนตฺตยปฺปณามคาถา อย่างเดียว ถ้าสวดอย่างเดียวพึงว่า หนฺท มยํ รตนตฺตยปฺปณามคาถาโย ภณาม เส.

สํเวคปริกิตฺตนปาฐํ

อิธ ตถาคโต โลเก อุปฺปนฺโน อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ธมฺโม จ เทสิโต นิยฺยานิโก อุปสมิโก ปรินิพฺพานิโก สมฺโพธคามี สุคตปฺปเวทิโต, มยนฺตํ ธมฺมํ สุตฺวา เอวํ ชานาม, ชาติปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา มรณมฺปิ ทุกฺขํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข, ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ, สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา, เสยฺยถีทํ, รูปูปาทานกฺขนฺโธ, เวทนูปาทานกฺขนฺโธ, สญฺญูปาทานกฺขนฺโธ, สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ, วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ, เยสํ ปริญฺญาย, ธรมาโน โส ภควา, เอวํ พหุลํ สาวเก วิเนติ, เอวํ ภาคา จ ปนสฺส ภควโต สาวเกสุ อนุสาสนี, พหุลา ปวตฺตติ, รูปํ อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา, สญฺญา อนิจฺจา, สงฺขารา อนิจฺจา, วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, รูปํ อนตฺตา, เวทนา อนตฺตา, สญฺญา อนตฺตา, สงฺขารา อนตฺตา, วิญฺญาณํ อนตฺตา, สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา, สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. เต[๒] มยํ, โอติณฺณามฺห-

---

๑. สังเวควัตถุ หากจะนำไปสวดในกาลบางคราว เช่นสวดในเวลาคราวกฐินเป็นต้น พึงนำว่า หนฺท มยํ สํเวควตฺถุปริกิตฺตนปาฐํ ภณาม เส. อนึ่ง สังเวควัตถุนั้นเรียกต่าง ๆ กัน เรียกว่า สํเวคปริกิตฺตนปาฐ บ้าง สํเวคปริกิตฺตนปาฐ บ้าง สํเวควตฺถุปริกิตฺตนปาฐ บ้าง สํเวควตฺถุปริกิตฺตนปาฐ บ้าง. ๒. คำว่า เต มยํ สตรีพึงสวดว่า ตา มยํ.

ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, ทุกฺโขติณฺณา ทุกฺขปเรตา, อปฺเปวนามิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ.

จิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา, ตสฺมึ ภควติ พฺรหฺมจริยํ จราม, ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปนฺนา,• ตํ โน พฺรหฺมจริยํ, อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยาย สํวตฺตตุ.

คฤหัสถ์สวดมาตั้งแต่ต้นจนถึง ปญฺญาเยถาติ แล้วสวดต่อดังนี้ จิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คตา, ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, ตสฺส ภควโต สาสนํ, ยถาสติ ยถาพลํ มนสิกโรม, อนุปฏิปชฺชาม, สา สา โน ปฏิปตฺติ, อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยาย สํวตฺตตุ.

ทำวัตรค่ำ

กิจเบื้องต้นเช่นทำสักการะ กล่าวคำอภิวาทเป็นต้น เหมือนทำวัตรเช้า.

ปุพฺพภาคนมการ

[(นำ) หนฺททานิ มยนฺตํ ภควนฺตํ วาจาย อภิคายิตุํ ปุพฺพ-

• สามเณรพึงเว้นคำว่า "ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปนฺนา."

ภาคนมการญเจว พุทฺธานุสฺสตินยญจ กโรม เส๑]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. [๓ หน]

พุทฺธานุสฺสติ

ตํ โข ปน ภควนฺตํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต, อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ.

[หยุดระลึกถึงพระพุทธคุณตามสมควร]

พุทฺธาภิคีติ

[(นำ) หนฺท มยํ พุทฺธาภิคีตึ กโรม เส]

พุทฺธวารหนฺตวรตาทิคุณาภิยุตฺโต,
สุทฺธาภิญาณกรุณาหิ สมาคตตฺโต,
โพเธสิ โย สุชนตํ กมลํว สูโร,
วนฺทามหํ ตมรณํ สิรสา ชิเนนฺทํ.
พุทฺโธ โย สพฺพปาณีนํ สรณํ เขมมุตฺตมํ,
ปฐมานุสฺสติฏฺฐานํ วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ.

---

๑. ท่านนิยมใช้นำควบกับบท พุทฺธานุสฺสติ.

พุทฺธสฺสาหสฺมิ ทาโส[๑] ว พุทฺโธ เม สามิกิสฺสโร,
พุทฺโธ ทุกฺขสฺส ฆาตา จ วิธาตา จ หิตสฺส เม.
พุทฺธสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ,
วนฺทนฺโตหํ[๒] จริสฺสามิ พุทฺธสฺเสว สุโพธิตํ.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ พุทฺโธ เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน,
พุทฺธํ เม วนฺทมาเนน[๓] ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ,
สพฺเพปิ อนฺตรายา เม มาเหสุํ ตสฺส เตชสา.

[พึงหมอบกราบลงว่า]

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา,
พุทฺเธ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ,
พุทฺโธ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ
กาลนฺตเร สํวริตุํ ว พุทฺเธ.

[พึงนั่งคุกเข่าขึ้น]

ธมฺมานุสฺสติ

[(นำ) หนฺท มยํ ธมฺมานุสฺสตินยํ กโรม เส]

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก

---

๑. สตรีสวดว่า พุทฺธสฺสาหสฺมิ ทาสี ว. ๒. สตรีสวดว่า วนฺทนฺตีหํ.
๓. สตรีสวดว่า พุทฺธํ เม วนฺทมานาย.

เอหิปสฺสิโก, โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

[หยุดระลึกถึงพระธรรมคุณตามสมควร]

ธมฺมาภิคีติ

[(นำ) หนฺท มยํ ธมฺมาภิคีตึ กโรม เส]

สฺวากฺขาตตาทิคุณโยควเสน เสยฺโย,
โย มคฺคปากปริยตฺติวิโมกฺขเภโท,
ธมฺโม กุโลกปตนา ตทธาริธารี,
วนฺทามหํ ตมหรํ วรธมฺมเมตํ.

ธมฺโม โย สพฺพปาณีนํ สรณํ เขมมุตฺตมํ,
ทุติยานุสฺสติฏฺฐานํ วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ.
ธมฺมสฺสาหสฺมิ ทาโส[๑] ว ธมฺโม เม สามิกิสฺสโร,
ธมฺโม ทุกฺขสฺส ฆาตา จ วิธาตา จ หิตสฺส เม.
ธมฺมสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ,
วนฺทนฺโตหํ[๒] จริสฺสามิ ธมฺมสฺเสว สุธมฺมตํ.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ ธมฺโม เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน,
ธมฺมํ เม วนฺทมาเนน[๓] ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ,
สพฺเพปิ อนฺตรายา เม มาเหสุํ ตสฺส เตชสา.

---

๑. สตรีสวดว่า ธมฺมสฺสาหสฺมิ ทาสี ว. ๒. สตรีสวดว่า วนฺทนฺตีหํ.

๓. สตรีสวดว่า ธมฺมํ เม วนฺทมานาย.

[พึงหมอบกราบลงว่า]

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา,
ธมฺเม กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ,
ธมฺโม ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ,
กาลนฺตเร สํวริตุํ ว ธมฺเม.

[พึงนั่งคุกเข่าขึ้น]

สงฺฆานุสฺสติ

[(นำ) หนฺท มยํ สงฺฆานุสฺสตินยํ กโรม เส]

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ.

[หยุดระลึกถึงพระสังฆคุณตามสมควร]

สงฺฆาภิคีติ

[(นำ) หนฺท มยํ สงฺฆาภิคีตึ กโรม เส]

สทฺธมฺมโช สุปฏิปตฺติคุณาภิยุตฺโต,
โยฏฺฐพฺพิโธ อริยปุคฺคลสงฺฆเสฏฺโฐ,

สีลาทิธมฺมปวราสยกายจิตฺโต,
วนฺทามหํ ตมริยาน คณํ สุสุทฺธํ.

สงฺโฆ โย สพฺพปาณีนํ สรณํ เขมมุตฺตมํ,
ตติยานุสฺสติฏฺฐานํ วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ.
สงฺฆสฺสาหสฺมิ ทาโส[๑] ว สงฺโฆ เม สามิกิสฺสโร,
สงฺโฆ ทุกฺขสฺส ฆาตา จ วิธาตา จ หิตสฺส เม.
สงฺฆสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ,
วนฺทนฺโต[๒]หํ จริสฺสามิ สงฺฆสฺโสปฏิปนฺนตํ.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สงฺโฆ เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน.
สงฺฆํ เม วนฺทมาเนน[๓] ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ,
สพฺเพปิ อนฺตรายา เม มาเหสุํ ตสฺส เตชสา.

[พึงหมอบกราบลงว่า]

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา,
สงฺเฆ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ,
สงฺโฆ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ,
กาลนฺตเร สํวริตุํ ว สงฺเฆ.

[จบแล้วพึงนั่งราบ]

---

๑. สตรีสวดว่า สงฺฆสฺสาหสฺมิ ทาสี ว. ๒. สตรีสวดว่า วนฺทนฺตีหํ.
๓. สตรีสวดว่า สงฺฆํ เม วนฺทมานาย

คำอภิวาท คือ **อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฯเปฯ สงฺฆํ นมามิ** นี้ ตามสำนักต่าง ๆ ได้นิยมใช้กันโดยมาก ทั้งทำวัตรเช้าและค่ำ บางสำนักใช้คำอภิวาทว่า **ยมหํ ฯ** แทน **อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฯ** ทั้งในกาลทำวัตรเช้า ทั้งในกาลทำวัตรค่ำ ดังนี้:–

ยมหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ภควนฺตํ สรณํ คโต พระผู้มีพระภาคพระองค์ตรัสรู้ดีแล้วโดยชอบพระองค์ใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยจริง **อิมินา สกฺกาเรน, ตํ ภควนฺตํ อภิปูชยามิ** ข้าพเจ้าบูชาพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ด้วยเครื่องสักการะนี้ **ตํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ** ข้าพเจ้าไหว้พระผู้มีพระภาคที่เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าพระองค์นั้น.

[พึงกราบลงหนหนึ่ง]

ยมหํ สฺวากฺขาตํ ภควตา ธมฺมํ สรณํ คโต พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วดีเหล่าใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยจริง **อิมินา สกฺกาเรน, ตํ ธมฺมํ อภิปูชยามิ** ข้าพเจ้าบูชาพระธรรมนั้นด้วยเครื่องสักการะนี้ **ตํ ธมฺมํ นมสฺสามิ** ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมที่เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้านั้น.

[พึงกราบลงหนหนึ่ง]

ยมหํ สุปฏิปนฺนํ สงฺฆํ สรณํ คโต พระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดีแล้วหมู่ใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยจริง **อิมินา สกฺกาเรน, ตํ สงฺฆํ อภิปูชยามิ** ข้าพเจ้าบูชาพระสงฆ์หมู่นั้นด้วย

เครื่องสักการะนี้ ตํ สงฺฆํ วนฺทามิ ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์ที่เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าหมู่นั้น.

[พึงกราบลงหนหนึ่ง]

คำว่า สรณํ คโต ใน ยมหํ ฯ ทั้ง ๓ บท ถ้าสตรีสวดพึงเปลี่ยนเป็น สรณํ คตา.

คำอภิวาทแบบนี้ ในเวลาสวด ผู้เป็นหัวหน้าพึงขึ้นต้นนำว่า ยมหํ แล้วหมู่รับพร้อมกัน.

ต้นสวดมนต์

ปุพพภาคนมการ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

สรณคมนปาฐ

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ,
ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ,
สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.
ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ,
ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ,
ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.
ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ,
ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ,
ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

สจฺจกิริยาคาถา

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ พุทฺโธ เม สรณํ วรํ,

เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต[๑] โหตุ สพฺพทา.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ ธมฺโม เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต[๒] โหตุ สพฺพทา.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สงฺโฆ เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต[๓] โหตุ สพฺพทา.

มหาการุณิโกนาโถติอาทิกา คาถา

มหาการุณิโก นาโถ อตฺถาย สพฺพปาณินํ,
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน มา โหนฺตุ สพฺพุปทฺทวา.
มหาการุณิโก นาโถ หิตาย สพฺพปาณินํ,
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน มา โหนฺตุ สพฺพุปทฺทวา.
มหาการุณิโก นาโถ สุขาย สพฺพปาณินํ,
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน มา โหนฺตุ สพฺพุปทฺทวา.

เขมาเขมสรณคมนปริทีปิกา คาถา

พหุํ เว สรณํ ยนฺติ ปพฺพตานิ วนานิ จ,
อารามรุกฺขเจตฺยานิ มนุสฺสา ภยตชฺชิตา.

๑-๒-๓. สวดเพื่อผู้อื่นว่า เต ถ้าเพื่อตนเปลี่ยนเป็น เม.

เนตํ โข สรณํ เขมํ เนตํ สรณมุตฺตมํ,
เนตํ สรณมาคมฺม สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ.
โย จ พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ คโต,
จตฺตาริ อริยสจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ.
ทุกฺขํ ทุกฺขสมุปฺปาทํ ทุกฺขสฺส จ อติกฺกมํ,
อริยญฺจฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ทุกฺขูปสมคามินํ.
เอตํ โข สรณํ เขมํ เอตํ สรณมุตฺตมํ,
เอตํ สรณมาคมฺม สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตีติ.

ธมฺมคารวาทิคาถา

เย จ อตีตา สมฺพุทฺธา เย จ พุทฺธา อนาคตา,
โย เจตรหิ สมฺพุทฺโธ พหุนฺนํ โสกนาสโน.
สพฺเพ สทฺธมฺมครุโน วิหรึสุ วิหาติ จ,
อถาปิ วิหริสฺสนฺติ เอสา พุทฺธาน ธมฺมตา.
ตสฺมา หิ อตฺตกาเมน มหตฺตมภิกงฺขตา,
สทฺธมฺโม ครุกาตพฺโพ สรํ พุทฺธาน สาสนํ.
ทุทฺททํ ททมานานํ ทุกฺกรํ กมฺม กุพฺพตํ,
อสนฺโต นานุกุพฺพนฺติ สตํ ธมฺโม ทุรนฺวโย.
ตสฺมา สตญฺจ อสตญฺจ นานา โหติ อิโต คติ,
อสนฺโต นิรยํ ยนฺติ สนฺโต สคฺคปรายนา.

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ อุโภ สมวิปากิโน
อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคฺคตึ.

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ,
ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ.
เอสานิสํโส ธมฺเม สุจิณฺเณ,
น ทุคฺคตึ คจฺฉติ ธมฺมจารี.
น ปุปฺผคนฺโธ ปฏิวาตเมติ,
น จนฺทนํ ตครมลฺลิกา วา,
สตญฺจ คนฺโธ ปฏิวาตเมติ,
สพฺพา ทิสา สปฺปุริโส ปวายติ.

จนฺทนํ ตครํ วาปิ อุปฺปลํ อถ วสฺสิกี,
เอเตสํ คนฺธชาตานํ สีลคนฺโธ อนุตฺตโร.
อปฺปมตฺโต อยํ คนฺโธ ยฺวายํ ตครจนฺทนี,
โย จ สีลวตํ คนฺโธ วาติ เทเวสุ อุตฺตโม.
เตสํ สมฺปนฺนสีลานํ อปฺปมาทวิหารินํ,
สมฺมทญฺญา วิมุตฺตานํ มาโร มคฺคํ น วินฺทติ.
ยถา สงฺการธานสฺมึ อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถ,
ปทุมํ ตตฺถ ชาเยถ สุจิคนฺธํ มโนรมํ.
เอวํ สงฺการภูเตสุ อนฺธภูเต ปุถุชฺชเน,
อติโรจติ ปญฺญาย สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโกติ.

ติรตนนมการคาถา

โย สนฺนิสินฺโน วรโพธิมูเล
มารํ สเสนํ สุชิตํ ชินิตฺวา
สมฺโพธิมาคจฺฉิ อนนฺตญาโณ
โลกุตฺตโม ตํ ปณมามิ พุทฺธํ
อฏฺฐงฺคิโก อริยปโถ ชนานํ
โมกฺขปฺปเวสาย อุชู จ มคฺโค
ธมฺโม อยํ สนฺติกโร ปณีโต
นิยฺยานิโก ตํ ปณมามิ ธมฺมํ
สงฺโฆ วิสุทฺโธ วรทกฺขิเณยฺโย
สนฺตินฺทฺริโย สพฺพมลปฺปหีโน
คุเณหิเนเกหิ สมิทฺธิปตฺโต
อนาสโว ตํ ปณมามิ สงฺฆํ
[๑โย กปฺปโกฏีหิปี อปฺปเมยฺยํ
กาลํ กโรนฺโต อติทุกฺกรานิ
เขทํ คโต โลกหิตาย นาโถ
นโม มหาการุณิกสฺส ตสฺส.
อสมฺพุธํ พุทฺธนิเสวิตํ ยํ
ภวาภวํ คจฺฉติ ชีวโลโก

๑. บางสำนัก เว้นภายในวงเล็บ [ ] สวดแต่ที่นอกวงเล็บ.

นโม อวิชฺชาทิกิเลสชาล-
วิทฺธํสิโน ธมฺมวรสฺส ตสฺส
คุเณหิ โย สีลสมาธิปญฺญา-
วิมุตฺติญาณปฺปภุตีหิ ยุตฺโต
เขตฺตญฺชนานํ กุสลตฺถิกานํ
ตมริยสงฺฆํ สิรสา นมามิ]
อิจฺเจวมจฺจนฺตนมสฺสเนยฺยํ
นมสฺสมาโน รตนตฺตยํ ยํ
ปุญฺญาภิสนฺทํ วิปุลํ อลตฺถํ
ตสฺสานุภาเวน หตนฺตราโย.

ปพฺพโตปมคาถา

ยถาปิ เสลา วิปุลา นภํ อาหจฺจ ปพฺพตา,
สมนฺตา อนุปริเยยฺยุํ นิปฺโปเถนฺตา จตุทฺทิสา.
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อธิวตฺตนฺติ ปาณิโน,
ขตฺติเย พฺราหฺมเณ เวสฺเส สุทฺเท จณฺฑาลปุกฺกุเส.
น กิญฺจิ ปริวชฺเชติ สพฺพเมวาภิมทฺทติ,
น ตตฺถ หตฺถีนํ ภูมิ น รถานํ น ปตฺติยา.

น จาปิ มนุตยุทฺเธน สกฺกา เชตุํ ธเนน วา,
ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน.
พุทฺเธ ธมฺเม จ สงฺเฆ จ ธีโร สทฺธํ นิเวสเย,
โย ธมฺมจารี กาเยน วาจาย อุท เจตสา,
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ.

อริยธนคาถา

ยสฺส สทฺธา ตถาคเต อจลา สุปติฏฺฐิตา,
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ อริยกนฺตํ ปสํสิตํ.
สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ,
อทลิทฺโทติ ตํ อาหุ อโมฆนฺตสฺส ชีวิตํ.
ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ,
อนุยุญฺเชถ เมธาวี สรํ พุทฺธาน สาสนนฺติ.

จุลราชปริตต์

เจ็ดตำนาน

สรชฺชํ สเสนํ สพนฺธุํ นรินฺทํ,
ปริตฺตานุภาโว สทา รกฺขตูติ.
ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา ภทนฺตา,
อวิกฺขิตฺตจิตฺตา ปริตฺตํ ภณนฺตุ.

สคฺเค กาเม จ รูเป คิริสิขรตเฏ จนฺตลิกฺเข วิมาเน,
ทีเป รฏฺเฐ จ คาเม ตรุวนคหเน เคหวตฺถุมฺหิ เขตฺเต,
ภุมฺมา จายนฺตุ เทวา ชลถลวิสเม ยกฺขคนฺธพฺพนาคา,
ติฏฺฐนฺตา สนฺติเก ยํ มุนิวรวจนํ สาธโว เม สุณนฺตุ.

ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา,
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา,
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา.

นโม ตสฺส ฯเปฯ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส [๓ หน]
พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ฯเปฯ ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

นมการสิทฺธิคาถา

โย จกฺขุมา โมหมลาปกฏฺโฐ,
สามํ ว พุทฺโธ สุคโต วิมุตฺโต.

---

๑. พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส.

มารสฺส ปาสา วินิโมจยนฺโต,
ปาเปสิ เขมํ ชนตํ วิเนยฺยํ.
พุทฺธํ วรนฺตํ สิรสา นมามิ,
โลกสฺส นาถญฺจ วินายกญฺจ.
ตนฺเตชสา เต ชยสิทฺธิ โหตุ,
สพฺพนฺตรายา จ วินาสเมนฺตุ.
ธมฺโม ธโช โย วิย ตสฺส สตฺถุ.
ทสฺเสสิ โลกสฺส วิสุทฺธิมคฺคํ.
นิยฺยานิโก ธมฺมธรสฺส ธารี,
สาตาวโห สนฺติกโร สุจิณฺโณ.
ธมฺมํ วรนฺตํ สิรสา นมามิ,
โมหปฺปทาลํ อุปสนฺตทาหํ.
ตนฺเตชสา เต ชยสิทฺธิ โหตุ,
สพฺพนฺตรายา จ วินาสเมนฺตุ.
สทฺธมฺมเสนา สุคตานุโค โย,
โลกสฺส ปาปูปกิเลสเชตา.
สนฺโต สยํ สนฺตินิโยชโก จ,
สฺวากฺขาตธมฺมํ วิทิตํ กโรติ.
สงฺฆํ วรนฺตํ สิรสา นมามิ,
พุทฺธานุพุทฺธํ สมสีลทิฏฺฐึ.

ตนฺเตชสา เต ชยสิทฺธิ โหตุ,
สพฺพนฺตรายา จ **วินาสเมนฺตุ.**

๖ คาถา

สมฺพุทฺเธ อฏฺฐวีสญฺจ ทฺวาทสญฺจ สหสฺสเก,
ปญฺจสตสหสฺสานิ นมามิ สิรสา อหํ.
เตสํ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ อาทเรน นมามิหํ,
นมการานุภาเวน หนฺตฺวา สพฺเพ อุปทฺทเว,
อเนกา อนฺตรายาปิ วินสฺสนฺตุ อเสสโต.
สมฺพุทฺเธ ปญฺจปญฺญาสญฺจ จตุวีสติสหสฺสเก,
ทสสตสหสฺสานิ นมามิ สิรสา อหํ,
เตสํ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ อาทเรน นมามิหํ,
นมการานุภาเวน หนฺตฺวา สพฺเพ อุปทฺทเว,
อเนกา อนฺตรายาปิ วินสฺสนฺตุ อเสสโต.
สมฺพุทฺเธ นวุตฺตรสเต อฏฺฐจตฺตาฬีสสหสฺสเก,
วีสติสตสหสฺสานิ นมามิ สิรสา อหํ.
เตสํ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ อาทเรน นมามิหํ,
นมการานุภาเวน หนฺตฺวา สพฺเพ อุปทฺทเว,
อเนกา อนฺตรายาปิ วินสฺสนฺตุ อเสสโต.

๗ คาถากึ่ง

นโมการอฏฐกํ[๑]

นโม อรหโต สมฺมา- สมฺพุทฺธสฺส มเหสิโน,
นโม อุตฺตมธมฺมสฺส สฺวากฺขาตสฺเสว เตนิธ.
นโม มหาสงฺฆสฺสาปิ วิสุทฺธสีลทิฏฺฐิโน,
นโม โอมาตฺยารทฺธสฺส รตนตฺตยสฺส สาธุกํ.
นโม โอมกาตีตสฺส ตสฺส วตฺถุตฺตยสฺสปิ,
นโมการปฺปภาเวน วิคจฺฉนฺตุ อุปทฺทวา.
นโมการานุภาเวน สุวตฺถิ โหตุ สพฺพทา,
นโมการสฺส เตเชน วิธิมฺหิ โหมิ เตชวา.

นโมการอฏฐก ๔ คาถานี้สวดในกาลสมัยที่ควร

เย สนฺตา สนฺตจิตฺตา ติสรณสรณา เอตฺถ โลกนฺตเร วา, ภุมฺมาภุมฺมา จ เทวา คุณคณคหณพฺยาวฏา สพฺพกาลํ, เอเต อายนฺตุ เทวา วรกนกมเย เมรุราเช วสนฺโต, สนฺโต สนฺโต สเหตุํ มุนิวรวจนํ โสตุมคฺคํ สมคฺคํ.

สพฺเพสุ จกฺกวาเฬสุ ยกฺขา เทวา จ พฺรหฺมุโน,
ยํ อมฺเหหิ กตํ ปุญฺญํ สพฺพสมฺปตฺติสาธกํ.
สพฺเพ ตํ อนุโมทิตฺวา สมคฺคา สาสเน รตา,
ปมาทรหิตา โหนฺตุ อารกฺขาสุ วิเสสโต.

---

๑. พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

สาสนสฺส จ โลกสฺส วุฑฺฒี ภวตุ สพฺพทา,
สาสนมฺปิ จ โลกญฺจ เทวา รกฺขนฺตุ สพฺพทา.
สทฺธึ โหนฺตุ สุขี สพฺเพ ปริวาเรหิ อตฺตโน
อนีฆา สุมนา โหนฺตุ สห สพฺเพหิ ญาติภิ.
ยญฺจ ทฺวาทส วสฺสานิ จินฺตยึสุ สเทวกา,
จิรสฺสํ จินฺตยนฺตาปิ เนว ชานึสุ มงฺคลํ.
จกฺกวาฬสหสฺเสสุ ทสสุ เยน ตตฺตกํ,
กาลํ โกลาหลํ ชาตํ ยาว พฺรหฺมนิเวสนา.
ยํ โลกนาโถ เทเสสิ สพฺพปาปวินาสนํ,
ยํ สุตฺวา สพฺพทุกฺเขหิ มุจฺจนฺตาสงฺขิยา นรา,
เอวมาทิคุณูเปตํ มงฺคลนฺตมฺภณาม เห.

มงฺคลสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, สาวตฺถิยํ วิหรติ, เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถโข อญฺญตรา เทวตา, อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิตา โขสา เทวตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

พหู เทวา มนุสฺสา จ มงฺคลานิ อจินฺตยุํ,
อากงฺขมานา โสตฺถานํ พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมํ.
อเสวนา จ พาลานํ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา,
ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
ปฏิรูปเทสวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา,
อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
พาหุสจฺจญฺจ สิปฺปญฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต,
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห,
อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห,
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สญฺญโม,
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐี จ กตญฺญุตา,
กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานญฺจ ทสฺสนํ,
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ อริยสจฺจาน ทสฺสนํ,
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

ผฺฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ,
อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.
เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา,
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ.

มงฺคลสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๑๒ คาถา

ปณิธานโต ปฏฺฐาย, ตถาคตสฺส ทส ปารมิโย ทส อุปปารมิโย ทส ปรมตฺถปารมิโย, ปญฺจ มหาปริจฺจาเค ติสฺโส จริยา, ปจฺฉิมพฺภเว คพฺภาวกฺกนฺตึ ชาตึ อภินิกฺขมนํ, ปธาน-จริยํ โพธิปลฺลงฺเก มารวิชยํ สพฺพญฺญุตญาณปฺปฏิเวธํ นว โลกุตฺตรธมฺเมติ, สพฺเพปิเม พุทฺธคุเณ อาวชฺชิตฺวา, เวสาลิยา ตีสุ ปาการนฺตเรสุ, ติยามรตฺตึ ปริตฺตํ กโรนฺโต อายสฺมา อานนฺทตฺเถโร วิย, การุญฺญจิตฺตํ อุปฏฺฐเปตฺวา

โกฏิสตสหสฺเสสุ จกฺกวาเฬสุ เทวตา,
ยสฺสาณมฺปฏิคฺคณฺหนฺติ ยญฺจ เวสาลิยมฺปุเร.
โรคามนุสฺสทุพฺภิกฺข- สมฺภูตนฺติวิธมฺภยํ,
ขิปฺปมนฺตรธาเปสิ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

รตนสุตฺตํ

ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ,
ภุมฺมานิ วา ยานิว อนฺตลิกฺเข.
สพฺเพ ว ภูตา สุมนา ภวนฺตุ,
อโถปิ สกฺกจฺจ สุณนฺตุ ภาสิตํ.
ตสฺมา หิ ภูตา นิสาเมถ สพฺเพ,
เมตฺตํ กโรถ มานุสิยา ปชาย.
ทิวา จ รตฺโต จ หรนฺติ เย พลึ,
ตสฺมา หิ เน รกฺขถ อปฺปมตฺตา.
ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา,
สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ.
น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน,
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ,
ยทชฺฌคา สกฺยมุนี สมาหิโต.
น เตน ธมฺเมน สมตฺถิ กิญฺจิ,
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐ ปริวณฺณยี สุจึ,

สมาธิมานนฺตริกญฺญมาหุ.
สมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ,
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
เย ปุคฺคลา อฏฺฐ สตํ ปสตฺถา,
จตฺตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนฺติ.
เต ทกฺขิเณยฺยา สุคตสฺส สาวกา,
เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
เย สุปฺปยุตฺตา มนสา ทฬฺหเหน,
นิกฺกามิโน โคตมสาสนมฺหิ.
เต ปตฺติปตฺตา อมตํ วิคยฺห,
ลทฺธา มุธา นิพฺพุตึ ภุญฺชมานา.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
ยถินฺทขีโล ปฐวึ สิโต สิยา
จตุพฺภิ วาเตภิ อสมฺปกมฺปิโย.
ตถูปมํ สปฺปุริสํ วทามิ,
โย อริยสจฺจานิ อเวจฺจ ปสฺสติ.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,

เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
เย อริยสจฺจานิ วิภาวยนฺติ,
คมฺภีรปญฺเญน สุเทสิตานิ.
กิญฺจาปิ เต โหนฺติ ภุสปฺปมตฺตา,
น เต ภวํ อฏฺฐมมาทิยนฺติ.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย,
ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ.
สกฺกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฺฉิตญฺจ,
สีลพฺพตํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ.
จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุตฺโต,
ฉ จาภิฐานานิ อภพฺโพ กาตุํ.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
กิญฺจาปิ โส กมฺมํ กโรติ ปาปกํ,
กาเยน วาจายุท เจตสา วา.
อภพฺโพ โส ตสฺส ปฏิจฺฉทาย,
อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

วนปฺปคุมฺเพ ยถา ผุสฺสิตคฺเค,
คิมฺหานมาเส ปฐมสฺมึ คิมฺเห.
ตถูปมํ ธมฺมวรํ อเทสยิ,
นิพฺพานคามึ ปรมํ หิตาย.
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
วโร วรญฺญู วรโท วราหโร,
อนุตฺตโร ธมฺมวรํ อเทสยิ.
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
ขีณํ ปุราณํ นวํ นตฺถิ สมฺภวํ,
วิรตฺตจิตฺตายติเก ภวสฺมึ.
เต ขีณพีชา อวิรุฬฺหิฉนฺทา,
นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายมฺปทีโป.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ,
ภุมฺมานิ วา ยานิว อนฺตลิกฺเข.
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ,
พุทฺธํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ.
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ,

ภุมฺมานิ วา ยานิว อนฺตลิกฺเข.
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ,
ธมฺมํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ.
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ,
ภุมฺมานิ วา ยานิว อนฺตลิกฺเข.
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ,
สงฺฆํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ.

รตนสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๒๑ คาถากึ่ง

ยสฺสานุภาวโต ยกฺขา เนว ทสฺเสนฺติ ภึสนํ,
ยมฺหิ เจวานุยุญฺชนฺโต รตฺตินฺทิวมตนฺทิโต.
สุขํ สุปติ สุตฺโต จ ปาปํ กิญฺจิ น ปสฺสติ,
เอวมาทิคุณูเปตํ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

กรณียเมตฺตสุตฺตํ

กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ,
สกฺโก อุชู จ สุหุชู จ สุวโจ จสฺส มุทุ อนติมานี.

สนฺตุสฺสโก จ สุภโร จ อปฺปกิจฺโจ จ สลฺลหุกวุตฺติ,
สนฺตินฺทฺริโย จ นิปโก จ อปฺปคพฺโภ กุเลสุ อนนุคิทฺโธ.
น จ ขุทฺทํ สมาจเร กิญฺจิ เยน วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยุํ,
สุขิโน วา เขมิโน โหนฺตุ สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา.
เย เกจิ ปาณภูตตฺถิ ตสา วา ถาวรา วา อนวเสสา,
ทีฆา วา เย มหนฺตา วา มชฺฌิมา รสฺสกา อณุกถูลา.
ทิฏฺฐา วา เย จ อทิฏฺฐา เย จ ทูเร วสนฺติ อวิทูเร,
ภูตา วา สมฺภเวสี วา สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา.
น ปโร ปรํ นิกุพฺเพถ นาติมญฺเญถ กตฺถจิ นํ กิญฺจิ,
พฺยาโรสนา ปฏีฆสญฺญา นาญฺญมญฺญสฺส ทุกฺขมิจฺเฉยฺย.
มาตา ยถา นิยํ ปุตฺตํ อายุสา เอกปุตฺตมนุรกฺเข,
เอวมฺปิ สพฺพภูเตสุ มานสมฺภาวเย อปริมาณํ.
เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมึ มานสมฺภาวเย อปริมาณํ,
อุทฺธํ อโธ จ ติริยญฺจ อสมฺพาธํ อเวรํ อสปตฺตํ.
ติฏฺฐญฺจรํ นิสินฺโน วา สยาโน วา ยาวตสฺส วิคตมิทฺโธ,
เอตํ สตึ อธิฏฺเฐยฺย พฺรหฺมเมตํ วิหารํ อิธมาหุ.
ทิฏฺฐิญฺจ อนุปคมฺม สีลวา ทสฺสเนน สมฺปนฺโน,
กาเมสุ วิเนยฺย เคธํ น หิ ชาตุ คพฺภเสยฺยํ ปุนเรตีติ.

กรณียเมตฺตสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๑๐ คาถา

สพฺพาสีวิสชาตีนํ ทิพฺพมนฺตาคทํ วิย,
ยนฺนาเสติ วิสํ โฆรํ เสสญฺจาปิ ปริสฺสยํ.
อาณกฺเขตฺตมฺหิ สพฺพตฺถ สพฺพทา สพฺพปาณินํ,
สพฺพโสปิ นิวาเรติ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

ขนฺธปริตฺตํ

วิรูปกฺเขหิ เม เมตฺตํ เมตฺตํ เอราปเถหิ เม,
ฉพฺยาปุตฺเตหิ เม เมตฺตํ เมตฺตํ กณฺหาโคตมเกหิ จ.
อปาทเกหิ เม เมตฺตํ เมตฺตํ ทิปาทเกหิ เม,
จตุปฺปเทหิ เม เมตฺตํ เมตฺตํ พหุปฺปเทหิ เม,
มา มํ อปาทโก หึสิ มา มํ หึสิ ทิปาทโก,
มา มํ จตุปฺปโท หึสิ มา มํ หึสิ พหุปฺปโท.
สพฺเพ สตฺตา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ภูตา จ เกวลา,
สพฺเพ ภทฺรานิ ปสฺสนฺตุ มา กิญฺจิ ปาปมาคมา.

อปฺปมาโณ พุทฺโธ, อปฺปมาโณ ธมฺโม, อปฺปมาโณ สงฺโฆ, ปมาณวนฺตานิ สิรึสปานิ, อหิ วิจฺฉิกา สตปที อุณฺณานาภี สรพู มูสิกา, กตา เม รกฺขา กตา เม ปริตฺตา, ปฏิกฺกมนฺตุ ภูตานิ, โสหํ นโม ภควโต, นโม สตฺตนฺนํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ.

ขนฺธปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๕ คาถา

ปูเรนฺตมฺโพธิสมฺภาเร นิพฺพตฺตํ โมรโยนิยํ,
เยน สํวิหิตารกฺขํ มหาสตฺตํ วเนจรา.
จิรสฺสํ วายมนฺตาปิ เนว สกฺขึสุ คณฺหิตุํ,
พฺรหฺมมนฺตนฺติ อกฺขาตํ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

โมรปริตฺตํ

อุเทตยญฺจกฺขุมา เอกราชา,
หริสฺสวณฺโณ ปฐวิปฺปภาโส.
ตํ ตํ นมสฺสามิ หริสฺสวณฺณํ ปฐวิปฺปภาสํ,
ตยชฺช คุตฺตา วิหเรมุ ทิวสํ.
เย พฺราหฺมณา เวทคุ สพฺพธมฺเม,
เต เม นโม เต จ มํ ปาลยนฺตุ.
นมตฺถุ พุทฺธานํ นมตฺถุ โพธิยา,
นโม วิมุตฺตานํ นโม วิมุตฺติยา.
อิมํ โส ปริตฺตํ กตฺวา โมโร จรติ เอสนา.
อเปตยญฺจกฺขุมา เอกราชา,
หริสฺสวณฺโณ ปฐวิปฺปภาโส.
ตํ ตํ นมสฺสามิ หริสฺสวณฺณํ ปฐวิปฺปภาสํ,
ตยชฺช คุตฺตา วิหเรมุ รตฺตึ.
เย พฺราหฺมณา เวทคุ สพฺพธมฺเม,

เต เม นโม เต จ มํ ปาลยนฺตุ.
นมตฺถุ พุทฺธานํ นมตฺถุ โพธิยา.
นโม วิมุตฺตานํ นโม วิมุตฺติยา.
อิมํ โส ปริตฺตํ กตฺวา โมโร วาสมกปฺปยีติ.

โมรปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๕ คาถา

ยสฺสานุสฺสรเณนาปิ อนฺตลิกฺเขปี ปาณิโน,
ปติฏฺฐมธิคจฺฉนฺติ ภูมิยํ วิย สพฺพทา.
สพฺพูปทฺทวชาลมฺหา ยกฺขโจราทิสมฺภวา,
คณนา น จ มุตฺตานํ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

ธชคฺคปริตฺตํ ธชคฺคสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, สาวตฺถิยํ วิหรติ, เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส, อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ. ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ.

ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยุฬฺโห อโหสิ. อถโข ภิกฺขเว สกฺโก เทวานมินฺโท เทเว ตาวตึเส อามนฺเตสิ, สเจ มาริสา เทวานํ สงฺคามคตานํ อุปฺปชฺเชยฺย ภยํ วา

ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, มเมว ตสฺมึ สมเย ธชคฺคํ อุลฺโลเกยฺยาถ, มมํ หิ โว ธชคฺคํ อุลฺโลกยตํ, ยมฺภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหิยฺยิสฺสติ. โน เจ เม ธชคฺคํ อุลฺโลเกยฺยาถ, อถ ปชาปติสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลเกยฺยาถ, ปชาปติสฺส หิ โว เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลกยตํ, ยมฺภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหิยฺยิสฺสติ. โน เจ ปชาปติสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลเกยฺยาถ, อถ วรุณสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลเกยฺยาถ, วรุณสฺส หิ โว เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลกยตํ, ยมฺภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหิยฺยิสฺสติ. โน เจ วรุณสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลเกยฺยาถ, อถ อีสานสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลเกยฺยาถ, อีสานสฺส หิ โว เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลกยตํ, ยมฺภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหิยฺยิสฺสตีติ.

ตํ โข ปน ภิกฺขเว สกฺกสฺส วา เทวานมินฺทสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลกตํ, ปชาปติสฺส วา เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺลโลกยตํ, วรุณสฺส วา เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลกยตํ, อีสานสฺส วา เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุลฺโลกยตํ, ยมฺภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหิยฺเยถาปิ โนปิ ปหิยฺเยถ, ตํ กิสฺส เหตุ, สกฺโก หิ ภิกฺขเว เทวานมินฺโท อวีตราโค อวีตโทโส อวีตโมโห, ภิรุ ฉมฺภี อุตฺตราสี ปลายีติ. อหญฺจ โข ภิกฺขเว

เอวํ วทามิ: สเจ ตุมฺหากํ ภิกฺขเว อรญฺญคตานํ วา รุกฺขมูลคตานํ วา สุญฺญาคารคตานํ วา, อุปฺปชฺเชยฺย ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, มเมว ตสฺมึ สมเย อนุสฺสเรยฺยาถ. อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, มมํ หิ โว ภิกฺขเว อนุสฺสรตํ, ยมฺภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติ. โน เจ มํ อนุสฺสเรยฺยาถ, อถ ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาถ: สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก, โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. ธมฺมํ หิ โว ภิกฺขเว อนุสฺสรตํ, ยมฺภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติ. โน เจ ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาถ, อถ สงฺฆํ อนุสฺสเรยฺยาถ: สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. สงฺฆํ หิ โว ภิกฺขเว อนุสฺสรตํ, ยมฺภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติ. ตํ กิสฺส เหตุ, ตถาคโต หิ ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห, อภิรุ อจฺฉมฺภี อนุตฺตราสี อปลายีติ.

อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต, อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา:

อรญฺเญ รุกฺขมูเล วา สุญฺญาคาเรว ภิกฺขโว,
อนุสฺสเรถ สมฺพุทฺธํ ภยํ ตุมฺหาก โน สิยา.
โน เจ พุทฺธํ สเรยฺยาถ โลกเชฏฺฐํ นราสภํ,
อถ ธมฺมํ สเรยฺยาถ นิยฺยานิกํ สุเทสิตํ.
โน เจ ธมฺมํ สเรยฺยาถ นิยฺยานิกํ สุเทสิตํ,
อถ สงฺฆํ สเรยฺยาถ ปุญฺญกฺเขตฺตํ อนุตฺตรํ.
เอวมฺพุทฺธํ สรนฺตานํ ธมฺมํ สงฺฆญฺจ ภิกฺขโว,
ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส น เหสฺสตีติ.

ธชคฺคปริตฺตํ ธชคฺคสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๔ นิคมคาถา

อปฺปสนฺเนหิ นาถสฺส สาสเน สาธุสมฺมเต,
อมนุสฺเสหิ จณฺเฑหิ สทา กิพฺพิสการิภิ.
ปริสานญฺจตสฺสนฺน- มหึสาย จ คุตฺติยา,
ยนฺเทเสสิ มหาวีโร ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

อาฏานาฏิยปริตฺตํ

วิปสฺสิสฺส นมตฺถุ จกฺขุมนฺตสฺส สิรีมโต,
สิขิสฺสปิ นมตฺถุ สพฺพภูตานุกมฺปิโน.
เวสฺสภุสฺส นมตฺถุ นฺหาตกสฺส ตปสฺสิโน,
นมตฺถุ กกุสนฺธสฺส มารเสนปฺปมทฺทิโน.
โกนาคมนสฺส นมตฺถุ พฺราหฺมณสฺส วุสีมโต,
กสฺสปสฺส นมตฺถุ วิปฺปมุตฺตสฺส สพฺพธิ.
องฺคีรสสฺส นมตฺถุ สกฺยปุตฺตสฺส สิรีมโต,
โย อิมํ ธมฺมมเทเสสิ สพฺพทุกฺขาปนูทนํ.
เย จาปิ นิพฺพุตา โลเก ยถาภูตํ วิปสฺสิสุํ,
เต ชนา อปิสุณา มหนฺตา วีตสารทา.
หิตํ เทวมนุสฺสานํ ยํ นมสฺสนฺติ โคตมํ,
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ มหนฺตํ วีตสารทํ.
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ พุทฺธํ วนฺทาม โคตมนฺติ.
เอเต จญฺเญ จ สมฺพุทฺธา อเนกสตโกฏิโย,
สพฺเพ พุทฺธา อสมสมา สพฺเพ พุทฺธา มหิทฺธิกา.
สพฺเพ ทสพลูเปตา เวสารชฺเชหุปาคตา,
สพฺเพ เต ปฏิชานนฺติ อาสภณฺฐานมุตฺตมํ.
สีหนาทํ นทนฺเตเต ปริสาสุ วิสารทา,
พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺติ โลเก อปฺปฏิวตฺติยํ.
อุเปตา พุทฺธธมฺเมหิ อฏฺฐารสหิ นายกา,

ทฺวตฺตึสลกฺขณูเปตา- สีตฺยานุพฺยญฺชนาธรา.
พฺยามปฺปภาย สุปฺปภา สพฺเพ เต มุนิกุญฺชรา,
พุทฺธา สพฺพญฺญุโน เอเต สพฺเพ ขีณาสวา ชินา.
มหปฺปภา มหาเตชา มหาปญฺญา มหพฺพลา,
มหาการุณิกา ธีรา สพฺเพสานํ สุขาวหา.
ทีปา นาถา ปติฏฺฐา จ ตาณา เลณา จ ปาณินํ,
คตี พนฺธู มหสฺสาสา สรณา จ หิเตสิโน.
สเทวกสฺส โลกสฺส สพฺเพ เอเต ปรายนา,
เตสาหํ สิรสา ปาเท วนฺทามิ ปุริสุตฺตเม.
วจสา มนสา เจว วนฺทาเมเต ตถาคเต,
สยเน อาสเน ฐาเน คมเน จาปิ สพฺพทา.
สทา สุเขน รกฺขนฺตุ พุทฺธา สนฺติกรา ตุวํ,
เตหิ ตฺวํ รกฺขิโต สนฺโต มุตฺโต สพฺพภเยน จ.
สพฺพโรควินิมุตฺโต สพฺพสนฺตาปวชฺชิโต,
สพฺพเวรมติกฺกนฺโต นิพฺพุโต จ ตุวํ ภว.
สพฺพีติโย วิวชฺชนฺตุ สพฺพโรโค วินสฺสตุ,
มา เต ภวตฺวนฺตราโย สุขี ทีฆายุโก ภว.
อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน,
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ.

อาฏานาฏิยปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๑๙ คาถากึ่ง

ปริตฺตํ ยมฺภณนฺตสฺส นิสินฺนฏฺฐานโธวนํ,
อุทกมฺปิ วินาเสติ สพฺพเมว ปริสฺสยํ.
โสตฺถินา คพฺภวุฏฺฐานํ ยญฺจ สาเธติ ตํขเณ,
เถรสฺสงฺคุลิมาลสฺส โลกนาเถน ภาสิตํ,
กปฺปฏฺฐายิ มหาเตชํ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

องฺคุลิมาลปริตฺตํ

ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต, นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา. เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ โสตฺถิ คพฺภสฺส.

โพชฺฌงฺโค สติสงฺขาโต ธมฺมานํ วิจโย ตถา,
วีริยมฺปีติปสฺสทฺธิ-- โพชฺฌงฺคา จ ตถาปเร.
สมาธุเปกฺขโพชฺฌงฺคา สตฺเตเต สพฺพทสฺสินา,
มุนินา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา.
สํวตฺตนฺติ อภิญฺญาย นิพฺพานาย จ โพธิยา,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา.
เอกสฺมึ สมเย นาโถ โมคฺคลฺลานญฺจ กสฺสปํ,
คิลาเน ทุกฺขิเต ทิสฺวา โพชฺฌงฺเค สตฺต เทสยิ.
เต จ ตํ อภินนฺทิตฺวา โรคา มุจฺจึสุ ตํขเณ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา.

เอกทา ธมฺมราชาปิ เคลญฺเญนาภิปีฬิโต,
จุนฺทตฺเถเรน ตญฺเญว ภณาเปตฺวาน สาทรํ.
สมฺโมทิตฺวา จ อาพาธา ตมฺหา วุฏฺฐาสิ ฐานโส,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา.
ปหีนา เต จ อาพาธา ติณฺณนฺนมฺปิ มเหสินํ,
มคฺคาหตกิเลสา ว ปตฺตานุปฺปตฺติธมฺมตํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา.

องฺคุลิมาลปริตฺตปุพฺพกํ โพชฺฌงฺคปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๘ คาถากึ่ง

ยนฺทุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคลญฺจ,
โย จามนาโป สกุณสฺส สทฺโท,
ปาปคฺคโห ทุสฺสุปินํ อกนฺตํ,
พุทฺธานุภาเวน วินาสเมนฺตุ.
ยนฺทุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคลญฺจ,
โย จามนาโป สกุณสฺส สทฺโท,
ปาปคฺคโห ทุสฺสุปินํ อกนฺตํ,
ธมฺมานุภาเวน วินาสเมนฺตุ.
ยนฺทุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคลญฺจ,
โย จามนาโป สกุณสฺส สทฺโท,

ปาปคฺคโห ทุสฺสุปินํ อกนฺตํ,
สงฺฆานุภาเวน วินาสเมนฺตุ.

๓ คาถา

ทุกฺขปฺปตฺตา จ นิทฺทุกฺขา ภยปฺปตฺตา จ นิพฺภยา
โสกปฺปตฺตา จ นิสฺโสกา โหนฺตุ สพฺเพปิ ปาณิโน.
เอตฺตาวตา จ อมฺเหหิ สมฺภตํ ปุญฺญสมฺปทํ,
สพฺเพ เทวานุโมทนฺตุ สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา.
ทานํ ททนฺตุ สทฺธาย สีลํ รกฺขนฺตุ สพฺพทา,
ภาวนาภิรตา โหนฺตุ คจฺฉนฺตุ เทวตาคตา.
สพฺเพ พุทฺธา พลปฺปตฺตา ปจฺเจกานญฺจ ยํ พลํ,
อรหนฺตานญฺจ เตเชน รกฺขํ พนฺธามิ สพฺพโส.

๔ คาถา

มหาการุณิโก นาโถ หิตาย สพฺพปาณินํ,
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
ชยนฺโต โพธิยา มูเล สกฺยานํ นนฺทิวฑฺฒโน,
เอวํ ตฺวํ วิชโย โหหิ ชยสฺสุ ชยมงฺคเล.
อปราชิตปลฺลงฺเก สีเส ปฐวิโปกฺขเร,
อภิเสเก สพฺพพุทฺธานํ อคฺคปฺปตฺโต ปโมทติ.

สุนกฺขตฺตํ สุมงฺคลํ สุปภาตํ สุหุฏฺฐิตํ,
สุขโณ สุมุหุตฺโต จ สุยิฏฺฐํ พฺรหฺมจาริสุ.
ปทกฺขิณํ กายกมฺมํ วาจากมฺมํ ปทกฺขิณํ,
ปทกฺขิณํ มโนกมฺมํ ปณิธิ เต ปทกฺขิณา,
ปทกฺขิณานิ กตฺวาน ลภนฺตตฺเถ ปทกฺขิเณ.
โส อตฺถลทฺโธ สุขิโต วิรุฬฺโห พุทฺธสาสเน,
อโรโค สุขิโต โหหิ สห สพฺเพหิ ญาติภิ.
สา อตฺถลทฺธา สุขิตา วิรุฬฺหา พุทฺธสาสเน,
อโรคา สุขิตา โหหิ สห สพฺเพหิ ญาติภิ.
เต อตฺถลทฺธา สุขิตา วิรุฬฺหา พุทฺธสาสเน,
อโรคา สุขิตา โหถ สห สพฺเพหิ ญาติภิ.
สกฺกตฺวา พุทฺธรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ,
หิตํ เทวมนุสฺสานํ พุทฺธเตเชน โสตฺถินา,
นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ ทุกฺขา วูปสเมนฺตุ เต.
สกฺกตฺวา ธมฺมรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ,
ปริฬาหูปสมนํ ธมฺมเตเชน โสตฺถินา,
นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ ภยา วูปสเมนฺตุ เต.
สกฺกตฺวา สงฺฆรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ,
อาหุเนยฺยํ ปาหุเนยฺยํ สงฺฆเตเชน โสตฺถินา,
นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ โรคา วูปสเมนฺตุ เต.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ พุทฺโธ เม สรณํ วรํ,

เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ ธมฺโม เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สงฺโฆ เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
ยงฺกิญฺจิ รตนํ โลเก วิชฺชติ วิวิธํ ปุถุ,
รตนํ พุทฺธสมํ นตฺถิ ตสฺมา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ยงฺกิญฺจิ รตนํ โลเก วิชฺชติ วิวิธํ ปุถุ,
รตนํ ธมฺมสมํ นตฺถิ ตสฺมา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ยงฺกิญฺจิ รตนํ โลเก วิชฺชติ วิวิธํ ปุถุ,
รตนํ สงฺฆสมํ นตฺถิ ตสฺมา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.

สวดในราชการ มีท้ายสวดมนต์ ต่อนี้ตามควร.

รตนตฺตยปฺปภาวาภิยาจนคาถา[๑]

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา,
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ.
พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ จาติ นานาโหนฺตมฺปิ วตฺถุโต,
อญฺญมญฺญาวิโยคา ว เอกีภูตมฺปนตฺถโต.
พุทฺโธ ธมฺมสฺส โพเธตา ธมฺโม สงฺเฆน ธาริโต,

๑. พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

สงฺโฆ จ สาวโก พุทฺธสฺส อิจฺเจกาพทฺธเมวิทํ.
วิสุทฺธํ อุตฺตมํ เสฏฺฐํ โลกสฺมึ รตนตฺตยํ,
สํวตฺตติ ปสนฺนานํ อตฺตโน สุทฺธิกามินํ,
สมฺมา ปฏิปชฺชนฺตานํ ปรมาย วิสุทฺธิยา.
วิสุทฺธิ สพฺพเกฺลเสหิ โหติ ทุกฺเขหิ นิพฺพุติ,
นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน สุวตฺถิ โหตุ สพฺพทา.
รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยเตชสา,
อุปทฺทวนฺตรายา จ อุปสคฺคา จ สพฺพโส.
มา กทาจิ สมฺผุสึสุ รฏฺฐํ สฺยามานเมวิทํ,
อาโรคิยสุขญฺเจว ตโต ทีฆายุตาปิ จ.
ตพฺพตฺถูนญฺจ สมฺปตฺโย สุขํ สพฺพตฺถ โสตฺถิ จ,
ภวนฺตุ สมฺปวตฺตนฺตุ สฺยามานํ รฏฺฐปาลินํ.
เต จ รฏฺฐญฺจ รกฺขนฺตุ สฺยามรฏฺฐิกเทวตา,
สฺยามานํ รฏฺฐปาลีหิ ธมฺมามิเสหิ ปูชิตา.
สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ ผลํ,
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส.

๑๑ คาถา

สุขาภิยาจนคาถา

ยํ ยํ เทวมนุสฺสานํ มงฺคลตฺถาย ภาสิตํ,
ตสฺส ตสฺสานุภาเวน โหตุ ราชกุเล สุขํ.
เย เย อารกฺขกา เทวา ตตฺถ ตตฺถาธิวาสิโน,
อิมินา ธมฺมทาเนน สพฺเพ อมฺเหหิ ปูชิตา.
สทา ภทฺรานิ ปสฺสนฺตุ สุขิตา โหนฺตุ นิพฺภยา,
อปฺปมตฺตา จ อมฺเหสุ สพฺเพ รกฺขนฺตุ โน สทา.
ยญฺจ โน ภาสมาเนหิ กุสลํ ปสุตํ พหุํ,
ตนฺโน เทวานุโมทนฺตุ จิรํ ติฏฺฐนฺตุ สาตตํ.
เย วา ชลาพุชณฺฑชา สํเสทโชปปาติกา,
อเวรา โหนฺตุ สพฺเพ เต อนีฆา นิรุปทฺทวา.
ปสฺสนฺตุ อนวชฺชานิ มา จ สาวชฺชมาคมา,
จิรํ ติฏฺฐตุ โลกสฺมึ สมฺมาสมฺพุทฺธสาสนํ.
ทสฺเสนฺตํ โสตวนฺตูนํ มคฺคํ สตฺตวิสุทฺธิยา,
ยาว พุทฺโธติ นามมฺปิ โลกเชฏฺฐสฺส สตฺถุโน.
สมฺมาเทสิตธมฺมสฺส ปวตฺตติ มเหสิโน,
ปสนฺนา โหนฺตุ สพฺเพปิ ปาณิโน พุทฺธสาสเน.
สมฺมา ธารํ ปเวจฺฉนฺโต กาเล เทโว ปวสฺสตุ,
วุฑฺฒิภาวาย สตฺตานํ สมิทฺธํ เนตุ เมทนึ.

---

๑. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดโมลีโลก แต่ง.

มาตาปิตา จ **อตฺรชํ** นิจฺจํ รกฺขนฺติ ปุตฺตกํ,
เอวํ ธมฺเมน ราชาโน ปชํ รกฺขนฺตุ สพฺพทา.

๑๐ คาถา

มงคลจักรวาฬใหญ่

สิริธิติมติเตโชชยสิทฺธิมหิทฺธิมหาคุณาปริมิตปุญฺญาธิการสฺส สพฺพนฺตรายนิวารณสมตฺถสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ทฺวตฺตึสมหาปุริสลกฺขณานุภาเวน อสีตฺยานุพฺยญฺชนานุภาเวน อฏฺฐุตฺตรสตมงฺคลานุภาเวน ฉพฺพณฺณรํสิยานุภาเวน เกตุมาลานุภาเวน ทสปารมิตานุภาเวน ทสอุปปารมิตานุภาเวน ทสปรมตฺถปารมิตานุภาเวน สีลสมาธิปญฺญานุภาเวน พุทฺธานุภาเวน ธมฺมานุภาเวน สงฺฆานุภาเวน เตชานุภาเวน อิทฺธานุภาเวน พลานุภาเวน เญยฺยธมฺมานุภาเวน จตุราสีติสหสฺสธมฺมกฺขนฺธานุภาเวน นวโลกุตฺตรธมฺมานุภาเวน อฏฺฐงฺคิกมคฺคานุภาเวน อฏฺฐสมาปตฺติยานุภาเวน ฉฬภิญฺญานุภาเวน จตุสจฺจญาณานุภาเวน ทสพลญาณานุภาเวน สพฺพญฺญุตญาณานุภาเวน เมตฺตากรุณามุทิตาอุเปกฺขานุภาเวน สพฺพปริตฺตานุภาเวน รตนตฺตยสรณานุภาเวน ตุยฺหํ สพฺพโรคโสกุปทฺทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา วินสฺสนฺตุ, สพฺพอนฺตรายาปิ วินสฺสนฺตุ สพฺพสงฺกปฺปา ตุยฺหํ สมิชฺฌนฺตุ, ทีฆายุตา ตุยฺหํ โหตุ, สตวสฺสชีเวน สมงฺคิโก โหตุ

สพฺพทา. อากาสปพฺพตวนภูมิคงฺคามหาสมุทฺทา อารกฺขกา เทวตา สทา ตุมฺเห อนุรกฺขนฺตุ.

ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพพุทฺธานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพธมฺมานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพสงฺฆานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
นกฺขตฺตยกฺขภูตานํ ปาปคฺคหนิวารณา,
ปริตฺตสฺสานุภาเวน หนฺตฺวา เตสํ อุปทฺทเว.
นกฺขตฺตยกฺขภูตานํ ปาปคฺคหนิวารณา,
ปริตฺตสฺสานุภาเวน หนฺตฺวา เตสํ อุปทฺทเว.
นกฺขตฺตยกฺขภูตานํ ปาปคฺคหนิวารณา,
ปริตฺตสฺสานุภาเวน หนฺตฺวา เตสํ อุปทฺทเว.

จุลฺลราชปริตฺตํ สตฺตปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

เจ็ดตำนานจบ.

มหาราชปริตร

สิบสองตำนาน

ในสิบสองตำนาน พระปริตรและพระสูตร โดยมากเหมือนในเจ็ดตำนาน การเรียงลำดับมีแปลกกันกับเจ็ดตำนานบ้าง ในที่นี้จักเลือกนำมาพิมพ์ไว้เฉพาะที่แปลกจากเจ็ดตำนาน ส่วนที่เหมือนกันจักบอกไว้แต่เพียงหัวข้อหรือชื่อเท่านั้น และจักเรียงลำดับให้เป็นไปตามในสิบสองตำนาน เพื่อจักได้เป็นเครื่องกำหนดของผู้ศึกษา.

สรชฺชํ สเสนํ สพนฺธุํ นรินฺทํ,
ปริตฺตานุภาโว สทา รกฺขตูติ,
ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา ภทนฺตา,
อวิกฺขิตฺตจิตฺตา ปริตฺตํ ภณนฺตุ.

สมนฺตา จกฺกวาเฬสุ อตฺราคจฺฉนฺตุ เทวตา,
สทฺธมฺมํ มุนิราชสฺส สุณนฺตุ สคฺคโมกฺขทํ.

สคฺเค กาเม จ รูเป คิริสิขรตเฏ จนฺตลิกฺเข วิมาเน,
ทีเป รฏฺเฐ จ คาเม ตรุวนคหเน เคหวตฺถุมฺหิ เขตฺเต,
ภุมฺมา จายนฺตุ เทวา ชลถลวิสเม ยกฺขคนฺธพฺพนาคา,
ติฏฺฐนฺตา สนฺติเก ยํ มุนิวรวจนํ สาธโว เม สุณนฺตุ.

ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา,
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา,
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา.

นโม ตสฺส ภควโต ฯเปฯ
พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ. ฯเปฯ
สมฺพุทฺเธ อฏฺฐวีสญฺจ ฯเปฯ
นโมการอฏฺฐกํ (นโม อรหโต ฯเปฯ)
เย สนฺตา สนฺตจิตฺตา ฯเปฯ
มงฺคลสุตฺตํ. (เอวมฺเม สุตํ ฯเปฯ).

ปณิธานโต ปฏฺฐาย, ตถาคตสฺส ทส ปารมิโย ทส อุปปารมิโย ทส ปรมตฺถปารมิโยติ, สมตึส ปารมิโย ปูเรตฺวา, ปญฺจ มหาปริจฺจาเค ติสฺโส จริยา, ปจฺฉิมพฺภเว คพฺภาวกฺกนฺตึ ชาตึ อภินิกฺขมนํ, ปธานจริยํ โพธิปลฺลงฺเก มารวิชยํ, สพฺพญฺญุตญาณปฺปฏิเวธํ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ นว โลกุตฺตรธมฺเมติ, สพฺเพปิเม พุทฺธคุเณ อาวชฺชิตฺวา เวสาลิยา ตีสุ ปาการนฺตเรสุ, ติยามรตฺตึ ปริตฺตํ กโรนฺโต อายสฺมา อานนฺทตฺเถโร วิย, การุญฺญจิตฺตํ อุปฏฺฐเปตฺวา.

โกฏิสตสหสฺเสสุ จกฺกวาเฬสุ เทวตา,
ยสฺสาณมฺปฏิคฺคณฺหนฺติ ยญฺจ เวสาลิยมฺปุเร.

โรคามนุสฺสทุพฺภิกฺข- สมฺภูตนฺติวิธมฺภยํ,
ขิปฺปมนฺตรธาเปสิ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

รตนสุตฺตํ. (ยานีธ ภูตานิ ฯเปฯ)
ยสฺสานุภาวโต ยกฺขา ฯเปฯ
กรณียเมตฺตสุตฺตํ. (กรณียมตฺถกุสเลน ฯเปฯ)
สพฺพาสีวิสชาตีนํ ฯเปฯ
ขนฺธปริตฺตํ. (วิรูปกฺเขหิ ฯเปฯ).

ฉทฺทนฺตปริตฺตํ

วธิสฺสเมนนฺติ ปรามสนฺโต,
กาสาวมทฺทกฺขิ ธชํ อิสีนํ,
ทุกฺเขน ผุฏฺฐสฺสุทปาทิ สญฺญา,
อรหทฺธโช สพฺภิ อวชฺฌรูโป.
สลฺเลน วิทฺโธ พฺยถิโตปิ สนฺโต,
กาสาววตฺถมฺหิ มนํ น ทุสฺสยิ,
สเจ อิมํ นาควเรน สจฺจํ,
มา มํ วเน พาลมิคา อคญฺฉุนฺติ.

ฉทฺทนฺตปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๒ คาถา

ปุเรนฺตมฺโพธิสมฺภาเร ฯเปฯ
โมรปริตฺตํ. (อุเทตยญฺจกฺขุมา ฯเปฯ).

ปุเรนฺตมฺโพธิสมฺภาเร นิพฺพตฺตํ วฏฺฏชาติยํ,
ยสฺส เตเชน ทาวคฺคิ มหาสตฺตํ วิวชฺชยิ.
เถรสฺส สารีปุตฺตสฺส โลกนาเถน ภาสิตํ,
กปฺปฏฺฐายิ มหาเตชํ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

วฏฺฏกปริตฺตํ

อตฺถิ โลเก สีลคุโณ สจฺจํ โสเจยฺยนุทฺทยา,
เตน สจฺเจน กาหามิ สจฺจกิริยมนุตฺตรํ.
อาวชฺชิตฺวา ธมฺมพลํ สริตฺวา ปุพฺพเก ชิเน,
สจฺจพลมวสฺสาย สจฺจกิริยมกาสหํ.
สนฺติ ปกฺขา อปตฺตนา สนฺติ ปาทา อวญฺจนา,
มาตา ปิตา จ นิกฺขนฺตา ชาตเวท ปฏิกฺกม.
สห สจฺเจ กเต มยฺหํ มหาปชฺชลิโต สิขี,
วชฺเชสิ โสฬส กรีสานิ อุทกํ ปตฺวา ยถา สิขี,
สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมีติ.

วฏฺฏกปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๔ คาถากึ่ง

ยสฺสานุสฺสรเณนาปิ ฯเปฯ
ธชคฺคปริตฺตํ ธชคฺคสุตฺตํ. (เอวมฺเม สุตํ ฯเปฯ).

อปฺปสนฺเนหิ นาถสฺส สาสเน สาธุสมฺมเต,
อมนุสฺเสหิ จณฺเฑหิ สทา กิพฺพิสการิภิ.
ปริสานญฺจตสฺสนฺน- มหึสาย จ คุตฺติยา,
ยนฺเทเสสิ มหาวีโร ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

อาฏานาฏิยปริตฺตํ

วิปสฺสิสฺส นมตฺถุ จกฺขุมนฺตสฺส สิรีมโต,
สิขิสฺสปิ นมตฺถุ สพฺพภูตานุกมฺปิโน.
เวสฺสภุสฺส นมตฺถุ นฺหาตกสฺส ตปสฺสิโน,
นมตฺถุ กกุสนฺธสฺส มารเสนปฺปมทฺทิโน.
โกนาคมนสฺส นมตฺถุ พฺราหฺมณสฺส วุสีมโต,
กสฺสปสฺส นมตฺถุ วิปฺปมุตฺตสฺส สพฺพธิ.
องฺคีรสสฺส นมตฺถุ สกฺยปุตฺตสฺส สิรีมโต,
โย อิมํ ธมฺมมเทเสสิ สพฺพทุกฺขาปนูทนํ.
เย จาปิ นิพฺพุตา โลเก ยถาภูตํ วิปสฺสิสุํ,
เต ชนา อปิสุณา มหนฺตา วีตสารทา.

หิตํ เทวมนุสฺสานํ ยํ นมสฺสนฺติ โคตมํ,
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ มหนฺตํ วีตสารทํ.

นโม เม สพฺพพุทฺธานํ อุปฺปนฺนานํ มเหสินํ,
ตณฺหงฺกโร มหาวีโร เมธงฺกโร มหายโส.
สรณงฺกโร โลกหิโต ทีปงฺกโร ชุตินฺธโร,
โกณฺฑญฺโญ ชนปาโมกฺโข มงฺคโล ปุริสาสโภ.
สุมโน สุมโน ธีโร เรวโต รติวฑฺฒโน,
โสภิโต คุณสมฺปนฺโน อโนมทสฺสี ชนุตฺตโม.
ปทุโม โลกปชฺโชโต นารโท วรสารถี,
ปทุมุตฺตโร สตฺตสาโร สุเมโธ อปฺปฏิปุคฺคโล.
สุชาโต สพฺพโลกคฺโค ปิยทสฺสี นราสโภ,
อตฺถทสฺสี การุณิโก ธมฺมทสฺสี ตโมนุโท.
สิทฺธตฺโถ อสโม โลเก ติสฺโส จ วทตํ วโร,
ปุสฺโส จ วรโท พุทฺโธ วิปสฺสี จ อนูปโม.
สิขี สพฺพหิโต สตฺถา เวสฺสภู สุขทายโก,
กกุสนฺโธ สตฺถวาโห โกนาคมโน รณญฺชโห,
กสฺสโป สิริสมฺปนฺโน โคตโม สกฺยปุงฺคโว.
เอเต จญฺเญ จ สมฺพุทฺธา อเนกสตโกฏโย,
สพฺเพ พุทฺธา อสมสมา สพฺเพ พุทฺธา มหิทฺธิกา.

สพฺเพ ทสพลูเปตา เวสารชฺเชหุปาคตา,
สพฺเพ เต ปฏิชานนฺติ อาสภณฺฐานมุตฺตมํ.
สีหนาทํ นทนฺเต เต ปริสาสุ วิสารทา,
พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺติ โลเก อปฺปฏิวตฺติยํ.
อุเปตา พุทฺธธมฺเมหิ อฏฺฐารสหิ นายกา
ทฺวตฺตึสลกฺขณูเปตา- สีตฺยานุพฺยญฺชนาธรา.
พฺยามปฺปภาย สุปฺปภา สพฺเพ เต มุนิกุญฺชรา,
พุทฺธา สพฺพญฺญุโน เอเต สพฺเพ ขีณาสวา ชินา.
มหปฺปภา มหาเตชา มหาปญฺญา มหพฺพลา,
มหาการุณิกา ธีรา สพฺเพสานํ สุขาวหา.
ทีปา นาถา ปติฏฺฐา จ ตาณา เลณา จ ปาณินํ,
คตี พนฺธู มหสฺสาสา สรณา จ หิเตสิโน.
สเทวกสฺส โลกสฺส สพฺเพ เอเต ปรายนา.
เตสาหํ สิรสา ปาเท วนฺทามิ ปุริสุตฺตเม.
วจสา มนสา เจว วนฺทาเมเต ตถาคเต,
สยเน อาสเน ฐาเน คมเน จาปิ สพฺพทา.
สทา สุเขน รกฺขนฺตุ พุทฺธา สนฺติกรา ตุวํ,
เตหิ ตฺวํ รกฺขิโต สนฺโต มุตฺโต สพฺพภเยน จ.
สพฺพโรควินิมุตฺโต สพฺพสนฺตาปวชฺชิโต,
สพฺพเวรมติกฺกนฺโต นิพฺพุโต จ ตุวํ ภว.

เตสํ สจฺเจน สีเลน   ขนฺติเมตฺตาพเลน จ,
เตปิ ตุมฺเห๑ อนุรกฺขนฺตุ   อาโรคฺเยน สุเขน จ.
ปุรตฺถิมสฺมึ ทิสาภาเค   สนฺติ ภูตา มหิทฺธิกา,
เตปิ ตุมฺเห๑ อนุรกฺขนฺตุ   อาโรคฺเยน สุเขน จ.
ทกฺขิณสฺมึ ทิสาภาเค   สนฺติ เทวา มหิทฺธิกา,
เตปิ ตุมฺเห๑ อนุรกฺขนฺตุ   อาโรคฺเยน สุเขน จ.
ปจฺฉิมสฺมึ ทิสาภาเค   สนฺติ นาคา มหิทฺธิกา,
เตปิ ตุมฺเห๑ อนุรกฺขนฺตุ   อาโรคฺเยน สุเขน จ.
อุตฺตรสฺมึ ทิสาภาเค   สนฺติ ยกฺขา มหิทฺธิกา,
เตปิ ตุมฺเห๑ อนุรกฺขนฺตุ   อาโรคฺเยน สุเขน จ.
ปุริมทิสํ ธตรฏฺโฐ   ทกฺขิเณน วิรุฬฺหโก,
ปจฺฉิเมน วิรูปกฺโข   กุเวโร อุตฺตรํ ทิสํ.
จตฺตาโร เต มหาราชา   โลกปาลา ยสสฺสิโน,
เตปิ ตุมฺเห๑ อนุรกฺขนฺตุ   อาโรคฺเยน สุเขน จ.
อากาสฏฺฐา จ ภุมฺมฏฺฐา   เทวา นาคา มหิทฺธิกา,
เตปิ ตุมฺเห๑ อนุรกฺขนฺตุ   อาโรคฺเยน สุเขน จ.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ   พุทฺโธ เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน   โหตุ เต๒ ชยมงฺคลํ.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ   ธมฺโม เม สรณํ วรํ,

---

๑. สวดเพื่อตนเปลี่ยนเป็น อมฺเห. ๒. สวดเพื่อตนเปลี่ยนเป็น เม.

เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สงฺโฆ เม สรณํ วรํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
ยงฺกิญฺจิ รตนํ โลเก วิชฺชติ วิวิธํ ปุถุ,
รตนํ พุทฺธสมํ นตฺถิ ตสฺมา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ยงฺกิญฺจิ รตนํ โลเก วิชฺชติ วิวิธํ ปุถุ,
รตนํ ธมฺมสมํ นตฺถิ ตสฺมา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ยงฺกิญฺจิ รตนํ โลเก วิชฺชติ วิวิธํ ปุถุ,
รตนํ สงฺฆสมํ นตฺถิ ตสฺมา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
สกฺกตฺวา พุทฺธรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ,
หิตํ เทวมนุสฺสานํ พุทฺธเตเชน โสตฺถินา,
นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ ทุกฺขา วูปสเมนฺตุ เต.
สกฺกตฺวา ธมฺมรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ,
ปริฬาหูปสมนํ ธมฺมเตเชน โสตฺถินา,
นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ ภยา วูปสเมนฺตุ เต.
สกฺกตฺวา สงฺฆรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ,
อาหุเนยฺยํ ปาหุเนยฺยํ สงฺฆเตเชน โสตฺถินา,
นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ โรคา วูปสเมนฺตุ เต.
สพฺพีติโย วิวชฺชนฺตุ สพฺพโรโค วินสฺสตุ,

---

๑. สวดเพื่อตนเปลี่ยนเป็น เม.

มา เต ภวตฺวนฺตราโย สุขี ทีฆายุโก ภว.
อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ.

อาฏานาฏิยปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๔๕ คาถา

ปริตฺตํ ยมฺภณนฺตสฺส ฯเปฯ

องฺคุลิมาลปริตฺตํ

ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต, นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา. เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ โสตฺถิ คพฺภสฺส.

ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต, นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา. เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ โสตฺถิ คพฺภสฺส.

ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต, นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา. เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ โสตฺถิ คพฺภสฺส.

องฺคุลิมาลปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

สํสาเร สํสรนฺตานํ สพฺพทุกฺขวินาสเน,
สตฺต ธมฺเม จ โพชฺฌงฺเค มารเสนปฺปมทฺทิโน.
พุชฺฌิตฺวา เยปีเม สตฺตา ติภวามุตฺตกุตฺตมา,
อชาตึ อชราพฺยาธึ อมตํ นิพฺภยํ คตา.
เอวมาทิคุณูเปตํ อเนกคุณสงฺคหํ,
โอสถญฺจ อิมํ มนฺตํ โพชฺฌงฺคนฺตมฺภณาม เห.

โพชฺฌงฺคปริตฺตํ (โพชฺฌงฺโค ฯปฯ)

ปุญฺญลาภํ มหาเตชํ วณฺณกิตฺติมหายสํ,
สพฺพสตฺตหิตํ ชาตํ ตํ สุณนฺตุ อเสสโต,
อตฺตปฺปรหิตํ ชาตํ ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

อภยปริตฺตํ. (ยนฺทุนฺนิมิตฺตํ ฯเปฯ)

ทุกฺขปฺปตฺตา จ นิทฺทุกฺขา ฯเปฯ

ชยํ เทวมนุสฺสานํ ชโย โหตุ ปราชิโต,
มารเสนา อภิกฺกนฺตา สมนฺตาทฺวาทสโยชนา.
ขนฺติเมตฺตาอธิฏฺฐานา วิทฺธํเสตฺวาน จกฺขุมา,
ภวาภเว สํสรนฺโต ทิพฺพจกฺขุํ วิโสธยิ.

ปริยาปนฺนาทิโสตฺถานํ หิตาย จ สุขาย จ,
พุทฺธกิจฺจํ วิโสเธตฺวา ปริตฺตนฺตมฺภณาม เห.

ชยปริตฺตํ (มหาการุณิโก นาโถ ฯเปฯ).

รตนตฺตยปฺปภาวาภิยาจนคาถา (อรหํ ฯเปฯ).
สุขาภิยาจนคาถา (ยํ ยํ เทวมนุสฺสานํ ฯเปฯ).
มงคลจักกวาฬใหญ่ (สิริธิติมติเตโช ฯเปฯ).
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯเปฯ
นกฺขตฺตยกฺขภูตานํ ฯเปฯ

มหาราชปริตฺตํ ทฺวาทสปริตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

สิบสองตำนานจบ.

รตนตฺตยปฺปภาวสิทฺธิคาถา[๑]

[แบบใหม่]

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลกานํ อนุกมฺปโก,
เวเนยฺยานํ ปโพเธตา สนฺติมคฺคานุสาสโก.
สฺวากฺขาโต อุตฺตโม ธมฺโม โลกานํ ตมทาลโก,
นิยฺยานิโก จ ทุกฺขสฺมา ธมฺมจารีนุปาลโก.
สุปฏิปนฺโน มหาสงฺโฆ โลกานํ ปุญฺญมากโร,
สีลทิฏฺฐีหิ สํสุทฺโธ สนฺติมคฺคนิโยชโก.
อิจฺเจตํ รตนํ เสฏฺฐํ โลเก สรณมุตฺตมํ,
ปริกฺขกานธีรานํ ญาณสญฺจารณกฺขมํ.
ยสฺส โลกํ ปภาเสติ อาตโปว ตโมนุโท,
หยฺยเทโส อิมาคมฺม เขมมคฺคปฺปโชตนํ.
สนฺติสุเข ปติฏฺฐาติ อิสฺสโร สาตตํ ฐิโต,
อคฺคเมตํ ติรตนํ ครุํ กตฺวาน รกฺขิตํ.
ธชํ กตฺวา ปเทสสฺส หยฺยเทเสน อุทฺธตํ,
นีติปญฺญตฺติการาย สทิฏฺฐิยา ปกุพฺพเน.
ธมฺมนุญฺญํว รฏฺฐสฺส รฏฺฐานํ สิทฺธิทายกํ,
เอวํ สาสนกิจฺเจสุ สงฺฆํ กตฺวานธิสฺสรํ.
ปสิชฺฌนนฺติทํ พุทฺธ- สาสนสฺส ปสาสนํ,

---

๑. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายี ป. ๘) วัดมกุฎกษัตริยาราม ทรงนิพนธ์ เมื่อยังเป็นที่พระเทพเวที.

เอวํ ปสาสนุปาเยน ถิรํ ติฏฺฐติ สาสนํ.
รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยเตชสา,
ทยฺยชาติ วิโรเจตุ สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา.
อิทฺธึ ปปฺโปตุ เวปุลฺลํ วิรุฬฺหึ จุตฺตรึ สทา,
จิรํ ติฏฺฐตุ โลกสฺมึ สมฺมาสมฺพุทฺธสาสนํ.
ทสฺเสนฺตํ ภพฺพสตฺตานํ อญฺชสํ ว วิสุทฺธิยา,
จิรญฺชีวตุ ทีฆายุ ทยฺยานํ ธมฺมขตฺติโย.
วณฺณวา พลสมฺปนฺโน นิรามโย จ นิพฺภโย,
รฏฺฐสฺส ธมฺมนุญฺญญฺจ จิรํ ติฏฺฐตุ โสตฺถินา.
รตนตฺตยปฺปภาเวน วุฑฺฒิยาสา สมิชฺฌตุ,
ทยฺยานํ รฏฺฐปาลีนํ สพฺพสิทฺธิ สทา ถิรํ.
ชยมตฺถุ จ ทยฺยานํ วุฑฺฒิสนฺตินิรนฺตรํ,
ปวฑฺฒตํ จ ภิยฺโยโส ธนุฏฺฐาเนน สมฺปทา.

อนุตฺตรํ อภิสมฺโพธึ สมฺพุชฺฌิตฺวา ตถาคโต,
ปฐมํ ยํ อเทเสสิ ธมฺมจกฺกํ อนุตฺตรํ.
สมฺมเทว ปวตฺเตนฺโต โลเก อปฺปฏิวตฺติยํ,
ยตฺถากฺขาตา อุโภ อนฺตา ปฏิปตฺติ จ มชฺฌิมา.
จตูสฺวาริยสจฺเจสุ วิสุทฺธํ ญาณทสฺสนํ,
เทสิตํ ธมฺมราเชน สมฺมาสมฺโพธิกิตฺตนํ.
นาเมน วิสฺสุตํ สุตฺตํ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ,
เวยฺยากรณปาเฐน สงฺคีตนฺตมฺภณาม เส.

ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, พาราณสิยํ วิหรติ, อิสิปตเน มิคทาเย. ตตฺร โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู อามนฺเตสิ.

เทฺวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา. โย จายํ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานุโยโค, หีโน คมฺโม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสญฺหิโต. โย จายํ อตฺตกิลมถานุโยโค, ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสญฺหิโต. เอเต เต ภิกฺขเว อุโภ อนฺเต อนุปคมฺม, มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา, จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ.

กตมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา, จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยํ โข สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา, จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ.

อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ. ชาติปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา มรณมฺปิ ทุกฺขํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุ-ปายาสาปิ ทุกฺขา, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ, สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา. อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ. ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคสหคตา ตตฺร ตตฺราภินนฺทินี. เสยฺยถีทํ. กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ. โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย. อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ.

อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺเญยฺยนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺญาตนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ.

อิทํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ปหีนนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ.

อิทํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ

อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ สจฺฉิกตนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ.

อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาวิตนฺติ เม ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ, จกฺขุํ อุทปาทิ ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ.

ยาวกีวญฺจ เม ภิกฺขเว อิเมสุ จตูสุ อริยสจฺเจสุ, เอวนฺติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ อโหสิ. เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก, สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ. ยโต จ โข เม ภิกฺขเว อิเมสุ จตูสุ อริยสจฺเจสุ, เอวนฺติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ. อถาหํ

ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก, สสฺสมณ-พฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ, อกุปฺปา เม วิมุตฺติ, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุํ. อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน, อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ. ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ.

ปวตฺติเต จ ภควตา ธมฺมจกฺเก, ภุมฺมา เทวา สทฺท-มนุสฺสาเวสุํ, เอตมฺภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ, อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมินฺติ. ภุมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา, จาตุมฺมหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ. จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา, ตาวตึสา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ. ตาวตึสานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา, ยามา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ. ยามานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา, ตุสิตา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ. ตุสิตานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา, นิมฺมานรตี เทวา สทฺท-มนุสฺสาเวสุํ. นิมฺมานรตีนํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา, ปรนิมฺมิต-วสวตฺตี เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ. ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา, พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ. เอตมฺภควตา

พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ, อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมินฺติ. อิติห เตน ขเณน เตน มุหุตฺเตน, ยาว พฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิ. อยญฺจ ทสสหสฺสี โลกธาตุ, สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ **สมฺปเวธิ.** อปฺปมาโณ จ โอฬาโร โอภาโส โลเก ปาตุรโหสิ, อติกฺกมฺเมว เทวานํ เทวานุภาวํ. อถโข ภควา อุทานํ อุทาเนสิ, อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ, อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญติ. อิติหิทํ อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส, อญฺญาโกณฺฑญฺโญเตฺวว นามํ อโหสีติ.

ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

ยนฺตํ สตฺเตหิ ทุกฺเขน เญยฺยํ อนตฺตลกฺขณํ,
อตฺตวาทาตฺตสญฺญานํ สมฺมเทว วิโมจนํ,
สมฺพุทฺโธ ตํ ปกาเสสิ ทิฏฺฐสจฺจาน โยคินํ,
อุตฺตรึ ปฏิเวธาย ภาเวตุํ ญาณมุตฺตมํ.
ยนฺเตสํ ทิฏฺฐธมฺมานํ ญาเณนุปปริกฺขตํ,
สพฺพาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจึสุ อเสสโต.
ตถา ญาณานุสาเรน สาสนํ กาตุมิจฺฉตํ,
สาธูนํ อตฺถสิทฺธตฺถํ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส.

อนตฺตลกฺขณสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, พาราณสิยํ วิหรติ, อิสิปตเน มิคทาเย. ตตฺร โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู อามนฺเตสิ.

รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา. รูปญฺจหิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ รูปํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ รูเป, เอวํ เม รูปํ โหตุ เอวํ เม รูปํ มา อโหสีติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว รูปํ อนตฺตา, ตสฺมา รูปํ อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ รูเป, เอวํ เม รูปํ โหตุ เอวํ เม รูปํ มา อโหสีติ. เวทนา อนตฺตา. เวทนา จ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ เวทนา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ เวทนาย, เอวํ เม เวทนา โหตุ เอวํ เม เวทนา มา อโหสีติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว เวทนา อนตฺตา, ตสฺมา เวทนา อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ เวทนาย, เอวํ เม เวทนา โหตุ เอวํ เม เวทนา มา อโหสีติ. สญฺญา อนตฺตา. สญฺญา จ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ สญฺญา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ สญฺญาย, เอวํ เม สญฺญา โหตุ เอวํ เม สญฺญา มา อโหสีติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สญฺญา อนตฺตา, ตสฺมา สญฺญา อาพาธาย สํวตฺตติ. น จ ลพฺภติ สญฺญาย, เอวํ เม สญฺญา โหตุ เอวํ เม สญฺญา มา อโหสีติ. สงฺขารา อนตฺตา.

สงฺขารา จ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺสํสุ, นยิทํ สงฺขารา อาพาธาย สํวตฺเตยฺยุํ, ลพฺเภถ จ สงฺขาเรสุ, เอวํ เม สงฺขารา โหนฺตุ เอวํ เม สงฺขารา มา อเหสุนฺติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สงฺขารา อนตฺตา, ตสฺมา สงฺขารา อาพาธาย สํวตฺตนฺติ, น จ ลพฺภติ สงฺขาเรสุ, เอวํ เม สงฺขารา โหนฺตุ, เอวํ เม สงฺขารา มา อเหสุนฺติ. วิญฺญาณํ อนตฺตา. วิญฺญาณญฺจ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ วิญฺญาเณ, เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสีติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว วิญฺญาณํ อนตฺตา, ตสฺมา วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺตติ. น จ ลพฺภติ วิญฺญาเณ, เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสีติ.

ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ, เอตํ มม เอโสหมสฺมิ เอโส เม อตฺตาติ. โน เหตํ ภนฺเต. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว เวทนา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ. อนิจฺจา ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ, เอตํ มม เอโสหมสฺมิ เอโส

เม อตฺตาติ. โน เหตํ ภนฺเต. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว สญฺญา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ. อนิจฺจา ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ, เอตํ มม เอโสหมสฺมิ เอโส เม อตฺตาติ. โน เหตํ ภนฺเต. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว สงฺขารา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ. อนิจฺจา ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ, เอตํ มม เอโสหมสฺมิ เอโส เม อตฺตาติ. โน เหตํ ภนฺเต. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ. อนิจฺจํ ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ. ทุกฺขํ ภนฺเต. ยมฺปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ, เอตํ มม เอโสหมสฺมิ เอโส เม อตฺตาติ. โน เหตํ ภนฺเต.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว, ยงฺกิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ, อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา, โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา, หีนํ วา ปณีตํ วา, ยนฺทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ, เนตํ มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาติ. เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺ-ปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. ยา กาจิ เวทนา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา, อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา, โอฬาริกา วา สุขุมา วา, หีนา วา ปณีตา วา, ยา ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพา เวทนา, เนตํ มม

เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาติ. เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. ยา กาจิ สญฺญา อตีตานาคตปจฺจุปนฺนา, อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา, โอฬาริกา วา สุขุมา วา, หีนา วา ปณีตา วา, ยา ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพา สญฺญา, เนตํ มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาติ. เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. เย เกจิ สงฺขารา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา, โอฬาริกา วา สุขุมา วา, หีนา วา ปณีตา วา, เย ทูเร สนฺติเก วา, สพฺเพ สงฺขารา, เนตํ มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาติ. เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ. ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ, อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา, โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา, หีนํ วา ปณีตํ วา, ยนฺทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ, เนตํ มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาติ. เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ.

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก, รูปสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, เวทนายปิ นิพฺพินฺทติ, สญฺญายปิ นิพฺพินฺทติ, สงฺขาเรสุปิ นิพฺพินฺทติ, วิญฺญาณสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ. วิราคา วิมุจฺจติ. วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู

ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุํ. อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน, ปญฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขูนํ อนุปาทาย, อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจึสูติ.

อนตฺตลกฺขณสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

เวเนยฺยทมโนปาเย สพฺพโส ปารมึ คโต
อโมฆวจโน พุทฺโธ อภิญฺญายานุสาสโก.
จิณฺณานุรูปโต จาปิ ธมฺเมน วินยํ ปชํ,
จิณฺณาคฺคิปาริจริยานํ สมฺโพชฺฌารหโยคินํ.
ยมาทิตฺตปริยายํ เทสยนฺโต มโนหรํ,
เต โสตาโร วิโมเจสิ อเสกฺขาย วิมุตฺติยา.
ตเถโวปปริกฺขาย วิญฺญูนํ โสตุมิจฺฉตํ,
ทุกฺขตาลกฺขโณปายํ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส.

อาทิตฺตปริยายสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, คยายํ วิหรติ คยาสีเส, สทฺธึ ภิกฺขุสหสฺเสน. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ.

สพฺพํ ภิกฺขเว อาทิตฺตํ. กิญฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อาทิตฺตํ. จกฺขุํ ภิกฺขเว อาทิตฺตํ, รูปา อาทิตฺตา, จกฺขุวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, จกฺขุสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ

เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. อาทิตฺตํ ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา, อาทิตฺตํ ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิ. โสตํ อาทิตฺตํ, สทฺทา อาทิตฺตา, โสตวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, โสตสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ โสตสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. อาทิตฺตํ ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา, อาทิตฺตํ ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิ. ฆานํ อาทิตฺตํ, คนฺธา อาทิตฺตา, ฆานวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, ฆานสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. อาทิตฺตํ ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา, อาทิตฺตํ ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิ. ชิวฺหา อาทิตฺตา, รสา อาทิตฺตา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, ชิวฺหาสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. อาทิตฺตํ ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา, อาทิตฺตํ ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ

อาทิตฺตนฺติ วทามิ. กาโย อาทิตฺโต, โผฏฺฐพฺพา อาทิตฺตา, กายวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, กายสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ กายสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. อาทิตฺตํ ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา. อาทิตฺตํ ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิ. มโน อาทิตฺโต, ธมฺมา อาทิตฺตา, มโนวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, มโนสมฺผสฺโส อาทิตฺโต, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ อาทิตฺตํ. เกน อาทิตฺตํ. อาทิตฺตํ ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา, อาทิตฺตํ ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิ.

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก, จกฺขุสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ. โสตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, สทฺเทสุปิ นิพฺพินฺทติ, โสตวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ. โสตสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ โสตสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ. ฆานสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, คนฺเธสุปิ นิพฺพินฺทติ, ฆานวิญฺญาเณปิ **นิพฺพินฺทติ**,

ฆานสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ, รเสสุปิ นิพฺพินฺทติ, ชิวฺหาวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, ชิวฺหาสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. กายสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, โผฏฺฐพฺเพสุปิ นิพฺพินฺทติ, กายวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, กาย-สมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ กายสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. มนสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ, ธมฺเมสุปิ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผสฺเสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมฺปิทํ มโนสมฺผสฺส-ปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมึปิ นิพฺพินฺทติ. นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ. วิราคา วิมุจฺจติ. วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุํ. อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน, ตสฺส ภิกฺขุสหสฺสสฺส อนุปาทาย, อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจึสูติ.

อาทิตฺตปริยายสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

ยํ เว นิพฺพานญาณสฺส ญาณํ ปุพฺเพ ปวตฺตเต,
ตสฺเสว วิสยีภูตา ยายํ ธมฺมนิยามตา.
อนิจฺจตา ทุกฺขตา จ สพฺเพสํ จ อนตฺตตา,
ตสฺสา ปกาสกํ สุตฺตํ ยํ สมฺพุทฺเธน ภาสิตํ.
สาธูนํ ญาณจาเรน ยถา พุทฺเธน เทสิตํ,
โยนิโส ปฏิปตฺยตฺถํ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส.

ธมฺมนิยามสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, สาวตฺถิยํ วิหรติ, เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส, อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ. ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ. อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ, ฐิตา ว สา ธาตุ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา, สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ. ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ, อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ, ปญฺญเปติ ปฏฺฐเปติ, วิวรติ วิภชติ อุตฺตานีกโรติ, สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ. อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ, ฐิตา ว สา ธาตุ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา, สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ, อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ, ปญฺญเปติ

ปฏิจฺจเปติ, วิวรติ วิภชติ อุตฺตานีกโรติ, สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ, ฐิตา ว สา ธาตุ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา, สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ, อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ, ปญฺญเปติ ปฏฺฐเปติ, วิวรติ วิภชติ อุตฺตานีกโรติ, สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ, อภินนฺทุนฺติ.

ธมฺมนิยามสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

สมฺพุทฺโธ ทิปทํเสฏฺโฐ มหาการุณิโก มุนิ
เอกายนํ มคฺคํ นาม เวเนยฺยานํ อเทสยิ.
กิลิฏฺฐจิตฺตสตฺตานํ จิตฺตเกฺลสวิสุทฺธิยา,
โสกานํ ปริเทวานํ อติกฺกมาย สุพฺพโส.
ทุกฺขานํ โทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย อญฺชิตํ,
ญายสฺเสวาธิคมาย นิพฺพานสฺสาภิปตฺติยา
สติปฏฺฐานนาเมน วิสุสุตํ วิธ สาสเน,
จิตฺตเกฺลสวิสุทฺธตฺถํ ตํ มคฺคนุตฺมฺภณาม เส.

สติปฏฺฐานปาโฐ

อตฺถิ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน. เอกายโน อยํ มคฺโค สมฺมทกฺขาโต, สตฺตานํ วิสุทฺธิยา, โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย, ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย, ญายสฺส อธิคมาย, นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย. ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา, กตเม จตฺตาโร.

อิธ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

๑. กถญฺจ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ. อิธ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ วา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, สมุทยธมฺมานุปสฺสี วา กายสฺมึ วิหรติ, วยธมฺมานุปสฺสี วา กายสฺมึ วิหรติ. สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วา กายสฺมึ วิหรติ, อตฺถิ กาโยติ วา ปนสฺส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ, ยาวเทว ญาณมตฺตาย ปติสฺสติมตฺตาย. อนิสฺสิโต จ วิหรติ น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ. เอวํ โข ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ.

---

๑. นัย-ที. ๑๐/๓๒๕. นัย-อภิ. วิภงฺค. สติปฏฺฐานวิภงฺค. ๓๕/๒๕๗.

๒. กถญฺจ ภิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ. อิธ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ วา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา วา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ, สมุทยธมฺมานุปสฺสี วา เวทนาสุ วิหรติ, วยธมฺมานุปสฺสี วา เวทนาสุ วิหรติ, สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วา เวทนาสุ วิหรติ. อตฺถิ เวทนาติ วา ปนสฺส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ, ยาวเทว ญาณมตฺตาย ปติสฺสติมตฺตาย. อนิสฺสิโต จ วิหรติ น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ. เอวํ โข ภิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ.

๓. กถญฺจ ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ. อิธ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ, สมุทยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ, วยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ, สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ, อตฺถิ จิตฺตนฺติ วา ปนสฺส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ, ยาวเทว ญาณมตฺตาย ปติสฺสติมตฺตาย. อนิสฺสิโต จ วิหรติ น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ. เอวํ โข ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ.

๔. กถญฺจ ภิกฺขุ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ. อิธ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ วา ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา วา ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, สมุทยธมฺมานุปสฺสี วา ธมฺเมสุ วิหรติ, วยธมฺมานุปสฺสี วา ธมฺเมสุ วิหรติ, สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วา ธมฺเมสุ วิหรติ,

อตฺถิ ธมฺมาติ วา ปนสฺส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ, ยาวเทว ญาณมตฺตาย ปติสฺสติมตฺตาย. อนิสฺสิโต จ วิหรติ น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ. เอวํ โข ภิกฺขุ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ.

อยํ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, เอกายโน มคฺโค สมฺมทกฺขาโต, สตฺตานํ วิสุทฺธิยา, โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย, ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย, ญายสฺส อธิคมาย, นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย. ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ.

เอกายนํ ชาติขยนฺตทสฺสี,
มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี,
เอเตน มคฺเคน ตรึสุ ปุพฺเพ,
ตริสฺสเร เจว ตรนฺติ โอฆนฺติ.

สติปฏฺฐานปาโฐ นิฏฺฐิโต.

ยานิ เว ปญฺจ ฐานานิ ปญฺจนิมฺมลโลจโน,
เวเนยฺยานํ ปกาเสสิ อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตุํ.
สมฺมานุกริยมานานิ สตฺถุสาสนการิภิ,
ตํ ตํ อตฺถวสํ สมฺมา สาธยนฺติ ยถารหํ,
เตสมฺปกาสกํ ธมฺม- ปริยายํ ภณาม เส.

อภิณฺหปจฺจเวกฺขณปาฐ

อตฺถิ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, ปญฺจ ฐานานิ สมฺมทกฺขาตานิ. ยานิ อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพานิ, อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฏฺเฐน วา ปพฺพชิเตน วา. กตมานิ ปญฺจ.

๑. ชราธมฺโมมฺหิ ชรํ อนตีโตติ, อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฏฺเฐน วา ปพฺพชิเตน วา.

๒. พฺยาธิธมฺโมมฺหิ พฺยาธึ อนตีโตติ, อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฏฺเฐน วา ปพฺพชิเตน วา.

๓. มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโตติ, อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฏฺเฐน วา ปพฺพชิเตน วา.

๔. สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโวติ, อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฏฺเฐน วา ปพฺพชิเตน วา.

๕. กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ, ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามีติ, อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฏฺเฐน วา ปพฺพชิเตน วา.

อิมานิ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, ปญฺจ ฐานานิ สมฺมทกฺขาตานิ, ยานิ อภิณฺหํ

---

๑. องฺ. ปญฺจก. ๒๒/๔๑. นัย–องฺ. ปญฺจก. ๒๒/๕๘–๖๔.

ปจฺจเวกฺขิตพฺพานิ, อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฏฺเฐน วา ปพฺพชิเตน วา.

ตสฺมาติหมฺเหหิ เอวํ อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ, ชราธมฺโมมฺหิ ชรํ อนตีโต. พฺยาธิธมฺโมมฺหิ พฺยาธึ อนตีโต. มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต. สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว. กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ, ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามีติ. ตโต อุตฺตริปิ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ.

๑. น โข ปนาหเมว, ชราธมฺโมมฺหิ ชรํ อนตีโต. อถโข ยาวตา สตฺตานํ อาคติ คติ จุติ อุปปตฺติ, สพฺเพ สตฺตา ชราธมฺมา ชรํ อนตีตา. ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา.

๒. น โข ปนาหเมว, พฺยาธิธมฺโมมฺหิ พฺยาธึ อนตีโต. อถโข ยาวตา สตฺตานํ อาคติ คติ จุติ อุปปตฺติ, สพฺเพ สตฺตา พฺยาธิธมฺมา พฺยาธึ อนตีตา. ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา.

๓. น โข ปนาหเมว, มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต. อถโข ยาวตา สตฺตานํ อาคติ คติ จุติ อุปปตฺติ, สพฺเพ สตฺตา มรณธมฺมา มรณํ อนตีตา. ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา.

๔. น โข ปน มยฺหเมว, สพฺเพหิ ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว. อถโข ยาวตา สตฺตานํ อาคติ คติ จุติ อุปปตฺติ, สพฺเพสํ สตฺตานํ ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว. ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา.

๕. น โข ปนาหเมว. กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ, ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ. อถโข ยาวตา สตฺตานํ อาคติ คติ จุติ อุปปตฺติ, สพฺเพ สตฺตา กมฺมสฺสกา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา, ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ. ตํ กุเตฺถ ลพฺภาติ.

อภิณฺหปจฺจเวกฺขณปาโฐ นิฏฺฐิโต.

สมคฺคกรโณ พุทฺโธ สามคฺคิยํ นิโยชโก,
สมคฺคกรเณ ธมฺเม สาราณีเย อเทสยิ.
อญฺญมญฺญํ ปิยตาย สาธิโน คารวสฺส จ,
สงฺคหายาวิวาทาย สามคฺคิเยกตาย จ.
สํวตฺตนฺเตว ภิกฺขูนํ ธมฺเมน ปฏิปชฺชตํ,
เตสมฺปกาสกํ สุตฺตํ ยํ สมฺพุทฺเธน ภาสิตํ.
สุตฺวานานุกรเณน ยถาพุทฺเธน เทสิตํ,
สาธูนํ อตฺถสิทฺธตฺถํ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส.

สาราณียธมฺมสุตฺตํ[1]

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, สาวตฺถิยํ วิหรติ, เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส, อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ. ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ, ฉยิเม ภิกฺขเว ธมฺมา สาราณียา ปิยกรณา ครุกรณา, สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตนฺติ. กตเม ฉ.

๑. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน, เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ, สพฺรหฺมจารีสุ อาวิ เจว รโห จ. อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ, สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

๒. ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน, เมตฺตํ วจีกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ, สพฺรหฺมจารีสุ อาวิ เจว รโห จ. อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ, สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

๓. ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน, เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ, สพฺรหฺมจารีสุ อาวิ เจว รโห จ. อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ, สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

๔. ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ลาภา ธมฺมิกา ธมฺมลทฺธา, อนฺตมโส ปตฺตปริยาปนฺนมตฺตมฺปิ, ตถารูเปหิ

---

๑. องฺ. ฉกฺก. ๒๒/๓๓๑.

ลาเภหิ อปฺปฏิวิภตฺตโภคี โหติ, สีลวนฺเตหิ สพฺรหฺมจารีหิ สาธารณโภคี. อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ, สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

๕. ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, ยานิ ตานิ สีลานิ อขณฺฑานิ อจฺฉิทฺทานิ อสพลานิ อกมฺมาสานิ, ภุชิสฺสานิ วิญฺญูปสตฺถานิ อปรามฏฺฐานิ สมาธิสํวตฺตนิกานิ, ตถารูเปสุ สีเลสุ สีลสามญฺญคโต วิหรติ, สพฺรหฺมจารีหิ อาวิ เจว รโห จ. อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ, สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

๖. ปุน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, ยายํ ทิฏฺฐิ อริยา นิยฺยานิกา, นิยฺยาติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทุกฺขกฺขยาย, ตถารูปาย ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิสามญฺญคโต วิหรติ, สพฺรหฺมจารีหิ อาวิ เจว รโห จ. อยมฺปิ ธมฺโม สาราณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ, สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติ.

อิเม โข ภิกฺขเว ฉ ธมฺมา สาราณียา ปิยกรณา ครุกรณา, สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตนฺตีติ.

อิทมโวจ ภควา, อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ, อภินนฺทุนฺติ.

สาราณียธมฺมสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

มหาการุณิโก พุทฺโธ สาวกานํ หิเตสโก,
วุฑฺฒึ อากงฺขมาโน ว ธมฺเม สมฺพุทฺธเทสิเต.
ภิกฺขูนํ สมฺมทกฺขาสิ ธมฺเม อปริหานิเย,
สุตฺวานุปฏิปตฺยตฺถํ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส.

ภิกฺขุอปริหานิยธมฺมสุตฺตํ[๑]

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา. ราชคเห วิหรติ, คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ. สตฺต โว ภิกฺขเว อปริหานิเย ธมฺเม เทเสสฺสามิ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสามีติ. เอวมฺภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ. กตเม จ ภิกฺขเว สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา.

๑. ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺข, อภิณฺหสนฺนิปาตา ภวิสฺสนฺติ สนฺนิปาตพหุลา. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๒. ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู, สมคฺคา สนฺนิปติสฺสนฺติ, สมคฺคา **วุฏฺฐหิสฺสนฺติ,** สมคฺคา สงฺฆกรณียานิ กริสฺสนฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๓. ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู, อปญฺญตฺตํ น ปญฺญเปสฺสนฺติ, ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทิสฺสนฺติ, ยถาปญฺญตฺเตสุ สิกฺขาปเทสุ

---

๑. องฺ. สตฺตก. ๒๒/๒๑.

สมาทาย วตฺติสฺสนฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๔. ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว **ภิกฺขู,** เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา, สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา, เต สกฺกริสฺสนฺติ ครุกริสฺสนฺติ มาเนสฺสนฺติ ปูเชสฺสนฺติ, เตสญฺจ โสตพฺพํ มญฺญิสฺสนฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๕. ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู, อุปฺปนฺนาย ตณฺหาย **โปโนพฺภวิกาย** โน วสํ คจฺฉิสฺสนฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๖. ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู, อารญฺญเกสุ เสนาสเนสุ สาเปกฺขา ภวิสฺสนฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๗. ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู, ปจฺจตฺตญฺเญว สตึ อุปฏฺฐเปสฺสนฺติ, กินฺติ อนาคตา จ เปสลา สพฺรหฺมจารี อาคจฺเฉยฺยุํ, อาคตา จ เปสลา สพฺรหฺมจารี ผาสุํ วิหเรยฺยุนฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขูสุ ฐสฺสนฺติ. อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขู สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานีติ.

อิทมโวจ ภควา, อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ, อภินนฺทุนฺติ.

ภิกฺขุอปริหานิยธมฺมสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

สเทวโก อยํ โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก,
ยมฺมคฺคํ อปฺปชานนฺโต สพฺพทุกฺขา น มุจฺจติ.
มคฺคกฺขายีนมคฺโค โส ภควา มคฺคโกวิโท,
ตํ เว มคฺคํ อภิญฺญาย ทุกฺขสงฺขยคามินํ.
สยํ เตเนว คนฺตฺวาน ปตฺโต โพธิมนุตฺตรํ,
สมฺมานุปฏิปตฺยตฺถํ สตฺตานํ โพธิกามินํ.
นานาวิเธหุปาเยหิ ปเวเทสิ หิเตสโก,
ตมฺมคฺคทีปกํ สุตฺตํ ยํ สมฺพุทฺเธน ภาสิตํ.
วตฺถุตฺตเย ปสนฺนานํ สาธูนํ ธมฺมกามินํ,
ภิยฺโย ปสาทุปฺปาเทน ทิฏฺโชชุกรเณน จ,
สุวตฺถิสาธนตฺถํปิ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส.

มคฺควิภงฺคสุตฺตํ[๑]

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, สาวตฺถิยํ วิหรติ, เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส, อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ. ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ, ภควา เอตทโวจ. อริยํ โว ภิกฺขเว อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ เทสิสฺสามิ วิภชิสฺสามิ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสามีติ. เอวมฺภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา

๑. สํ. มหา. ๑๙/๑๐.

เอตทโวจ. กตโม จ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ.

๑. กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ. ยํ โข ภิกฺขเว ทุกฺเข ญาณํ ทุกฺขสมุทเย ญาณํ ทุกฺขนิโรเธ ญาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ.

๒. กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาสงฺกปฺโป. โย โข ภิกฺขเว เนกฺขมฺมสงฺกปฺโป อพฺยาปาทสงฺกปฺโป อวิหึสาสงฺกปฺโป. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสงฺกปฺโป.

๓. กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา. ยา โข ภิกฺขเว มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา.

๔. กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต. ยา โข ภิกฺขเว ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, อพฺรหฺมจริยา เวรมณี. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต.

๕. กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาอาชีโว. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก มิจฺฉาอาชีวํ ปหาย, สมฺมาอาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาอาชีโว.

๖. กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาวายาโม. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย, ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ

ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย, ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ, ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา, ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อยํ วุจฺจติ. ภิกฺขเว สมฺมาวายาโม.

๗. กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาสติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสติ.

๘. กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาสมาธิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ, สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชมฺปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา, อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ, สมาธิชมฺปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ

กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ, ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา, ปุพฺเพ ว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา, อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ, จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสมาธีติ.

อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ, อภินนฺทุนฺติ.

มคฺควิภงฺคสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

อฏฺฐงฺคิกมคฺคคาถา

มคฺคานฏฺฐงฺคิโก เสฏฺโฐ สจฺจานํ จตุโร ปทา,
วิราโค เสฏฺโฐ ธมฺมานํ ทิปทานญฺจ จกฺขุมา.
เอเสว มคฺโค นตฺถญฺโญ ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยา,
เอตญฺหิ ตุมฺเห ปฏิปชฺชถ มารเสนปฺปโมหนํ
เอตญฺหิ ตุมฺเห ปฏิปนฺนา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสถ,
อกฺขาโต โว มยา มคฺโค อญฺญาย สลฺลสตฺถนํ.
ตุมฺเหหิ กิจฺจํ อาตปฺปํ อกฺขาตาโร ตถาคตา,
ปฏิปนฺนา ปโมกฺขนฺติ ฌายิโน มารพนฺธนาติ.

ธมฺมสงฺคณีมาติกาปาฐ

กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา อพฺยากตา ธมฺมา.

สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา.

วิปากา ธมฺมา วิปากธมฺมธมฺมา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา.

อุปาทินฺนุปาทานิยา ธมฺมา อนุปาทินฺนุปาทานิยา ธมฺมา อนุปาทินฺนานุปาทานิยา ธมฺมา.

สงฺกิลิฏฺฐสงฺกิเลสิกา ธมฺมา อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิเลสิกา ธมฺมา อสงฺกิลิฏฺฐาสงฺกิเลสิกา ธมฺมา.

สวิตกฺกสวิจารา ธมฺมา อวิตกฺกวิจารมตฺตา ธมฺมา อวิตกฺกาวิจารา ธมฺมา.

ปีติสหคตา ธมฺมา สุขสหคตา ธมฺมา อุเปกฺขาสหคตา ธมฺมา.

ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ธมฺมา ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา เนวทสฺสเนน นภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา.

ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา เนวทสฺสเนน นภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา.

อาจยคามิโน ธมฺมา อปจยคามิโน ธมฺมา เนวาจยคามิโน นาปจยคามิโน ธมฺมา.

เสกฺขา ธมฺมา อเสกฺขา ธมฺมา เนวเสกฺขา นาเสกฺขา ธมฺมา.

ปริตฺตา ธมฺมา มหคฺคตา ธมฺมา อปฺปมาณา ธมฺมา.

ปริตฺตารมฺมณา ธมฺมา มหคฺคตารมฺมณา ธมฺมา อปฺปมาณารมฺมณา ธมฺมา.

หีนา ธมฺมา มชฺฌิมา ธมฺมา ปณีตา ธมฺมา.

มิจฺฉตฺตนิยตา ธมฺมา สมฺมตฺตนิยตา ธมฺมา อนิยตา ธมฺมา.

มคฺคารมฺมณา ธมฺมา มคฺคเหตุกา ธมฺมา มคฺคาธิปติโน ธมฺมา.

อุปฺปนฺนา ธมฺมา อนุปฺปนฺนา ธมฺมา อุปฺปาทิโน ธมฺมา.

อตีตา ธมฺมา อนาคตา ธมฺมา ปจฺจุปฺปนฺนา ธมฺมา.

อตีตารมฺมณา ธมฺมา อนาคตารมฺมณา ธมฺมา ปจฺจุปฺปนฺนา-รมฺมณา ธมฺมา.

อชฺฌตฺตา ธมฺมา พหิทฺธา ธมฺมา อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธมฺมา.

อชฺฌตฺตารมฺมณา ธมฺมา พหิทฺธารมฺมณา ธมฺมา อชฺฌตฺต-พหิทฺธารมฺมณา ธมฺมา.

สนิทสฺสนสปฺปฏิฆา ธมฺมา อนิทสฺสนสปฺปฏิฆา ธมฺมา อนิทสฺสนาปฺปฏิฆา ธมฺมา.

วิปสฺสนาภูมิปาฐ

ปญฺจกฺขนฺธา. รูปกฺขนฺโธ, เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ.

ทฺวาทสายตนานิ. จกฺขฺวายตนํ รูปายตนํ, โสตายตนํ สทฺทายตนํ, ฆานายตนํ คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ รสายตนํ, กายายตนํ โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ ธมฺมายตนํ.

อฏฺฐารส ธาตุโย. จกฺขุธาตุ รูปธาตุ จกฺขุวิญฺญาณธาตุ, โสตธาตุ สทฺทธาตุ โสตวิญฺญาณธาตุ, ฆานธาตุ คนฺธธาตุ ฆานวิญฺญาณธาตุ, ชิวฺหาธาตุ รสธาตุ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ, กายธาตุ โผฏฺฐพฺพธาตุ **กายวิญฺญาณธาตุ,** มโนธาตุ ธมฺมธาตุ มโนวิญฺญาณธาตุ.

พาวีสตินฺทฺริยานิ. จกฺขุนฺทฺริยํ โสตินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ ปุริสินฺทฺริยํ ชีวิตินฺทฺริยํ, สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ, อนญฺญตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ อญฺญินฺทฺริยํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ.

จตฺตาริ อริยสจฺจานิ. ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ.

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส, สมุทโย โหติ.

อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ, วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ, นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ, สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส, นิโรโธ โหติ.

ปฏฺฐานมาติกาปาฐ

เหตุปจฺจโย, อารมฺมณปจฺจโย, อธิปติปจฺจโย, อนนฺตรปจฺจโย, สมนนฺตรปจฺจโย, สหชาตปจฺจโย, อญฺญมญฺญปจฺจโย, นิสฺสยปจฺจโย, อุปนิสฺสยปจฺจโย, ปุเรชาตปจฺจโย, ปจฺฉาชาต-

ปจฺจโย, อาเสวนปจฺจโย, กมฺมปจฺจโย, วิปากปจฺจโย, อาหาร-ปจฺจโย, อินฺทฺริยปจฺจโย, ฌานปจฺจโย, มคฺคปจฺจโย, สมฺปยุตฺต-ปจฺจโย, วิปฺปยุตฺตปจฺจโย, อตฺถิปจฺจโย, นตฺถิปจฺจโย, วิคต-ปจฺจโย, อวิคตปจฺจโย.

ภทฺเทกรตฺตคาถา

อตีตํ นานฺวาคเมยฺย นปฺปฏิกงฺเข อนาคตํ,
ยทตีตมฺปหีนนฺตํ อปฺปตฺตญฺจ อนาคตํ.
ปจฺจุปฺปนฺนญฺจ โย ธมฺมํ ตตฺถ ตตฺถ วิปสฺสติ,
อสํหิรํ อสงฺกุปฺปํ ตํ วิทฺธา มนุพฺรูหเย.
อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
น หิ โน สงฺครนฺเตน มหาเสเนน มจฺจุนา.
เอวํ วิหาริมาตาปึ อโหรตฺตมตนฺทิตํ,
ตํ เว ภทฺเทกรตฺโตติ สนฺโต อาจิกฺขเต มุนีติ.

ติอุทานคาถา

(พุทฺธอุทานคาถา)

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา,
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส,
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา,

ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมํ.
ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา,
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส,
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา,
ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ.
ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา,
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส,
วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ,
สูโรว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ.

โอวาทปาฏิโมกฺขาทิปาโฐ

อุทฺทิฏฺฐํ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, โอวาทปาฏิโมกฺขํ ตีหิ คาถาหิ,

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา,
นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา,
น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี,
สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต.

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา,
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

---

๑. พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

อนูปวาโท อนูปฆาโต ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร,
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ,
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนนฺติ.

อเนกปริยาเยน โข ปน เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, สีลํ สมฺมทกฺขาตํ สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา.

กถญฺจ สีลํ สมฺมทกฺขาตํ ภควตา. เหฏฺฐิเมนปิ ปริยาเยน, สีลํ สมฺมทกฺขาตํ ภควตา. อุปริเมนปิ ปริยาเยน, สีลํ สมฺมทกฺขาตํ ภควตา. กถญฺจ เหฏฺฐิเมน ปริยาเยน, สีลํ สมฺมทกฺขาตํ ภควตา. อิธ อริยสาวโก ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหตีติ. เอวํ โข เหฏฺฐิเมน ปริยาเยน, สีลํ สมฺมทกฺขาตํ ภควตา. กถญฺจ อุปริเมน ปริยาเยน, สีลํ สมฺมทกฺขาตํ ภควตา. อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาฏิโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสูติ. เอวํ โข อุปริเมน ปริยาเยน, สีลํ สมฺมทกฺขาตํ ภควตา.

กถญฺจ สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ภควตา. เหฏฺฐิเมนปิ ปริยาเยน, สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ภควตา. อุปริเมนปิ ปริยาเยน, สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ภควตา. กถญฺจ เหฏฺฐิเมน ปริยาเยน,

สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ภควตา. อิธ อริยสาวโก โวสฺสคฺคา-
รมฺมณํ กริตฺวา, ลภติ สมาธึ ลภติ จิตฺตสฺเสกคฺคตนฺติ. เอวํ
โข เหฏฺฐิเมน ปริยาเยน, สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ภควตา.
กถญฺจ อุปริเมน ปริยาเยน, สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ภควตา.
อิธ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ, สวิตกฺกํ
สวิจารํ วิเวกชมฺปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ.
วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา, อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิ-
ภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ, สมาธิชมฺปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหรติ. ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ
สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ
อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ, ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ.
สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา, ปุพฺเพ ว โสมนสฺส-
โทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา, อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ,
จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. เอวํ โข อุปริเมน
ปริยาเยน, สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ภควตา.

กถญฺจ ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา ภควตา. เหฏฺฐิเมนปิ
ปริยาเยน, ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา ภควตา. อุปริเมนปิ ปริยาเยน,
ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา ภควตา. กถญฺจ เหฏฺฐิเมน ปริยาเยน,
ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา ภควตา. อิธ อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ,
อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต, อริยาย นิพฺเพธิกาย
สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาติ. เอวํ โข เหฏฺฐิเมน ปริยาเยน,

ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา ภควตา. กถญฺจ อุปริเมน ปริยาเยน, ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา ภควตา. อิธ ภิกฺขุ อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี-ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาตีติ. เอวํ โข อุปริเมน ปริยาเยน, ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา ภควตา.

สีลปริภาวิโต สมาธิ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส. สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา. ปญฺญา-ปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ. เสยฺยถีทํ. กามาสวา ภวาสวา อวิชฺชาสวา. ภาสิตา โข ปน ภควตา ปรินิพฺพาน-สมเย อยํ ปจฺฉิมวาจา, หนฺททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว, วยธมฺมา สงฺขารา, อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ. ภาสิตญฺจิทํ ภควตา, เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ มหนฺตตฺเตน. เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสํ อคฺคมกฺขายตีติ. ตสฺมา-ติหมฺเหหิ สิกฺขิตพฺพํ, ติพฺพาเปกฺขา ภวิสฺสาม, อธิสีลสิกฺขา-สมาทาเน, อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทาเน, อธิปญฺญาสิกฺขาสมาทาเน, อปฺปมาเทน สมฺปาเทสฺสามาติ. เอวญฺหิ โน สิกฺขิตพฺพํ.

โอวาทปาฏิโมกฺขาทิปาโฐ นิฏฺฐิโต.

สีลุทฺเทสปาโฐ อุโปสถาวสาเน สชฺฌายิตพฺโพ

ภาสิตมิทํ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, สมฺปนฺนสีลา ภิกฺขเว วิหรถ สมฺปนฺน-ปาฏิโมกฺขา, ปาฏิโมกฺขสํวรสํวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสูติ. ตสฺมาติหมฺเหหิ สิกฺขิตพฺพํ, สมฺปนฺนสีลา วิหริสฺสาม สมฺปนฺน-ปาฏิโมกฺขา, ปาฏิโมกฺขสํวรสํวุตา วิหริสฺสาม อาจารโคจร-สมฺปนฺนา, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขิสฺสาม สิกฺขาปเทสูติ. เอวญฺหิ โน สิกฺขิตพฺพํ.

ติลกฺขณาทิคาถา

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ,
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ,
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.
สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ,
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.
อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน,
อถายํ อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ.
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน,

เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ.
กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต,
โอกา อโนกมาคมฺม วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ.
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน,
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.
เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ,
อาทานปฏินิสฺสคฺเค อนุปาทาย เย รตา,
ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ.

ตายนคาถา

ฉินฺท โสตํ ปรกฺกมฺม กาเม ปนูท พฺราหฺมณ,
นปฺปหาย มุนิ กาเม เนกตฺตมุปปชฺชติ.
กยิรา เจ กยิราเถนํ ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม,
สิถิโล หิ ปริพฺพาโช ภิยฺโย อากิรเต รชํ.
อกตํ ทุกฺกฏํ เสยฺโย ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกฏํ,
กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ.
กุโส ยถา ทุคฺคหิโต หตฺถเมวานุกนฺตติ,
สามญฺญํ ทุปฺปรามฏฺฐํ นิรยายูปกฑฺฒติ.
ยงฺกิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ สงฺกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตํ,
สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ น ตํ โหติ มหปฺผลนฺติ.

โมกฺขุปายคาถา[1]

สพฺพวตฺถุตฺตมํ นตฺวา พุทฺธธมฺมคณุตฺตยํ,
เชคุจฺฉกายมจฺจานํ โมกฺขุปายํ วทามิหํ.
ปาฏิโมกฺขํ ปูเรตพฺพํ อโถ อินฺทฺริยสํวโร,
อาชีวสฺส อโถ สุทฺธิ อโถ ปจฺจยนิสฺสิตํ.
จาตุปาริสุทฺธิสีลํ กาตพฺพํ ว สุนิมฺมลํ,
กรณากรเณเหว ภิกฺขุนา โมกฺขเมสินา.
พุทฺธานุสฺสติ เมตฺตา จ อสุภํ มรณสฺสติ,
อิจฺจิมา จตุรารกฺขา กาตพฺพา จ วิปสฺสนา.
วิสุทฺธธมฺมสนฺตาโน อนุตฺตรายํ โพธิยา,
โยคโต จ ปโพธา จ พุทฺโธ พุทฺโธติ ญายเต.
นรานรติรจฺฉาน-- เกหา สตฺตา สุเขสิโน,
สพฺเพปิ สุขิโน โหนฺตุ สุขิตตฺตา จ เขมิโน.
เกสโลมาทิฉวานํ อยเมว สมุสฺสโย,
กาโย สพฺโพปิ เชคุจฺโฉ วณฺณาทิโต ปฏิกฺกุโล.
ชีวิตินฺทฺริยุปจฺเฉท- สงฺขาตมรณํ สิยา,
สพฺเพสํปีธ ปาณีนํ ตญฺหิ ธุวํ น ชีวิตํ.
อวิชฺชาทีหิ สมฺภูตา รูปญฺจ เวทนา ตถา,
อโถ สญฺญา จ สงฺขารา วิญฺญาณญฺจาติ ปญฺจิเม.
อุปฺปชฺชนฺติ นิรุชฺฌนฺติ เอวํ หุตฺวา อภาวโต,

---

๑. พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

เอเต ธมฺมา อนิจฺจาถ ตาวกาลิกตาทิโต.
ปุนปฺปุนํ ปีฬิตตฺตา อุปฺปาเทน วเยน จ,
เต ทุกฺขา ว อนิจฺจา เย อถ สนฺตตฺตตาทิโต.
วเส อวตฺตนาเยว อตฺตวิปกฺขภาวโต,
สุญฺญตฺตสฺสามิกตฺตา จ เต อนตฺตาติ ญายเร.
เอวํ สนฺเต จ เต ธมฺมา นิพฺพินฺทิตพฺพภาวโต,
ทฏฺฐุเคหสมาเยว อลํ โมกฺขํ คเวสิตุํ.
ปญฺจกฺขนฺธมิมํ ทุกฺขํ ตณฺหา สมุทโย ภเว,
ตสฺสา นิโรโธ นิพฺพานํ มคฺโค อฏฺฐงฺคิการิโย.
เอตฺตกานํปิ ปาฐานํ อตฺถํ ญตฺวา ยถารหํ,
ปฏิปชฺเชถ เมธาวี ปตฺตุํ สงฺขารนิพฺพุตินฺติ.

สวดแจง
พระวินัย

ยนฺเตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, ปฐมํ ปาราชิกํ กตฺถ ปญฺญตฺตนฺติ. เวสาลิยํ ปญฺญตฺตนฺติ. กํ อารพฺภาติ. สุทินฺนํ กลนฺทปุตฺตํ อารพฺภาติ. กิสฺมึ วตฺถุสฺมินฺติ. สุทินฺโน กลนฺทปุตฺโต ปุราณทุติยิกาย เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิ, ตสฺมึ วตฺถุสฺมินฺติ.

เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา เวรญฺชายํ วิหรติ นเฬรุปุจิมนฺทมูเล มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน, สทฺธึ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ. อสฺโสสิ โข เวรญฺโช พฺราหฺมโณ สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต, เวรญฺชายํ วิหรติ นเฬรุปุจิมนฺทมูเล มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน, สทฺธึ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ. ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต, อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ, โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ, สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ.

พระวินัย จบ.

พระสูตร

เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา, อนฺตรา จ ราชคหํ อนฺตรา จ นาลนฺทํ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺโน โหติ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน, สทฺธึ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ. สุปฺปิโยปิ โข

ปริพฺพาชโก อนฺตรา จ ราชคหํ อนฺตรา จ นาลนฺทํ อทฺธาน-
มคฺคปฏิปนฺโน โหติ, สทฺธึ อนฺเตวาสินา พฺรหฺมทตฺเตน
มาณเวน. ตตฺร สุทํ สุปฺปิโย ปริพฺพาชโก อเนกปริยาเยน,
พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส
อวณฺณํ ภาสติ. สุปฺปิยสฺส ปน ปริพฺพาชกสฺส อนฺเตวาสี
พฺรหฺมทตฺโต มาณโว อเนกปริยาเยน, พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสติ,
ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสติ. อิติห เต อุโภ
อาจริยนฺเตวาสี อญฺญมญฺญสฺส อุชุวิปจฺจนิกวาทา, ภควนฺตํ
ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธา โหนฺติ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ.

พระสูตร จบ.

พระอภิธรรม พระสังคณี

กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา อพฺยากตา ธมฺมา. กตเม
ธมฺมา กุสลา. ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ
โหติ, โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ, รูปารมฺมณํ วา สทฺทา-
รมฺมณํ วา, คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา, โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ
วา ธมฺมารมฺมณํ วา, ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผสฺโส
โหติ อวิกฺเขโป โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อญฺเญปิ
อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมา, อิเม ธมฺมา กุสลา.

พระสังคณี จบ.

พระวิภังค์

ปญฺจกฺขนฺธา. รูปกฺขนฺโธ, เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ. ตตฺถ กตโม รูปกฺขนฺโธ. ยงฺกิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ, อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา, โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา, หีนํ วา ปณีตํ วา, ยํ ทูเร วา สนฺติเก วา, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา, อยํ วุจฺจติ รูปกฺขนฺโธ.

พระวิภังค์ จบ.

พระธาตุกถา

สงฺคโห อสงฺคโห. สงฺคหิเตน อสงฺคหิตํ, อสงฺคหิเตน สงฺคหิตํ, สงฺคหิเตน สงฺคหิตํ, อสงฺคหิเตน อสงฺคหิตํ. สมฺปโยโค วิปฺปโยโค. สมฺปยุตฺเตน วิปฺปยุตฺตํ, วิปฺปยุตฺเตน สมฺปยุตฺตํ, อสงฺคหิตํ.

พระธาตุกถา จบ.

พระปุคคลบัญญัติ

ฉ ปญฺญตฺติโย. ขนฺธปญฺญตฺติ, อายตนปญฺญตฺติ, ธาตุปญฺญตฺติ, สจฺจปญฺญตฺติ, อินฺทฺริยปญฺญตฺติ, ปุคฺคลปญฺญตฺติ.

กิตฺตาวตา ปุคฺคลานํ ปุคฺคลปญฺญตฺติ. สมยวิมุตฺโต อสมยวิมุตฺโต, กุปฺปธมฺโม อกุปฺปธมฺโม, ปริหานธมฺโม อปริหานธมฺโม, เจตนาภพฺโพ อนุรกฺขนาภพฺโพ, ปุถุชฺชโน โคตฺรภู, ภยูปรโต อภยูปรโต, ภพฺพาคมโน อภพฺพาคมโน, นิยโต อนิยโต, ปฏิปนฺนโก ผเล ฐิโต อรหา อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน.

พระปุคคลบัญญัติ จบ.

พระกถาวัตถุ

ปุคฺคโล อุปลพฺภติ, สจฺฉิกตฺถปรมตฺเถนาติ. อามนฺตา. โย สจฺฉิกตฺโถ ปรมตฺโถ ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ, สจฺฉิกตฺถปรมตฺเถนาติ. น เหวํ วตฺตพฺเพ. อาชานาหิ นิคฺคหํ หญฺจิ, ปุคฺคโล อุปลพฺภติ, สจฺฉิกตฺถปรมตฺเถน, เตน วต เร วตฺตพฺเพ, โย สจฺฉิกตฺโถ ปรมตฺโถ, ตโต โส ปุคฺคโล อุปลพฺภติ, สจฺฉิกตฺถปรมตฺเถนาติ มิจฺฉา.

พระกถาวัตถุ จบ.

พระยมก

เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูลา. เย วา ปน กุสลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา. เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลา. เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา.

พระยมก จบ.

พระมหาปั๏ฐาน

เหตุปจฺจโย, อารมฺมณปจฺจโย, อธิปติปจฺจโย, อนนฺตร-ปจฺจโย, สมนนฺตรปจฺจโย, สหชาตปจฺจโย, อญฺญมญฺญปจฺจโย, นิสฺสยปจฺจโย, อุปนิสฺสยปจฺจโย, ปุเรชาตปจฺจโย, ปจฺฉาชาต-ปจฺจโย, อาเสวนปจฺจโย, กมฺมปจฺจโย, วิปากปจฺจโย, อาหารปจฺจโย, อินฺทฺริยปจฺจโย, ฌานปจฺจโย, มคฺคปจฺจโย, สมฺปยุตฺตปจฺจโย, วิปฺปยุตฺตปจฺจโย, อตฺถิปจฺจโย, นตฺถิปจฺจโย, วิคตปจฺจโย, อวิคตปจฺจโย.

พระมหาปั๏ฐาน จบ.

ถวายพรพระ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. [๓ หน]

อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก, โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ.

พาหุํ สหสฺสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ,
ครีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ,
ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท,
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.
มาราติเรกมภิยุชฺฌิตสพฺพรตฺตึ,
โฆรมฺปนาฬวกมกฺขมถทฺธยกฺขํ,
ขนฺตีสุทนฺตวิธินา ชิตวา มุนินฺโท,
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

นาฬาคิรึ คชวรํ อติมตฺตภูตํ,
ทาวคฺคิจกฺกมสนีว สุทารุณนฺตํ,
เมตฺตมฺพุเสกวิธินา ชิตวา มุนินฺโท,
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.
อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถสุทารุณนฺตํ,
ธาวนฺติโยชนปถงฺคุลิมาลวนฺตํ,
อิทฺธีภิสงฺขตมโน ชิตวา มุนินฺโท,
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.
กตฺวาน กฏฺฐมุทรํ อิว คพฺภินียา,
จิญฺจาย ทุฏฺฐวจนํ ชนกายมชฺเฌ,
สนฺเตน โสมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท,
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.
สจฺจํ วิหาย มติสจฺจกวาทเกตุํ,
วาทาภิโรปิตมนํ อติอนฺธภูตํ,
ปญฺญาปทีปชลิโต ชิตวา มุนินฺโท,
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.
นนฺโทปนนฺทภุชคํ วิพุธํ มหิทฺธึ,
ปุตฺเตน เถรภุชเคน ทมาปยนฺโต,
อิทฺธูปเทสวิธินา ชิตวา มุนินฺโท,
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

ทุกฺคาหทิฏฺฐิภุชเคน สุทฏฺฐหตฺถํ,
พฺรหฺมํ วิสุทฺธิชุติมิทฺธิพกาภิธานํ,
ญาณาคเทน วิธินา ชิตวา มุนินฺโท,
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.
เอตาปิ พุทฺธชยมงฺคลอฏฺฐคาถา,
โย วาจโน ทินทิเน สรเต มตนฺที,
หิตฺวานเนกวิวิธานิ จุปทฺทวานิ,
โมกฺขํ สุขํ อธิคเมยฺย นโร สปญฺโญ.

ชยมงฺคลอฏฺฐก ๘ คาถา อานิสงฺสคาถา ๑.

มหาการุณิโก นาโถ หิตาย สพฺพปาณินํ,
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺคลํ.
ชยนฺโต โพธิยา มูเล สกฺยานํ นนฺทิวฑฺฒโน,
เอวํ ตฺวํ วิชโย โหหิ ชยสฺสุ ชยมงฺคเล.
อปราชิตปลฺลงฺเก สีเส ปฐวิโปกฺขเร,
อภิเสเก สพฺพพุทฺธานํ อคฺคปฺปตฺโต ปโมทติ.
สุนกฺขตฺตํ สุมงฺคลํ สุปภาตํ สุหุฏฺฐิตํ,
สุขโณ สุมุหุตฺโต จ สุยิฏฺฐํ พฺรหฺมจาริสุ.
ปทกฺขิณํ กายกมฺมํ วาจากมฺมํ ปทกฺขิณํ,

ปหกฺขิณํ มโนกมฺมํ ปณิธี เต ปทกฺขิณา,
ปทกฺขิณานิ กตฺวาน ลภนฺตตฺเถ ปทกฺขิเณ.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพพุทฺธานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพธมฺมานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพสงฺฆานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.

อนุโมทนาวิธี

ยถา วาริวหา ปูรา ปริปูเรนฺติ สาครํ,
เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ.
อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตุมฺหํ ขิปฺปเมว สมิชฺฌตุ,
สพฺเพ ปูเรนฺตุ สงฺกปฺปา จนฺโท ปณฺณรโส ยถา,
มณิ โชติรโส ยถา.

รับพร้อมกัน

สพฺพีติโย วิวชฺชนฺตุ สพฺพโรโค วินสฺสตุ,
มา เต ภวตฺวนฺตราโย สุขี ทีฆายุโก ภว.
สพฺพีติโย วิวชฺชนฺตุ สพฺพโรโค วินสฺสตุ,
มา เต ภวตฺวนฺตราโย สุขี ทีฆายุโก ภว.

สพฺพีติโย วิวชฺชนฺตุ สพฺพโรโค วินสฺสตุ,
มา เต ภวตฺวนฺตราโย สุขี ทีฆายุโก ภว.
อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน,
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ.

มงคลจักกวาฬน้อย

สพฺพพุทฺธานุภาเวน สพฺพธมฺมานุภาเวน สพฺพสงฺฆานุภาเวน พุทฺธรตนํ ธมฺมรตนํ สงฺฆรตนํ ติณฺณํ รตนานํ อานุภาเวน จตุราสีติสหสฺสธมฺมกฺขนฺธานุภาเวน ปิฏกตฺตยานุภาเวน ชินสาวกานุภาเวน สพฺเพ เต โรคา สพฺเพ เต ภยา สพฺเพ เต อนฺตรายา สพฺเพ เต อุปทฺทวา สพฺเพ เต ทุนฺนิมิตฺตา สพฺเพ เต อวมงฺคลา วินสฺสนฺตุ, อายุวฑฺฒโก ธนวฑฺฒโก สิริวฑฺฒโก ยสวฑฺฒโก พลวฑฺฒโก วณฺณวฑฺฒโก สุขวฑฺฒโก โหตุ สพฺพทา.

ทุกฺขโรคภยา เวรา โสกา สตฺตุ จุปทฺทวา,
อเนกา อนฺตรายาปิ วินสฺสนฺตุ จ เตชสา.
ชยสิทฺธิ ธนํ ลาภํ โสตฺถิ ภาคฺยํ สุขํ พลํ,
สิริ อายุ จ วณฺโณ จ โภคํ วุฑฺฒี จ ยสวา,
สตวสฺสา จ อายู จ ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,

สพฺพพุทฺธานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพธมฺมานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพสงฺฆานุภาเวน สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต.

มงคลจักกวาฬน้อย ตอนตั้งแต่ อายุวฑฺฒโก ถึง โหตุ สพฺพทา นั้น ถ้าผู้รับพรเป็นสตรี ท่านนิยมเปลี่ยนดังนี้ อายุวฑฺฒกา ธนวฑฺฒกา สิริวฑฺฒกา ยสวฑฺฒกา พลวฑฺฒกา วณฺณวฑฺฒกา สุขวฑฺฒกา โหตุ สพฺพทา. นอกนั้นเหมือนกัน.

เกณิยานุโมทนาคาถา

อคฺคิหุตฺตํ มุขา ยญฺญา สาวิตฺติ ฉนฺทโส มุขํ,
ราชา มุขํ มนุสฺสานํ นทีนํ สาคโร มุขํ.
นกฺขตฺตานํ มุขํ จนฺโท อาทิจฺโจ ตปตํ มุขํ,
ปุญฺญมากงฺขมานานํ สงฺโฆ เว ยชตํ มุขํ.
ภณิสฺสาม มยํ คาถา กาลทานปฺปทีปิกา,
เอตา สุณนฺตุ สกฺกจฺจํ ทายกา ปุญฺญกามิโน.

๓ คาถา.

กาลทานสุตฺตคาถา

กาเล ททนฺติ สปญฺญา วทญฺญู วีตมจฺฉรา,
กาเลน ทินฺนํ อริเยสุ อุชุภูเตสุ ตาทิสุ.
วิปฺปสนฺนมนา ตสฺส วิปุลา โหติ ทกฺขิณา,
เย ตตฺถ อนุโมทนฺติ เวยฺยาวจฺจํ กโรนฺติ วา.
น เตน ทกฺขิณา โอนา เตปิ ปุญฺญสฺส ภาคิโน,
ตสฺมา ทเท อปฺปฏิวานจิตฺโต ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ,
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินนฺติ.

วิหารทานคาถา

สีตํ อุณฺหํ ปฏิหนฺติ ตโต วาฬมิคานิ จ,
สิรีสเป จ มกเส สิสิเร จาปิ วุฏฺฐิโย.
ตโต วาตาตโป โฆโร สญฺชาโต ปฏิหญฺญติ,
เลนตฺถญฺจ สุขตฺถญฺจ ฌายิตุํ จ วิปสฺสิตุํ.
วิหารทานํ สงฺฆสฺส อคฺคํ พุทฺเธหิ วณฺณิตํ,
ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน.
วิหาเร การเย รมฺเม วาสเยตฺถ พหุสฺสุเต,
เตสํ อนฺนญฺจ ปานญฺจ วตฺถเสนาสนานิ จ.
ทเทยฺย อุชุภูเตสุ วิปฺปสนฺเนน เจตสา,
เต ตสฺส ธมฺมํ เทเสนฺติ สพฺพทุกฺขาปนูทนํ,
ยํ โส ธมฺมมิธญฺญาย ปรินิพฺพาตฺยนาสโวติ.

เทวตาทิสฺสทกฺขิณานุโมทนาคาถา

ยสฺมึ ปเทเส กปฺเปติ วาสํ ปณฺฑิตชาติโย,
สีลวนฺเตตฺถ โภเชตฺวา สญฺญเต พฺรหฺมจาริโน.
ยา ตตฺถ เทวตา อาสุํ ตาสํ ทกฺขิณมาทิเส,
ตา ปูชิตา ปูชยนฺติ มานิตา มานยนฺติ นํ.
ตโต นํ อนุกมฺปนฺติ มาตา ปุตฺตํว โอรสํ,
เทวตานุกมฺปิโต โปโส สทา ภทฺรานิ ปสฺสติ.

เทวตาภิสมฺมนฺตนคาถา

ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ,
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข,
สพฺเพ ว ภูตา สุมนา ภวนฺตุ,
อโถปิ สกฺกจฺจ สุณนฺตุ ภาสิตํ.
สุภาสิตํ กิญฺจิปิ โว ภเณมฺ,
ปุญฺเญ สตุปฺปาทกรํ อปาปิ,
ธมฺมูปเทสํ อนุการกานํ,
ตสฺมา หิ ภูตานิ สเมนฺตุ สพฺเพ.
เมตฺตํ กโรถ มานุสิยา ปชาย,
ภูเตสุ พาฬฺหํ กตภตฺติกาย,

ทีวา จ รตฺโต จ หรนฺติ เย พลึ,
ปจฺโจปการํ อภิกงฺขมานา.
เต โข มนุสฺสา ตนุกานุภาวา,
ภูตา วิเสเสน มหิทฺธิกา จ,
อทิสฺสมานา มนุเชหิ ญาตา,
ตสฺมา หิ เน รกฺขถ อปฺปมตฺตา.

ปริตฺตกรณปาฐ

ยาวตา สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา, รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ. เย โข พุทฺเธ ปสนฺนา อคฺเค เต ปสนฺนา, อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก.

ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา,
สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ,
น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน,
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

ยาวตา ธมฺมา สงฺขตา วา อสงฺขตา วา, วิราโค เตสํ

อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ มทนิมฺมทโน ปิปาสวินโย อาลย-สมุคฺฆาโต วฏฺฏูปจฺเฉโท ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ, เย โข วิราคธมฺเม ปสนฺนา อคฺเค เต ปสนฺนา, อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก.

ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ,
ยทชฺฌคา สกฺยมุนี สมาหิโต,
น เตน ธมฺเมน สมตฺถิ กิญฺจิ,
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

ยาวตา ธมฺมา สงฺขตา, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ, เสยฺยถีทํ, สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมา-วาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. เย โข อริยมคฺคธมฺเม ปสนฺนา อคฺเค เต ปสนฺนา, อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก.

ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐ ปริวณฺณเย สุจึ,
สมาธิมานนฺตริกญฺญมาหุ,
สมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ,
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

ยาวตา สงฺฆา วา คณา วา, ตถาคตสาวกสงฺโฆ เตสํ อคฺคมกฺขายติ. ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา.

เย โข สงฺเฆ ปสนฺนา อคฺเค เต ปสนฺนา, อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก.

เย ปุคฺคลา อฏฺฐ สตํ ปสตฺถา,
จตฺตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนฺติ,
เต ทกฺขิเณยฺยา สุคตสฺส สาวกา,
เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ,
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
เย สุปฺปยุตฺตา มนสา ทฬฺหเน,
นิกฺกามิโน โคตมสาสนมฺหิ,
เต ปตฺติปตฺตา อมตํ วิคยฺห,
ลทฺธา มุธา นิพฺพุตึ ภุญฺชมานา,
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.
ขีณํ ปุราณํ นวํ นตฺถิ สมฺภวํ,
วิรตฺตจิตฺตายติเก ภวสฺมึ,
เต ขีณพีชา อวิรุฬฺหิฉนฺทา,
นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายมฺปทีโป,
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ,
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

อคฺคปฺปสาทสุตฺตคาถา

อคฺคโต เว ปสนฺนานํ อคฺคํ ธมฺมํ วิชานตํ,
อคฺเค พุทฺเธ ปสนฺนานํ ทกฺขิเณยฺเย อนุตฺตเร.
อคฺเค ธมฺเม ปสนฺนานํ วิราคูปสเม สุเข,
อคฺเค สงฺเฆ ปสนฺนานํ ปุญฺญกฺเขตฺเต อนุตฺตเร.
อคฺคสฺมึ ทานํ ททตํ อคฺคํ ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ,
อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ.
อคฺคสฺส ทาตา เมธาวี อคฺคธมฺมสมาหิโต,
เทวภูโต มนุสฺโส วา อปฺคปฺปตฺโต ปโมทตีติ.

นิธิกณฺฑสุตฺตคาถา

นิธึ นิเธติ ปุริโส คมฺภีเร อุทกนฺติเก,
อตฺเถ กิจฺเจ สมุปฺปนฺเน อตฺถาย เม ภวิสฺสติ.
ราชโต วา ทุรุตฺตสฺส โจรโต ปีฬิตสฺส วา,
อิณสฺส วา ปโมกฺขาย ทุพฺภิกฺเข อาปทาสุ วา.
เอตทตฺถาย โลกสฺมึ นิธิ นาม นิธิยฺยติ,
ตาวสฺสุนิหิโต สนฺโต คมฺภีเร อุทกนฺติเก.
น สพฺโพ สพฺพทาเยว ตสฺส ตํ อุปกปฺปติ,
นิธิ วา ฐานา จวติ สญฺญา วาสฺส วิมุยฺหติ.
นาคา วา อปนาเมนฺติ ยกฺขา วาปิ หรนฺติ นํ,

อปฺปิยา วาปิ ทายาทา อุทฺธรนฺติ อปสฺสโต,
ยทา ปุญฺญกฺขโย โหติ สพฺพเมตํ วินสฺสติ.
ยสฺส ทาเนน สีเลน สญฺญเมน ทเมน จ,
นิธิ สุนิหิโต โหติ อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา.
เจติยมฺหิ จ สงฺเฆ วา ปุคฺคเล อติถีสุ วา,
มาตริ ปิตริ วาปิ อโถ เชฏฺฐมฺหิ ภาตริ.
เอโส นิธิ สุนิหิโต อเชยฺโย อนุคามิโย,
ปหาย คมนีเยสุ เอตํ อาทาย คจฺฉติ.
อสาธารณมญฺเญสํ อโจรหรโณ นิธิ,
กยิราถ ธีโร ปุญฺญานิ โย นิธิ อนุคามิโก.
เอส เทวมนุสฺสานํ สพฺพกามทโท นิธิ,
ยํ ยํ เทวาภิปตฺเถนฺติ สพฺพเมเตน ลพฺภติ.
สุวณฺณตา สุสรตา สุสณฺฐานํ สุรูปตา,
อาธิปจฺจํ ปริวาโร สพฺพเมเตน ลพฺภติ.
ปเทสรชฺชํ อิสฺสริยํ จกฺกวตฺติสุขํ ปิยํ,
เทวรชฺชมฺปิ ทิพฺเพสุ สพฺพเมเตน ลพฺภติ.
มานุสฺสิกา จ สมฺปตฺติ เทวโลเก จ ยา รติ,
ยา จ นิพฺพานสมฺปตฺติ สพฺพเมเตน ลพฺภติ.
มิตฺตสมฺปทมาคมฺม โยนิโส เจ ปยุญฺชโต,
วิชฺชาวิมุตฺติวสีภาโว สพฺพเมเตน ลพฺภติ.
ปฏิสมฺภิทา วิโมกฺขา จ ยา จ สาวกปารมี,

ปจฺเจกโพธิ พุทฺธภูมิ สพฺพเมเตน ลพฺภติ.
เอวํ มหตฺถิกา เอสา ยทิทํ ปุญฺญสมฺปทา,
ตสฺมา ธีรา ปสํสนฺติ ปณฺฑิตา กตปุญฺญตนฺติ.

๑๖ คาถากึ่ง

โภชนทานานุโมทนาคาถา

อายุโท พลโท ธีโร วณฺณโท ปฏิภาณโท,
สุขสฺส ทาตา เมธาวี สุขํ โส อธิคจฺฉติ.
อายุํ ทตฺวา พลํ วณฺณํ สุขญฺจ ปฏิภาณโท,
ทีฆายุ ยสวา โหติ ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชตีติ.

๒ คาถา อนุโมทนา ในโภชนทาน ภัตตทาน.

อาทิยสุตฺตคาถา

ภุตฺตา โภคา ภฏา ภจฺจา วิติณฺณา อาปทาสุ เม,
อุทฺธคฺคา ทกฺขิณา ทินฺนา อโถ ปญฺจ พลี กตา.
อุปฏฺฐิตา สีลวนฺโต สญฺญตา พฺรหฺมจาริโน,
ยทตฺถํ โภคมิจฺเฉยฺย ปณฺฑิโต ฆรมาวสํ.
โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต กตํ อนนุตาปิยํ,
เอตํ อนุสฺสรํ มจฺโจ อริยธมฺเม ฐิโต นโร.
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทตีติ.

๓ คาถากึ่ง อนุโมทนา ในการทำบุญปี ตามที่เคยทำมา.

รตนตฺตยานุภาวาทิคาถา[๑]

รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยเตชสา,
ทุกฺขโรค[๒]ภยา เวรา โสกา สตฺตุ จุปทฺทวา.
อเนกา อนฺตรายาปิ วินสฺสนฺตุ อเสสโต,
ชยสิทฺธิ ธนํ ลาภํ โสตฺถิ ภาคฺยํ สุขํ พลํ.
สิริ อายุ จ วณฺโณ จ โภคํ วุฑฺฒี จ ยสวา,
สตวสฺสา จ อายู จ ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ เต.
ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯเปฯ

ถวายอติเรก[๓]

จิรนฺธรตุ ทีฆายุ นิรามโย นริสฺสโร
ยถา สุขี มนุสฺสินฺโท โรคุปทฺทววชฺชิโต
ตํ ตํ ราชกรเณยฺยสุ สทา ภทฺรานิ ทกฺขติ
สมิทฺธึ กุสลาสาย สมฺปาเปนฺตุ ยถิจฺฉิตํ
ธมฺเมน สุกตารกฺโข เทเวหิ จานุกมฺปิโต
สฺยามินฺโท[๔] โส มหาราชา ภทฺรานิ ปสฺสตํ สทา.

---

๑. จากแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๓๐ ภาค ๑ พ.ศ. ๒๔๘๕.

๒. ถ้ารัฐพิธีฉลองรัฐธรรมนูญ เปลี่ยนเป็น สพฺพโรคภยา เวรา นอกนั้นสวดเหมือนกันทั้งหมด.

๓. ดูวิธีใช้ที่เชิงหน้า หน้า ๑๖๑.

๔. บางคราวเปลี่ยนเป็น ทยฺยินฺโท แล้วแต่กาล.

ติโรกุฑฺฑกณฺฑสุตฺตคาถา

ติโรกุฑฺเฑสุ ติฏฺฐนฺติ สนฺธิสิงฺฆาฏเกสุ จ,
ทฺวารพาหาสุ ติฏฺฐนฺติ อาคนฺตฺวาน สกํ ฆรํ.
ปหุเต อนฺนปานมฺหิ ขชฺชโภชฺเช อุปฏฺฐิเต,
น เตสํ โกจิ สรติ สตฺตานํ กมฺมปจฺจยา.
เอวํ ททนฺติ ญาตีนํ เย โหนฺติ อนุกมฺปกา,
สุจึ ปณีตํ กาเลน กปฺปิยํ ปานโภชนํ.
อิทํ โว ญาตีนํ โหตุ สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย,
เต จ ตตฺถ สมาคนฺตฺวา ญาติเปตา สมาคตา.
ปหุเต อนฺนปานมฺหิ สกฺกจฺจํ อนุโมทเร,
จิรํ ชีวนฺตุ โน ญาตี เยสํ เหตุ ลภาม เส.
อมฺหากญฺจ กตา ปูชา ทายกา จ อนิปฺผลา,
น หิ ตตฺถ กสิ อตฺถิ โครกฺเขตฺถ น วิชฺชติ.
วณิชฺชา ตาทิสี นตฺถิ หิรญฺเญน กยากยํ,
อิโต ทินฺเนน ยาเปนฺติ เปตา กาลกตา ตหึ.
อุณฺณเต อุทกํ วุฏฺฐํ ยถานินฺนํ ปวตฺตติ,
เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ.
ยถา วาริวหา ปูรา ปริปูเรนฺติ สาครํ,
เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ.
อทาสิ เม อกาสิ เม ญาติมิตฺตา สขา จ เม,
เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ.

น หิ รุณฺณํ วา โสโก วา ยา วญฺญา ปริเทวนา,
น ตํ เปตานมตฺถาย เอวํ ติฏฺฐนฺติ ญาตโย.
อยญฺจ โข ทกฺขิณา ทินฺนา สงฺฆมฺหิ สุปติฏฺฐิตา,
ทีฆรตฺตํ หิตายสฺส ฐานโส อุปกปฺปติ.
โส ญาติธมฺโม จ อยํ นิทสฺสิโต,
เปตาน ปูชา จ กตา อุฬารา,
พลญฺจ ภิกฺขูนมนุปฺปทินฺนํ,
ตุมฺเหหิ ปุญฺญํ ปสุตํ อนปฺปกนฺติ.

๑๓ คาถา อนุโมทนา ในปุพพเปตพลีทาน ทั้งสูตรบ้าง แต่ อทาสิ เม อกาสิ เม ไปบ้าง.

ปตฺติทานคาถา

ยา เทวตา สนฺติ วิหารวาสินี,
ถูเป ฆเร โพธิฆเร ตหึ ตหึ,
ตา ธมฺมทาเนน ภวนฺตุ ปูชิตา,
โสตฺถึ กโรนฺเตธ วิหารมณฺฑเล.
เถรา จ มชฺฌา นวกา จ ภิกฺขโว,
สารามิกา ทานปตี อุปาสกา,
คามา จ เทสา นิคมา จ อิสฺสรา,
สปฺปาณภูตา สุขิตา ภวนฺตุ เต.

---

๑. ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

ชลาพุชา เยปิ จ อณฺฑสมฺภวา,
สํเสทชาตา อถโวปปาติกา,
นิยฺยานิกํ ธมฺมวรํ ปฏิจฺจ เต,
สพฺเพปิ ทุกฺขสฺส กโรนฺตุ สงฺขยํ.

ฐาตุ จิรํ สตํ ธมฺโม **ธมฺมทฺธรา จ ปุคฺคลา,**
สงฺโฆ โหตุ สมคฺโค ว อตฺถาย จ หิตาย จ.
อมฺเห รกฺขตุ สทฺธมฺโม สพฺเพปิ ธมฺมจาริโน,
วุฑฺฒึ สมฺปาปุเณยฺยาม ธมฺเม อริยปฺปเวทิเต.

ปตฺติทานคาถา (ย่อ)

ปุญฺญสฺสิทานิ กตสฺส ยานญฺญานิ กตานิ เม,
เตสญฺจ ภาคิโน โหนฺตุ สตฺตานนฺตาปฺปมาณกา.
เย ปิยา คุณวนฺตา จ มยฺหํ มาตาปิตาทโย,
ทิฏฺฐา เม จาปฺยทิฏฺฐา วา อญฺเญ มชฺฌตฺตเวริโน.
สตฺตา ติฏฺฐนฺติ โลกสฺมึ **เตภุมฺมา จตุโยนิกา,**
ปญฺเจกจตุโวการา สํสรนฺตา ภวาภเว.
ญาตํ เย ปตฺติทานมฺเม อนุโมทนฺตุ เต สยํ,
เย จิมํ นปฺปชานนฺติ เทวา เตสํ นิเวทยุํ.

---

๑. พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

มยา **ทินฺนาน ปุญฺญานํ** อนุโมทนเหตุนา,
สพฺเพ สตฺตา สทา โหนฺตุ อเวรา สุขชีวิโน,
เขมปฺปทญฺจ ปปฺโปนฺตุ เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.[๑]
ยนฺทานิ เม กตํ ปุญฺญํ เตนาเนนุทฺทิเสน จ,
ขิปฺปํ สจฺฉิกเรยฺยาหํ ธมฺเม โลกุตฺตเร นว.
สเจ ตาว อภพฺโพหํ สํสาเร ปน สํสรํ,
นิยโต โพธิสตฺโต ว สมฺพุทฺเธน วิยากโต.
นาฏฺฐารสปิ อภพฺพ- ฐานานิ ปาปุเณยฺยหํ,
มนุสฺสตฺตญฺจ ลิงฺคญฺจ ปพฺพชฺชญฺจุปสมฺปทํ.
ลภิตฺวา เปสโล สีลี ธาเรยฺยํ สตฺถุ สาสนํ,
สุขาปฏิปโท ขิปฺปา- ภิญฺโญ สจฺฉิกเรยฺยหํ.
อรหตฺตผลํ อคฺคํ วิชฺชาทิคุณลงฺกตํ,
ยทิ นุปฺปชฺชติ พุทฺโธ กมฺมํ ปริปูรญฺจ เม,
เอวํ สนฺเต ลเภยฺยาหํ ปจฺเจกโพธิมุตฺตมนฺติ.

ปตฺติทานคาถา (พิสดาร)

ปุญฺญสฺสิทานิ กตสฺส ยานญฺญานิ กตานิ เม,
เตสญฺจ ภาคิโน โหนฺตุ สตฺตานนฺตาปฺปมาณกา.
เย ปิยา คุณวนฺตา จ มยฺหํ มาตาปิตาทโย,
ทิฏฺฐา เม จาปฺยทิฏฺฐา วา อญฺเญ มชฺฌตฺตเวริโน.

---

๑. บางสำนักท่านใช้ข้อ ลงเพียง เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.

สตฺตา ติฏฺฐนฺติ โลกสฺมึ เตภุมฺมา จตุโยนิกา,
ปญฺเจกจตุโวการา สํสรนฺตา ภวาภเว.
ญาตํ เย ปตฺติทานมฺเม อนุโมทนฺตุ เต สยํ,
เย จิมํ นปฺปชานนฺติ เทวา เตสํ นิเวทยุํ.
มยา **ทินฺนาน ปุญฺญานํ** อนุโมทนเหตุนา,
สพฺเพ สตฺตา สทา โหนฺตุ อเวรา สุขชีวิโน,
เขมปฺปทญฺจ ปปฺโปนฺตุ เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.
ยนฺทานิ เม กตํ ปุญฺญํ เตนาเนนุทฺทิเสน จ,
ขิปฺปํ สจฺฉิกเรยฺยาหํ ธมฺเม โลกุตฺตเร นว.
สเจ ตาว อภพฺโพหํ สํสาเร ปน สํสรํ,
นิยโต โพธิสตฺโต ว สมฺพุทฺเธน วิยากโต.
นาฏฺฐารสปิ อภพฺพ- ฐานานิ ปาปุเณยฺยหํ,
ปญฺจเวรานิ วชฺเชยฺยํ รเมยฺยํ สีลรกฺขเณ.
ปญฺจกาเม อลคฺโคหํ วชฺเชยฺยํ กามปงฺกโต,
ทุทฺทิฏฺฐิยา น ยุชฺเชยฺยํ สํยุชฺเชยฺยํ สุทิฏฺฐิยา.
ปาเป มิตฺเต น เสเวยฺยํ เสเวยฺยํ ปณฺฑิเต สทา,
สทฺธาสติหิโรตฺตปฺปา- ตาปกฺขนฺติคุณากโร.
อปฺปสยฺโห ว สตฺตูหิ เหยฺยํ อมนฺทมุฬฺหโก,
สพฺพายาปายุปาเยสุ เฉโก ธมฺมตฺถโกวิโท.
เญยฺเย วตฺตตฺวสชฺชํ เม ญาณํ อเฉว มาลุโต,
ยา กาจิ กุสลา มฺยาสา สุเขน สิชฺฌตํ สทา.

เอวํ วุตฺตา คุณา สพฺเพ โหนฺตุ มยฺหํ ภเว ภเว,
ยทา อุปฺปชฺชติ โลเก สมฺพุทฺโธ โมกฺขเทสโก,
ตทา มุตฺโต กุกมฺเมหิ ลทฺโธกาโส ภเวยฺยหํ.
มนุสฺสตฺตญฺจ ลิงฺคญฺจ ปพฺพชฺชญฺจุปสมฺปทํ,
ลภิตฺวา เปสโล สีลี ธาเรยฺยํ สตฺถุ สาสนํ.
สุขาปฏิปโท ขิปฺปา- ภิญฺโญ สจฺฉิกเรยฺยหํ,
อรหตฺตผลํ อคฺคํ วิชฺชาทิคุณลงฺกตํ.
ยทิ นุปฺปชฺชติ พุทฺโธ กมฺมํ ปริปูรญฺจ เม,
เอวํ สนฺเต ลเภยฺยาหํ ปจฺเจกโพธิมุตฺตมนฺติ.

คาถาศราทธพรตใช้สวดรับเทศน์
ในงานพระราชพิธีเผาศพ[๑]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. ภาสิตา โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน, อยํ ปจฺฉิมา วาจา, หนฺททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว, วยธมฺมา สงฺขารา, อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ.

๒. สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

---

๑. ในบัดนี้ แม้พระเถระผู้ใหญ่ ใช้กันบ้างก็มี.

๓. สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.
๔. สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.
๕. วิสุทฺธิ สพฺพเกฺลเสหิ โหติ ทุกฺเขหิ นิพฺพุติ
เจตโส โหติ สา สนฺติ นิพฺพานมีติ วุจฺจติ.
๖. เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ.
๗. อปฺปาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา.
๘. อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ อธิคณฺหาติ ปณฺฑิโต
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ โย จตฺโถ สมฺปรายิโก
อตฺถาภิสมยา ธีโร ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจติ.
๙. เอตฺตกานมฺปิ ปาจานํ อตฺถํ อญฺญาย สาธุกํ
ปฏิปชฺเชถ เมธาวี อโมฆํ ชีวิตํ ยถาติ.

บังสุกุล

บังสุกุลเป็น

อจิรํ วตยํ กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ
ฉุฑฺโฑ อเปตวิญฺญาโณ นิรตฺถํว กลิงฺครํ.

บังสุกุลตาย

อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข.
สพฺเพ สตฺตา มรนฺติ จ มรึสุ จ มริสฺสเร
ตเถวาหํ มริสฺสามิ นตฺถิ เม เอตฺถ สํสโย.

ปกฺขคณนาวิธานํ[๑]

(ตัวอย่างสวด ๑๔ – ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๑)

อิทานิ ฉฏฺฐมีภูเต มหนฺเตเยว สมฺพยุเห,
ปฐมสฺเสว พฺยุหสฺส ทุติเย สมุเห อยํ.
ปจฺฉิมสฺเสว วคฺคสฺส ปกฺเข จตุตฺถสญฺหิเต,
ปวตฺตติ ปจฺจุปฺปนฺโน กาโล กลฺยูปลกฺขิโต,
อิจฺจายํ ปกฺขคณนา เวทิตพฺพา ว กาลโต.
อโห อนิจฺจา สงฺขารา เต กาลิกา อสณฺฐิตา,
สกาลา กาลิกา สพฺเพ หุตฺวา หุตฺวา น โหนฺติ เต.
ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา โลเก ยทุปฺปนฺนํ น นสฺสติ,
เอวมฺภูเตสฺเวปฺเยเตสุ สาธุ ตตฺถาชฺฌุเปกฺขนา.
อปิ เตสํ นิโรธาย ปฏิปตฺยาติสาธุกา,
สพฺพํ สมฺปาทนียญฺหิ อปฺปมาเทน สพฺพทา.

ที่ขีดเส้นใต้ให้เปลี่ยนตามเวลาที่สวดในปัจจุบัน.

---

๑. พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

อภิณหปัจจเวกขณปาฐะ (แปล)

ชราธมฺโมมฺหิ	เรามีความแก่เป็นธรรมดา
ชรํ อนตีโต	ล่วงความแก่ไปไม่ได้
พฺยาธิธมฺโมมฺหิ	เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา
พฺยาธึ อนตีโต	ล่วงความเจ็บไข้ไปไม่ได้
มรณธมฺโมมฺหิ	เรามีความตายเป็นธรรมดา
มรณํ อนตีโต	ล่วงความตายไปไม่ได้
สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว	เราละเว้นเป็นต่าง ๆ, คือว่า พลัดพรากจากของรัก ของเจริญใจทั้งหลายทั้งปวง
กมฺมสฺสโกมฺหิ	เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน
กมฺมทายาโท	เป็นผู้รับผลของกรรม
กมฺมโยนิ	เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด
กมฺมพนฺธุ	เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์
กมฺมปฏิสรโณ	เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ	จักทำกรรมอันใดไว้
กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา	ดีหรือชั่ว
ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ	จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น
เอวํ อมฺเหหิ อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ	เราทั้งหลายพึงพิจารณาเนือง ๆ อย่างนี้แล.

พรหมวิหารผรณา (แปล)

(เมตตา) สพฺเพ สตฺตา	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง
อเวรา โหนฺตุ	จงเป็นผู้ไม่มีเวรเถิด
อพฺยาปชฺฌา โหนฺตุ	จงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนกันเถิด
อนีฆา โหนฺตุ	จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์กายทุกข์ใจเถิด
สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ	จงเป็นผู้มีสุขรักษาตนเถิด
(กรุณา) สพฺเพ สตฺตา	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง
ทุกฺขา ปมุจฺจนฺตุ	จงพ้นจากทุกข์เถิด
(มุทิตา) สพฺเพ สตฺตา	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง
มา ลทฺธสมฺปตฺติโต วิคจฺฉนฺตุ	จงอย่าไปปราศจากสมบัติอันได้แล้วเถิด
(อุเบกขา) สพฺเพ สตฺตา	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง
กมฺมสฺสกา	เป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน
กมฺมทายาทา	เป็นผู้รับผลของกรรม
กมฺมโยนี	เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด
กมฺมพนฺธู	เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์
กมฺมปฏิสรณา	เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ	จักทำกรรมอันใดไว้
กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา	ดีหรือชั่ว
ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ	จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น.

ปัตติทานคาถา (แปล)

คาถากรวดน้ำ

พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔

ปุญฺญสฺสิทานิ กตสฺส ยานญฺญานิ กตานิ เม, เตสญฺจ ภาคิโน โหนฺตุ สตฺตานนฺตาปฺปมาณกา	ขอสัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ, จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้ทำในบัดนี้, แลแห่งบุญทั้งหลายอื่นที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้ว
เย ปิยา คุณวนฺตา จ มยฺหํ มาตาปิตาทโย	คือชนเหล่าใดเป็นที่รัก ผู้มีคุณมีมารดาและบิดาของข้าพเจ้าเป็นต้น
ทิฏฺฐา เม จาปฺยทิฏฺฐา วา อญฺเญ มชฺฌตฺตเวริโน สตฺตา ติฏฺฐนฺติ โลกสฺมึ	ที่ข้าพเจ้าได้เห็นหรือแม้ไม่ได้เห็น แลสัตว์ทั้งหลายอื่นที่เป็นกลาง แลมีเวรกันตั้งอยู่ในโลก
เตภุมฺมา จตุโยนิกา	เกิดในภูมิ ๓ เกิดในกำเนิด ๔
ปญฺเจกจตุโวการา	มีขันธ์ ๕ แลขันธ์ ๑ แลขันธ์ ๔
สํสรนฺตา ภวาภเว	ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยแลภพใหญ่
ญาตํ เย ปตฺติทานมฺเม	สัตว์เหล่าใดทราบการให้ส่วนบุญของข้าพเจ้าแล้ว
อนุโมทนฺตุ เต สยํ	ขอสัตว์เหล่านั้นจงอนุโมทนาเองเถิด

เย จิมํ นปฺปชานนฺติ	ก็สัตว์เหล่าใด ย่อมไม่ทราบการให้ส่วนบุญของข้าพเจ้านี้
เทวา เตสํ นิเวทยุํ	ขอเทพทั้งหลายพึงแจ้งแก่สัตว์เหล่านั้น
มยา ทินฺนาน ปุญฺญานํ อนุโมทนเหตุนา	เพราะเหตุคืออนุโมทนาบุญทั้งหลายที่ข้าพเจ้าให้แล้ว
สพฺเพ สตฺตา สทา โหนฺตุ อเวรา สุขชีวิโน	ขอสัตว์ทั้งปวง จงอย่ามีเวร อยู่เป็นสุขเสมอเถิด
เขมปฺปทญฺจ ปปฺโปนฺตุ	แลจงถึงทางอันเกษมเถิด
เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.	ขอความหวังอันดีของสัตว์เหล่านั้นจงสำเร็จเทอญ.

สุมงฺคลคาถา

โหตุ สพฺพํ สุมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพพุทฺธานุภาเวน โสตฺถี โหนฺตุ นิรนฺตรํ.
โหตุ สพฺพํ สุมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพธมฺมานุภาเวน โสตฺถี โหนฺตุ นิรนฺตรํ.
โหตุ สพฺพํ สุมงฺคลํ รกฺขนฺตุ สพฺพเทวตา,
สพฺพสงฺฆานุภาเวน โสตฺถี โหนฺตุ นิรนฺตรํ.

คำถวายเครื่องสักการะในวันวิสาขบูชา และวันวิสาขอัฏฐมีบูชา

(นำ) หนฺท มยํ พุทฺธสฺส ภควโต ปุพฺพภาคนมการํ กโรม เส.

ว่านโม ๓ จบ แล้วนำ

ยมมฺห โข มยํ, ภควนฺตํ สรณํ คตา, โย โน ภควา สตฺถา, ยสฺส จ มยํ ภควโต ธมฺมํ โรเจม. อโหสิ โข โส ภควา, มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ อริยเกสุ มนุสฺเสสุ อุปฺปนฺโน, ขตฺติโย ชาติยา, โคตโม โคตฺเตน, สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก, สสฺสมณ-พฺรหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ, นิสฺสํสยํ โข โส ภควา, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา. สฺวากฺขาโต โข ปน, เตน ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก, โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ. สุปฏิปนฺโน โข ปนสฺส, ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา.

อยํ โข ปน { ถูโป[๑], ปฏิมา, } ตํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส { กโต ปติฏฺฐาปิโต, กตา ปติฏฺฐาปิตา, }

ยาวเทว ทสฺสเนน, ตํ ภควนฺตํ อนุสฺสริตฺวา, ปสาทสํเวคปฏิลาภาย, มยํ โข เอตรหิ, [[๒]อิมํ วิสาขปุณฺณมีกาลํ, ตสฺส ภควโต ชาติสมฺโพธินิพฺพานกาลสมฺมตํ ปตฺวา] อิมํ ฐานํ สมฺปตฺตา, อิเม ทณฺฑทีปธูปาทิสกฺกาเร คเหตฺวา, อตฺตโน กายํ สกฺการูปธานํ กริตฺวา, ตสฺส ภควโต ยถาภุจฺเจ คุเณ

อนุสฺสรนฺตา, อิมํ { ถูปํ[๓] ปฏิมาฆรํ } ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กริสฺสาม,

ยถาคหิเตหิ สกฺกาเรหิ ปูชํ กุรุมานา. สาธุ โน ภนฺเต ภควา, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, ญาตพฺเพหิ คุเณหิ อตีตารมฺมณตาย ปญฺญายมาโน, อิเม อมฺเหหิ คหิเต สกฺกาเร, ปฏิคฺคณฺหาตุ. อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

---

๑. ถ้าประชุมที่พระสถูป พึงว่า อยํ โข ปน ถูโป.... อุทฺทิสฺส กโต ถ้าประชุมที่พระปฏิมา พึงว่า อยํ โข ปน ปฏิมา.... อุทฺทิสฺส กตา.

๒. ในวงเล็บนี้ [ ] ใช้สำหรับวันวิสาขปุณณมี ถ้าเป็นวันวิสาขอัฏฐมี (วันถวายพระเพลิง) เปลี่ยนว่า อิมํ วิสาขปุณฺณมิโต ปรํ อฏฺฐมีกาลํ, ตสฺส ภควโต สรีรชฺฌาปนกาลสมฺมตํ ปตฺวา.

๓. ถ้าจะทำประทักษิณพระสถูป พึงว่า อิมํ ถูปํ ถ้าจะทำประทักษิณเรือนพระปฏิมา พึงว่า อิมํ ปฏิมาฆรํ.

คำแปล

เราทั้งหลายถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดแล ว่าเป็นที่พึ่ง, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็นพระศาสดาของเราทั้งหลาย, และเราทั้งหลายชอบใจพระธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล ได้ทรงอุบัติแล้วในหมู่มนุษย์ชาวอริยกะ มัชฌิมชนบท เป็นกษัตริย์โดยพระชาติ มีพระนามว่าโคตมะโดยพระโคตร เป็นโอรสแห่งเจ้าศากยะ เสด็จออกบรรพชาจากศากยสกุล, พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกกับด้วยเทวดา มาร พรหม ในประชาชน กับด้วยสมณะและพราหมณ์ กับด้วยเทวดาและมนุษย์, ข้อนี้ไม่ต้องสงสัยเลย, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ชอบเอง ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งซึ่งโลก เป็นสารถีผู้ฝึกบุคคลที่ควรฝึกได้ ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว (หรือเบิกบานแล้ว) เป็นผู้มีโชค. อนึ่ง พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล ตรัสดีแล้ว เป็นคุณอันผู้ได้บรรลุพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตัว. อนึ่ง พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง นี่คือสี่คู่แห่งบุรุษ (จัดเป็น) แปดบุคคล (พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ เป็นผู้ควรของคำนับ, ควรของต้อนรับ, ควรของทำบุญ, ควรกระทำอัญชลี

(ประณมมือไหว้) เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า). ก็ {พระสถูปนี้แล / พระปฏิมากรนี้แล} อันพุทธศาสนิกชนสร้างประดิษฐานเจาะจงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เพียงเพื่อระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ด้วยทัสสนกิจแล้ว จึงกลับได้ซึ่งความเลื่อมใสและความสลดจิต. บัดนี้เราทั้งหลาย ([๑]มาถึงกาลวิสาขบุรณมีนี้ ซึ่งทราบกันดีแล้วว่ากาลเป็นที่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น) ต่างประชุมยังสถานที่นี้ ถือเอาเครื่องสักการะมีเทียนและธูปเป็นต้นเหล่านี้ กระทำกายของตนให้เป็นเครื่องรองรับเครื่องสักการะระลึกถึงพระคุณอันเป็นจริงอย่างไร ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นอยู่ จักกระทำประทักษิณ {พระสถูปนี้ / พระปฏิมานี้} สิ้นสามรอบกระทำอยู่ซึ่งการบูชาด้วยสักการะทั้งหลายตามที่ข้าพเจ้าทั้งหลายถือไว้แล้ว. สาธุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ดังข้าพระองค์ขอโอกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าของข้าพเจ้าทั้งหลาย แม้เสด็จปรินิพพานไปนานแล้วด้วยดี (แต่ยัง) ปรากฏอยู่ ด้วยพระคุณทั้งหลาย อันข้าพเจ้าทั้งหลายพึงรู้ได้โดยความเป็นอดีตารมณ์ (ของพระองค์) จงทรงรับเครื่องสักการะทั้งหลาย อัน

---

๑. ถ้าวันถวายพระเพลิงเปลี่ยนว่า มาถึงกาลอัฏฐมี เบื้องหน้าแต่วันวิสาขบุรณมีนี้ ซึ่งทราบกันดีแล้วว่า กาลเป็นที่ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น.

ข้าพเจ้าทั้งหลายถือไว้แล้วเหล่านี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้า ตลอดกาลนานเทอญ.

คำขอขมาโทษพระรัตนตรัย

อจฺจโย โน ภนฺเต อจฺจคมา, ยถา { พาเล[๑] / พาลา[๒] } ยถา { มุเฬฺห[๑] / มุฬฺหา[๒] } ยถา { อกุสเล[๑] เย[๑] / อกุสลา[๒] ยา[๒] } มยํ ภนฺเต, ชาติโต ปฏฺฐาย, ปมาทํ วา อาคมฺม, อโยนิโสมนสิการํ วา อาคมฺม, พุทฺเธ วา ธมฺเม วา สงฺเฆ วา, อคารวํ อกริมฺหา, กาเยน วา วาจาย วา มนสา วา, { เต[๑]สํ / ตา[๒]สํ } โน ภนฺเต, อจฺจยํ อจฺจยโต, ปฏิคฺคณฺหาตุ อายตึ สํวราย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ โทษเป็นไปล่วงเกินอันใด ได้ถึงทับแล้วซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลาย ผู้เป็นคนพาลเป็นคนหลง เป็นคนไม่ฉลาดด้วยประการไร ข้าพเจ้าทั้งหลายเหล่าใด จำเดิมแต่เกิดมา อาศัยความประมาทบ้าง อาศัยความทำในใจโดยอุบายไม่แยบคายบ้าง จึงได้ทำความไม่เคารพ ในพระพุทธเจ้าบ้าง ในพระธรรมเจ้าบ้าง ในพระสงฆเจ้าบ้าง ด้วยกายหรือ ๆ ด้วยวาจา หรือด้วยใจ ต่อหน้าก็ดี

---

๑. บุรุษว่า. ๒. สตรีว่า.

ลับหลังก็ดี ขอพระสงฆ์จงรับซึ่งโทษอันเป็นไปล่วงเกินนั้น โดยความเป็นโทษอันล่วงเกินของข้าพเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น เพื่อข้าพเจ้าทั้งหลายจะสำรวมระวังต่อไป.

พระตอบรับขมา

ตคฺฆ โว อจฺจโย อจฺจคมา, ยถาพาเล ยถามุเฬฺห ยถาอกุสเล, เย ตุมฺเห, กทาจิ กรหจิ, ปมาทํ วา อาคมฺม, อโยนิโสมนสิการํ วา อาคมฺม, พุทฺเธ วา ธมฺเม วา สงฺเฆ วา, อคารวํ อกตฺถ, อเนกวิหิตานิ อญฺญานิปี่, ปาปกานิ อกุสลานิ กมฺมานิ, อกตฺถ, กาเยน วา วาจาย วา มนสา วา, ยโต จ โข ตุมฺเห อจฺจยํ อจฺจยโต, ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรถ. อายตึ สํวรํ อาปชฺชถ. ตํ โว ปฏิคฺคณฺหามิ, วุฑฺฒิ เหสา อริยสฺส ธมฺมวินเย. โย อจฺจยํ อจฺจยโต, ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรติ. อายตึ สํวรํ อาปชฺชติ.

คำแปล

ดูก่อนท่านทั้งหลาย, โทษความผิดได้เป็นไปล่วง, ในเพราะความเป็นผู้เขลาด้วยประการใด, ในเพราะความเป็นผู้หลงด้วยประการใด, ในเพราะความเป็นผู้ไม่ฉลาดด้วยประการใด, มาอาศัยความประมาทบ้าง, อาศัยความทำในใจโดยไม่แยบคายบ้าง, ได้ทำความไม่เคารพในพระพุทธเจ้าบ้าง, ในพระธรรมบ้าง, ในพระสงฆ์บ้าง, อนึ่ง ได้ทำบาปอกุศลกรรมทั้งหลายอื่น ๆ เป็นอันมาก, ด้วยกายบ้าง,

ด้วยวาจาบ้าง, ด้วยใจบ้าง, ก็ในกาลใด, ท่านทั้งหลายได้เห็นโทษโดยความผิดแล้ว, กระทำคืนตามธรรม, ถึงความสำรวมต่อไป, อาตมภาพผู้ได้รับสมมติจากสงฆ์, ขอรับอัจจโย ของท่านทั้งหลาย, ผู้ใดเห็นโทษโดยเป็นความผิด ผู้นั้นกระทำคืนตามธรรม, ถึงซึ่งความสำรวมต่อไป, ท่านทั้งหลายนั้นแหละ, เป็นผู้เจริญในพระธรรมวินัยของพระอริยเจ้า.

พระตอบแล้ว รับพร้อมกันว่า "สาธุ ภนฺเต" บางแห่งพระไม่ได้กล่าวคำตอบ เพียงแต่รับ สาธุ เท่านั้น.

คำถวายเครื่องสักการะ ในวันอาสาฬหบูชา

(นำ) หนฺท มยํ พุทฺธสฺส ภควโต ปุพฺพภาคนมการํ กโรม เส.

ว่า นโม ๓ จบ แล้วนำ

ยมฺมฺห โข มยํ ภควนฺตํ สรณํ คตา, โย โน ภควา สตฺถา, ยสฺส จ มยํ ภควโต ธมฺมํ โรเจม. อโหสิ โข โส ภควา, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, สตฺเตสุ การุญฺญํ ปฏิจฺจ กรุณายโก หิเตสี อนุกมฺปํ อุปาทาย, อาสาฬฺหปุณฺณมิยํ พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย, ปญฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขูนํ, อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปฐมํ ปวตฺเตตฺวา, จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ปกาเสสิ.

ตสฺมิญฺจ โข สมเย, ปญฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขูนํ ปมุโข, อายสฺมา

อญฺญาโกณฺฑญฺโญ, ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา, วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ ปฏิลภิตฺวา, "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ" ภควนฺตํ อุปสมฺปทํ ยาจิตฺวา, ภควโตเยว สนฺติกา, เอหิภิกฺขุอุปสมฺปทํ ปฏิลภิตฺวา, ภควโต ธมฺมวินเย อริยสาวกสงฺโฆ, โลเก ปฐมํ อุปฺปนฺโน อโหสิ.

ตสฺมิญฺจาปิ โข สมเย, สงฺฆรตนํ โลเก ปฐมํ อุปฺปนฺนํ อโหสิ. พุทฺธรตนํ ธมฺมรตนํ สงฺฆรตนนฺติ, ติรตนํ สมฺปุณฺณํ อโหสิ.

มยํ โข เอตรหิ, อิมํ อาสาฬฺหปุณฺณมีกาลํ, ตสฺส ภควโต ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนกาลสมฺมตํ, อริยสาวกสงฺฆอุปฺปตฺติกาลสมฺมตญฺจ, รตนตฺตยสมฺปุรณกาลสมฺมตญฺจ ปตฺวา, อิมํ ฐานํ สมฺปตฺตา, อิเม สกฺกาเร คเหตฺวา, อตฺตโน กายํ สกฺการูปธานํ กริตฺวา, ตสฺส ภควโต ยถาภุจฺเจ คุเณ อนุสฺสรนฺตา, อิมํ[๑] {ถูปํ / พุทฺธปฏิมํ} ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กริสฺสาม, ยถาคหิเตหิ สกฺกาเรหิ ปูชํ กุรฺมานา.

สาธุ โน ภนฺเต ภควา, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, ญาตพฺเพหิ คุเณหิ อตีตารมฺมณตาย ปญฺญายมาโน, อิเม อมฺเหหิ คหิเต สกฺกาเร ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

---

๑. ถ้าประชุมที่พระสถูปว่า อิมํ ถูปํ. ถ้าที่พระปฏิมาว่า อิมํ พุทฺธปฏิมํ.

คำแปล

เราทั้งหลายถึงซึ่งพระผู้มีพระภาคพระองค์ใดแล ว่าเป็นที่พึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด เป็นพระศาสดาของเราทั้งหลาย, อนึ่ง เราทั้งหลายชอบใจซึ่งธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์ใด พระผู้มีพระ-ภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ชอบเอง ทรงอาศัยความการุญในสัตว์ทั้งหลาย ทรงพระกรุณาแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ทรงอาศัยความเอ็นดู ได้ยังพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไป ทรงประกาศอริยสัจ ๔ เป็นครั้งแรก แก่พระภิกษุปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี ในวันอาสาฬหปุณณมี.

อนึ่ง ในสมัยนั้นแล ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะผู้เป็นหัวหน้าของพระภิกษุปัญจวัคคีย์ ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้ธรรมจักษุอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งปวงนั้น มีความดับเป็นธรรมดา" จึงทูลขออุปสมบทกะพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้เป็นพระอริยสงฆ์สาวกในธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นองค์แรกในโลก.

อนึ่ง ในสมัยนั้นแล พระสังฆรตนะได้บังเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก พระรตนตรัย คือ พระพุทธรตนะ พระธรรมรตนะ พระสังฆรตนะ ได้สมบูรณ์แล้วในโลก.

บัดนี้ เราทั้งหลายแล มาประจวบมงคลสมัยอาสาฬหปุณณมี วันเพ็ญอาสาฬหมาส ที่รู้พร้อมกันว่า เป็นวันที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศพระธรรมจักร เป็นวันที่เกิดขึ้นแห่งพระอริย-

สงฆ์สาวก และเป็นวันที่พระรตนตรัยสมบูรณ์ คือครบ ๓ รตนะ จึงมาประชุมกันแล้ว ณ ที่นี้ ถือสักการะเหล่านี้ ทำกายของตนให้เป็นดังภาชนะรับเครื่องสักการะ ระลึกถึงพระคุณตามเป็นจริงทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น จักทำประทักษิณสิ้นวาระสามรอบซึ่ง { พระสถูป / พระพุทธปฏิมา } นี้ บูชาอยู่ด้วยสักการะอันถือไว้แล้วอย่างไร.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้เสด็จปรินิพพานนานมาแล้ว ยังปรากฏอยู่ด้วยพระคุณสมบัติ อันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะพึงรู้โดยความเป็นอดีตารมณ์ จงทรงรับเครื่องสักการะอันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายถือไว้แล้วนี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเครื่องสักการะในวันมาฆปุณณมี

(นำ) หนฺท มยํ ฯลฯ นโม ๓ จบ แล้วนำ

อชฺชายํ มาฆปุณฺณมี สมฺปตฺตา, มาฆนกฺขตฺเตน ปุณฺณจนฺโท ยุตฺโต, ยตฺถ ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, จาตุรงฺคิเก สาวกสนฺนิปาเต, โอวาทปาฏิโมกฺขํ อุทฺทิสิ.

ตทา หิ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, สพฺเพสํเยว ขีณาสวานํ, สพฺเพเต เอหิภิกฺขุกา, สพฺเพปิ เต อนามนฺติตาว, ภควโต สนฺติกํ อาคตา, เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป, มาฆปุณฺณมิยํ วฑฺฒมานกจฺฉายาย, ตสฺมิญฺจ สนฺนิปาเต, ภควา วิสุทฺธุตฺตมุโปสถํ อกาสิ, โอวาทปาฏิโมกฺขํ อุทฺทิสิ.

อยํ อมฺหากํ ภควโต, เอโกเยว สาวกสนฺนิปาโต อโหสิ จาตุรงฺคิโก, อฑฺฒเตรสานิ, ภิกฺขุสตานิ, สพฺเพสํเยว ขีณาสวานํ, มยนฺทานิ, อิมํ มาฆปุณฺณมีนกฺขตฺตสมยํ, ตกฺกาลสทิสํ สมฺปตฺตา, สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สมนุสฺสรมานา. อิมสฺมึ ตสฺส ภควโต, สกฺขิภูเต เจติเย, [อิเมหิ ทณฺฑทีปธูปปุปฺผาทิสกฺกาเรหิ ตํ ภควนฺตํ ตานิ จ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ อภิปูชยาม].

สาธุ โน ภนฺเต ภควา, สสาวกสงฺโฆ สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, คุเณหิ ธรมาโน, อิเม สกฺกาเร ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

ที่ในวงเล็บ [๑] หมายเลข ๑ นั้น ถ้ามีการเวียนเทียนด้วย ให้เปลี่ยน อิเม ทณฺฑทีปธูปปุปฺผาทิสกฺการ คเหตฺวา อตฺตโน กายํ สกฺการูปธานํ กริตฺวา ตสฺส ภควโต เตสญฺจ อฑฺฒเตรสานํ ภิกฺขุสตานํ ยถาภุจฺเจ คุเณ อนุสฺสรนฺตา [อิมํ ถูปญฺเจว ปฏิมาฆรญฺจ] ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กริสฺสาม ยถา คหิเตหิ สกฺกาเรหิ ปูชํ กุรุมานา. ถ้าเวียนเทียนเฉพาะพระสถูปว่า อิมํ ถูปํ. เฉพาะอุโบสถหรือศาลาว่า อิมํ ปฏิมาฆรํ. ถ้าทั้ง ๒ จึงว่า อิมํ ถูปญฺเจว ปฏิมาฆรญฺจ.

คำแปล

วันนี้ถึงวันมาฆบุรณมี พระจันทร์เต็มดวง ประกอบด้วยมาฆนักษัตรฤกษ์ ซึ่งเป็นวันพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสวดโอวาทปาฏิโมกข์ในสาวกสันนิบาตอันประกอบด้วยองค์ ๔. ก็ครั้งนั้นพระขีณาสพรวมทั้งหมด ๑,๒๕๐ องค์ด้วยกัน ท่านเหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุ. ทั้งใคร ๆ ไม่ได้นิมนต์มาสู่สำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า. ในสาวกสันนิบาตนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงทำวิสุทธอุโบสถอันอุดม เวลาตะวันบ่ายในวันมาฆบุรณมี ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน (และ) ได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์. สาวกสันนิบาตของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายประกอบด้วยองค์ ๔ มีภิกษุ ๑,๒๕๐ ล้วนพระขีณาสพทั้งสิ้น นี้ได้มีคราวเดียวเท่านั้น. บัดนี้

เราทั้งหลายมาถึงมาฆบุรณมีนักขัตตสมัย เช่นกับกาลดังกล่าวมานั้น ระลึกถึงอยู่ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้เสด็จปรินิพพานไปนานแล้ว (จึงพากันบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น และพระภิกษุ ๑,๒๕๐ รูปเหล่านั้น ด้วยเครื่องสักการะ มีเทียนธูปและดอกไม้เหล่านั้น ณ เจดียสถานนี้เป็นพยานของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น[๑]) สาธุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ดังข้าพเจ้าทั้งหลายขอโอกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก แม้เสด็จปรินิพพานไปนานแล้วด้วยดี (แต่) ยังดำรงอยู่ด้วยพระคุณทั้งหลาย จงทรงรับเครื่องสักการะเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ.

---

๑. ในวงเล็บถ้ามีการเวียนเทียนด้วย เปลี่ยนว่า ถือเครื่องสักการะทั้งหลาย มีประทีปดอกไม้เป็นต้น กระทำกายของตนให้เป็นเชิงรองสักการะ ระลึกถึงคุณที่เป็นจริงของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น และภิกษุสงฆ์ ๑,๒๕๐ นั้น ด้วยทำประทักษิณพระสถูปและเรือนปฏิมา ตลอดสามครั้ง ทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะตามที่ถือนี้.

ถ้าเวียนเทียนเฉพาะพระสถูป พึงตัดคำว่า และเรือนปฏิมาออก ถ้าเวียนเทียนเฉพาะเรือนปฏิมา พึงตัดคำว่า พระสถูปออก ถ้าทั้ง ๒ คงว่าตามแบบ.

อาราธนาศีล

ศีล ๕

มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม.

ทุติยมฺปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม.

ตติยมฺปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม.

อีกนัยหนึ่ง อาราธนาศีล ๕ เป็นนิจจศีล

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ นิจฺจสีลํ ยาจาม.

ทุติยมฺปิ มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ นิจฺจสีลํ ยาจาม.

ตติยมฺปิ มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ นิจฺจสีลํ ยาจาม.

ศีล ๘

มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห อฏฺฐ สีลานิ ยาจาม.

ทุติยมฺปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห อฏฺฐ สีลานิ ยาจาม.

ตติยมฺปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห อฏฺฐ สีลานิ ยาจาม.

อุโบสถศีล

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ **ยาจาม.** (๓ **หน**)

คำอาราธนาศีลเหล่านี้ นิยมใช้ในเวลาสมาทานมากคน ถ้าคนเดียวพึงเปลี่ยนคำว่า **มยํ** เป็น **อหํ.** คำว่า **ยาจาม** เป็น **ยาจามิ.**

อนึ่ง คำอาราธนา บางท่านใช้ตัดคำว่า วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ออก เช่นนี้ก็ใช้ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น พึงทราบความต่างกัน ที่มีคำว่า วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย นั้น หมายความว่า ต่างคนต่างรักษาอย่างหนึ่ง ต่างคนต่างขออย่างหนึ่ง ขอให้ให้ทีละสิกขาบท อย่ารวมเทียบปัจเจกสมาทาน เมื่อล่วงสิกขาบทไหน ขาดเฉพาะสิกขาบทนั้น สิกขาบทอื่นไม่ขาด ถ้าสมาทานรวม สิกขาบทใดบทหนึ่งขาดไป ก็ขาดทั้งหมด แต่บางสำนักนิยมตัดคำว่า วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ออก.

อาราธนาธรรม[1]

พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ,
กตฺอญฺชลี[2] อนฺธิวรํ อยาจถ,
สนฺตีธ สตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา,
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ.

อาราธนาธรรม[3] (พิสดาร)

พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ,
กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ,
สนฺตีธ สตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา,
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ.
เอวญฺหิ โลกาภิมเตน พฺรหฺมุนา,
อชฺเฌสิโต โส ภควา อนุตฺตโร,
สตฺเตสุ การุญฺญตโมกฺกมนฺตโต,
โวโลกยี โลกมิมํ สุจกฺขุนา.
อทกฺขิ เวเนยฺยชเน อนปฺปเก,
สนฺเต ว โลกุตฺตรโพธนารเห,

---

๑. สำหรับในกาลธรรมดา คืองานต่าง ๆ ที่ไม่ใช่กาลพิเศษ. ๒. บางฉบับ กตญฺชลี.
๓. ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับใช้ในกาลพิเศษ เช่น มาฆบูชา วิสาขบูชา วิสาขอัฏฐมีบูชา อาสาฬหบูชา ฯ ล ฯ.

วิญฺญาปเย อปฺปรชกฺขชาติเก,
อเถวมชฺเฌสนมาธิวาสยิ.
อปารุตา เต อมตสฺส ทฺวารา,
เย โสตวนฺโต ปมุญฺจนฺตุ สทฺธํ,
วิหึสสญฺญี ปคุณํ น ภาสึ,
ธมฺมํ ปณีตํ มนุเชสุ พฺรหฺเม.
ตโต มหาการุณิโก มเหสี,
สมฺพุทฺธกิจฺจํ ภควา อกาสิ,
สทฺธมฺมจกฺกสฺส ปวตฺตนาทึ,
ชเปสิ โส สาสนธมฺมเสฏฺฐํ.
ทมฺเม ทมํ โมจยิ ภพฺพสตฺเต,
สํสารทุกฺขา พหุเกปิ เตน,
สทฺธมฺมทีปึ ติวิธมฺปิ โลเก,
หิตาย สมฺมาว ปวตฺตยิตฺถาติ.

จาตุทฺทสี ปณฺณรสี ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี,[๑]
กาลา พุทฺเธน ปญฺญตฺตา สทฺธมฺมสฺสวนสฺสิเม,
จาตุทฺทิสี อยนฺทานิ สมฺปตฺตา อภิลกฺขิตา,
เตนายํ ปริสา ธมฺมํ โสตุํ อิธ สมาคตา,

---

๑. นี้สำหรับวัน ๑๔ ค่ำ ถ้าเป็นวัน ๘ ค่ำ จงเปลี่ยนว่า อฏฺฐมี โข, ถ้า ๑๕ ค่ำ จงเปลี่ยนว่า ปณฺณรสี, ถ้า ๑ ค่ำ เปลี่ยนว่า อมาวสี หรือ ปาฏิปโท.

สาธุ อยฺโย ภิกฺขุสงฺโฆ กโรตุ ธมฺมเทสนํ,
อยญฺจ ปริสา สพฺพา อฏฺฐิกตฺวา สุณาตุ ตํ.

อาราธนาปริตร

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา,
สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา,
สพฺพภยวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา,
สพฺพโรควินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.

สรณคมน์ และ ศีล

เบญจศีล (ศีล ๕)

นมัสการ:

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

สรณคมน์:

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ
ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ
สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ
ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ
ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ
ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ
ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ
ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ
ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

สิกขาบท ๕:

ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ
อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ
กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ
มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ
สุราเมรยมชฺช ปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

ท้ายศีล :

ก. ปกติ :

อิมานิ ปญฺจ สิกฺขาปทานิ, สีเลน สุคตึ ยนฺติ, สีเลน โภคสมฺปทา, สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ, ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

ข. นิจจศีล :

อิมานิ ปญฺจ สิกฺขาปทานิ, นิจฺจสีลวเสน สาธุกํ รกฺขิตพฺพานิ, (รับว่า อาม ภนฺเต) สีเลน สุคตึ ยนฺติ, สีเลน โภคสมฺปทา, สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ, ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

อีกอย่างหนึ่ง นำให้สมาทานรวมว่า อิมานิ ปญฺจ สิกฺขาปทานิ สมาทิยามิ มีที่ใช้ในบางโอกาส เช่นในเวลาแสดงตนเป็นพุทธมามกะ แต่ไม่ต้องว่าคำลงท้ายศีลดังกล่าวแล้ว.

ศีล ๘ และอุโบสถศีล

นมัสการและสรณคมน์ เหมือนศีล ๕

สิกขาบท ๘ :

ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ

อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ

อพฺรหฺมจริยา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ

มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ

สุรา เมรย มชฺช ปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ

วิกาลโภชนา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

นจฺจ คีต วาทิต วิสูก ทสฺสน มาลาคนฺธ วิเลปน ธารณ มณฺฑน-วิภูสนฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

อุจฺจาสยน มหาสยนา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

ท้ายศีล ๘:

ก. ปกติ.

อิมานิ อฏฺฐ สิกฺขาปทานิ. สีเลน สุคตึ ยนฺติ, สีเลน โภคสมฺปทา, สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ, ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

ข. อุโบสถศีล:

เมื่อเวลาจบสิกขาบทแล้ว พึงนำให้ว่าคำสมาทานดังนี้:

อิมํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ, พุทฺธปญฺญตฺตํ อุโปสถํ, อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ, สมฺมเทว อภิรกฺขิตุํ สมาทิยามิ.

(แปลว่า) ข้าพเจ้าสมาทานอุโบสถ, ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้. ประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการนี้, เพื่อจะรักษาไว้ให้ดี ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทำลาย, วันหนึ่งคืนหนึ่ง ณ เวลาวันนี้.

ท้ายศีล[๑] อุโบสถ:

อิมานิ อฏฺฐ สิกฺขาปทานิ, อชฺเชกํ รตฺตินฺทิวํ อุโปสถวเสน สาธุกํ รกฺขิตพฺพานิ (ผู้สมาทานรับว่า อาม ภนฺเต) สีเลน สุคตึ ยนฺติ, สีเลน โภคสมฺปทา, สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ, ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

---

๑. คำท้ายศีล ศีล ๕ นิจจศีล. ศีล ๘ อุโบสถศีล. ที่กล่าวไว้นี้ ที่ใช้อยู่ในวัดบวรนิเวศวิหาร.

คำอธิบายวิธีสวดมนต์ในงานต่าง ๆ

คำนัดหรือคำชวน

การสวดมนต์ ตามแบบที่นิยมใช้กันมาแต่ครั้งโบราณ ก่อนที่จะสวด ได้มีการกล่าวสรรเสริญคุณและชักชวนขึ้นก่อน แล้วจึงสวดขึ้นพร้อมกัน อย่างที่เรียกกันว่า ขัดตำนาน ดังจะเห็นได้ตามต้นพระสูตรและพระปริตรต่าง ๆ เช่นเมตตปริตร ขันธปริตร มงคลสูตร รตนสูตร เป็นต้น ต่อมาการนิยมเปลี่ยนแปลงไป บางแห่งได้นำเอาคำชักชวนนั้นมาสวดเสียด้วย แต่บางแห่งคงใช้อยู่ตามแบบเดิม. ที่ยังใช้อยู่ตามแบบเดิม ในส่วนคำชักชวนหรือที่เรียกกันว่าบทขัดตำนาน ก็ยกให้เป็นหน้าที่ของพระเถระที่ ๒ หรือที่ ๓ พึงกล่าวขึ้นก่อน เมื่อจบแล้วจึงสวดขึ้นพร้อมกัน.

การสวดมนต์ในสมัยนี้ ตามที่นิยมเป็น ๒ วิธีด้วยกัน วิธีสวดแบบสังโยค ๑ วิธีสวดแบบมคธ ๑.

วิธีสวดแบบสังโยคนั้น ที่นิยมกันอยู่ ถ้าไม่มีการขัดตำนาน ท่านผู้เป็นหัวหน้าประสงค์จะสวดบทไหน ก็กล่าวคำต้นบทนั้นนำขึ้นก่อน แล้วรับสวดพร้อมกันไป.

วิธีสวดแบบมคธนั้น ท่านนิยมให้ท่านผู้เป็นหัวหน้ากล่าวเป็นคำนัด คือ **หนฺท มยํ** ฯ ขึ้นก่อน แล้วรับสวดพร้อมกันไป แต่เมื่อบทไหนได้กล่าวคำชักชวนคือขัดตำนานแล้ว ไม่ต้องกล่าวคำนัด

คือ หนฺท มยํ ฯ ซ้ำอีก ถ้าไม่กล่าวคำชักชวนคือขัดตำนาน ก็กล่าวคำนัด คือ หนฺท มยํ ฯ แทน. การกล่าวคำนัด ก็ได้แก่การบอกหัวข้อแห่งบทที่จะสวดนั้นเอง.

วิธีกล่าวคำนัด ที่ท่านนิยมใช้ คือออกชื่อบทที่จะสวด นำเอาชื่อแห่งบทที่จะสวดมาต่อเข้ากับคำว่า หนฺท มยํ ฯ. แล้วลงท้ายว่า ภณาม เส ดังนี้เป็นพื้น ใช้คำท้ายว่า กโรม เส เฉพาะบางบท เช่น ปุพพภาคนมการ กับ ปัตติทานคาถา ในที่นี้จักนำมากล่าวไว้พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้:–

มีหลักซึ่งเป็นข้อควรกำหนดไว้ให้แม่นยำก่อน คือบทนั้นเป็น ปาฐ, หรือ สุตฺต, ปริตฺต, คาถา, ถ้าเป็น ปาฐ พึงกล่าวคำนัดว่า---- ปาฐํ,, สุตฺต----สุตฺตํ, ปริตฺต----ปริตฺตํ, คาถา ให้เติม โย ไว้ข้างท้าย คือเป็น คาถาโย แล้วลงท้ายว่า ภณาม เส. ทุกบทไป.

ปาฐ เช่น สรณคมนปาฐ: หนฺท มยํ สรณคมนปาฐํ ภณาม เส.

สุตฺต เช่น มงฺคลสุตฺต: หนฺท มยํ มงฺคลสุตฺตํ ภณาม เส.

ปริตฺต เช่น ขนฺธปริตฺต: หนฺท มยํ ขนฺธปริตฺตํ ภณาม เส.

คาถา เช่น นมการสิทฺธิคาถา: หนฺท มยํ นมการสิทฺธิ-คาถาโย ภณาม เส.

ที่กล่าวมานี้เฉพาะที่เป็นหลัก เมื่อจะใช้บทไหนพึงเปลี่ยนตามความต้องการ ส่วนที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นพิเศษ คือมีนิยมต่างออกไปจากชื่อเดิมบ้าง ยังไม่มีชื่อปรากฏชัดบ้าง ดังนี้:–

ปุพฺพภาคนมการ: หนฺท มยํ พุทฺธสฺส ภควโต ปุพฺพภาคนมการํ กโรม เส.

สจฺจกิริยคาถา: หนฺท มยํ นตฺถิ เม สรณํ อญฺญนฺติอาทิกา สจฺจกิริยคาถาโย ภณาม เส. หรือ หนฺท มยํ สจฺจกิริยคาถาโย ภณาม เส.

สมฺพุทฺเธ: หนฺท มยํ สมฺพุทฺเธติอาทิกานมการคาถาโย ภณาม เส.

มงฺคลสุตฺต: ถ้าจะสวดเฉพาะคาถา พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ มงฺคลคาถาโย ภณาม เส.

รตนสุตฺต: ถ้าจะสวดเฉพาะ ๖ คาถา พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ ฉรตนปริตฺตคาถาโย ภณาม เส.

กรณียเมตฺตสุตฺต: ถ้าสวดย่อตั้งแต่ เมตฺตญฺจ ฯ เป็นต้นไป พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมินฺติอาทิกํ เมตฺตปริตฺตํ ภณาม เส.

ขนฺธปริตฺต: ถ้าสวดย่อตั้งแต่ อปฺปมาโณ พุทฺโธ ฯ เป็นต้นไป พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ อปฺปมาโณ พุทฺโธติอาทิกํ ขนฺธปริตฺตํ ภณาม เส.

ธชคฺคสุตฺต: ถ้าสวดเฉพาะ อนุสฺสรณปาฐ พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ อิติปิ โส ภควาติอาทิกํ อนุสฺสรณปาฐํ ภณาม เส.

องฺคุลิมาลปริตฺต: นิยมใช้สวดติดต่อกันกับ โพชฺฌงฺคปริตฺต พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ องฺคุลิมาลปริตฺตปุพฺพกํ โพชฺฌงฺค-

ปริตฺตํ ภณาม เส.

ถ้าสวดเฉพาะ โพชฺฌงฺคปริตฺต พึงกล่าวว่า หนฺท มยํ โพชฺฌงฺคปริตฺตํ ภณาม เส.

ยนฺทุนฺนิมิตฺตํ: หนฺท มยํ ยนฺทุนฺนิมิตฺตนฺติอาทิกา คาถาโย ภณาม เส. หรือ หนฺท มยํ อภยปริตฺตํ ภณาม เส.

ทุกฺขปฺปตฺตา: หนฺท มยํ เทวตาอุยฺโยชนคาถาโย ภณาม เส.

ชยปริตฺต: [มหาการุณิโก นาโถ ฯ] ถ้าสวดเพียงตอนท้าย คือ สุนกฺขตฺตํ พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ สุปฺพฺพณฺหสุตฺต-คาถาโย ภณาม เส. สวดแน่วเดียวกันกับ สุปฺพฺพณฺหสุตฺตคาถา ในสุปุพพัณหสูตร.

วิปสฺสนาภูมิปาฐ: ถ้าสวดเฉพาะตั้งแต่ อวิชฺชาปจฺจยา เป็นต้นไป พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทปาฐํ ภณาม เส.

โอวาทปาฏิโมกฺขาทิปาฐ: ถ้าสวดเฉพาะคาถา พึงกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ โอวาทปาฏิโมกฺขคาถาโย ภณาม เส.

สีลุทฺเทสปาฐ: หนฺท มยํ สีลุทฺเทสปาฐํ ภณาม เส.

ปตฺติทานคาถา [ยา เทวตา ฯ] ท่านนิยมกล่าวคำนัดว่า หนฺท มยํ เทวตาทีนํ ปตฺติทานํ กโรม เส. ถ้าจะกล่าวคำนัดว่า ....ปตฺติทานคาถาโย ก็ได้. ถ้าเป็น คาถาโย ต้องลงท้ายว่า

ภณาม เส. แต่กล่าวคำนัดเช่นนี้ มักจะพ้องกับ ปตฺติทานคาถา [ปุญฺญสฺสิทานิ ฯ].

นอกจากที่กล่าวมานี้ พึงพิจารณาเทียบเคียงดูเถิด.

ศาสนพิธี

๑. พิธีวิสาขปุณณมี

วิธีวิสาขบูชา, ถวายพระเพลิง, มาฆบูชา ตามวัดต่าง ๆ ที่ได้ทำกัน สูตรที่ใช้สวดมนต์ไม่สู้เหมือนกันนัก บางวัดสวดน้อย บางวัดสวดมาก. ที่ทำคืนเดียวก็มี สองคืนก็มี สามคืนก็มี ต่างกัน ในที่นี้จักนำมาแสดงไว้เฉพาะที่ใช้อยู่ในวัดบวรนิเวศวิหาร ในบัดนี้. เพื่อท่านผู้ต้องการจักได้เลือกใช้ตามสมควร.

สวดมนต์แบ่งเป็น ๒ คืน วัน ๑๔ ค่ำ (วันโกน) วัน ๑๕ ค่ำ (วันพระ)

วัน ๑๔ ค่ำ (วันโกน):

ตั้งน้ำมนต์. วงด้ายสายสิญจน์. ทำวัตรค่ำ. กล่าวอัญเชิญเทวดา, สวดมนต์.

สูตรที่สวด:

ต้นสวดมนต์ตามสมควร เจ็ดตำนานเต็มและขัดตำนานด้วยเฉพาะ องฺคุลิมาลปริตฺต ใช้ในสิบสองตำนาน คือสวด ๓ จบ เมื่อสวดจบแล้ว ยังไม่ต้องสวด เทวตาอุยฺโยชนคาถา.

วัน ๑๕ ค่ำ (วันพระ) ภาคเช้า

ทำวัตรเช้า แสดงธรรม.

แสดงธรรมตอนเช้าวันวิสาขปุณณมี ท่านนิยมแสดงเรื่องไตรสิกขา.

วัน ๑๕ ค่ำ (วันพระ) ภาคค่ำ:

ทำวัตรค่ำ. กล่าวอัญเชิญเทวดา, สวดมนต์.

สูตรที่สวด:

ปุพฺพภาคนมการ, **สรณคมนปาฐ**, นมการสิทฺธิคาถา, รตนตฺตยปณามคาถา [พุทฺโธ สุสุทฺโธ], โย สนฺนิสินฺโนติ-อาทิกาคาถา, สจฺจกิริยคาถา, **มหาการุณิโก** นาโถติอาทิกาคาถา, นโมการอฏฺฐกคาถา, อคฺคปฺปสาทสุตฺต, โอวาทปาฏิโมกฺขคาถา, พลสุตฺต, สติปฏฺฐานปาฐ, มคฺควิภงฺคสุตฺต, อนุตฺตริยสุตฺต, สุปุพฺพณฺหสุตฺตคาถา, รตนตฺตยปภาวาภิยาจนคาถา, สุขาภิยาจน-คาถา, สุมงฺคลคาถา [โหตุ สพฺพํ].

สวดมนต์จบแล้ว พระสงฆ์ออกไปว่าคำบูชาพระสถูป, แล้วเดินเวียนเทียนประทักษิณพระสถูป, เสร็จแล้ว คฤหัสถ์ประชุมพร้อมกันที่พระสถูป ว่าคำบูชาแล้วเดินเวียนเทียนประทักษิณ, เสร็จแล้ว คฤหัสถ์เข้าทำวัตรสวดมนต์ในพระอุโบสถ, จบแล้ว พระสวดวิสาขคาถาบทต้น แล้วหัวหน้าอุบาสกว่าคำอาราธนาธรรม, พระขึ้นเทศน์.

ธรรมเทศนา

เรื่องที่แสดง ใช้ ปฐมสมโพธิ. เมื่อแสดง ธรรมจักร, อนัตต์, อาทิตต์, พระสวดรับเทศน์ด้วย ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺต. อนตฺต-ลกฺขณสุตฺต, อาทิตฺตปริยายสุตฺต. สวดจบแล้วเทศน์อธิบายความเป็นกัณฑ์ ๆ ไป.

อนึ่ง ในระหว่างเทศน์จบกัณฑ์หนึ่ง ๆ, สวดวิสาขคาถาสลับกันไปกับเทศน์จนกว่าจะจบ.

เวลาใกล้รุ่ง:

เทศน์ เอตฺตาวตา จบแล้ว สวดมนต์ทำน้ำมนต์.

สูตรที่สวด:

ปุพฺพภาคนมการ, สจฺจกิริยคาถา, ปริตฺตกรณปาฐ, **สพฺพโรควินิมุตฺโต** [บาทที่ ๔ ว่า ยถา **ทีโป จ นิพฺพุโต**], **สุมงฺคล**-คาถา, ปตฺติทานคาถา [ยา เทวตา], เทวตาอุยฺโยชนคาถา.

เมื่อเสร็จจากทำน้ำมนต์แล้ว

อุบาสกอุบาสิกา พร้อมกันกล่าวคำขอขมาพระรัตนตรัยจบแล้วพร้อมกันอาราธนาและรับศีล ๕ เป็นนิจศีล.

ให้ศีล (นิจจศีลทั้งบาลีและแปล) แจกน้ำมนต์, ทำวัตรเช้า.

๒. พิธีวิสาขอัฏฐมี (ถวายพระเพลิง)

ภาคเช้า:

ทำวัตรเช้า แสดงธรรม.

แสดงธรรมในวันถวายพระเพลิงตอนเช้า ท่านนิยมแสดงเรื่องไตรลักษณ์.

ภาคค่ำ:

ทำวัตรค่ำ, กล่าวอัญเชิญเทวดา, สวดมนต์.

สูตรที่สวด:

ปุพฺพภาคนมการ, สรณคมนปาฐ, ปพฺพโตปมคาถา,

สํเวควตฺถุปริกิตฺตนปาฐ [อิธ ตถาคโต], ธมฺมนิยามสุตฺต, ติลกฺขณาทิคาถา, อภิณฺหปจฺจเวกฺขณปาฐ, วิปสฺสนาภูมิปาฐ, โมกฺขุปายคาถา.

ต่อจากนี้ ว่าคำบูชาเป็นต้น จนถึงขึ้นเทศน์ เช่นเดียวกับในวันวิสาขปุณณมี.

พระธรรมเทศนา:

ธาตุวิภชฺชนกถา, นอกจากนี้ แล้วแต่จะกะแสดง.

เวลาใกล้รุ่ง:

เทศน์ เอตฺตาวตา จบแล้วสวด

ปตฺติทานคาถา [ยา เทวตา], เทวตาอุยฺโยชนคาถา,

สุมงฺคลคาถา, ทำวัตรเช้า.

๓. พิธีอาสาฬหบูชา (วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘)

ภาคเช้าและบ่าย:

เป็นไปตามปกติวันธัมมัสสวนะ.

ภาคค่ำ: พระภิกษุสามเณรประชุม ณ พระอุโบสถ.

ทำวัตรค่ำ, กล่าวอัญเชิญเทวดา, สวดมนต์.

สูตรที่สวด:

ปุพฺพภาคนมการ, สรณคมนปาฐ, ต้นสวดมนต์ตามสมควร, ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺต. ถ้ามีเวลาพอ ก็เลือกสวดในเจ็ดตำนานตามสมควร และ สุมงฺคลคาถา [โหตุ สพฺพํ].

จบแล้ว ออกทำการบูชา เวียนเทียนประทักษิณ พระสถูป

หรือเรือนพระปฏิมา เสร็จแล้ว อุบาสกอุบาสิกา ทำการบูชา เวียนเทียน แล้วกลับเข้าประชุม ทำวัตรสวดมนต์ ณ พระอุโบสถ เสร็จแล้ว อาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงธรรม.

ธรรมเทศนา:

เรื่องที่แสดง แสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

จบแล้ว พระสงฆ์สวด ปตฺติทานคาถา [ยา เทวตา], เทวตาอุยฺโยชนคาถา.

๔. พิธีอธิษฐานพรรษา

เข้าพรรษา:

ทำการบูชา, ทำวัตรค่ำ, เทศน์วัสสูปนายิกากถา, อธิษฐานพรรษา, เสร็จแล้วสวดมนต์.

สูตรที่สวด:

ปุพฺพภาคนมการ, สรณคมนปาฐ, นมการสิทฺธิคาถา, สจฺจกิริยคาถา, มหาการุณิโก นาโถติอาทิกาคาถา, มงฺคลคาถา, รตนปริตฺตคาถา, เมตฺตปริตฺต, ขนฺธปริตฺต, สาราณียธมฺมสุตฺต, ภิกฺขุอปริหานิยธมฺมสุตฺต, โพชฺฌงฺคปริตฺต, สุปุพฺพณฺหสุตฺตคาถา, สุมงฺคลคาถา.

๕. พิธีปวารณาออกพรรษา

ออกพรรษา:

ทำวัตรค่ำ, ตั้งญัตติปวารณา, ปวารณา, เสร็จแล้วสวดมนต์.

สูตรที่สวด:

ปุพฺพภาคนมการ, สจฺจกิริยคาถา, โอวาทปาฏิโมกฺขคาถา, สีลุทฺเทสปาฐ, ตายนคาถา, สาราณียธมฺมสุตฺต.

นอกจากนี้ ให้เลือกสวดเจ็ดตำนานตามสมควร.

สุมงฺคลคาถา ต่อท้าย. จบแล้ว อ่าน มหามกุฏราชวรสฺส ปตฺติทานคาถา, (ทั้งบาลีทั้งแปล)

๖. พิธีมาฆบูชา

ภาคเช้า:

ทำวัตรเช้า, แสดงธรรม,

แสดงธรรมตอนเช้าวันมาฆปุณณมี ท่านมักยกคาถา

ปูชารเห ปูชยโต พุทฺเธ ยทิว สาวเก
ปปญฺจสมติกฺกนฺเต ติณฺณโสกปริทฺทเว
เต ตาทิเส ปูชยโต นิพฺพุเต อกุโตภเย
น สกฺกา ปุญฺญํ สงฺขาตุํ อิเมตฺตมปิ เกนจีติ.

เมื่อบุคคลบูชาท่านผู้ควรบูชาทั้งหลาย คือ พระพุทธเจ้า หรือพระสาวก ผู้ก้าวล่วงธรรมเป็นเครื่องเนิ่นช้า ข้ามโสกะและปริเทวะได้แล้ว, ใคร ๆ ไม่อาจเพื่อนับบุญของบุคคลผู้บูชาท่านผู้เช่นนั้น ผู้ดับกิเลสและกองทุกข์ ไม่มีภัยจากที่ทั้งปวงเหล่านั้นว่า บุญมีประมาณเท่านี้ ๆ ได้.

ภาคค่ำ:

ทำวัตรค่ำ, กล่าวอัญเชิญเทวดา, เสร็จแล้วสวดมนต์.

สูตรที่สวด:

ปุพฺพภาคนมการ, สรณคมนปาฐ, สีลุทฺเทสปาฐ, สํเวค-วตฺถุปริกิตฺตนปาฐ, [อิธ ตถาคโต], โคตมกเจติยธมฺม-ปริยาย, ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺต, โอวาทปาฏิโมกฺขคาถา, สุปุพฺพณฺหสุตฺตคาถา, สุขาภิยาจนคาถา, สุมงฺคลคาถา.

สวดมนต์จบแล้ว พระสงฆ์ออกไปว่าคำบูชาที่พระสถูป เสร็จแล้วคฤหัสถ์ว่า, แล้วเข้าไปทำวัตรสวดมนต์ในพระอุโบสถ, แล้วอาราธนาธรรม พระขึ้นเทศน์.

ธรรมเทศนา:

เรื่องที่แสดง ใช้ โอวาทปาฏิโมกฺขคาถา แสดงเป็นกัณฑ์ ๆ ถ้าไม่พอ ใช้เรื่องอื่นต่อตามแต่จะกะแสดง.

เวลาใกล้รุ่ง:

เทศน์ เอตฺตาวตา จบแล้วสวด

ปตฺติทานคาถา, เทวตาอุยฺโยชนคาถา, สุมงฺคลคาถา, ทำวัตรเช้า.

สวดมนต์ในงานพิธีต่าง ๆ

---

๑. งานมงคลทั่วไป

งานมงคลมีมากอย่าง เช่นงานตัดจุก แต่งงาน ทำบุญเรือน เป็นต้น ท่านนิยมสวดเจ็ดตำนาน ดังนี้:–

ก. สวดสังโยค

เบื้องต้น ให้ศีล ชุมนุมเทวดาเสร็จแล้ว เริ่มสวดดังต่อไปนี้

ปุพฺพภาคนมการ, สรณคมนปาฐ, นมการสิทฺธิคาถา, นโมการฏฺฐกคาถา, มงฺคลสุตฺตํ[๑], รตนสุตฺตํ[๒], กรณียเมตฺตสุตฺตํ[๓], ขนฺธปริตฺตํ[๔], ธชคฺคสุตฺตํ[๕], อาฏานาฏิยปริตฺตํ[๖], องฺคุลิมาลปริตฺตํ[๗], โพชฺฌงฺคปริตฺตํ, ชยปริตฺตํ[๘] [มหาการุณิโก ฯ], เทวตาอุยฺโยชนคาถา [ทุกฺขปฺปตฺตา ฯ], สพฺพมงฺคลคาถา [ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ],

---

๑. ถ้าสวดย่อ พึงสวดแต่คาถา. ๒. มักสวดแต่รตนปริตร ๖ คาถา คือ ยงฺกิญฺจิ ฯ ขยํ วิราคํ ฯ ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐ ฯ เย ปุคฺคลา ฯ เย สุปฺปยุตฺตา ฯ ขีณํ ปุราณํ ฯ. ๓. ถ้าสวดย่อ พึงสวดตั้งแต่ เมตฺตญฺจ ฯ เป็นต้นไป. ๔. ถ้าสวดย่อ พึงสวดตั้งแต่ อปฺปมาโณ ฯ เป็นต้นไป. ๕. นิยมสวดเฉพาะ อนุสฺสรณปาฐ คือ พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ. ๖. สวดลงเพียง พุทฺธํ วนฺทาม โคตมนฺติ. ๗. องฺคุลิมาลปริตฺต มักนิยมสวดติดต่อกับ โพชฺฌงฺคปริตฺต ถ้าเป็นงานฝ่ายพระ งด องฺคุลิมาลปริตฺต. ๘. มักนิยมสวด นตฺถิ เม ฯ ยงฺกิญฺจิ ฯ ต่อด้วย.

ปาปคฺคหนิวารณคาถา [นกฺขตฺตยกฺขภูตานํ].

ข. สวดมคธ

เบื้องต้นให้ศีล ชุมนุมเทวดา เสร็จแล้ว พึงสวดดังต่อไปนี้

ปุพฺพภาคนมการ, สรณคมนปาฐ, นมการสิทฺธิคาถา, สจฺจกิริยคาถา, มหาการุณิโก นาโถติอาทิกาคาถา, นโมการฏฺฐกคาถา, ต่อจากนี้ เจ็ดตำนาน แนวเดียวกันกับแบบสังโยคชยปริตฺต แบบมคธใช้ สุปุพฺพณฺหสุตฺตคาถา [สุนกฺขตฺตํ ฯ] (ไม่ต้องสวด นตฺถิ เม ฯ ยงฺกิญฺจิ ฯ ต่อ) เทวตาอุยฺโยชนคาถา, สพฺพมงฺคลคาถา, จบ ส่วน ปาปคฺคหนิวารณคาถา บางคราวก็มีใช้อยู่บ้าง แต่ไม่สู้นิยมนัก.

๒. งานทำบุญวันเกิด

ก. สวดสังโยค

วิธีต่าง ๆ ตั้งแต่เบื้องต้นจนจบ สวดแนวเดียวกันกับงานมงคลทั่วไป แต่พึงเพิ่มธัมมจักกัปปวัตตนสูตรอีก ๑ สูตร ต่อจาก นโมการฏฺฐกคาถา เมื่อสวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจบแล้ว พึงสวดเจ็ดตำนานย่อตั้งแต่ มงฺคลสุตฺต จนจบ.

ข. สวดมคธ

มีวิธีเดียวกันกับสวดในงานมงคลทั่วไป แต่พึงเพิ่มธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ต่อจาก นโมการฏฺฐกคาถา เมื่อจบแล้ว สวดเจ็ดตำนานย่อ ตั้งแต่ มงฺคลสุตฺต ตามแบบงานมงคลทั่วไป.

๓. งานทำบุญศพ

ก. **ทำบุญ ๗ วัน.**

เบื้องต้นให้ศีล[๑] ชุมนุมเทวดา เสร็จแล้ว พึงสวดดังต่อไปนี้

ปุพฺพภาคนมการ, สรณคมนปาฐ, ปฏฺฐโตปมคาถา[๒], อริยธนคาถา, อนตฺตลกฺขณสุตฺต. ปฏิจฺจสมุปฺปาทปาฐ [อวิชฺชา-ปจฺจยา สงฺขารา ฯ] ติอุหานคาถา, ภทฺเทกรตฺตคาถา, เทวตา-อุยฺโยชนคาถา[๓], สพฺพมงฺคลคาถา.

ข. **ทำบุญ ๕๐ – ๑๐๐ วัน.**

มีการสวดแนวเดียวกันกับทำบุญ ๗ วัน ต่างแต่พระสูตรที่สวด คือถ้า ๕๐ วัน ท่านนิยมสวด **อาทิตฺตปริยายสุตฺต.** ถ้า ๑๐๐ วัน มักใช้ **ธมฺมนิยามสุตฺต** เป็นพื้น บางคราวเปลี่ยนเป็นสูตรอื่นบ้าง เช่น **สติปฏฺฐานปาฐ** เป็นต้น.

พระสูตรและปาฐะที่นิยมสวดในการทำบุญ ๑๐๐ วัน หรือสัตตมวารในระหว่าง หรือทำบุญตรงกับวันตายนั้น มีมากด้วยกัน เช่น **สติปฏฺฐานปาฐ, ธมฺมนิยามสุตฺต, อภิณฺหปจฺจเวกฺขณปาฐ, มคฺควิภงฺค,** เป็นต้น จะเลือกสวดสูตรใดสูตรหนึ่งก็ได้ หรือนอกจากสูตรเหล่านี้แล้ว พระสูตรใดที่เกี่ยวแก่สังเวชก็ใช้ได้ ตามความสะดวกของผู้สวด.

---

๑. ถ้าพิธีนั้น สวดมนต์แล้วจักมีเทศน์ต่อ การสวดมนต์ ไม่ต้องขอศีลและให้ศีล เมื่อพระเทศน์จึงขอศีล ให้พระเทศน์ให้ศีล. ๒. ท่านนิยมสวดติดต่อกันกับอริยธนคาถา. ๓. เว้น

สพฺเพ พุทฺธา ฯเปฯ สพฺพโส.

อนึ่ง ถ้าสวด **ธมฺมนิยามสุตฺต** ท่านนิยมสวด **ติลกฺขณาทิคาถา** ต่อด้วย. ถ้าสวด **มคฺควิภงฺคสุตฺต** ท่านนิยมสวด **อฏฺฐงฺคิกมคฺคคาถา** ต่อด้วย.

การสวดมนต์ซึ่งเกี่ยวด้วยงานศพ ตามที่กล่าวมานี้ เป็นไปตามแบบเก่าที่ท่านนิยมกันมา แต่ในบัดนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ สวดมนต์ที่เกี่ยวด้วยการศพ ไม่ต้องกล่าวคำชุมนุมเทวดา และไม่ต้องสวด **ทุกฺขปฺปตฺตา** ฯ สูตรที่สวด ถ้าเป็นพระราชพิธีมักใช้ **ธมฺมนิยามสุตฺต** เป็นพื้น ส่วนงานราษฎร์ สูตรอื่น ๆ ก็ยังใช้อยู่บ้าง พระราชพิธีที่เป็นทักษิณานุประทานมียักย้ายใช้สูตรอื่น ๆ บ้าง.

ถ้าจะสวดสูตรใด ต้องขัดตำนานนั้นด้วย.

ค. ทำบุญอัฐิ.

ศพที่เผาแล้วเก็บอัฐิมาตั้งบำเพ็ญกุศล ไม่ต้องทำน้ำมนต์และไม่ต้องวงด้ายสายสิญจน์ เพราะท่านถือว่าอัฐินั้นเป็นมงคลอยู่แล้ว การสวดมีแนวเดียวกันกับมงคลทั่วไป เรียกว่าสวดเจ็ดตำนานย่อ.

พิธีฉันและอนุโมทนาในงานพิธีต่าง ๆ

การฉันในงานต่าง ๆ ที่ทำเป็นพิธี ก่อนจากฉัน มีให้ศีลและถวายพรพระประจำทุก ๆ งาน เมื่อฉันเสร็จแล้ว อนุโมทนา ยถา, สพฺพี, ภวตุ สพฺพมงฺคลํ, สิ่งเหล่านี้ใช้ประจำไม่ขาด ส่วนอนุโมทนานอกจากนี้ จักใช้อะไรเพื่อให้เหมาะสมแก่งาน พึงนำมาสวดต่อจากสพฺพี จบแล้วจึงสวด ภวตุ สพฺพมงฺคลํ, ในที่นี้ กิจที่มีประจำอยู่แล้วจักไม่กล่าวอีก จักกล่าวเฉพาะอนุโมทนา ที่จะพึงนำมาใช้ให้เหมาะแก่งานนั้น ๆ ตามที่ท่านนิยมกันมา.

๑. งานมงคลทั่วไป

ทำบุญเรือน ตามปกติ ใช้ มงคลจักรวาฬน้อย เป็นพื้น บางคราวใช้ อคฺคปฺปสาทสุตฺตคาถา บ้าง โภชนทานานุโมทนาคาถา บ้าง.

ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ใช้ เทวตาทิสฺสทกฺขิณานุโมทนาคาถา, เทวตาภิสมฺมนฺตนคาถา, มงคลจักรวาฬน้อย.

ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ใช้ อคฺคปฺปสาทสุตฺตคาถา, โภชนทานานุโมทนาคาถา, อาทิยสุตฺตคาถา, มงคลจักรวาฬน้อย.

งานตัดจุก, โกนผมไฟ, ใช้ อคฺคปฺปสาทสุตฺตคาถา, ถ้าผู้หญิง สา อตฺถลทฺธา, ผู้ชาย โส อตฺถลทฺโธ, หลายคน เต อตฺถลทฺธา, มงคลจักรวาฬน้อย ต่อท้าย.

งานสมรส ใช้ เทวตาทิสฺสทกฺขิณานุโมทนาคาถา, เต อตฺถลทฺธา, มงคลจักรวาฬน้อย หรือจะใช้ เทวตาภิสมฺมนฺตนคาถา, ด้วยก็ได้.

ฉลองพระพุทธรูป หรือพระบวชใหม่ ใช้ อคฺคปฺปสาทสุตฺตคาถา, โส อตฺถลทฺโธ หรือ เต อตฺถลทฺธา ถ้าไม่มีการสวดมนต์ ใช้ ธมฺมคารวาทิคาถา ด้วย.

ทำบุญอายุ หรือ ทำบุญวันเกิด ใช้ อคฺคปฺปสาทสุตฺตคาถา, โภชนทานานุโมทนาคาถา, โส อตฺถลทฺโธ หรือ สา อตฺถลทฺธา หรือ เต อตฺถลทฺธา, เทวตาทิสฺสทกฺขิณานุโมทนาคาถา, เทวตาภิสมฺมนฺตนคาถา, ปริตฺตกรณปาฐ, มงคลจักรวาฬน้อย.

๒. งานศพ

งานศพ หรืองานเกี่ยวด้วยเรื่องตาย ใช้ ติโรกุฑฺฑกณฺฑสุตฺต แต่มักใช้ตั้งแต่ อทาสิ เม เป็นต้นไปเป็นพื้น ถ้าทำบุญอัฐิมักใช้ อาทิยสุตฺตคาถา บ้าง ติโรกุฑฺฑกณฺฑสุตฺต ใช้แต่ อยญฺจ โข ทกฺขิณา ทินฺนา เป็นต้นไปบ้าง.

๓. งานเบ็ดเตล็ด

ทายกถวายอสังหาริมทรัพย์ เช่นที่ดินเป็นต้น ใช้ นิธิกณฺฑสุตฺต ทั้งสูตรบ้าง ขึ้นตั้งแต่ ยสฺส ทาเนน ฯ เป็นต้นไปบ้าง และใช้ มงคลจักรวาฬน้อย ต่อท้าย.

ทายกถวายเสนาสนะมีกุฎีวิหารเป็นต้น ใช้ วิหารทานคาถา, อคฺคปฺปสาทสุตฺตคาถา, มงคลจักรวาฬน้อย ต่อท้าย.

ทายกถวายทานตามกาล เช่นคราวผลไม้ หรือ กฐิน เป็นต้น ใช้ กาลทานคาถา, นิธิกณฺฑสุตฺต ตั้งแต่ ยสฺส ทานน ฯ เป็นต้นไป หรือ มงคลจักรวาฬน้อย.

๔. สังฆทาน

สังฆทานเนื่องด้วยการมงคล ใช้ อคฺคปฺปสาทสุตฺตคาถา บ้าง, โภชนทานานุโมทนาคาถา บ้าง, หรือ มงคลจักรวาฬน้อย บ้างก็ได้.

สังฆทานเนื่องด้วยเปตพลี ใช้ อาทิยสุตฺตคาถา บ้าง ติโรกุฑฺฑกณฺฑสุตฺต ตั้งแต่ อทาสิ เม เป็นต้นไปบ้าง ตั้งแต่ อยญฺจ โข ทกฺขิณา ทินฺนา เป็นต้นไปบ้าง.

การอนุโมทนาในพิธีต่าง ๆ เท่าที่กล่าวมานี้ ยังหาสิ้นเชิงไม่ เพราะงานมีมาก กล่าวไว้พอเป็นแนวทางของท่านผู้จะใช้ เมื่อมีงานพิเศษออกไปอีก ก็พึงพิจารณาเทียบเคียงดูเถิด อนึ่ง อนุโมทนาเท่าที่กล่าวไว้นั้น มิใช่ว่าจะต้องใช้ทั้งหมด พึงเลือกใช้มากและน้อยตามสมควรแก่รูปงานนั้น ๆ.

อธิบายข้อความเบ็ดเตล็ด

๑. ทำวัตรเช้าแล้วในวันปกติจะสวดอะไรต่ออีกตามสมควรก็ได้

(วัดบวรนิเวศวิหาร บัดนี้ใช้ ตงฺขณิกปจฺจเวกฺขณ, อภิณฺห-ปจฺจเวกฺขณ แปล ต่อ).

๒. ทำวัตรค่ำแล้ว ในวันปกตินิยมสวดมนต์ต่อ เปลี่ยนตาม

หลักสูตรที่วัดกำหนดไว้ ท้ายสวดมนต์จะสวดอะไรต่ออีกตามสมควรก็ได้.

(วัดบวรนิเวศวิหาร ได้สวด อตีตปจฺจเวกฺขณ, ปกฺขคณนาวิธาน, พฺรหฺมวิหาร แปล, ปตฺติทานคาถา [กรวดน้ำ ปุญฺญสฺสิทานิ ฯ] แปล ต่อ)

๓. ให้ศีล ๕–๘ ตามปกติ เมื่อจบสรณคมน์ ถ้าใช้ตามแบบไทย ไม่นิยมว่า **สรณคมนํ นิฏฺฐิตํ.** ถ้าใช้ตามแบบมคธ ท่านนิยมว่า **สรณคมนํ นิฏฺฐิตํ** แต่ถ้าให้เป็น นิจจศีล หรืออุโบสถศีล เมื่อจบสรณคมน์มีนิยมว่าด้วย (ผู้สมาทานรับว่า **อาม ภนฺเต**) แล้วจึงนำให้สมาทานสิกขาบทต่อไป.

๔. กล่าวคำอัญเชิญ (ชุมนุมเทวดา) เป็นหน้าที่ของพระโดยเฉพาะ เป็นหน้าที่ของพระสังฆเถระกล่าว หรือให้รูปอื่นกล่าวก็ได้ ถ้าให้รูปอื่นกล่าว โดยมากนิยมให้รูปที่นั่งในลำดับที่ ๓ เป็นผู้กล่าว แม้บทขัดตำนานอื่น ๆ ก็นิยมอย่างนั้น.

อัญเชิญเทวดา ถ้าเป็นพระราชพิธี ขึ้นตั้งแต่ **สรชฺชํ สเสนํ** เป็นต้นไป ถ้าสวดสังโยคในพิธีสามัญ มักขึ้นตั้งแต่ **ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา** เป็นต้นไป บางคราวขึ้นตั้งแต่ **สคฺเค กาเม** เป็นต้นไป ก็มี ถ้าสวดมคธ ขึ้น **สมนฺตา จกฺกวาเฬสุ** เป็นต้นไป ถ้าเป็นงานพิธีของพระโดยตรง เช่นพิธี เข้าพรรษา ออกพรรษา วิสาขบูชา มาฆบูชา หรือแม้พิธีหล่อพระ เป็นต้น ท่านนิยมเปลี่ยนตอนท้ายคือตอนที่ว่า **ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา** ๓ หน เปลี่ยนเป็น

พุทฺธทสฺสนกาโล อยมฺภทนฺตา, ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา, สงฺฆปยิรุปาสนกาโล อยมฺภทนฺตา.

๕. บทต้นสวดมนต์ที่กล่าวไว้ในหมวดอธิบายวิธีสวดนั้น กล่าวเฉพาะที่เป็นไปส่วนมาก ย่อมเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมได้บ้างตามสมควร เช่นงานฉลองพระ หล่อพระ มักใช้ เขมาเขมสรณคมนปริทีปิกาคาถา, และ ธมฺมคารวาทิคาถา, เพิ่มอีก หรือจะเปลี่ยนบทอื่นออกเสียบ้างก็ได้.

๖. สวดเจ็ดตำนาน ถ้าเป็นงานพิธีใหญ่ กล่าวอัญเชิญเทวดาแล้ว ต้องขัดตำนานด้วย ถ้าธรรมดาไม่ขัดก็ได้ เมื่อไม่ขัดก็ไม่ต้องนำบทขัดมาสวดอีก.

๗. สวดสูตรต่าง ๆ ก่อนเจ็ดตำนาน เช่นสวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ในงานทำบุญวันเกิดหรือทำบุญอายุ ท่านนิยมขัดตำนานสูตรนั้นด้วย ขึ้นต้น เย สนฺตา ถึง สห สพฺเพหิ ญาติภิ แล้วเอาบทขัดตำนานแห่งสูตรนั้นต่อ เช่นธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ก็เอา อนุตฺตรํ อภิสมฺโพธึ ต่อ หรือสูตรอื่น ๆ ก็มีนัยเช่นเดียวกัน ส่วนเจ็ดตำนาน จะขัดต่อไปอีกหรือไม่ก็ได้ แม้การสวดสูตรในการศพก็พึงขัดโดยนัยเดียวกัน.

๘. ต้นสวดมนต์, เมื่อสวด นมการสิทฺธิคาถา แล้ว ไม่ต้องสวด สมฺพุทฺเธ อีก.

๙. ในงานพิธีที่ไม่มีการทำน้ำมนต์ ไม่ต้องสวด นโมการฏฺฐก. (นโมแปดบท).

๑๐. รตนสูตร ถ้าสวดทั้งสูตร จะขัดตำนาน ต้องขัดตั้งแต่ ปณิธานโต ปฏฺฐาย เป็นต้นไป ถ้าจะสวดแต่ ๖ คาถาพึงขัดตั้งแต่ โกฏิสตสหสฺเสสุ เป็นต้นไป การสวดรตนสูตร ถ้ากล่าวคำนัดว่า---รตนสุตฺตํ---พึงทราบว่าสวดพิสดาร คือสวดหมดทั้งสูตร ถ้ากล่าวคำนัดว่า---ฉรตนปริตฺตคาถาโย--- พึงทราบว่า สวดย่อเฉพาะ ๖ คาถา.

๑๑. ปริตฺตกรณปาฐ มักใช้สวดทำน้ำมนต์ ทำนองเดียวกันกับรตนสูตรหรือรตนปริตร เช่นทำน้ำมนต์วิสาขะหรือหล่อพระเป็นต้น หรือจะใช้ในงานอื่นบ้างก็ได้ บางคราวสวด ปริตฺตกรณปาฐ จบแล้วท่านสวด

สพฺพโรควินิมุตฺโต สพฺพสนฺตาปวชฺชิโต
สพฺพเวรมติกฺกนฺโต ยถา ทีโป จ นิพฺพุโต ต่อท้าย.

อนึ่ง สวด รตนสุตฺต, รตนปริตฺต, หรือ ปริตฺตกรณปาฐ, อย่างใดอย่างหนึ่งในการทำน้ำมนต์ เวลาดับเทียนน้ำมนต์ ท่านนิยมดับในบท ขีณํ ปุราณํ. ตรงบทว่า นิพฺพนฺติ.

เวลาจุดเทียนน้ำมนต์ ท่านนิยมให้จุด เมื่อเริ่มต้นสวด มงฺคลคาถา ผู้ใดเป็นเจ้าของงานพิธี ให้ผู้นั้นจุด.

๑๒. ธชคฺคสุตฺต สวดพิสดารมักใช้ในงานพิธีใหญ่ ๆ ตามปกติมักใช้สวดแต่ อนุสฺสรณปาฐ จะขัดตำนานด้วยก็ได้ บางคราวสวดนิคมคาถา [อรญฺเญ ฯ] ด้วย.

๑๓. อาฏานาฏิยปริตฺต ถ้าสวดย่อ สวดตั้งแต่ต้นจนถึง พุทฺธํ วนฺทาม โคตมนฺติ ตามปกติมักใช้สวดย่อเป็นพื้น.

๑๔. องฺคุลิมาลปริตฺต กับ โพชฺฌงฺคปริตฺต ถ้าขัดตำนานจะขัดแต่ องฺคุลิมาลปริตฺต แล้วสวดติดต่อกันไปกับ โพชฺฌงฺคปริตฺต ก็ได้ หรือจะขัดตำนานทั้ง ๒ อย่างก็ได้ แล้วแต่จะตกลงกัน.

๑๕. รตนตฺตยปฺปภาวาภิยาจนคาถา และ สุขาภิยาจนคาถา มักใช้ในพระราชพิธีและพิธีทางศาสนา เช่น มาฆะ วิสาขะ เป็นต้น.

๑๖. บทขัดตำนานต่าง ๆ ถ้าขัดเป็นมคธลงท้ายว่า ภณาม เส.

๑๗. มาติกา ตามปกติ ใช้สวดทั้งหมด คือ ธมฺมสงฺคณี-มาติกา, วิปสฺสนาภูมิปาฐ, ปฏฺฐานมาติกา ถ้าเวลาน้อย เว้น วิปสฺสนาภูมิปาฐ ก็ได้.

ถ้าในงานนั้นมีสวดมนต์ก่อน สดับปกรณ์หรือบังสุกุลภายหลัง เมื่อสวด มาติกา ให้เว้น ปฏิจฺจสมุปฺปาทปาฐ. (อวิชฺชา ปจฺจยา สงฺขารา ฯ) เพราะสวดในเวลาสวดมนต์แล้ว.

อนึ่ง สดับปกรณ์หรือบังสุกุล เวลาจับผ้าภูษาโยง หรือผ้าที่เขาทอด ให้จับด้วยมือขวาและหงายมือ.

๑๘. สวดมนต์แล้วฉันเพลติดต่อในวันเดียวกัน สวดมนต์ก็มีแนวเดียวกันกับสวดในงานต่าง ๆ เมื่อสวดมนต์จบแล้ว ยังไม่ต้องว่า ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ ให้สวดถวายพรพระต่อ ไม่ต้องตั้ง นโม อีก เสร็จแล้วว่า ภวตุ สพฺพมงฺคลํ. จบ.

๑๙. ถวายพรพระ ถ้าสวดมคธ ในที่ ๆ ว่า ชยมงฺคลานิ ท่านเปลี่ยนว่า ชยมงฺคลคฺคํ.

๒๐. ชยมงฺคลคาถา ใช้ในเวลาทำพิธี เช่นตัดจุก, รดน้ำมนต์,

สรงน้ำ, เปิดป้าย, ยกป้าย, เททองหล่อพระ เป็นต้น สวด **ชยมงฺคล-คาถา** ขึ้นตั้งแต่ **ชยนฺโต** เป็นต้นไป จบแล้วกลับต้นใหม่ จนกว่าจะเสร็จพิธี แล้วสวด สพฺพมงฺคลคาถา ต่อ.

ถ้าพิธีนั้น มีฤกษ์อยู่ใกล้กันกับเวลาฉัน เช้า หรือ เพล ท่านนิยมสวดถวายพรพระไปก่อน พอถึง **ชยมงฺคลคาถา** ตอน **โหตุ เต ชยมงฺคลํ** หยุด พอถึงเวลาฤกษ์ทำพิธี **จึงขึ้น ชยนฺโต** ต่อไปจนกว่าจะเสร็จพิธี.

๒๑. สุมงฺคลคาถา [โหตุ สพฺพํ สุมงฺคลํ ฯ] ใช้ในพิธีเกี่ยวด้วยพระ เช่น มาฆะ วิสาขะ หล่อพระ เป็นต้น.

๒๒. ท้ายปาฏิโมกข์: เมื่อสวดปาฏิโมกข์จบแล้ว สวด ปุพฺพภาคนมการ, สจฺจกิริยคาถา, สีลุทฺเทสปาฐ, ตายนคาถา.

อนุโมทนา

๒๓. ยถา ฯ นิยมว่าแต่ผู้เดียว และเป็นหน้าที่ของท่านผู้เป็นหัวหน้า.

๒๔. คำที่ว่า ตุยฺหํ และ ตุมฺหํ นั้น มีนิยมใช้ต่างกัน ในที่เกี่ยวด้วยความเคารพ พึงว่า ตุมฺหํ อีกอย่างหนึ่ง ถ้าท่านเจ้าภาพคนเดียว พึงว่า ตุยฺหํ ถ้าเจ้าภาพมีหลายคนด้วยกัน พึงว่า ตุมฺหํ.

๒๕. มงคลจักรวาฬน้อย บางคราวท่านใช้ตั้งแต่ อายุวฑฺฒโก เป็นต้นไป. ในบัดนี้ท่านมักใช้ รตนตฺตยานุภาเวน ฯเปฯ ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ เต.

๒๖. เกณิยานุโมทนาคาถา ท่านผู้เป็นหัวหน้าว่าแต่ผู้เดียว ใน

การรับผ้ากฐิน ภิกษุสงฆ์พึงรับด้วย กาลทานสุตฺตคาถา ในการรับกุฎีวิหารเป็นต้น พึงเปลี่ยนคำว่า กาลทานปฺปทีปิกา เป็น วิหารทานปฺปทีปิกา ภิกษุสงฆ์พึงรับด้วย วิหารทานคาถา.

๒๗. เทวตาทิสฺสทกฺขิณานุโมทนาคาถา กับ เทวตาภิสมฺมนฺตนคาถา มักนิยมสวดติดต่อกัน.

๒๘. ในงานต่าง ๆ ที่อนุโมทนาด้วย โส–สา–เต อตฺถลทฺธา ฯ นั้น ท่านนิยมเปลี่ยนไปตามบุคคลผู้รับพร คือ ผู้ชาย คนเดียว ใช้ โส อตฺถลทฺโธ ฯ หลายคนใช้ เต อตฺถลทฺธา ฯ ผู้หญิงคนเดียว ใช้ สา อตฺถลทฺธา ฯ หลายคนใช้ ตา อตฺถลทฺธา ฯ ผู้หญิงผู้ชายรวมกัน ใช้ เต อตฺถลทฺธา ฯ

ที่อนุโมทนาด้วยมงคลจักรวาฬน้อย ถ้าผู้รับพรเป็นหญิง ท่านเปลี่ยนในตอนที่ว่า อายุวฑฺฒโก เป็นต้น เปลี่ยนเป็น อายุวฑฺฒกา ธนวฑฺฒกา สิริวฑฺฒกา ยสวฑฺฒกา พลวฑฺฒกา วณฺณวฑฺฒกา สุขวฑฺฒกา โหตุ สพฺพทา ถ้ามากคน คำว่า โหตุ เปลี่ยนเป็น โหนฺตุ นอกนั้นคงตามแบบ.

๒๙. เวลาทำอนุโมทนา ถ้าท่านเจ้าของงานเป็นผู้ใหญ่ รูปที่ไม่มีพัดหรือไม่ได้ใช้พัด ควรประณมมือ.

การนำสวดมนต์ก็ดี นำอนุโมทนาก็ดี ท่านให้แล้วแต่ผู้เป็นหัวหน้าจะพึงพิจารณาเห็นสมควร.

บอกศักราช

วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑

อิทานิ ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปรินิพฺพานโต ปฏฺฐาย เอกสํวจฺฉรุตฺตร **ปญฺจสตาธิกานิ** เทฺว สํวจฺฉรสหสฺสานิ[๑] อติกฺกนฺตานิ ปจฺจุปฺปนฺนกาลวเสน เชฏฺฐมาสสฺส[๒] ทุติยํ[๓] ทินํ วารวเสน ปน จนฺทวาโร[๔] โหติ เอวํ ตสฺส ภควโต ปรินิพฺพานา **สาสนายุกาลคณนา** สลฺลกฺเขตพฺพาติ.

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนายุกาล จำเดิมแต่ปรินิพพานแห่งพระองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น บัดนี้ล่วงแล้ว ๒๕๐๑[๑] พรรษา ปัจจุบันสมัย มิถุนายนมาส[๒] สุรทินที่[๓] ๒ จันทรวาร[๔] พระพุทธศาสนายุกาล จำเดิมแต่ปรินิพพานแห่งพระองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีนัยอันจะพึงกำหนดนับ ด้วยประการฉะนี้[๕].

---

๑. เปลี่ยนตามสังขยาปีที่ล่วง. ๒. เปลี่ยนชื่อตามเดือน. ๓. เปลี่ยนตามสังขยาวันที่แห่งเดือน. ๔. เปลี่ยนวันตามวารทั้ง ๗ ดูตามตัวอย่าง. ๕. ตัวอย่างนี้สำหรับใช้ในงานทั่วไป ถ้าใช้ในวันธัมมัสสวนะและวันอุโบสถ ที่วัดบวรนิเวศวิหาร นิยมว่าต่อข้างท้ายดังนี้ บาลีว่า อิโต ปรํ สกฺกจฺจํ ธมฺโม โสตพฺโพ-ติ. แปลว่าเบื้องหน้าแต่นี้พึงตั้งสมันนาหารจิต สดับธรรมภาษิต ดังจะแสดงต่อไป ณ กาลบัดนี้โดยเคารพ เทอญ.

แบบถวายอติเรกซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน

คำถวายอติเรก

แบบที่ ๑

เฉพาะสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าพระองค์เดียว

อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา.
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ.
ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

คำถวายอติเรก

แบบที่ ๒

สำหรับ ๒ พระองค์

อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา สราชินี.
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ.
ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ราชินิยา สห ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

สำหรับ ๒ พระองค์

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก

แบบที่ ๓

สำหรับใช้เฉพาะสมเด็จพระบรมราชินี

อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรก วสฺสสตํ ชีวตุ.
ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.
ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.
สุขิตา โหตุ สิริกิตฺติ ปรมราชินี[๑]
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ยโส นิจฺจํ.
สิริกิตฺติปรมราชินิยา[๒] ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา[๓]

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

---

๑. สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เปลี่ยนว่า รมฺเภยฺยวณฺณินิ-ปรมราชินี ๒. สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เปลี่ยนว่า รมฺเภยฺย-วณฺณินิปรมราชินิยา ๓. คำถวายพระพรลา สำหรับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เหมือนที่ใช้สำหรับสมเด็จพระบรมราชินี และเปลี่ยนไปตามพระนาม.

คำถวายพระพรเทศนา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า[๑] ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาใน............ ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะ[๒] พระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย.

ขอถวายพระพร

---

๑. พระนามที่ใช้สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต้องให้ถูกกับพระนามของพระองค์ท่าน ตามแบบนี้เป็นพระองค์ปัจจุบัน ถ้าเป็นพระองค์อื่น ๆ ก็พึงเปลี่ยนไปตามพระนามของพระองค์ท่าน เช่น สมเด็จพระบรมราชินีนาถว่า จงมีแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ หรือสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีว่า . . . สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี . . . นอกจากนี้ ก็เปลี่ยนไปตามพระนามของท่านตามสมควร. ๒. ถ้าไม่ใช่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือไม่ได้ประทับอยู่ในที่เฉพาะหน้า ให้เว้นคำว่า ขอเดชะ.

คำออกพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ ในการถวายพระพรเทศนา

[ตามนัยแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๑]

ฝ่ายหน้า

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ว่า สมเด็จพระอนุชาธิบดี.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ว่า สมเด็จพระบรมวงศบพิตร.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ ว่า พระบรมวงศบพิตร.

พระเจ้าพี่ยาเธอ และพระเจ้าน้องยาเธอ ว่า พระราชภาดาบพิตร เสมอกัน.

พระเจ้าบวรวงศ์เธอ ว่า พระบวรวงศบพิตร.

พระองค์เจ้าต่างกรมและไม่มีกรม ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ และเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ว่า พระวรวงศบพิตร.

พระบวรวงศ์เธอ ว่า พระบวรวงศ์ (ไม่มีบพิตร).

พระวรวงศ์เธอ ว่า พระวรวงศ์ (ไม่มีบพิตร).

พระวงศ์เธอ ว่า พระราชวงศ์.

ฝ่ายใน

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ ว่า สมเด็จพระราชภคินีบพิตร เสมอกัน.

พระเจ้าอัยยิกาเธอ ว่า พระอัยยิกาบพิตร.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ ว่า พระบรมวงศบพิตร เสมอกัน.

พระเจ้าพี่นางเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ ว่า พระราชภคินีบพิตร เสมอกัน.

พระเจ้าบวรวงศ์เธอ พระเจ้าวรวงศ์เธอ ใช้เหมือนฝ่ายหน้า.

ถ้าชั้นที่มีคำนำพระนามว่าพระเจ้า ใช้คำท้ายว่าพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐได้ พระองค์เจ้ายกพระองค์เจ้าตั้ง ใช้คำว่าผู้ทรงคุณอันประเสริฐ หรือผู้ประเสริฐเฉย ๆ.

นอกจากที่ระบุมา คงใช้นามเดิม เว้นไว้แต่เมื่อมีคำนำพระนามเปลี่ยนไป จึงใช้โดยควรแก่คำนำพระนามใหม่.

อนึ่ง ในการถวายเทศนา ท่านพระองค์ใดมีพระอิสริยยศสูงกว่า อยู่ในที่นั้น ถวายพระพรและทูลขออภัยท่านพระองค์นั้น.

การถวายพระพรในการเทศน์นั้น นิยมถวายตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป แต่ชั้นหม่อมเจ้านั้น ท่านนิยมใช้ออกพระนามว่าบพิตร เสมอกัน พึงเลือกใช้ตามสมควร.

อนึ่ง ขอกล่าวแทรกเรื่องไว้ในตอนนี้สักเล็กน้อย คือเรื่องการถวายพระพรลา และการถวายอติเรก ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น.

เรื่องการถวายพระพรลานั้น. ไม่ใช่ให้ใช้ทุกขณะที่ได้พบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สถานที่ที่จะต้องใช้ถวายพระพรลานั้น ต้องเป็นพระราชฐานของพระองค์ท่าน เช่น ในพระที่นั่งภายในพระบรมมหาราชวัง ถ้าไม่ใช่พระราชฐาน เช่น เสด็จไปในพิธี หรือพระราชพิธี นอกพระราชฐาน เมื่อถวายอติเรกแล้วไม่ต้องถวายพระพรลา.

การถวายอติเรก เป็นหน้าที่ของพระเถระหรือมหาเถระรูปที่ ๑ ถวายพระพรลา เป็นหน้าที่ของรูปที่ ๒ หรือที่ ๓ ที่นิยมปฏิบัติอยู่เป็นพื้น ก็เป็นรูปที่ ๒.

ผู้ที่ถวายอติเรก หรือถวายพระพรลา ตามที่ได้ปฏิบัติมามีกำหนดต้องใช้พัดยศ ถ้าไม่มี ถวายไม่ได้ และพัดยศก็มีกำหนดต้องเป็นพัดยศ คือ พัดพระราชาคณะ ตั้งแต่ชั้นสามัญขึ้นไปตามที่ได้เคยเห็น และเคยทราบจากท่านผู้ใหญ่ ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปวัดไหน มีพระสงฆ์ลงมาประชุมเฝ้ารับเสด็จเช่นเสด็จประพาสตามวัดต่าง ๆ หรือเสด็จพระราชทานผ้าพระกฐินถ้าวัดไหนไม่มีพระราชาคณะ ซึ่งมีพัดที่จะถวายอติเรกได้ ทางวัดต้องจัดนิมนต์พระราชาคณะมาจากวัดอื่น เพื่อกล่าวคำถวายอติเรกและใช้ตั้งพัดยศ รูปอื่น ๆ ที่มีพัดยศ ก็ตั้งพัดยศ ถ้าไม่มี ให้ประณมมือ ห้ามใช้ตั้งพัดรอง.

การถวายอติเรก ในพระราชพิธี นิยมถวายเมื่อจะกลับ เช่นสวดมนต์จบแล้ว พักนิดหน่อย แล้วรูปต้นกล่าวถวายอติเรก

พระสงฆ์รับ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ จบแล้ว ถ้าเป็นภายในพระ-ราชฐาน รูปที่ ๒ กล่าวถวายพระพรลา. ถ้าในวันฉัน ถวายเมื่อจบจากถวายอนุโมทนา มีพิเศษบางพระราชพิธี ในเมื่อถวายอนุโมทนาท่านกล่าวถวายอติเรกจบแล้ว พระสงฆ์รับด้วยมงคลจักรวาฬน้อยคือ สพฺพพุทฺธา ฯ บ้าง รับด้วย รตนตฺตยานุภาเวน ฯ บ้าง แล้วสวด ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ ติดต่อกันไป ทั้งนี้ต้องอาศัยคอยฟังท่านผู้ใหญ่ นี้จัดว่าเป็นพิเศษ นอกจากนี้ ถวายเมื่อจบอนุโมทนาก่อนหน้า ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

อนึ่ง การถวายอติเรก มิใช่จะต้องถวายในที่เฉพาะพระพักตร์เท่านั้น ในบางกรณี แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ได้ประทับอยู่ในที่นั้น แต่ต้องถวายอติเรกก็มี พึงเห็นเช่นทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบางอย่าง ไม่ได้เสด็จด้วยพระองค์ เพียงแต่พระ-ราชทานเครื่องไทยธรรมมอบผู้ใดผู้หนึ่งไปแทนพระองค์ ดังพระ-ราชทานผ้าพระกฐินให้ผู้อื่นไปทอด ที่เรียกกันว่า กฐินพระราชทานหรือพระราชทานเครื่องไทยธรรมให้ผู้ใดผู้หนึ่ง ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล อุทิศแก่ผู้ล่วงลับไป เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ต้องใช้พัดยศ และต้องถวายอติเรก ถ้าเทศน์ก็ต้องถวายพระพรเทศน์ด้วยเว้นไว้แต่การชักผ้ามหาบังสุกุลที่เชิงตะกอน เพราะยืน แต่ถ้าจัดที่ให้นั่ง แล้วทอดผ้ามหาบังสุกุล พระนั่งสดับปกรณ์หรือบังสุกุลเช่นนี้ ต้องถวายอนุโมทนา และถวายอติเรก.

ระเบียบสำหรับสงฆ์ปฏิบัติในการ[๑] พระราชพิธีและรัฐพิธี

เนื่องจากทางราชการ มีความประสงค์ให้ปรับปรุงการพระราชพิธี และรัฐพิธี ให้รัดกุมยิ่งขึ้น จึงได้วางระเบียบสำหรับพระสงฆ์ปฏิบัติในการพระราชพิธี และรัฐพิธีขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้:-

๑. พระราชพิธีวันขึ้นปีใหม่

วันที่ ๓๑ ธันวาคม สวดมนต์ วันที่ ๑ มกราคม เลี้ยงพระสงฆ์แล้วสดับปกรณ์.

สวดเจ็ดตำนานย่อ เวลาประมาณ ๓๐ นาที

๑. ถวายศีล.

๒. เชิญชุมนุมเทวดา [สรชฺชํ ฯ]

๓. นโม, สรณคมนปาฐ, นมการสิทฺธิคาถา, นโมการฏฺฐกคาถา.

๔. มงฺคลคาถา [อเสวนา จ พาลานํ ฯเปฯ] ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ]

๕. รตนปริตฺตคาถา [ขึ้นบท ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ ลงบท ขีณํ ปุราณํ รวม ๖ บาท]

---

๑. จากแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๓๐ ภาค ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕.

๖. กรณียเมตฺตสุตฺตคาถา [เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมึ ฯเปฯ ปุนเรตีติ]

๗. อปฺปมาโณ พุทฺโธ ฯ

๘. อนุสฺสรณปาฐ [อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ โลกสฺสาติ]

๙. โพชฺฌงฺคปริตฺต [โพชฺฌงฺโค ฯเปฯ โหตุ สพฺพทา]

๑๐. ทุกฺขปฺปตฺตา ฯเปฯ รกฺขํ พนฺธามิ สพฺพโส.

๑๑. รตนตฺตยปฺปภาวสิทฺธิคาถา [อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฯเปฯ **ธนุฏฺฐาเนน** สมฺปทา]

๑๒. ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๑๓. นกฺขตฺตยกฺขภูตานํ ฯ

๑๔. จิรนฺธิรตุ ทีฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

หมายเหตุ ข้อ ๑๔ นี้ สวดเมื่อจะกลับ.

วันเลี้ยงพระ

๑. ถวายศีล ถวายพรพระแล้ว รับอาหารบิณฑบาต.

๒. สดับปกรณ์แล้ว อนุโมทนา คือ ยถา, สพฺพี, และ รตนตฺตยานุภาเวน ฯเปฯ ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ เต ฯ

๓. จิรนฺธรตุ ทีฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๒. พระราชกุศลมาฆบูชา

พระสงฆ์สวดทำวัตรเย็นแล้ว สวดมนต์ คือ

---

๑. บท จิรนฺธรตุ ทีฆายุ ในที่ทุก ๆ แห่ง ใช้เมื่อก่อนทรงได้รับพระบรมราชาภิเษก แต่เมื่อได้รับพระบรมราชาภิเษกแล้ว ใช้ถวาย อติเรก แทน.

๑. นโม, สรณคมนปาฐ.

๒. โอวาทปาฏิโมกฺขคาถา ฯ [ขนฺตี ปรมํ ฯเปฯ เอตํ พุทฺธาน สาสนนฺติ].

๓. สุปุพฺพณฺหสุตฺตคาถา.

๔. ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

(ถ้าเป็นการรีบด่วน เว้นทำวัตรเสีย)

๕. ถวายพระธรรมเทศนา รวมทั้งถวายศีล บอกศักราช และถวายพระพร ภายในเวลา ๒๐ นาที.

๖. อนุโมทนา คือ ยถา, สพฺพี.

๗. ถวายพระพร คือ จิรนฺธรตุ ทีฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๓. พระราชกุศลทักษิณานุปทาน

วันสิ้นเดือนกุมภาพันธ์

๑. สวดมนต์ เจ็ดตำนานย่อ เวลาประมาณ ๓๐ นาที อย่างพระราชพิธีวันขึ้นปีใหม่ เว้น รตนตฺตยปฺปภาวสิทฺธิคาถา.

๒. ถวายพระธรรมเทศนา รวมทั้งถวายศีล บอกศักราช และถวายพระพร ภายใน ๒๐ นาที.

๓. สดับปกรณ์แล้ว อนุโมทนา คือ ยถา, สพฺพี, อยญฺจ โข ทกฺขิณา ทินฺนา ฯ

๔. จิรนฺธรตุ ทีฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

หมายเหตุ:— บอกศักราช ถ้าเป็นการรีบด่วน ให้ว่า

เฉพาะภาษาไทย เว้นภาษาบาลีเสีย
ไม่ใช่งานมงคล ไม่เชิญชุมนุมเทวดา.

๔. พระราชพิธีรัชมงคล

วันที่ ๑ มีนาคม สวดมนต์ วันที่ ๒ มีนาคม เลี้ยงพระ

๑. สวดมนต์เจ็ดตำนานย่อ เวลาประมาณ ๓๐ นาที อย่างพระราชพิธีวันขึ้นปีใหม่.

๒. อนุโมทนา คือ ยถา, สพฺพี, ยานี, ยงฺกิญฺจิ, อคฺคโต เว ฯ

๓. จิรนฺธรตุ ทีฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๕. พระราชกุศลวันวิสาขบูชา

๑. ถวายพระธรรมเทศนา รวมทั้งถวายศีล บอกศักราช และถวายพระพร ภายในเวลา ๒๐ นาที.

๒. อนุโมทนา คือ ยถา, สพฺพี.

๓. ถวายพระพร คือ จิรนฺธรตุ ทีฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๖. พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

๑. วันที่ ๑๙ กันยายน สวดมนต์เจ็ดตำนานย่อ เวลาประมาณ ๓๐ นาที อย่างพระราชพิธีวันขึ้นปีใหม่.

๒. วันที่ ๒๐ กันยายน ถวายพระธรรมเทศนา รวมทั้งถวายศีล บอกศักราช และถวายพระพร เวลาประมาณ ๒๐ นาที.

๓. อนุโมทนา คือ ยถา, สพฺพี, อคฺคโต เว, โส อตฺถลทฺโธ.

๔. จิรนฺธรตุ ที่ฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๗. พระราชกุศลพระกฐิน

แยกพิธีฝ่ายทายกกับฝ่ายปฏิคาหกออกเป็นคนละส่วน คือ:–

๑. ทรงถวายผ้าพระกฐินแล้ว ถวายบริขารพระกฐินติดต่อกันไป ไม่ต้องรอพระอปโลกน์ และสวดญัตติ.

๒. เมื่อพระสงฆ์รับเสร็จแล้ว ถวายอนุโมทนาติดต่อกันไป ดังนี้:–

ก. ยถา, สพฺพี.

ข. ประธานสงฆ์ว่า เกณิยานุโมทนาคาถา [คือ อคฺคิ หุตฺตํ มุขา ยญฺญา ฯเปฯ ทายกา ปุญฺญกามิโน]

ค. พระสงฆ์สวด กาลทานสุตฺตคาถา [คือ กาเล ททนฺติ สปฺปญฺญา ฯเปฯ โหนฺตุ ปาณินนฺติ]

๓. จิรนฺธรตุ ที่ฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

เมื่อเสด็จกลับแล้ว พระสงฆ์ทำพิธีอปโลกน์ สวดญัตติเป็นต้นต่อไป.

หมายเหตุ:– ข้อ ๗ นี้ ถ้าไม่มีกรณีจำเป็น ควรคงเดิมไว้ ถ้าจำเป็น จึงควรปฏิบัติตามระเบียบนี้.

๘. พระราชกุศลวันที่ระลึกรัชกาลที่ ๕

วันที่ ๒๓ ตุลาคม

๑. สวดมนต์เจ็ดตำนานย่อ เวลาประมาณ ๓๐ นาที อย่างพระราชพิธีทักษิณานุปทาน วันสิ้นเดือนกุมภาพันธ์.

๒. ถวายพระธรรมเทศนา รวมทั้งถวายศีล บอกศักราช และถวายพระพร ภายในเวลา ๒๐ นาที.

๓. อนุโมทนา อย่างพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ข้อ ๓.

๙. พระราชกุศลทักษิณานุปทานส่วนพิเศษ

ในงาน ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน

๑. สวดมนต์เวลาประมาณ ๓๐ นาที.

ก. นโม, พุทฺธํ, ยถาปิ เสลา วิปุลา ฯ

ข. ธมฺมนิยามสุตฺตํ, ติลกฺขณาทิคาถา.

ค. ปฏิจฺจสมุปฺปาทปาฐ.

ง. อุทานคาถา [ยทา หเว ฯเปฯ โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ]

จ. ภทฺเทกรตฺตคาถา [อตีตํ นานฺวาคเมยฺย ฯเปฯ อาจิกฺขเต มุนีติ]

ฉ. ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๒. อนุโมทนา คือ ยถา, สพฺพี, อยญฺจ โข ทกฺขิณา ทินฺนา, จิรนฺธรตุ ทีฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

หมายเหตุ:– ถ้าเป็นการรีบด่วน ให้เว้น อนิจฺจ-
ลกฺขณาทิคาถา เสีย ไม่ใช่งานมงคล
ไม่เชิญชุมนุมเทวดา.

๓. ถวายพระธรรมเทศนา รวมทั้งถวายศีล บอกศักราช และถวายพระพร ภายในเวลา ๒๐ นาที ถ้ามีสวดธรรมบรรยายรับเทศน์เพิ่มอีก ๕ นาที.

๔. สดับปกรณ์ ต่อท้ายสวดมนต์หรือเทศน์ ไม่ต้องสวดมาติกา เว้นไว้แต่จะระบุไว้ในฎีกานิมนต์ว่า ต้องสวดมาติกา ฯ สดับปกรณ์โดยเฉพาะ ไม่มีสวดมนต์หรือเทศน์ ต้องสวดมาติกา เว้นไว้แต่จะระบุไว้ในฎีกาว่า ไม่ต้องสวด.

๕. อนุโมทนาต่อสดับปกรณ์ ให้ถือตามข้อ ๒.

๑. รัฐพิธีพืชมงคล

สวดมนต์สิบสองตำนานย่อ กับคาถาพืชมงคล

เวลาประมาณ ๓๐ นาที

๑. ถวายศีล.

๒. เชิญชุมนุมเทวดา สมนฺตา จกฺกวาเฬสุ ฯ

๓. นโม, สรณคมนปาฐ, นมการสิทฺธิคาถา, นโมการฏฺฐกคาถา.

๔. มงฺคลคาถา [อเสวนา จ พาลานํ ฯเปฯ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ].

๕. รตนปริตฺตคาถา [ขึ้นบท ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ ลงบท ขีณํ ปุราณํ รวม ๖ บาท]

๖. กรณียเมตฺตคาถา [เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมึ ฯเปฯ ปุนเรตีติ]

๗. วฏฺฏกปริตฺต [อตฺถิ โลเก ฯเปฯ เอสา เม สจฺจปารมีติ]

๘. อนุสฺสรณปาฐ [อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ โลกสฺสาติ]

๙. คาถาพืชมงคล.

๑๐. ทุกฺขปฺปตฺตา.

๑๑. รตนตฺตยปฺปภาวสิทฺธิคาถา

๑๒. ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๑๓. นกฺขตฺตยกฺขภูตานํ ฯ

อนุโมทนา ยถา, สพฺพี, รตนตฺตยานุภาเวน ฯเปฯ ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ เต ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

หมายเหตุ:- ถ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือผู้แทนประทับอยู่ ณ ที่นั้น วันสวดมนต์ เมื่อจะกลับ เพิ่มจิรนฺธรตุ ที่ฆายุ ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ วันเลี้ยงพระเพิ่ม จิรนฺธรตุ ที่ฆายุ ฯ หน้า ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๒. รัฐพิธีวันชาติ

วันที่ ๒๔ มิถุนายน สวดมนต์ รุ่งขึ้นเลี้ยงพระสงฆ์

๑. สวดมนต์เจ็ดตำนานย่อ เวลาประมาณ ๓๐ นาที อย่างพระราชพิธีวันขึ้นปีใหม่.

๒. อนุโมทนา ยถา, สพฺพี, รตนตฺตยานุภาเวน ฯเปฯ ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ เต ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

หมายเหตุ:– ถ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือผู้แทนประทับอยู่ ณ ที่นั้น เพิ่ม จิรนฺธรตุ ที่ฆายุ ฯ หน้า ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

๓. รัฐพิธีฉลองรัฐธรรมนูญ

๑. สวดมนต์เจ็ดตำนานย่อ เวลาประมาณ ๓๐ นาที อย่างพระราชพิธีวันขึ้นปีใหม่.

๒. อนุโมทนา ยถา, สพฺพี, และ รตนตฺตยานุภาเวน ฯเปฯ ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ เต ฯ ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ

หมายเหตุ:– ถ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือผู้แทนประทับอยู่ ณ ที่นั้น เพิ่ม จิรนฺธรตุ ที่ฆายุ ฯ หน้า ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯ ให้ใช้ระเบียบนี้ ตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป.

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

ผู้บัญชาการคณะสงฆ์

แทนองค์สมเด็จพระสังฆราช

คู่มือปฏิบัติงานศาสนพิธี

สังเขป

การทำกิจการงานทุกอย่าง ถ้าทำเป็นระเบียบ ย่อมเป็นที่น่าดู และเป็นเครื่องปลุกใจให้ได้รับความแช่มชื่นเบิกบาน หมู่ชนที่เจริญแล้ว จึงมีความนิยมในเรื่องระเบียบ ระเบียบที่นิยมทำกันจนเป็นธรรมเนียมจึงได้เรียกว่า พิธี.

ทุก ๆ ศาสนา ต่างก็มีระเบียบที่จะพึงปฏิบัติ อันเกี่ยวแก่การบำเพ็ญกุศลในศาสนาที่ตนนับถือ เพราะฉะนั้น ระเบียบแห่งการบำเพ็ญกุศลในด้านศาสนาจึงเรียกว่า ศาสนพิธี และพิธีต่าง ๆ ที่ได้ประกอบขึ้นก็เป็นไปต่าง ๆ กัน เพราะเป็นไปตามความเชื่อถือ ในด้านพระพุทธศาสนาของเรา ก็มีนิยมบำเพ็ญหรือประกอบพิธี เช่นการบำเพ็ญกุศลบางอย่าง นิมนต์พระบ้าง เชิญแขกผู้มีเกียรติมาประชุมบ้าง แล้วบำเพ็ญทาน ดังนี้เป็นต้น เมื่อปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ก็จัดประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล เช่นนี้ พิธีการบำเพ็ญกุศลในด้านพระพุทธศาสนาจึงมีมากอย่าง เมื่อรวมกล่าวโดยย่อคงมี ๒ คือ:–

๑. พิธีบำเพ็ญเกี่ยวแก่การมงคล เช่นโกนผมไฟ ตัดจุก แต่งงาน ทำบุญอายุ เป็นต้น.

๒. พิธีบำเพ็ญกุศลเกี่ยวแก่การตาย เช่นทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา, ทำบุญอัฐิ เป็นต้น.

ในพิธีนั้น ๆ เมื่อจะประกอบขึ้นต้องให้มีระเบียบ เป็นไปตามความนิยม การงานจึงจะลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย.

ในที่นี้ จักได้กล่าวถึงระเบียบวิธีที่จะปฏิบัติงานในพิธีนั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติงาน.

เมื่อจัดพิธีบำเพ็ญกุศลประเภทไหน เบื้องต้นต้องเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ และจัดกิจอื่น ๆ ให้เสร็จเรียบร้อย ตั้งต้นแต่การนิมนต์พระเป็นลำดับไป.

๑. นิมนต์พระ

ควรเขียนเป็นฎีกา เพื่อท่านจักได้ถือไว้เป็นหลักฐานกันลืม ข้อความที่เป็นหลักนั้น ต้องแจ้งสถานที่, วัน, เดือน, ปี, และเวลา พร้อมทั้งชื่อผู้นิมนต์ ถ้าเกี่ยวด้วยงานศพ ต้องแจ้งให้ชัดเจนว่าศพของใคร ใครเป็นผู้จัดทำ พร้อมทั้งบอกชื่อ ยศ บรรดาศักดิ์ของผู้ตายนั้นด้วย ส่วนข้อความอื่น ๆ ก็ตามแต่ผู้นิมนต์จะพึงเขียนตามต้องการ แต่มีข้อที่ควรกำหนดจำถ้อยคำ ตามที่ได้นิยมใช้ ถ้านิมนต์เกี่ยวด้วยการมงคล พึงกล่าว "เจริญพระพุทธมนต์" ถ้าเกี่ยวด้วยศพ พึงกล่าว "สวดมนต์" อย่าให้สับสน ถ้านิมนต์ฉันอย่าพึงใช้ถ้อยคำที่ขัดกับพระวินัยบัญญัติ เช่น ออกชื่อโภชนะว่านิมนต์ฉันข้าวเป็นต้น การนิมนต์ออกชื่อโภชนะเช่นนั้น เมื่อพระรับนิมนต์ ในเมื่อไม่มีสมัยที่ได้รับยกเว้นก็เกิดอาบัติ จึงควรใช้คำที่ควร

เช่นนิมนต์รับอาหารบิณฑบาตเช้า เพล หรือนิมนต์ฉันเช้า ฉันเพล ตามสมควร.

จำนวน พระที่นิยมในพิธีนั้น ๆ มีกำหนดไม่สู้แน่นอน โดยสามัญ ๕, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑, ในงานทั่วไป เว้นงานมงคลสมรส มงคลสมรสนิยมคู่เช่น ๖, ๘, ๑๐. ส่วนในพระราชพิธีตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป เช่น ๑๐, ๒๐ เป็นต้น.

อนึ่ง การนิมนต์พระในพิธีเกี่ยวกับการมงคล โดยมากไม่นิยมการขอสงฆ์ และไม่ถวายเป็นสังฆทาน มีอยู่บ้างแต่เป็นจำนวนน้อย เช่นบางท่านทำบุญอายุ ไม่ต้องการทำเป็นพิธีใหญ่ ก็ขอสงฆ์ไปถวายเป็นสังฆทาน ไม่มีการสวดมนต์เลี้ยงพระ.

๒. จัดสถานที่

การทำงานที่เกี่ยวด้วยพิธี มีการเชื้อเชิญบรรดาญาติมิตรมาประชุมรวมเรียกว่า เชิญแขก เมื่อเป็นเช่นนี้ เรื่องสถานที่เป็นสิ่งสำคัญ ต้องจัดทำให้สะอาดหมดจดตามสมควร ถ้าสามารถจักตกแต่งด้วยเครื่องประดับตกแต่งอีกก็ได้ เมื่อไม่สามารถ เป็นแต่เพียงปัดกวาดเช็ดถูให้ดูสะอาดตา เก็บงำสิ่งของ อย่าทิ้งไว้ให้เกะกะกีดขวาง หรือนำเข้าจัดตั้งไว้ให้เป็นระเบียบ เช่นนี้ก็ได้.

อนึ่ง ในที่บางแห่งมักนิยมการขึงม่านข้างฝาด้วย แท้จริง ในเรื่องการขึงม่านข้างฝานั้น พึงทราบว่าไม่จำเป็นต้องขึงเสมอไป คุณค่า

ของการขึงม่าน ก็ดูเหมือนเป็นเพียงบังสิ่งที่ไม่สะอาดตามข้างฝาเท่านั้น ถ้าเมื่อฝาสะอาดดีแล้วก็ไม่จำต้องขึง เพราะการขึงม่านบังหลัง ในที่บางแห่งกลับปิดช่องลมให้อบอ้าว บางคราวปิดทางแสงสว่างที่จะเข้าให้มืด ไม่โปร่ง.

การจัดทำสถานที่ให้สะอาดงดงาม ถือกันว่าเป็นมงคล และต้อนรับสิ่งเป็นมงคล ต้อนรับแขกผู้มาในงาน.

๓. ปูลาดพื้นสถานที่

พึงจัดปูลาดพื้นที่ด้วยเครื่องปูลาด เช่นพรมหรือเสื่อตามสมควร เพื่อเป็นที่รับแขกที่มาในงาน การปูลาดไม่ใช่เพียงปูพอให้เต็มไปเท่านั้น ต้องมุ่งถึงความเหมาะสมและความสวยงามด้วย ถ้าเครื่องปูลาดมีมาก สามารถปูให้เต็มสถานที่ที่ประกอบพิธีได้ ก็ปูให้เต็ม พึงเลือกคัดดูสี สัณฐาน ลวดลาย และขนาดให้พอเข้ากันได้ ปูลำดับกันไป แต่มีข้อที่ควรกำหนดไว้คือ การปูลาดตรงที่ต่อต้องให้ด้านสูงทับด้านต่ำ อย่าให้ด้านต่ำทับด้านสูง ทางไหนสูงทางไหนต่ำ ให้กำหนดทางด้านพระพุทธรูปและพระสงฆ์ประดิษฐานอยู่ เป็นด้านสูง เพราะตามความนิยมโดยทั่วไป เกี่ยวด้วยการคารวะกัน ผู้ใหญ่นั่งสูงกว่าผู้น้อย ผู้น้อยไม่นั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ พระก็ยังต้องนั่งตามลำดับอาวุโส คือพรรษาที่สูงและต่ำตามลำดับกันไป และยังมีข้อห้ามอยู่อีกว่า ห้ามพระผู้มีพรรษาสูง ซึ่งเรียกว่าพระเถระ นั่งห้ามอาสนะ คือนั่ง

เสียในลำดับที่ต่ำ พระผู้น้อยไม่อาจไปนั่งที่สูงได้ และต่ำลงไปอีกก็ไม่มีที่นั่ง ชื่อว่าเป็นการปีดกั้นที่นั่งกันอยู่ในตัว และปรับอาบัติแก่ผู้น้อย ซึ่งนั่งในลำดับที่สูงกว่าพระผู้ใหญ่ เว้นไว้แต่จะได้รับอนุญาต แม้ในหมู่คฤหัสถ์ที่มีจรรยาอันดีงาม ก็ยังนิยมการนั่งการเดินเป็นไปตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อยเช่นเดียวกัน การปูลาดถ้าใช้ผืนต่ำซ้อนทับผืนอยู่ด้านสูง ผู้ที่นั่งในด้านต่ำก็ชื่อว่านั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นการปูลาดจึงควรระวังให้มาก ถ้าเครื่องปูลาดมีน้อย จะใช้ปูเป็นแห่ง ๆ ตามที่เห็นสมควรก็ได้.

๔. ปูลาดอาสนะพระสงฆ์

เมื่อได้ปูลาดพื้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว พึงปูลาดอาสนะสำหรับพระสงฆ์นั่ง พระสงฆ์ที่นั่งในพิธี นิยมนั่งเรียงเป็นแถว ไม่ใช่นั่งเป็นหมู่ จึงต้องลาดอาสนะให้ยาวไปเป็นแถวตามต้องการ กะให้พอเหมาะกับพระที่จะนั่ง อย่าให้ห่างจนเกินไป หรือเบียดเสียดจนเกินควร ดูแต่เพียงพอเหมาะพอสบาย.

อาสนะพระสงฆ์ พึงลาดทับลงบนอาสนะของคฤหัสถ์ อย่าให้เครื่องลาดที่คฤหัสถ์นั่งทับอยู่ข้างบน เพราะถ้าทับอยู่ข้างบน เมื่อนั่งลงก็ชื่อว่านั่งสูงกว่าพระสงฆ์ ขาดคารวะในพระภิกษุสงฆ์ หรืออาสนะที่ใหญ่หรือยาวผืนเดียวกัน ให้พระนั่งในเอกเทศข้างหนึ่ง แม้เช่นนี้คฤหัสถ์ขึ้นนั่งร่วมอยู่ด้วยก็ไม่ควร ชื่อว่าขาดคารวะเช่นเดียวกัน ถ้าหาก

หญิงขึ้นนั่งอยู่บนอาสนะนั้นด้วย พระก็ต้องเอาบัติ เพราะมีพระพุทธ-บัญญัติห้ามภิกษุนั่งอาสนะเดียวกับหญิง แม้ว่าเป็นผืนใหญ่และยาวเท่าไรและนั่งไม่ใกล้กัน ก็ยังชื่อว่านั่งอาสนะเดียวกัน เพราะฉะนั้นการจัดอาสนะสำหรับพระสงฆ์ จึงควรให้เป็นคนละส่วนกับคฤหัสถ์ เมื่อปูอาสนะของคฤหัสถ์แล้ว ควรปูอาสนะพระสงฆ์ให้ห่างออกไปเสียอีกส่วนหนึ่ง เว้นช่องว่างเล็กน้อยอย่าให้เกี่ยวกัน ถ้าเป็นเครื่องปูลาดที่กว้างใหญ่จะทำเช่นนั้นไม่ได้ พึงใช้อาสนะอื่นปูทับลงข้างบน. ตามที่นิยมกัน มักใช้ผ้าขาวหรือผ้าสีอื่น ๆ ก็ได้ ปูลาดทับลงข้างบน ทำเช่นนี้ก็ชื่อว่ามีอาสนะคนละผืน ไม่รวมกันกับคฤหัสถ์ ถ้าจัดให้งดงามกว่านี้ เมื่อลาดผ้ายาวลงไปผืนหนึ่งแล้ว พึงปูอาสนะเล็ก ๆ นั่งเฉพาะองค์ ทับลงอีกชั้นหนึ่ง เช่นนี้ดี แลดูงามด้วย ชื่อว่าเป็นการแสดงคารวะด้วย แม้ใคร ๆ จะขึ้นไปนั่งบนอาสนะ นอกจากที่พระสงฆ์แล้วย่อมไม่ขัดสน เมื่อลาดอาสนะเสร็จแล้ว ถ้ามีหมอนอิงก็ตั้งพิงไว้ด้านหลังเฉพาะองค์ ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นการจัดรับรองพระสงฆ์และแขกนั่งกับพื้น เมื่อจัดนั่งกับพื้น ไม่ควรนำเก้าอี้นั่งรับแขกมาตั้งในบริเวณนั้น เว้นแต่ตั้งเก้าอี้ไว้ในที่ต่ำกว่า เพราะถ้าพระสงฆ์นั่งอยู่กับพื้น คฤหัสถ์ขึ้นนั่งอยู่บนเก้าอี้ ถือกันว่าเสียมารยาทที่ดีงามอย่างยิ่ง ขาดคารวะในพระสงฆ์ เท่ากับเป็นการหมิ่นพระสงฆ์ว่า เป็นผู้ต่ำหรือเลว จึงควรระวังให้มาก.

สถานที่ที่ทำพิธีจัดรับแขกด้วยเก้าอี้ อาสนะของสงฆ์ก็ต้องยก

เป็นอาสน์สงฆ์ขึ้น ให้มีความสูงกว่าเก้าอี้ หรือเสมอกันจึงควร แต่จะให้พระนั่งเก้าอี้ห้อยเท้าสวดมนต์ไม่ควร เพราะดูไม่งาม และเรื่องของพระนิยมนั่งราบ การยกอาสน์สงฆ์ให้พระนั่ง แม้จัดรับแขกนั่งกับพื้นก็มีนิยมกันอยู่เหมือนกัน.

๕. จัดเครื่องรับรอง

เมื่อจัดที่ปูลาดอาสนะเสร็จแล้ว พึงจัดเครื่องรับพระ รับแขกต่อไป. ตามประเพณีนิยมของไทย เครื่องรับรองมีมากอย่าง จักกล่าวเฉพาะที่เป็นหลักใหญ่ ๆ เมื่อสามารถอย่างไร พึงจัดตามความประสงค์.

เครื่องรับรองพระหรือแขกทั่ว ๆ ไป มีกระโถน ที่น้ำเย็น ที่น้ำร้อน หมากพลูหรือบุหรี่ จัดใส่ภาชนะไว้ หรือมีน้ำดื่ม ก็ควรจัดเตรียมไว้ ในส่วนที่สำหรับรับพระ สิ่งที่ไม่ควรให้ขาด คือกระโถนและที่น้ำ แม้ในด้านพิธีกรรมของสงฆ์ ในเรื่องน้ำก็ขาดไม่ได้ เช่นก่อนที่จะทำสังฆกรรมมีสวดปาฏิโมกข์ เป็นต้น ท่านก็ให้เตรียมตั้งน้ำใช้น้ำฉันไว้ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรให้ขาด เมื่อจัดเสร็จแล้ว พึงนำไปตั้งไว้ตามที่ จัดเฉพาะองค์ อย่ารวมกัน ถ้าไม่สามารถ เพราะภาชนะไม่พอ บางสิ่ง บางอย่าง จะใช้ ๒ องค์ต่อ ๑ ที่ก็ได้ เช่นกระโถน หมากพลูหรือบุหรี่ ส่วนน้ำ ต้องจัดจำกัดเฉพาะองค์ จะใช้รวมกันไม่ได้ เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามดื่มร่วมบริโภคร่วมในภาชนะเดียวกัน ส่วนหมากพลูหรือบุหรี่ เป็นชิ้นหรือเป็นส่วนอยู่แล้ว

เมื่อต้องการหยิบมาเฉพาะส่วน ไม่ชื่อว่าบริโภคร่วมภาชนะเดียวกัน.

การจัดตั้งเครื่องรับรองพระสงฆ์นั้น ให้ตั้งกระโถน ที่น้ำเย็น ที่หมากหรือบุหรี่ ทางด้านขวาของพระสงฆ์ ให้เรียงเป็นลำดับกัน คือตั้งกระโถนไว้ด้านใน ถัดออกมา ที่น้ำเย็น ถัดออกมา ที่หมากพลู หรือบุหรี่ ตั้งกระโถนให้เป็นหลักเสียก่อน อย่าให้ล้ำไปด้านหลังมากนัก อย่าให้ล้ำออกนอกมากนัก แนวด้านหน้าของหมอนอิงนั้นพอเหมาะ แล้วจึงวางที่น้ำเย็น หมากพลูหรือบุหรี่ถัด ๆ กันออกมา อย่าให้สับสนกัน และอย่าวางให้ห่างกันนัก ชิดกันนัก ดูระยะแต่พองาม และต้องดูแถวให้ตรงกันทั้งด้านขวางและด้านยาว อย่าให้แถวคดไปคดมา ไม่น่าดู น้ำร้อนหรือน้ำดื่ม เมื่อพระเข้านั่งที่แล้วจึงถวาย.

ส่วนเครื่องรับรองแขกคฤหัสถ์ พึงจัดตามประเพณีนิยม เช่น มีน้ำร้อนน้ำเย็นหรือน้ำดื่มตามสมควร จัดรวมตั้งไว้เป็นที่ ๆ ก็ได้ ถ้าเป็นแขกผู้ใหญ่ควรจัดให้เฉพาะที่ ถ้าแขกมากเกรงจะไม่ทั่วถึงพึงจัดใส่ภาชนะไปให้เป็นคราว ๆ.

๖. จัดเครื่องบูชาและตั้งพระพุทธรูป

เครื่องบูชาตามที่นิยมใช้กันอยู่นั้น มีหลายอย่างต่าง ๆ กัน เช่น ม้าหมู่ โต๊ะชั้น โต๊ะเดี่ยว จัดเครื่องสักการะมากบ้างน้อยบ้าง เป็นไปตามความเหมาะสม เป็นไปตามฐานะและพิธีใหญ่หรือเล็ก หรือตามความสามารถที่จะจัดได้ เครื่องสักการะที่เป็นหลักมี ๓ อย่าง

คือดอกไม้ ธูป เทียน ที่ใช้ตั้งบูชาบนโต๊ะอย่างน้อย ๕ คือ ดอกไม้ ๒ ที่ เทียน ๒ ที่ ธูป ๑ ที่ ธูปปักเพียง ๓ เล่มพอ. เทียนธูปที่ปักไว้สำหรับจุดบูชา ควรชุบน้ำมันที่ไส้เทียนและที่ปลายธูปสักเล็กน้อยก่อนเพื่อจุดง่าย และน้ำมันที่ชุบนั้น น้ำมันยางเป็นดีกว่าอย่างอื่น แต่อย่าให้มากเกินไป.

สำหรับในเรื่องเครื่องบูชาหรือเครื่องสักการะนี้ไม่สู้แน่นอน ให้พิจารณาดูตามสมควร ข้อสำคัญมีอยู่ก็คือ ให้เป็นสิ่งที่เหมาะสมแก่การที่จะตั้งพระพุทธรูปและที่บูชา ถ้าพิธีใหญ่ เชิญแขกมาก จะจัดเครื่องบูชานิดหน่อยดูไม่งาม ในเรื่องพิธีพระ สำคัญอยู่ที่เครื่องบูชา ถ้าจัดไม่น่าดู ก็ไม่เป็นที่ส่งเสริมเชิดชูเกียรติหรือสง่าราศี แม้จะจัดงานให้ใหญ่โตอย่างไร ก็ไม่น่าดู.

เครื่องบูชา ควรตั้งไว้ด้านขวาของพระสงฆ์ แต่ถ้าสถานที่ไม่อำนวย ตั้งไว้ด้านซ้ายก็ได้ การตั้งต้องพิจารณาให้เหมาะสมแก่สถานที่ อย่าให้ใกล้ชิดกับทางที่จะต้องใช้เดินผ่านไปมา อย่าให้ขัดกับที่รับแขก ควรจะตั้งผันพระพักตร์พระพุทธรูปไปทางไหน ? ข้อนี้มีความนิยมต่าง ๆ กัน บางแห่งตั้งผันพระพักตร์ไปตามแถวพระสงฆ์นั่ง บางแห่งผันพระพักตร์ไปตามพระสงฆ์ เมื่อพิจารณาดูตามความเหมาะสมแล้ว ผันพระพักตร์ไปตามพระสงฆ์ดีกว่า สมมติว่าเป็นประมุข คือเป็นหัวหน้า และการตั้งพระพุทธรูปบูชา ก็เพื่อให้เจ้าของงานบูชาผันพระพักตร์ทางเดียวกันกับพระสงฆ์ สะดวกในการจุดเทียนธูปและ

กราบไหว้ ถ้าตั้งเครื่องบูชาสกัดหัวแถว ผันพระพักตร์พระพุทธรูปไปตามแถวพระสงฆ์ ไม่สะดวกแก่การจุดเทียนธูปและกราบไหว้ ถ้าสถานที่ไม่เหมาะ แม้จะตั้งเลื่อนห่างจากแถวพระสงฆ์ก็ได้ ถ้าห่างออกมาไม่เข้าลำดับแถว จะตั้งผันพระพักตร์ไปตามแถวพระสงฆ์ก็ได้ เพราะสะดวกในการจุดเทียนธูปและกราบไหว้เหมือนกัน มีข้อที่ควรกำหนดก็คือ เมื่อผู้บูชากราบพระพุทธรูป อย่าต้องให้หันหลังให้พระสงฆ์ เมื่อจัดตั้งโต๊ะเครื่องบูชาเสร็จแล้ว ควรมีพรมเล็ก ๆ หรือผ้าก็ได้ปูไว้หน้าโต๊ะผืนหนึ่ง ไม่ใช่สี่เหลี่ยม ชนิดสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปูด้านยาวพุ่งตรงออกมาจากโต๊ะเครื่องบูชา ไม่ใช่ขวางหน้าโต๊ะ เป็นที่สำหรับกราบ (ถ้าเจ้าของงานเป็นชั้นเจ้า ต้องมีผ้าขาวสี่เหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยมรีขนาดผ้าเช็ดหน้า ปูทับไว้อีกผืนหนึ่ง) ผ้าปูสำหรับกราบหน้าโต๊ะนี้ ถ้าชั้นสูงชั้นผู้ใหญ่ไม่ควรให้ขาด.

พระพุทธรูปที่นำมาประดิษฐานเป็นที่บูชา ในงานพิธีทั่วไปมักนิยมใช้ พระพุทธรูปปางสมาธิหรือสะดุ้งมาร ไม่สู้จะนิยมพระยืน ถ้าเป็นงานทำบุญวันเกิดหรือทำบุญอายุ มักนิยมใช้พระประจำวันเกิดของเจ้าของงาน.

๗. ตั้งภาชนะน้ำมนต์

ภาชนะที่สำหรับใส่น้ำทำน้ำมนต์ มักนิยมใช้ ครอบสำริด ถ้าหาไม่ได้จะเป็นครอบทองเหลือง ทองแดงก็ได้ ถ้าไม่มีครอบ ใช้ บาตร

หรือ ขัน ก็ได้ ตามโบราณท่านนิยมใช้บาตรดิน แต่มาในบัดนี้บาตรดินหายาก แม้บาตรเหล็กก็ใช้กัน มีข้อจำกัดอยู่ว่า อย่าใช้เครื่องทองหรือเงินใส่น้ำสำหรับให้พระทำน้ำมนต์ เพราะเป็นของอนามาสพระจับต้องอาบัติ แต่ถ้านำมาใส่น้ำสำหรับผสมน้ำมนต์ไม่ห้าม เพราะไม่ได้เกี่ยวกับพระจะจับต้อง ถ้าต้องการน้ำมาก เช่นในการตัดจุดหรือมงคลสมรส ควรใช้บาตรหรือหม้อน้ำมนต์ตั้งเพิ่มไว้อีก น้ำอย่าให้พร่องมากนัก ให้เต็มแต่ไม่ถึงล้น สิ่งต่าง ๆ ที่จะใส่ในหม้อน้ำมนต์ ตามในพระราชพิธีไม่นิยมใช้ จึงไม่กล่าวในที่นี้.

๘. สิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องเตรียมไว้ใช้ในพิธีมงคลนอกจากน้ำมนต์

ก. งานมงคล โกนผมไฟ ตัดจุก ควรเตรียมสังข์ โถปริกใส่กระแจะ กรรไกร กรรบิด (มีดโกน) มงคล บางแห่งก็มีหญ้าแพรกใบบัวหลวงหรือใบบอน สำหรับรองผมที่ตัดหรือโกนแล้วด้วย.

ข. งานมงคลสมรส ควรเตรียมสังข์ มงคลคู่.

ค. งานขึ้นบ้านใหม่ ควรเตรียมโถปริกใส่กระแจะ สำหรับเจิมประตูบ้าน ทรายใส่ภาชนะเช่นบาตรไว้ เสร็จแล้วจักได้ใช้โรยรอบ ๆ บ้าน ซึ่งถือกันว่าเป็นมงคลและป้องกันภัยอันตราย.

สิ่งเหล่านี้ ควรหาเตรียมไว้ และจัดโต๊ะไว้สำหรับตั้งโต๊ะหนึ่งจะตั้งด้านขวาหรือด้านซ้ายของเครื่องบูชาตามแต่จะเหมาะ แล้วนำสิ่งที่เตรียมไว้นั้นใส่ภาชนะรวมตั้งบนโต๊ะนั้น ส่วนครอบสำหรับทำน้ำมนต์

เมื่อพระเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว พึงนำไปตั้งไว้ที่ตรงหน้าพระที่ท่านจักเป็นผู้หยดเทียน.

เทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ควรใช้ขี้ผึ้งแท้ มักนิยมขนาดหนัก ๑ บาท หรือจะหย่อนบ้างเกินบ้างก็ไม่สู้จำกัดตายตัวนัก ติดประจำไว้ที่ภาชนะน้ำมนต์.

เครื่องประน้ำมนต์ ควรใช้ หญ้าคา มัดเป็นกำ แล้วตัดปลายตัดราก กะยาวประมาณ ๑ ศอก เพราะถือกันว่าเป็นหญ้ามงคล พระพุทธเจ้าเมื่อจะได้ตรัสรู้ก็ประทับนั่งบนมัดหญ้าคา ซึ่งเรียกกันว่ารัตนบัลลังก์ ในศาสนาพราหมณ์ ก็ถือกันว่าเป็นหญ้ามงคล เพราะเป็นหญ้าที่รองหม้อน้ำอมฤต ไม่ควรใช้อย่างอื่น เช่นใบมะยม เพราะใบมะยมมักถือกันว่าสำหรับประพรมไล่ผี ไม่ใช่มงคล.

ถ้าเป็นงานมงคลทำบุญอายุมักนิยมต่าง ๆ กัน มีพิธีโหรหรือพราหมณ์ด้วยบ้าง ไม่มีโหรหรือพราหมณ์ แต่มีเครื่องบูชาเกี่ยวอยู่บ้าง เฉพาะที่ไม่มีโหรหรือพราหมณ์ ต้องเตรียมดังนี้

ถ้ามีการอาบน้ำ ต้องเตรียมสังข์สำหรับหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ด้วย และเทียนมงคล ใช้ขี้ผึ้งแท้หนัก ๙ บาท ไส้ใช้เกินอายุของเจ้าของ ๑ เส้น เพื่นมีความยาวรอบศีรษะเจ้าของ เทียนมงคลนี้ใช้แทนเทียนชัย ๆ ถ้ามีเทียนชัย ๆ ด้วย เทียนมงคลให้เปลี่ยนใช้ไส้ ๓๒ เส้น ส่วนเทียนชัย ๆ ใช้ขี้ผึ้งแท้หนักเกินอายุของเจ้าของ ๑ บาท ไส้เกินอายุของเจ้าของ ๑ เส้น ให้มีความสูงเท่าตัวเจ้าของ เทียนชัย ๆ

เวลาจุดแล้วต้องระวังอย่าให้ดับในระหว่าง ต้องจุดให้หมดเล่ม ถ้าดับในระหว่าง มักถือกันว่าเป็นลางไม่ดี จึงต้องระวังให้มาก โดยมากมักจะหาตู้เทียน แล้วจุดตั้งไว้ในตู้.

เวลาจุด เมื่อพระเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ถึงบทว่า **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ** จึงลงมือจุดเทียนชัย ฯ และเทียนมงคล ถ้าฤกษ์จุดเทียนชัย ฯ มี พึงจุดเทียนชัย ฯ ตามฤกษ์ ส่วนเทียนมงคลจุดดังกล่าวแล้ว.

ถ้าทำตามปกติธรรมดา ก็จัดอย่างมงคลทั่ว ๆ ไป ที่นำมากล่าวไว้ ก็เพื่อให้ทราบเป็นเค้าเรื่องเท่านั้น.

การทำบุญอายุ มีกำหนดวันดังนี้ คือ ถ้าเกิดในวันไหน ให้เจริญพระพุทธมนต์ในวันนั้น เช่นเกิดในวันที่ ๕ พึงเจริญพระพุทธมนต์ในวันที่ ๕ เลี้ยงพระในวันที่ ๖ ถ้าทำงานวันเดียว ก็เลี้ยงพระในวันที่ ๕ นั้น เพราะท่านถือว่าวันเจริญพระพุทธมนต์เป็นวันสำคัญ.

อนึ่ง ในพิธีทำบุญอายุตามที่นิยม มักมีพิธีทักขิณานุปทานหรือเปตพลีเสียก่อน คือทำก่อนจากเจริญพระพุทธมนต์ ในวันเดียวกัน ก่อนเวลากันก็ได้ หรือทำเสียก่อนวันหนึ่งก็ได้ เป็นพิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศให้บุรพชนที่ล่วงไปแล้ว มีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลแล้วกรวดน้ำอุทิศผล จะทำมากหรือน้อย ก็แล้วแต่กำลัง.

๙. วงด้ายสายสิญจน์

สายสิญจน์ต้องใช้ด้ายดิบ จับเป็น ๓ หรือ ๙ เส้น ตามความ

นิยมมักเป็น ๙ เส้น ใช้ด้ายอย่างอื่น เช่น ด้ายกลุ่ม ด้ายฟอก เป็นต้น ไม่ควร ในงานมงคลทั่วไป นิยมใช้วงทั่วบ้าน ตั้งต้นแต่พระพุทธรูป ที่เครื่องบูชา แล้วเวียนไปทางขวาเป็นทักขิณาวัฏ แล้วกลับมาบรรจบที่พระพุทธรูป พันไว้ที่พระหัตถ์หรือที่ฐานข้างบนของพระพุทธรูป อย่าพันกับองค์พระ จักแลดูเป็นมัดพระพุทธรูป จากพระพุทธรูปก็วงเครื่องต่าง ๆ ที่นำมาประกอบพิธีซึ่งตั้งไว้บนโต๊ะนั้น วงเวียนขวาเช่นเดียวกัน แต่จงกำหนดดูว่าจะให้สายสิญจน์ลงทางไหน จึงจะไม่กีดกับกิจการที่จะทำในลำดับต่อไป วงเสร็จแล้วหาภาชนะรองกลุ่มสายสิญจน์ไว้ ส่วนหม้อทำน้ำมนต์รอไว้ให้พระวงก็ได้.

สายสิญจน์ เมื่อวงแล้วต้องระวังให้มาก ห้ามการข้ามกราย จะยกสิ่งของข้าม หรือเอื้อมมือข้ามไม่ได้ทั้งสิ้น ห้ามทั้งพระและคฤหัสถ์ ถ้ามีความจำเป็น เช่นจะหยิบยกสิ่งของ ก็พึงยกสายสิญจน์ขึ้นก่อนแล้วลอดไปข้างล่าง.

ถ้าเป็นมงคลโกนผมไฟหรือตัดจุก นิยมวงที่เด็กด้วย ในเวลาฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ และเวลาตัดโกน ตามแบบเก่า ที่ทำกันตามชนบท มักวงไว้กับตัวเด็ก ถ้าเป็นเด็กหญิง เมื่อวงแล้วก็ไปพันไว้กับวัตถุอื่น แล้วจึงเอากลุ่มด้ายสายสิญจน์ถวายพระ วงอย่างนี้ไม่เหมาะ เพราะบางคราว ผู้ที่ไม่รู้ก็มักหยิบสิ่งของข้ามไปบ้าง เอื้อมมือข้ามไปบ้าง ไม่สมควร สู้วงไว้ให้สูงพอเดินไม่ถูกศีรษะไม่ได้ ไม่ต้องไประวัง แม้เด็กจะเป็นหญิง ก็ไม่มีทางขัดข้องอะไรกับพระ.

กิจการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนี้ ต้องเตรียมจัดไว้ให้เสร็จก่อนเวลาที่พระสงฆ์จะมาถึง.

๑๐. ต้อนรับพระสงฆ์

เมื่อใกล้จะถึงกำหนดเวลาที่พระจะมา ควรจัดหรือสั่งผู้ใดผู้หนึ่งให้เตรียมคอยต้อนรับพระ และเตรียมน้ำไว้สำหรับล้างเท้าพระ เพราะพระเมื่อเวลาเข้าบ้านเดินไปด้วยเท้าเปล่า ไม่สวมรองเท้า เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามไว้ว่า "เรา (ภิกษุ) ไม่เป็นไข้ จักไม่สวมรองเท้าเข้าไปในบ้าน" ถ้าภิกษุรูปใดฝ่าฝืน ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ เมื่อเป็นเช่นนี้ เดินไปด้วยเท้า ๆ ย่อมเปื้อน.

เมื่อพระมาถึงแล้ว พึงออกไปนิมนต์ อย่าต้องให้พระไปเงอะงะเก้อเขิน เพราะไม่พบเจ้าของหรือผู้นิมนต์ แล้วล้างเท้าเช็ดเท้าที่เปียกให้ และพาไปยังที่พัก ถ้าไม่ได้จัดที่พักไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก พึงนิมนต์ให้เข้านั่งตามที่ ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พึงประเคนสิ่งของที่ได้จัดเตรียมไว้ต้อนรับ ครั้นประเคนแล้วพึงประณมมือไหว้ หรือกราบตามสมควร.

การประเคน ในตอนนี้จะเป็นใครก็ได้ จะเป็นชายหรือหญิงไม่ห้าม แต่ต้องทำให้ถูกลักษณะของการประเคน.

ลักษณะของการประเคน การประเคนนั้น ท่านวางหลักไว้ดังนี้

๑. ของนั้นไม่ใหญ่โตหรือหนักเกินไป เป็นของยกคนเดียวได้.

๒. ผู้ประเคนเข้าอยู่ในหัตถบาส (คือห่างจากผู้รับประมาณหนึ่งศอกในระหว่าง).

๓. น้อมให้ด้วยกาย หรือของเนื่องด้วยกาย.

ผู้ประเคน ต้องเข้าไปอยู่ในที่ใกล้ในระยะดังกล่าวนั้น แล้วยกสิ่งของให้พ้นขึ้นจากพื้น แล้วน้อมถวายสิ่งของที่ต้องประเคน คือสิ่งที่จะพึงบริโภค เช่นอาหาร น้ำร้อน หมากพลูบุหรี่ เป็นต้น ถ้าไม่ได้ใช้บริโภค เช่นกระโถนไม่ต้องประเคน เมื่อประเคนแล้วอย่าไปจับเลื่อนของท่านอีก ถ้าไปจับเลื่อนของท่าน ต้องประเคนใหม่ ผู้หญิงประเคน ถ้าได้หัตถบาสและถูกลักษณะแล้ว ผู้ชายไม่ต้องประเคนซ้ำก็ได้ ที่ต้องประเคนซ้ำ ก็เฉพาะที่ยังไม่ถูกระเบียบ.

๑๑. เริ่มพิธี

เมื่อพระมาประชุมพร้อมแล้ว พึงเริ่มพิธีมีจุดเทียนเป็นต้นต่อไป.

การจุดธูปเทียน เป็นหน้าที่ของเจ้าของงานโดยตรง ไม่ควรให้ผู้อื่นจุดแทน ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ให้คู่บ่าวสาวแบ่งกันจุด ควรเตรียมเทียนเล็ก ๆ ปักเชิงไว้ ๑ เล่ม เรียกว่าเทียนชนวน สำหรับจุดขึ้นก่อน แล้วนำเทียนชนวนไปจุดที่เทียนเครื่องบูชา หรือเทียนน้ำมนต์.

๑๒. คำบูชาพระ

เบื้องต้นจุดเทียนชนวนแล้วก่อนที่จะจุดเทียนบูชา ควรกราบพระพุทธรูปเสียก่อน แล้วใช้เทียนชนวนจุดเทียนบนที่บูชา ให้จุดเล่มด้านขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเล่มด้านซ้าย ต่อไปจุดธูป เทียนน้ำมนต์ยังไม่ต้องจุด เมื่อจุดเทียนธูปที่เครื่องบูชาเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่าประณมมือตั้งใจบูชา (นึกในใจ) ด้วยคำว่า

อิเมหิ สกฺกาเรหิ พุทฺธํ อภิปูชยามิ[๑]
อิเมหิ สกฺกาเรหิ ธมฺมํ อภิปูชยามิ[๑]
อิเมหิ สกฺกาเรหิ สงฺฆํ อภิปูชยามิ[๑]

แล้วกราบ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ นึกในใจว่า พุทฺธํ วนฺทามิ ครั้งที่ ๒ ว่า ธมฺมํ วนฺทามิ ครั้งที่ ๓ ว่า สงฺฆํ วนฺทามิ. หรือครั้งที่ ๑ นึกในใจว่า อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ, ครั้งที่ ๒ ว่า สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, ธมฺมํ นมสฺสามิ, ครั้งที่ ๓ ว่า สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สงฺฆํ นมามิ. อย่างใดอย่างหนึ่งตามความพอใจ.

ทุก ๆ ครั้งที่กราบพระ ควรปฏิบัติดังที่กล่าวมานี้.

เมื่อบูชาและกราบเสร็จแล้ว พึงถวายกลุ่มด้ายสายสิญจน์ หรือถวายเมื่อตอนจุดเทียนแล้วก็ได้ หรือให้ใคร ๆ ถวายก็ได้ เสร็จแล้วเริ่มอาราธนาศีลต่อไป.

---

๑. ใช้เป็น ปูเชมิ ก็มี เช่น พุทฺธํ ปูเชมิ เป็นต้น.

๑๓. อาราธนาศีล ๕

ศีลที่นิยมในพิธีต่าง ๆ คือศีล ๕ เจ้าของงานจะอาราธนาเอง หรือจะให้ใครอาราธนา จะเป็นชายหรือหญิงได้ทั้งสิ้น พึงนั่งคุกเข่ากราบ ๓ ครั้ง แล้วประณมมืออาราธนาด้วยเปล่งวาจาที่ดังพอได้ยินว่า

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม ๓ หน หรือจะเติม ทุติยมฺปิ ฯ ตติยมฺปิ ฯ ด้วยก็ได้.

อีกอย่างหนึ่งว่า มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม. ทุติยมฺปิ ฯ ตติยมฺปิ ฯ ดังนี้ก็ได้ แล้วพึงตั้งใจรับศีลต่อไป.

การรับศีล ไม่ควรทำแต่พอสักว่าเป็นพิธีเท่านั้น ควรตั้งใจรับคิดงดเว้นตามข้อที่ห้ามทุก ๆ สิกขาบทไป เช่นนี้ จึงจะเป็นบุญกุศลและเป็นมงคลแก่ตนเองด้วย ท่านที่ยังจำศีล ๕ ไม่ได้ หรือยังไม่เข้าใจว่า ท่านห้ามอะไรบ้าง ก็ควรศึกษาท่องจำให้ขึ้นใจ ทั้งให้เข้าใจในเนื้อความของท่านด้วย พระท่านว่านำ ผู้รับว่าตามเป็นบท ๆ ไปดังนี้:—

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๓ จบ

(ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อรหันต์ ตรัสรู้ชอบเองพระองค์นั้น)

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้า ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้า ถึงพระสงฆเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

ทุติยมฺปิ ฯ แม้ในวาระที่ ๒ ฯ

ตติยมฺปิ ฯ แม้ในวาระที่ ๓ ฯ

ปาณาติปาตา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากฆ่าสัตว์)

อทินฺนาทานา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย)

กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากประพฤติล่วงประเวณีในทางกาม)

มุสาวาทา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากพูดเท็จ)

สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย

อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)

เมื่อพระให้ศีลและรับศีลจบแล้ว พึงกราบ ๓ ครั้ง.

อนึ่ง พึงทราบว่า ในงานพิธีที่มีการสวดมนต์แล้วมีเทศน์ติดต่อกันไป ตอนสวดมนต์ไม่ต้องขอศีลรับศีล ไปขอและรับตอนเทศน์ ในตอนสวดมนต์พึงอาราธนาพระปริตต์ ถ้าสวดมนต์แล้วไม่มีเทศน์ติดต่อกัน พึงขอศีลและรับศีลดังกล่าวแล้ว.

๑๔. อาราธนาพระปริตต์

ในพิธีที่ไม่มีเทศน์ติดต่อ เมื่อรับศีลเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่าประณมมืออาราธนาพระปริตต์ด้วยคำว่า

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพภยวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพโรควินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.

อาราธนาจบแล้ว กราบ ๓ ครั้ง แล้วพึงนั่งราบ ตั้งใจฟังพระสวดมนต์ต่อไป.

วิธีอาราธนาศีลและอาราธนาพระปริตต์ที่กล่าวมานี้เป็นสถานที่ที่จัดให้พระและแขกนั่งกับพื้น ถ้าจัดให้พระนั่งบนอาสน์สงฆ์ แขกนั่ง

บนเก้าอี้ มีนิยมการยืนอาราธนา คือให้ผู้กล่าวอาราธนา ยืนค่อนไปทางท้ายแถวของพระสงฆ์ ผินหน้าไปทางหัวแถวพระสงฆ์ แล้วประณมมือกล่าวคำอาราธนา จบแล้วไม่ต้องกราบ ถอยหลังออกมาพอสมควรแล้ว เดินกลับมานั่งตามที่ แม้อาราธนาธรรมดังจะกล่าวในข้างหน้า ก็พึงปฏิบัติเช่นเดียวกัน.

๑๕. จุดเทียนน้ำมนต์

การจุดเทียนน้ำมนต์ตามที่นิยมกันส่วนมาก ตลอดจนในทางราชการ จุดในตอนที่พระสวดถึงมงคลคาถา ตอนขึ้น อเสวนา ฯ พึงจุดเทียนชนวน แล้วไปจุดเทียนสำหรับหยดน้ำมนต์ที่ปักติดไว้กับภาชนะที่น้ำมนต์นั้น จุดเสร็จแล้วยกประเคนมอบถวายพระที่ท่านจะพึงหยดทำน้ำมนต์นั้น ประเคนแล้วไหว้หรือกราบครั้งหนึ่ง.

การจุดเทียนน้ำมนต์ ในสมัยก่อนท่านนิยมจุดตอนพระสงฆ์สวดรตนปริตต์ ขึ้นบทว่า ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ ฯ แม้ในทางราชการก็นิยมเช่นนี้ แต่บัดนี้ได้เปลี่ยนมาเป็นมงคลคาถาบทว่า อเสวนา ฯ

การจุดเทียนทำน้ำมนต์ เป็นหน้าที่ของเจ้าของงานโดยตรง ไม่ควรให้ผู้อื่นจุด เพราะฉะนั้น ท่านผู้เป็นเจ้าของงาน พึงนั่งตั้งใจฟังสวดมนต์ไปจนกว่าจะถึงเวลาจุดเทียนน้ำมนต์ ไม่ควรไปสาละวนอยู่กับเรื่องอื่น เมื่อจุดเทียนเสร็จแล้ว จำเป็นจะลุกไปจากที่นั้นบ้างก็ได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ต้องเที่ยวตามในเวลาจุดเทียนทำน้ำมนต์.

เมื่อพระสวดมนต์จวนถึงบทส่งเทวดา คือ ทุกฺขปฺปตฺตา ฯ พึงให้จัดเตรียมน้ำร้อนหรือน้ำดื่มไว้ พอพระสวดจบ นำเข้าไปถวาย ไม่ต้องให้พระนั่งคอย.

เมื่อพระกลับ พึงไปส่งหรือให้ใครไปส่ง เพียงประตูบ้านก็พอ เพื่อแสดงความคารวะ เทียบอย่างส่งแขกผู้มีเกียรติที่มาหา หรือมาในงาน.

๑๖. พิธีในวันเลี้ยงพระ

วันรุ่งขึ้น พึงตระเตรียมต้อนรับพระที่จะมาฉันอย่างตอนสวดมนต์นั้น พระพร้อมแล้ว เริ่มจุดเทียนอาราธนาศีล รับศีล ดังวันก่อน แต่ไม่ต้องอาราธนาพระปริตต์ เมื่อพระสวดพิธีถวายพรพระจบบทสังฆคุณ คือ สุปฏิปนฺโน ฯ แล้ว ถ้ามีการตักบาตร ก็ให้ตักตอนนี้ ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ท่านนิยมให้คู่บ่าวสาวตักบาตรร่วมกัน เสร็จแล้วลงมือเตรียมจัดเลื่อนสำรับอาหารมาประจำไว้ตรงตามหน้าพระ บาตรหรือชามข้าวตั้งใน สำรับคาวหวานตั้งเรียงคู่กันไว้นอกออกมา คาวอยู่เหนือ หวานอยู่ใต้ ถ้าสถานที่คับแคบ สำรับหวานยังไม่เรียงตั้งไว้ก็ได้ แต่นำมาเตรียมไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อสะดวกแก่การหยิบเมื่อพระถวายพรพระจบแล้วพึงประเคน.

๑๗. หน้าที่ประเคนพระ

การประเคนพระ ในตอนนี้ เจ้าของงานควรประเคนเอง หรือ

เห็นว่ามากนัก ตนประเคนสัก ๑ องค์ หรือ ๒ องค์ แล้วมอบให้ผู้อื่นประเคนก็ได้ ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ควรจัดให้คู่บ่าวสาวประเคนร่วมกัน การประเคนต้องให้ถูกลักษณะดังกล่าวแล้วในข้อ ๑๐ ให้เริ่มประเคนรูปที่นั่งต้นแถวก่อน แล้วต่อไปตามลำดับ พึงประเคนบาตรหรือชามข้าวก่อน แล้วจึงอาหาร เสร็จแล้วกราบครั้ง ๑ หรือ ๓ ครั้งตามควร ถ้าประเคนมากรูป รูปต้น ๆ เพียงประณมมือไหว้ก็พอถึงองค์สุดท้ายจึงกราบ.

ที่กล่าวมานี้เป็นการเลี้ยงพระด้วยสำรับเฉพาะองค์ ถ้าจะเลี้ยงเป็นหมู่ที่เรียกว่าจัดเป็นโต๊ะ ถ้าจะให้พระลุกไปฉันในที่อีกแห่งหนึ่งพึงจัดเตรียมไว้ให้เสร็จก่อน เมื่อพระนั่งเข้าที่แล้วจึงประเคน ถ้าจัดให้ฉันเบื้องหน้าที่สวดมนต์นั้น พอพระสวดถวายพรพระตอนจบสังฆคุณแล้ว พึงเริ่มลงมือเตรียมเก็บที่น้ำร้อน น้ำดื่ม อย่าทิ้งไว้ให้เกะกะแล้วปูผ้าลง ด้านในให้ชิดแถวพระ เพื่อสะดวกแก่พระซึ่งไม่ต้องเลื่อนลุกทุกรูปไป และพระที่จะลุกไปนั่งในที่ใหม่นั้น ระวังอย่าให้ต้องไปนั่งร่วมอยู่อาสนะเดียวกันกับคฤหัสถ์ เพราะถ้าผู้หญิงขึ้นนั่งร่วมบนอาสนะนั้น พระก็จักต้องอาบัติ แม้มีแต่ชายด้วยกัน ก็เป็นการขาดคารวะ จึงควรจัดหาอาสนะไว้ให้พระนั่งเสียส่วนหนึ่ง.

๑๘. วิธีจัดโต๊ะเลี้ยงหมู่

เมื่อได้จัดปูผ้าเสร็จแล้วให้วางจานข้าวตรงหน้าที่พระนั่ง ช้อนวาง

ขวา ซ่อมวางซ้าย ชิดกับจานข้าวพอสมควร ถ้ามีมีดด้วยก็ให้วางมีดไว้ด้านขวา น้ำตั้งขวาของพระ จานแบ่ง ชามแบ่ง มีช้อนใส่ไว้ในชาม ๑ คัน ช้อนนี้เรียกกันว่าช้อนกลาง หรือช้อนสำหรับตักแบ่ง ช้อนกันตั้งไว้ด้านซ้ายของพระ เวลานำของเข้าประเคน พึงเข้าทางซ้ายของพระ.

เรื่องการจัดเลี้ยงพระแบบเลี้ยงโต๊ะ หรือฉันเป็นหมู่ สิ่งที่จำต้องให้มี ขาดไม่ได้ คือ **ช้อนกลาง ชามแบ่ง จานแบ่ง** ต้องมีให้ครบพระ หรือซ้อนรวมกันไว้หลาย ๆ คัน ใส่จานหรือชามตั้งไว้กลางวงก็ได้ ช้อนกลางควรใช้ช้อนกระเบื้องที่เรียกกันว่าช้อนถ้วย จัดอย่างนี้ทั้งคาวและหวาน ทั้งนี้ เพื่อให้ความสะดวกแก่พระ เพราะมีพระวินัยบัญญัติห้ามภิกษุฉันร่วมภาชนะเดียวกัน ถ้าผ่าผืนคงต้องอาบัติ ถ้ามีชามแบ่งช้อนกลางไว้ ท่านผู้ใดต้องการอย่างไหน ใช้ช้อนกลางตักมาใส่ชามของตนบริโภค เช่นนี้พ้นจากความเป็นผู้ฉันร่วมภาชนะเดียวกัน.

เลี้ยงโต๊ะ ที่มีนิยมการใช้ชามแบ่งช้อนกลางนี้มีนิยมในที่ทั่วไปไม่ใช่เพียงฝ่ายพระ ท่านที่ผ่านการเลี้ยงโต๊ะมาแล้วย่อมทราบดี พึงเห็นเช่นโต๊ะจีน เขาก็มีถ้วยแบ่งช้อนกลาง ยิ่งเป็นโต๊ะฝรั่งยิ่งถือมากเขาจัดไว้เสร็จ ผู้บริโภคไม่ต้องเรียกร้อง.

ประเพณีการเลี้ยงพระแบบโบราณ นิยมจัดเฉพาะองค์ นั่งเรียงแถวฉัน ดูงามดี ครั้นต่อมาในบัดนี้ การเลี้ยงโต๊ะ นิยมกันในฝ่ายคฤหัสถ์มากขึ้น ท่านผู้ที่เห็นว่าสะดวก เพราะไม่เปลืองถ้วยชาม

ก็เลยจำมาจัดเลี้ยงพระบ้าง แต่เมื่อจำของเขามาใช้ ก็จำมาไม่หมด คงเอาแต่ที่ง่าย ที่สะดวก สำหรับพระที่ฉันแม้รู้ว่าผิด แต่เกรงใจเจ้าของงาน ก็ต้องทนต้องอาบัติไป ผู้ที่ไม่สนใจ ก็ทำตาม ๆ กันไป ถ้าเป็นไปอย่างนี้ไม่กี่มากน้อย พระวินัยบัญญัติข้อไหนไม่สะดวก ก็คงต้องถูกละเลยไปอีก ผลสุดท้าย พระพุทธศาสนาจะเป็นอย่างไร น่าคิด.

อนึ่ง การจัดโต๊ะ ควรมีผ้าปู จะเป็นเฉพาะโต๊ะหรือยาวไปก็ตาม แต่ไม่ควรให้ขาด อย่าเอาอาหารไปตั้งไว้กับพื้น แล้วให้พระนั่งล้อมวงฉัน ดูไม่งดงาม จักแสดงให้เห็นว่า พระไม่ใช่เป็นผู้มีเกียรติอะไร คงเหมือน ๆ กับชาวบ้านคฤหัสถ์นั่นเอง แม้คฤหัสถ์ชาวบ้านเอง เขาเลี้ยงกันเขาก็ต้องมีผ้าปู ถ้าจะบอกว่าหาไม่ได้ก็ไม่ถูก เพราะสิ่งอื่นยังหาได้.

การเลี้ยงพระแบบจัดโต๊ะ เมื่อจัดให้ถูกเรื่องแล้วไม่ใช่เป็นของสะดวกนัก จะว่าไม่เปลืองถ้วยชามก็ดูกระไรอยู่ เห็นว่าสู้การเลี้ยงเป็นองค์ ๆ ไม่ได้ แลดูก็งามตา.

๑๙. บูชาข้าวพระพุทธ

ที่พระพุทธซึ่งเรียกว่าข้าวพระ (ถ้ามี) ให้จัดเตรียมมาตั้งไว้ที่หน้าเครื่องบูชาหรือเอกเทศส่วนหนึ่ง ในบริเวณนั้น ควรจัดโต๊ะสำหรับตั้ง ถ้าไม่มีโต๊ะพึงใช้ผ้าขาวปูเสียก่อน แล้วจึงตั้งหรือวาง อย่าไปตั้ง

หรือวางไว้กับพื้น เพราะเป็นพุทธบูชา จักเป็นการไม่คารวะ เมื่อตั้งเสร็จแล้ว เจ้าของพึงทำการบูชาด้วยตั้งใจนึกดังนี้ อิมํ สูปพฺยญฺชนสมฺปนฺนํ สาลีนํ โภชนํ อุทกญฺจ[๑] วรํ พุทฺธสฺส ปูเชมิ บางแห่งก็มีคำว่า อุกาส นำหน้า คือ อุกาส อิมํ ฯ ต่อไปเหมือนกัน แปลว่า ข้าพเจ้าขอบูชาเครื่องบริโภคแห่งข้าวสาลี อันถึงพร้อมด้วยแกงและกับและน้ำ อันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้า.

เมื่อจำคำที่กล่าวนี้ไม่ได้ ก็พึงนึกบูชาตามสมควร จุดประสงค์ก็เพียงตั้งใจระลึกนึกบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บูชาแล้วกราบ ๓ ครั้ง เมื่อเลิกพึงกล่าวคำลาว่า เสสํ มงฺคลํ ยาจามิ ข้าพเจ้าขอส่วนที่เหลืออันเป็นมงคล.

ในเรื่องบูชาข้าวพระนี้ ยังมีผู้นิยมทำอยู่แม้ในพระราชพิธีก็ยังมีอยู่บ้าง นับว่าเป็นประเพณีเก่า จึงนำมากล่าวไว้ตามที่ได้พบเห็นได้ยินได้ฟัง.

ถ้าเป็นงานเกี่ยวด้วยศพ คือมีศพตั้งอยู่ มักจัดเครื่องเซ่นไปตั้งไว้ที่หน้าศพ หรือบริเวณที่ตั้งศพนั้นด้วย.

เมื่อเวลาพระฉัน ควรจัดให้มีผู้ปฏิบัติพระประจำอยู่ในที่นั้นด้วย แต่อย่าให้ผู้ที่กำลังเมาสุราเข้าไปนั่งปฏิบัติ จักทำให้เป็นที่รำคาญของพระ.

อนึ่ง เมื่อเวลายกอาหารหรือประเคนพระ อย่าคาบบุหรี่หรือ

---

๑. แบบเก่า เป็น อุทกํ วรํ.

ทัดหู ถือกันว่าเสียจรรยาดูไม่งาม ทั้งป้องกันขี้บุหรี่ตกลงในอาหารหรือในภาชนะนั้นด้วย.

๒๐. ถวายไทยธรรม

ถ้ามีเครื่องไทยธรรมถวายพระ ควรจัดเตรียมไว้ก่อน จัดตั้งไว้บนโต๊ะหรือจัดตั้งรวมไว้ส่วนหนึ่งตามที่เห็นสมควร เมื่อพระฉันเสร็จกลับเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว พึงยกตั้งเรียงไว้ตรงหน้าพระทุก ๆ รูป หรือจะจัดผู้อื่นให้คอยจัดส่งให้เป็นที่ ๆ ในเวลาประเคนก็ได้ การประเคนเครื่องไทยธรรม โดยตรงเป็นหน้าที่ของเจ้าของงาน ถ้าเจ้าของประเคนองค์หนึ่งหรือสององค์แล้ว จะมอบให้ผู้อื่นซึ่งเป็นผู้นับถือใกล้ชิดกันประเคนต่อไปก็ได้.

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ต้องให้คู่บ่าวสาวประเคนร่วมกัน คือในวัตถุสิ่งของที่หนึ่ง ให้จับร่วมกันแล้วประเคน จะประเคนทั้งหมดหรืออย่างไร ก็แล้วแต่จะเห็นสมควร ถ้าว่าตามเรื่องของงานแล้วต้องประเคนเองทั้งหมด.

๒๑. กรวดน้ำ

การกรวดน้ำ เป็นการอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญ ไปให้แก่บุรพชนตลอดจนสรรพสัตว์บ้าง เป็นการอธิษฐานใจในสิ่งประสงค์ให้สำเร็จตามความปรารถนาบ้าง เป็นต้น.

การกรวดน้ำ ได้นิยมทำเมื่อถวายทานเสร็จแล้ว พระสงฆ์เริ่ม

อนุโมทนา เครื่องสำหรับกรวดน้ำต้องจัดหาเตรียมไว้ก่อน ตามที่นิยมใช้กัน เช่น เต้า ขวด จอก ถ้วยแก้วหรือถ้วย มีที่สำหรับรองรับน้ำกรวด หาน้ำที่สะอาดบริสุทธิ์บรรจุไว้ ตั้งเตรียมไว้ที่ตรงหน้าของตน เมื่อพระเริ่มกล่าวอนุโมทนาขึ้นว่า ยถา ฯ พึงหยิบที่น้ำที่เตรียมไว้นั้นเทลงในที่รอง พร้อมด้วยตั้งใจนึก.

คาถาสำหรับกรวดน้ำที่ท่านยกไว้เป็นบาลี มีต่าง ๆ กัน จักนำมาเรียงไว้ในที่นี้สัก ๒ ประการ ตามแต่ผู้ต้องการจะเลือกใช้ดังต่อไปนี้:–

ปตฺติทานคาถา

ปุญฺญสฺสิทานิ กตสฺส ยานญฺญานิ กตานิ เม
เตสญฺจ ภาคิโน โหนฺตุ สตฺตานนฺตาปฺปมาณกา
เย ปิยา คุณวนฺตา จ มยฺหํ มาตาปิตาทโย
ทิฏฺฐา เม จาปฺยทิฏฺฐา วา อญฺเญ มชฺฌตฺตเวริโน
สตฺตา ติฏฺฐนฺติ โลกสฺมึ เตภุมฺมา จตุโยนิกา
ปญฺเจกจตุโวการา สํสรนฺตา ภวาภเว
ญาตํ เย ปตฺติทานมฺเม อนุโมทนฺตุ เต สยํ
เย จิมํ นปฺปชานนฺติ เทวา เตสํ นิเวทยุํ
มยา ทินฺนาน ปุญฺญานํ อนุโมทนเหตุนา
สพฺเพ สตฺตา สทา โหนฺตุ อเวรา สุขชีวิโน
เขมปฺปทญฺจ ปปฺโปนฺตุ เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.

คำแปล

สัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุดไม่มีประมาณ จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญที่เราทำแล้ว ณ กาลบัดนี้ก็ดี แห่งบุญทั้งหลายอื่นที่เราทำแล้วก็ดี สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดเป็นที่รักก็ดี เป็นผู้มีคุณคือมารดาบิดาของเราเป็นต้นก็ดี สัตว์ทั้งหลายที่เราเห็นแล้วก็ดี ที่เราไม่เห็นก็ดี สัตว์เหล่าอื่นที่เป็นผู้มัธยัสถ์ปานกลางและเป็นผู้มีเวรของเราก็ดี สัตว์ทั้งหลายนั้น จงมีส่วนบุญที่เราอุทิศให้เถิด สัตว์ทั้งหลายตั้งดำรงอยู่ในโลก ผู้เป็นไปในภูมิ ๓ เป็นไปในกำเนิด ๔ และมีขันธ์ ๕ ขันธ์ ๑ ขันธ์ ๔ ก็ดี ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ ส่วนบุญที่เราอุทิศให้ สัตว์เหล่าใดได้รู้แล้ว สัตว์เหล่านั้นจงอนุโมทนาเองเทอญ ก็สัตว์เหล่าใดไม่รู้ส่วนบุญที่เราอุทิศให้นี้ ขอเทพยเจ้าจงบอกให้สัตว์เหล่านั้นรู้แล้วอนุโมทนา เพราะเหตุ คือ อนุโมทนาบุญที่เราให้แล้ว ขอสัตว์ทุกหมู่เหล่า จงไม่มีเวรดำรงชีพอยู่โดยสุขทุกเมื่อเทอญ อนึ่ง ขอสัตว์เหล่านั้นจงได้บรรลุถึงบทอันเกษม คือ นิพพานเถิด ขอความปรารถนาที่ดีงามของสัตว์ทั้งปวงนั้น จงสำเร็จดังใจหวังเทอญ.

อีกบทหนึ่ง

"ยงฺกิญฺจิ กุสลํ กมฺมํ   กตฺตพฺพํ กิริยํ มม
กาเยน วาจามนสา   ติทเส สุคตํ กตํ,
เย สตฺตา สญฺญิโน อตฺถิ   เย จ สตฺตา อสญฺญิโน
กตํ ปุญฺญผลํ มยฺหํ   สพฺเพ ภาคี ภวนฺตุ เต,

เย ตํ กตํ สุวิหิตํ ทินฺนํ ปุญฺญผลํ มยา,
เย จ ตตฺถ น ชานนฺติ เทวา คนฺตฺวา นิเวทยุํ,
สพฺเพ โลกมฺหิ เย สตฺตา ชีวนฺตาหารเหตุกา,
มนุญฺญํ โภชนํ สพฺเพ ลภนฺตุ มม เจตสา."

คำแปล

ความว่า กิริยา คือ กุศลกรรมอันใดอันหนึ่ง อันข้าพเจ้าพึงทำด้วยกาย วาจา ใจ, กิริยา คือ กุศลกรรมนั้น ซึ่งเป็นเหตุอำนวยให้ถึงสุคติ ในดาวดึงสเทวโลก อันข้าพเจ้าได้ทำแล้ว. ขอเหล่าสัตว์ที่มีสัญญาและหาสัญญามิได้ทั้งหมด จงเป็นผู้มีส่วนเสวยผลแห่งบุญที่ข้าพเจ้าทำแล้ว. ขอเหล่าสัตว์ที่ทราบดีแล้วว่า ข้าพเจ้าทำบุญ จงเสวยผลแห่งบุญซึ่งข้าพเจ้าให้แล้ว. บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดยังไม่ทราบบุญที่ข้าพเจ้าทำแล้วนั้น ขอเทพยเจ้าทั้งหลายช่วยไปแจ้งแก่สัตว์เหล่านั้น (ว่าบุคคลชื่อโน้นทำบุญอย่างนี้ได้ให้ส่วนบุญแก่ท่านทั้งหลาย) เพราะความคิด (คือบุญฤทธิ์) ของข้าพเจ้า ขอเหล่าสัตว์ในโลกนี้ที่อาศัยอาหารเป็นอยู่ทั้งหมด จงได้อาหารที่ยังใจให้เบิกบาน เทอญ.

ผู้ที่ว่าเป็นภาษาบาลีไม่ได้ พึงตั้งใจอธิษฐานอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศล และตั้งความปรารถนาตามสมควร.

การเทน้ำเมื่อเวลากรวดน้ำ ห้ามเอามือรอน้ำ เพราะไม่ต้องการให้มีอะไรมาเป็นเครื่องกีดขวาง ให้เทลงไปตรง ๆ เมื่อพระนำว่ายถา ฯ จบ พระสงฆ์รับ สพฺพี ฯ พึงเทน้ำให้หมด อย่าเหลือไว้ในภาชนะที่กรวด แล้วพึงวางขวด นั่งประณมมือรับพรที่พระสวดจนกว่าจะจบ เมื่อจบแล้วพึงกราบลง ส่วนน้ำที่กรวดแล้วนั้นให้นำไปเทในที่แจ้ง อย่าเทลงในที่ไม่สมควร เช่นในกระโถนหรือใต้ถุนบ้าน เพราะถือว่าเป็นน้ำอุทิศผลและบริสุทธิ์ เป็นของสูง.

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ต้องให้คู่บ่าวสาวร่วมกันจับภาชนะเดียวกันเทน้ำกรวด เพราะทำบุญร่วมกัน ปรารถนาความสุขความเจริญร่วมกัน.

กรวดน้ำเป็นหน้าที่ของเจ้าของ คนอื่นกรวดแทนไม่ได้ เพราะเจ้าของ เป็นเจ้าของบุญกุศลโดยตรง เมื่อจะให้แก่ใคร เจ้าของก็ต้องให้เอง.

๒๒. ประน้ำมนต์

เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว พึงนำที่น้ำมนต์พร้อมด้วยเครื่องประพรมที่เตรียมไว้นั้น ถวายพระรูปที่เป็นหัวหน้าให้ท่านประน้ำมนต์ให้ เพื่อความสิริมงคล เจ้าของควรเข้ารับก่อน ถ้างานมงคลสมรสให้คู่บ่าวสาวรับก่อน แล้วจึงผู้อื่นรวมกันเป็นหมู่ ๆ ไป เสร็จแล้วนำให้ท่านประพรมตามบ้านเรือน.

ถ้าเป็นการขึ้นบ้านใหม่ ก็นำเครื่องเจิมที่เตรียมไว้ถวายให้ท่านเจิมตามประตูบ้าน. ทราย ถวายรูปที่ ๒ ให้โปรยวงรอบบ้าน เสร็จพิธีแล้ว ส่งพระกลับดังกล่าวแล้วในตอนต้น.

ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ เป็นการทำงาน ๒ วัน คือ สวดมนต์วันหนึ่ง เลี้ยงพระวันหนึ่ง ในบัดนี้ถ้าเป็นงานขนาดกลาง หรือเล็กน้อย มักนิยมทำวันเดียว จะเลี้ยงเช้าหรือเพล ก็เป็นไปตามความต้องการของเจ้าของงาน งานวันเดียว บางแห่งสวดมนต์แล้วฉัน บางแห่งฉันแล้วสวดมนต์ ไม่สู้แน่ แต่ทางที่สะดวกควรเป็นสวดมนต์ก่อนฉันดีกว่า ไม่ขัดกับเวลาที่จะเลี้ยงแขกที่มาในงาน ถ้าฉันแล้วจึงสวดมนต์ เจ้าของมักไม่สู้จะได้ฟังสวดมนต์นัก เพราะพระฉันแล้วไหนจะต้องเริ่มพิธีสวดมนต์ ไหนจะต้องกังวลในเรื่องเลี้ยงแขก ถ้าช้าเวลาก็จะสายจะบ่าย ไม่สะดวกด้วยประการทั้งปวง.

ถ้าเป็นการทำงานวันเดียว ก็พึงจัดอนุโลมตามที่กล่าวไว้แล้วนั้นเถิด.

---

๒๓. พิธีเกี่ยวด้วยงานศพ

พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้น โดยมากเกี่ยวด้วยพิธีการมงคล แม้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวแก่การศพไว้บ้างก็เป็นส่วนน้อย ในที่นี้จักได้ประมวล

การปฏิบัติที่เกี่ยวด้วยงานศพโดยเฉพาะ เพื่อให้ทราบบ้างตามสมควร.

การทำศพตามประเพณีไทยมีหลายอย่าง ตั้งต้นแต่ทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา, ทำบุญอัฐิ, บรรจุอัฐิ.

พิธีบำเพ็ญกุศล ก็จัดทำเป็นไปตามฐานะของเจ้าของ เมื่อมรณะแล้วนำศพไปวัด ไม่พักบำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี ตั้งไว้บำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี.

กล่าวเฉพาะที่ตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้าน เบื้องต้นพึงกำหนดจัดสถานที่ตั้งศพ จัดเครื่องสักการะศพตามสมควร จัดตั้งที่สักการบูชาพระอีกแห่งหนึ่ง จัดที่สำหรับพระสวดอภิธรรม.

๒๔. สิ่งที่ต้องเตรียมในงานศพ

เครื่องสำหรับใช้ในการนี้ นอกจากเครื่องสักการบูชาศพหรือเครื่องบูชาพระแล้ว ต้องเตรียม

๑) ผ้าภูษาโยง ถ้าศพเป็นชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป ต้องเตรียมผ้าขาวกว้างประมาณ ๑๐ หรือ ๑๒ นิ้ว ยาวพอกับแถวพระสงฆ์อีก ๑ ผืน.

๒) เครื่องทองน้อย ๑-๒ ที่.

๓) ตู้พระอภิธรรม.

๔) เครื่องกะบะมุกด์.

ผ้าภูษาโยง เป็นผ้าสำหรับลาดให้พระจับในเวลาสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ต้นผ้าผูกไว้กับศพ ตามที่นิยมกัน ใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกจาก

ศพออกมาถึงปากหีบศพข้างนอก แล้วผูกผ้าภูษาโยงไว้ ถ้าผ้าภูษาโยงสั้น ใช้แถบหรืออีกอย่างหนึ่งเรียกว่าริบบิ้น ชนิดเงินหรือทองก็ได้ ผูกกับด้ายสายสิญจน์เสียก่อน แล้วใช้แถบห้อยลงมาตรงหน้าศพ แล้วพับหรือม้วนวางไว้บนที่รองรับ ส่วนผ้าภูษาโยงให้พับวางไว้ทางเหนือแถวพระสงฆ์นั่ง ผ้าขาวม้วนวางไว้ในที่ใกล้กับผ้าภูษาโยง

เครื่องทองน้อย มี ๕ ชิ้น เชิงบั๊กธูป ๑ บั๊กเทียน ๑ กรวยสำหรับใส่ดอกไม้ ๓ รวมตั้งไว้ในกะบะหรือพาน ตั้งให้ธูปเทียนอยู่คู่กันธูปอยู่ด้านซ้าย เทียนอยู่ด้านขวาของผู้บูชา แล้วนำไปตั้งไว้ที่หน้าศพสำหรับจุดบูชาศพ มีข้อที่พึงสังเกตไว้ คือเมื่อเราบูชาศพ ให้ตั้งหันธูปเทียนมาทางด้านตัวของเรา ถ้าให้ศพบูชา เช่นเมื่อเวลาพระเทศน์พึงตั้งหันธูปเทียนเข้าทางศพ ระวังอย่าให้สับสน.

เครื่องทองน้อย บางท่านมักจะเรียกว่าเครื่อง ๕ เพราะเห็นว่ามี ๕ ชิ้น แต่เครื่อง ๕ ที่แท้จริง ดูจะมีอีกอย่างหนึ่งต่างหากจากเครื่องทองน้อย มี ๘ ชิ้น คือกรวยดอกไม้ ๕ เชิงเทียน ๒ กระถางธูป ๑ ใส่พานรวมกันเช่นเดียวกับเครื่องทองน้อย นี้เรียกว่าเครื่อง ๕ ที่เคยเห็นเป็นเครื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีทรงใช้เมื่อเวลาทรงธรรม เรียกว่าเครื่องทรงธรรม นอกจากนี้ จะใช้ในคราวไหนบ้างก็ไม่ทราบ และผู้อื่นก็ไม่ได้ใช้ ใช้เครื่องทองน้อยเป็นพื้น.

ตู้พระอภิธรรม ถ้าจัดที่พระสวด ณ ที่ใด พึงตั้ง ณ ที่นั้น เบื้องหน้าของพระสวด.

เครื่องกะบะ หรือที่เรียกกันว่า เครื่องกะบะมุกด์ มี ๙ ชิ้นบ้าง ๑๐ ชิ้นบ้าง บางท่านอธิบายว่า ๙ ชิ้น ใช้เกี่ยวด้วยงานศพ คือมีกรวยสำหรับดอกไม้ ๔ กรวย เชิงปักเทียน ๔ เชิง ปักธูป ๑. ๑๐ ชิ้นใช้สำหรับเกี่ยวด้วยงานมงคล คือ เพิ่มกรวยดอกไม้อีก ๑ จึงรวมเป็น ๑๐ แต่ที่ใช้กันอยู่ ดูไม่สู้จะได้คำนึงกันนัก. ตั้งในกะบะเรียงเป็น ๒ แถว ดอกไม้อยู่แถว ๑ ธูปเทียนอยู่แถว ๑ ใช้เทียน ๔ ธูป ๑ ธูปตั้งไว้กลางแถว จัดเสร็จแล้วตั้งไว้ด้านหน้าตู้พระอภิธรรม หันแถวธูปเทียนมาทางด้านนอก เพื่อจุดบูชาในเวลาพระสวดอภิธรรม.

เครื่องทองน้อยและเครื่องกะบะ นิยมใช้กันอยู่โดยมากในชั้นสูง ชั้นสามัญโดยทั่วไป ใครมีหรือหาได้ก็ใช้ ถ้าไม่มีก็มักใช้ธูปเทียนบูชากันตามธรรมดา.

๒๕. ศพลงหีบ

ตามที่นิยมกัน เมื่อนำศพบรรจุหีบเสร็จ ยกขึ้นตั้งเสร็จแล้ว ต้องมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตามแต่จะมากหรือน้อย ไม่นิยมพระว่า ต้องจำนวนเท่าไร ควรนิมนต์พระเตรียมไว้ เมื่อพระเข้าที่พร้อมแล้ว จุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยแล้วกราบศพ ลาดผ้าภูษาโยง แล้วนำแถบต่อกับผ้าภูษาโยง ถ้าเป็นศพตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้า

ขึ้นไป พึงลาดผ้าขาวรองก่อน แล้วจึงลาดผ้าภูษาโยงไว้บน ครั้นแล้วจงนำผ้าที่จะสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทอด คือวางไว้บนผ้าภูษาโยงตรงตามหน้าพระ พระกระทำกิจเสร็จ เตรียมกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศล.

อนึ่ง พึงทราบในเรื่องผ้าภูษาโยง เมื่อทอดออกแล้ว ห้ามข้ามกราย หรือแม้ที่ห้อยลงจากหีบ ก็ห้ามข้ามกรายเป็นอันขาด ถือกันว่าเสียมารยาทอย่างยิ่ง ควรระวังให้มาก แม้ใช้สิ่งของเช่นพานดอกไม้เป็นต้น ทับไว้ก็ไม่ควร.

๒๖. วิธีทอดผ้า

ให้นำผ้าไปทอดวางขวางลงบนผ้าภูษาโยง ไม่ต้องประเคน ทอดผ้าลงแล้ว พึงกราบทางพระครั้งหนึ่ง แล้วพึงหันหน้าไปทางศพกราบศพอีกครั้งหนึ่ง หรือทอดหลายองค์ องค์ต้น ๆ เป็นเพียงยกมือประณมไหว้ เสร็จแล้วจึงกราบพระและกราบศพ พึงทำดังนี้ทุก ๆ ครั้งที่ทอดผ้า.

การสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทุก ๆ ครั้ง ถ้าไม่เกินกำลัง ควรจัดให้มีผ้าสำหรับทอดตามสมควร.

พิธีที่กล่าวนี้ เรียกกันว่าชักผ้าปากหีบ แต่ไม่ได้นำไปทอดที่ปากหีบ คงทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลอย่างธรรมดานั่นเอง ไม่มีอาราธนาศีล รับศีล และไม่มีมาติกา แต่บางแห่ง เจ้าของต้องการ

ให้มาติกาด้วยก็มี แต่พิธีของหลวงไม่มีมาติกา.

ตอนกลางคืน เมื่อพระที่จะสวดพระอภิธรรมมาและเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของงานพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องกะบะก่อนแล้วกราบพระ และจุดที่เครื่องทองน้อยเสร็จแล้วกราบศพ ส่วนที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปนั้นไม่ต้องจุดก็ได้ เมื่อจุดเสร็จแล้ว ให้อาราธนาศีลรับศีล ครั้นแล้วพระเริ่มสวดต่อไป.

เมื่อพระสวดจบแล้ว (หมายถึงตอนเลิก) พึงจัดการสดับปกรณ์หรือบังสุกุล และพระอนุโมทนาก็กรวดน้ำ ตามนัยดังกล่าวแล้วในพิธีปากหีบ.

๒๗. ทำบุญ ๗ วัน เรียกสัตตมวาร

การทำบุญ ๗ วัน มีนิยมทำกันอยู่ทั่วไป ก็และการนับวันนั้นมีนิยมกำหนดกันดังนี้ ถ้าตายวันไหน ให้ถือเอาวันนั้นเป็นวันสำคัญ คือเป็นวันอุทิศผล เช่นตายวันอาทิตย์ ถ้าจะทำงานเป็น ๒ วัน พึงสวดมนต์ในวันเสาร์ เลี้ยงพระวันอาทิตย์ เพราะการบริจาคทานเสร็จสิ้นในวันอาทิตย์ แล้วจึงอุทิศผลให้ ถ้าทำเป็นงานวันเดียว คือสวดมนต์วันนั้นฉันวันนั้น ต้องทำในวันอาทิตย์ ถ้าจะทำในวันเสาร์ไม่ควร เพราะการอุทิศผลนั้น นิยมกันว่า ล่วงไปแล้ว ๗ วันจากวันที่ตาย จึงได้ถือเอาวันที่ ๘ เป็นวันอุทิศผล.

พิธีทำ ก็ต้องแล้วแต่ฐานะของเจ้าของ จะทำมากหรือน้อยสุดแต่กำลัง จักนำมากล่าวไว้ในที่นี้ให้เต็มตามที่นิยมทำกัน คือ

วันต้นมีสวดมนต์ เทศน์ พร้อมด้วยพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป และมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ กลางคืนพระสวดอภิธรรม รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ เสร็จแล้ว มีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ.

พิธีที่เกี่ยวด้วยเรื่องพระ พึงจัดโดยนัยดังกล่าวแล้วในตอนต้น ต่างแต่เพียงไม่ต้องใช้ด้ายสายสิญจน์และตั้งที่น้ำมนต์ ส่วนจำนวนพระมักนิยมเป็นคี่ เช่น ๕, ๗, ๙, ถ้าเป็นคู่ก็เป็น ๑๐ ที่เป็น ๙ มีน้อย ถ้าเลย ๗ แล้วมักจะเป็น ๑๐ เกินกว่า ๑๐ ก็ยังนึกไม่ได้ว่าจะมีที่ไหนบ้าง นอกจากของหลวง.

เมื่อพระมาพร้อม และเข้าประจำที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเครื่องสักการะศพ คือที่เครื่องทองน้อยสำหรับบูชาศพเสร็จแล้ว พึงอาราธนาพระปริตต์ (ถ้าไม่มีเทศน์ต่อท้ายสวดมนต์ พึงอาราธนาศีลก่อน) เมื่อพระสวดมนต์จบ ถวายน้ำดื่มพอสมควรแล้ว พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยง ทำพิธีให้พระสงฆ์ที่สวดมนต์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตอนนี้ไม่ต้องกรวดน้ำ เพราะไม่มีอนุโมทนา เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ.

อนึ่ง ในสมัยก่อน ทั้งในงานมงคล ทั้งในงานศพ ก่อนที่พระสวดมนต์จะกลับ ท่านนิยมถวายหมากพลูซอง หรือธูปเทียน หรือทั้งหมากพลูธูปเทียนก่อน เรียกหมากพลูท้ายสวดมนต์ หรือธูปเทียนท้ายสวดมนต์ หรือเรียกรวมว่า เครื่องท้ายสวดมนต์ ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายว่า เสร็จแล้วกลับได้ เช่นเมื่อสวดมนต์จบแล้ว จะทำ

อะไรหรือสนทนาอะไร ก็ทำหรือสนทนาไป พอถวายเครื่องท้ายสวดมนต์ตลอดแถวแล้ว เลิกสนทนา พระลากลับ เครื่องดังกล่าวนี้ ได้มาเลิกเมื่อสมัยงดการรับประทานหมาก และจวบกับสมัยธูปเทียนแพงมากจึงเลิกไป แต่ในบางแห่งก็ยังมี.

เมื่อพระสวดมนต์กลับแล้ว พึงเตรียมจัดตั้งธรรมาสน์ไว้ในที่อันสมควร และมีเทียนดูหนังสือปักเชิงเทียนไว้ ๑ เล่ม ควรเป็นเทียนขนาดค่อนข้างใหญ่ จัดวางไว้บนโต๊ะ ทางด้านซ้ายหรือขวาของธรรมาสน์ พึงพิจารณาดูตามควร คือไม่ให้กีดขวางต่อกิจการที่จะพึงทำ และอย่าตั้งให้ใกล้พระเทศน์นัก จะร้อน จัดที่สำหรับพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป ไว้ในลำดับแห่งอาสนะของพระเทศน์ คือแถวเดียวกันกับอาสนะของพระเทศน์นั่ง ในเมื่อยังไม่ได้ขึ้นธรรมาสน์ ตั้งโต๊ะเครื่องกะบะไว้เบื้องหน้า ตู้พระอภิธรรมไม่ต้องมีก็ได้ เว้นไว้แต่จะจัดที่พระสวดรับเทศน์กับพระสวดพระอภิธรรมอยู่แห่งเดียวกัน.

๒๘. อาราธนาธรรม

เมื่อพระมาและนั่งเข้าที่นั่งตามที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ก่อน เมื่อพระขึ้นธรรมาสน์แล้ว พึงอาราธนาศีล รับศีลเสร็จแล้ว พึงอาราธนาธรรมด้วยคำว่า

พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ
กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ

สนฺติธสตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ.

เมื่ออาราธนาธรรมเสร็จแล้ว พึงจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยหน้าศพ เพื่อให้ศพฟังธรรม บางทีก็จุดเมื่อตอนจะรับศีล คือหลังจากจุดเทียนดูหนังสือ.

ตามที่นิยมกันในชั้นสูง ท่านเจ้าของงานมักมีเครื่องทองน้อยอีกที่หนึ่ง สำหรับจุดเมื่อเวลาฟังธรรม สามัญเรียกว่าเครื่องฟังเทศน์ ถ้ามีผู้ใหญ่ชั้นสูงอยู่ในที่นั้นด้วย ควรจัดให้อีกที่หนึ่ง โดยสามัญทั่ว ๆ ไป มักไม่สู้จะได้มีกัน ใช้เทียนธูปธรรมดา.

พอเวลาเทศน์จบ พึงจุดเทียนธูปที่เครื่องกะบะซึ่งตั้งไว้ที่เบื้องหน้าพระสวดรับเทศน์ จุดเสร็จแล้วพึงบูชาและกราบ เมื่อพระสวดจบแล้ว ถวายน้ำร้อนหรือเครื่องดื่มตามสมควร ส่วนพระเทศน์ ควรจัดถวายน้ำเมื่อลงจากธรรมาสน์ เสร็จแล้วลาดผ้าภูษาโยงทอดผ้าให้พระเทศน์ และพระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วเก็บผ้าภูษาโยง แล้วจัดถวายเครื่องไทยธรรม แต่บางครั้งก็จัดถวายไทยธรรมก่อน แล้วจึงจัดสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตามแต่สะดวก.

เมื่อเสร็จแล้ว เตรียมที่กรวดน้ำไว้ เมื่อพระกล่าวคำว่า ยถา ฯ พึงเทน้ำกรวด ปฏิบัติโดยนัยดังกล่าวแล้ว ในเรื่องการกรวดน้ำข้างต้น.

เมื่อพระเทศน์และสวดรับเทศน์กลับแล้ว พึงจัดสถานที่สำหรับพระสดับปกรณ์หรือบังสุกุล พระมาพร้อมแล้วพึงนิมนต์เข้านั่งประจำตามที่ พระสงฆ์เริ่มสวดมาติกา พอสวดไปถึงบทปัฏฐานมาติกา คือ เหตุปจฺจโย ฯ พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยงลาดมาตลอดแถวพระสงฆ์ พอพระสงฆ์สวดจบจึงทอดผ้าให้พระสดับปกรณ์หรือบังสุกุลเสร็จแล้วเตรียมกรวดน้ำ ในเมื่อพระสงฆ์กล่าวคำว่า ยถา ฯ มีนัยดังกล่าวแล้ว เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ ครั้นแล้วจึงจัดให้พระสวดอภิธรรมต่อไปจนกว่าจะจบ ปฏิบัติตามนัยที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องสวดอภิธรรม เสร็จพิธีในวันต้น.

รุ่งขึ้นวันเลี้ยงพระ กิจต่าง ๆ ที่เนื่องในพิธีเช่นธูปเทียนเครื่องบูชาเป็นต้น ต้องเตรียมไว้ให้เสร็จก่อน เมื่อพระมาและเข้าที่พร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปเครื่องบูชาพระ แล้วจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยที่บูชาศพ เสร็จแล้วอาราธนาศีล, พระถวายพรพระ จบแล้วเลี้ยงพระถวายไทยธรรมพระสงฆ์ (สำหรับพระสงฆ์สวดมนต์ ไม่ต้องมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุล) เสร็จแล้วกรวดน้ำ เมื่อพระฉันกลับแล้วถ้ามีการสดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อท้ายอีก ก็จัดดังกล่าวแล้วในวันก่อนนับว่าเสร็จพิธี.

พึงทราบว่า ที่ได้มีพิธีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลมากครั้งเช่นนี้ ก็เฉพาะท่านที่ต้องการพระสดับปกรณ์หรือบังสุกุลมาก เพื่อจะแบ่งไม่ให้คับคั่งในเวลาเดียว หรือจะตัดเสียเลยก็ได้ หรือแม้เทศน์ สวดรับเทศน์

จะไม่มีก็ได้ ถ้ามีกำลังพอก็ควรจะมี ถ้าจะทำเป็นงานวันเดียว ก็จัดอนุโลมตามนี้ การสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ควรจัดทำเมื่อเวลาพระฉันเสร็จแล้ว ก่อนจะอนุโมทนา.

๒๙. ทำบุญ ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน

ทำบุญ ๕๐ วัน เรียกว่า ปัญญาสมวาร. ๑๐๐ วัน เรียกว่า สตมวาร มีพิธีจัดทำอย่างเดียวกันกับทำบุญ ๗ วัน.

๓๐. เผา

บำเพ็ญกุศลในการเผา มักทำเป็น ๒ ตอน คือที่บ้านตอนหนึ่งกับที่วัดตอนหนึ่ง

บำเพ็ญกุศลที่บ้าน มีพิธีดังกล่าวแล้วในเรื่องทำบุญ ๗ วัน ก่อนจะเชิญศพไปวัด ควรมีพระสงฆ์สักกี่รูปก็ได้ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลก่อน แล้วจึงเคลื่อนศพ.

การนำศพไปวัด มีกระบวนตามศพ ให้มีพระนำศพ ๑ รูป อ่านพระอภิธรรมนำไปข้างหน้า พระที่จะนำศพ ควรเป็นพระที่เกี่ยวข้องเคารพนับถือใกล้ชิดของผู้ตาย นำไปถึงวัดแล้ว นำเวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวียนซ้าย ครบแล้วเชิญศพขึ้นสู่เชิงตะกอน แล้วบำเพ็ญกุศลอีกตามสมควร ถ้าประสงค์จะไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด ก็นำไปยังสถานที่ตั้ง ยังไม่ต้องนำไปสู่เชิงตะกอน.

ถ้าเชิญศพไปดังที่เรียกกันว่าลักศพ คือไปโดยไม่มีกระบวน ไม่ต้องมีพระนำศพด้วยก็ได้.

การบำเพ็ญกุศล ตามที่นิยมกัน มีเทศน์ พระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ มีวิธีปฏิบัติงานดังกล่าวแล้ว นี้กล่าวเฉพาะที่ได้จัดการบำเพ็ญกุศลที่บ้านมาเสร็จแล้ว.

ถ้าจะไปจัดการบำเพ็ญกุศลที่วัดทั้งหมด ก่อนแต่จะเคลื่อนศพไปวัด ก็ควรมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลก่อน

พิธีจัดบำเพ็ญกุศล พึงปฏิบัติโดยลักษณะเทียบเคียง ตามนัยที่กล่าวแล้ว ในเรื่องการบำเพ็ญกุศลที่บ้าน คือมีสวดมนต์ เทศน์ เลี้ยงพระ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล เป็นต้น.

เมื่อจัดการบำเพ็ญกุศลเสร็จแล้ว ใกล้ถึงเวลาเผา พึงเชิญศพไปสู่เชิงตะกอนมีพระนำไป ๑ องค์ก็ได้ ไม่ควรมากองค์ ตามแบบของหลวงมี ๑ องค์เท่านั้น บางท่านว่า ศพถึงวัดแล้วไม่ต้องมีพระนำก็ได้ เมื่อนำไป บรรดาญาติมิตรผู้น้อย พึงเดินตามหลังศพให้มีระเบียบ ผู้ใหญ่กว่าศพไม่ควรตามศพ แม้เดินหน้าศพก็ไม่นิยมนอกจากพระหรือผู้นำกระบวนเท่านั้น เวลานำศพเดินไป ผู้ที่นั่งอยู่บนเก้าอี้พึงลุกยืน ผู้นั่งกับพื้นไม่ต้องลุกขึ้นยืน เพียงนั่งตัวตรงแสดงคารวะก็พอ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพในศพนั้น.

พึงเตรียมผ้าไว้สำหรับทอดปากหีบ จะเป็นไตร จีวร สบง ก็ได้ ก่อนที่จะประชุมเพลิง เจ้าของหรือผู้ใกล้ชิด หรือผู้มีเกียรติพึงนำผ้า

ไปทอดไว้ปากหีบ แล้วนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล คราวละรูป อย่าให้หลายรูปนัก จักเปลืองเวลา ทำให้เสียเวลาของแขกที่มาในงาน.

ตามที่นิยม เบื้องต้นให้เจ้าของและลูกหลานหรือญาติทอด และเหลือไว้ท้าย ๑ ที่.

ใครที่เป็นผู้ใหญ่ในงาน ควรเชิญผู้นั้นเป็นผู้จุดเพลิงเผา ก่อนที่จะจุดเพลิง พึงมอบผ้าที่เหลือไว้นั้นให้ทอดก่อน ส่วนพระสงฆ์ที่จะชักผ้าต้องเตรียมนิมนต์มาไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อให้ทันกัน พระสงฆ์ชักผ้าเสร็จแล้วจึงจุดเพลิง แล้วผู้อื่นก็ขึ้นต่อ ๆ กันไป ให้เป็นระเบียบ อย่าแย่งชิงกันขึ้น เรียงขึ้นเป็นฝ่าย ๆ แลงามดี เช่น ฝ่ายชายก็พวกหนึ่ง ฝ่ายหญิงก็พวกหนึ่ง ฝ่ายไหนจะขึ้นก่อนหรือหลัง แล้วแต่หัวหน้าคือผู้วางเพลิงคนแรก หรือจัดขึ้นลงคนละข้างได้ก็เรียบร้อยดี ไม่เปลืองเวลามาก.

ในเวลาประชุมเพลิง ควรจัดให้มีพระสวดอภิธรรม ๔ รูป ที่เรียกว่าสวดหน้าไฟ.

๓๑. เก็บอัฐิ

มีนิยมทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือทำ ๓ หาบ ๑ ทำอย่างสามัญ ๑.

เครื่อง ๓ หาบ ต้องเตรียมคาน ๑ สาแหรกคู่ ๑ สำรับหรือปิ่นโตคาวหวาน ๑ อั้งโล่เชิงกราน ๑ หม้อใส่ข้าวสารและเครื่อง

ครัวแห้ง ๑ คานและสาแหรกพันผ้าขาว เชิงกรานและหม้อทาขาว และผ้าไตร เตรียมอย่างละ ๓ ชุด จัดนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ๓ องค์ และเตรียมเครื่องใส่อัฐิและอังคารด้วย.

วันเก็บอัฐิ เวลาเช้าพึงนำเครื่องที่เตรียมไว้ไปสู่เชิงตะกอน และนำเครื่องที่เตรียมไว้นั้นไปจัดเป็นแถว ๓ ชุด คือ ๑. ไตร ๒. สำรับวางในสาแหรกสำหรับหาบ ส่วนหม้อ เชิงกรานถือตามไป ถ้าใช้ปิ่นโตแทนสำรับ ให้จัดเชิงกรานและหม้อวางในสาแหรก จัดบุตรหลานให้หาบและถือ เดินเรียงเป็นกระบวนตามลำดับ เวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวลาเดินให้ร้องกู่ "วู้ ๆ" ครบแล้ววาง ให้เจ้าหน้าที่ทำการแปรรูป เสร็จแล้วจุดเทียนธูปบูชา แล้วนำผ้าขึ้นทอดครั้งละ ๑ ที่ ให้พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล จนครบ ๓ รูปแล้ว เลือกเก็บอัฐิตามต้องการ ส่วนที่เหลือรวมบรรจุในภาชนะเก็บไว้ จัดที่ถวายอาหารพระสงฆ์ จะให้ฉันในที่นั้นหรือให้กลับไปฉันที่กุฏิ ตามแต่สะดวก และมอบเครื่องหาบถวายไป แต่ไม่ต้องประเคน (หมายถึงอาหารแห้ง) เสร็จแล้วพระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เสร็จการ.

ถ้าทำการเก็บอัฐิอย่างสามัญ ก็เพียงให้เจ้าหน้าที่แปรรูปแล้วทอดผ้า สดับปกรณ์หรือบังสุกุลเท่านั้น.

๓๒. ทำบุญอัฐิ

พึงประกอบพิธีอนุโลมตามทำบุญ ๗ วันนั้น แต่มีข้อควรทราบ

คือ ให้จัดที่บูชาอัฐิแห่งหนึ่งต่างหาก จากที่บูชาพระพุทธรูป อย่าตั้งในที่บูชาเดียวกันกับพระพุทธรูป ทั้งไม่ต้องตั้งน้ำมนต์วงด้ายสายสิญจน์ เพราะถือว่าอัฐินั้นเป็นมงคลอยู่แล้ว.

๓๓. บรรจุอัฐิ

อัฐิและอังคาร ซึ่งเป็นส่วนที่เหลือ นิยมบรรจุไว้ในที่สมควร เช่น เจดีย์หรือถาวรวัตถุอื่น ๆ เป็นต้น ก่อนแต่บรรจุนิยมบำเพ็ญกุศลก่อน โดยมากมักถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์ตามสมควรแล้วสดับปกรณ์หรือบังสุกุล หรือจะมีเทศน์ด้วยก็ได้ แต่อย่างน้อยต้องมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วนำบรรจุเป็นเสร็จการ.

พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ เมื่อมีความประสงค์จะทำได้อย่างไรก็จงเลือกตัดทอนทำตามความต้องการ และปฏิบัติจัดงานไปตามหลักนี้เพื่อจะได้เป็นระเบียบเรียบร้อย การงานไม่สับสน.

---

๓๔. ถวายสังฆทาน

ถ้ามีความประสงค์ จะนิมนต์พระรับสังฆทาน พึงไปขอสงฆ์จากพระภัตตุทเทสก์ ซึ่งทางวัดได้จัดตั้งไว้ โดยไม่เจาะจงรูปใดรูปหนึ่งตามแต่ท่านจะจัดให้ เช่นนี้จึงจะจัดว่าเป็นการสงฆ์โดยถูกต้อง ถ้าไปเลือกนิมนต์เฉพาะรูปตามที่ตนต้องการ ชื่อว่าไม่ถูกลักษณะแห่งสังฆทาน เป็นปาฏิปุคคลิก.

การถวายสังฆทาน มีทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือ เพื่อความสิริมงคลอย่างหนึ่ง เพื่ออุทิศผลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วอย่างหนึ่ง

เบื้องต้นพึงเตรียมนิมนต์พระ และจัดตั้งที่บูชาพระพุทธรูป ที่รับพระสงฆ์ ตามเยี่ยงพิธีบำเพ็ญกุศลดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น และจัดเตรียมอาหารและเครื่องต่าง ๆ ที่จะถวายนั้นไว้ให้พร้อมเสร็จ พอถึงเวลาพระมานั่งพร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปบูชาพระพุทธรูป กราบพระพุทธรูปเสร็จแล้ว พึงหันหน้าไปทางด้านพระสงฆ์ กราบ ๓ ครั้งแล้วอาราธนาศีล รับศีลเสร็จแล้ว ให้ยกเครื่องที่จะถวายสังฆทานนั้นวางเรียงไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ หรือจะนำมาตั้งเรียงไว้ก่อนแล้ว จึงอาราธนาศีล รับศีลก็ได้ แล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งยกมือประณม เปล่งวาจานำกล่าวคำถวายดังต่อไปนี้

๓๕. ถวายเพื่อความสุขความเจริญ

ตั้งนโม ๓ จบแล้วว่า

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ.

๓๖. ถวายเพื่ออุทิศ

ตั้งนโม ๓ จบแล้วว่า:

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากญฺเจว มาตาปิตุอาทีนญฺจ ญาตกานํ กาลกตานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น ที่ละโลกนี้ไปแล้วด้วย ตลอดกาลนานเทอญ.

จบแล้วกราบ แต่นั้นพึงนำสิ่งของประเคนพระ เฉพาะสิ่งที่ควรประเคน ถ้าเป็นอาหารชนิดที่อยู่ได้นานยังไม่สุกหรือสุกแล้ว เช่น ข้าวสาร ขนมแห้ง ปลา เนื้อ เป็นต้น ไม่ควรประเคน ครั้นประเคนเสร็จแล้ว พึงเตรียมกรวดน้ำ มีประการดังกล่าวแล้วในเรื่องกรวดน้ำตอนต้น พระอนุโมทนาเสร็จแล้วกราบ เสร็จพิธี.

คำถวายทาน

คำถวายมตกภัตร (ภัตรเพื่อผู้ตาย)

อิมานิ มยํ ภนฺเต มตกภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณ-ชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ มตกภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ มตกานญฺเจว อมฺหากญฺจ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายมตกภัตร (ภัตรเพื่อผู้ตาย) กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับมตกภัตร (ภัตรเพื่อผู้ตาย) กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วทั้งหลายด้วย แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายสลากภัตร

เอตานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ อสุกฏฺฐาเน ฐปิตานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ เอตานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลาย อันตั้งไว้ ณ ที่โน้นนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายแด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์ จงรับซึ่งภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านั้น ของ

ข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายข้าวสาร

อิมานิ มยํ ภนฺเต ตณฺฑุลานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต ภิกฺขุสงฺโฆ อิมานิ ตณฺฑุลานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายข้าวสารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์ จงรับข้าวสารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายน้ำผึ้งน้ำมัน

สรโทนามายํ ภนฺเต กาโล สมฺปตฺโต / อาสนฺโน ยตฺถ ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ สารทิกาพาเธน อาพาธิกานํ ภิกฺขูนํ ปญฺจ เภสชฺชานิ อนุญฺญาสิ สปฺปึ นวนีตํ เตลํ มธุํ ผาณิตํ มยนฺทานิ ตกฺกาลสทิสํ อิมํ กาลํ สมฺปตฺตา ตสฺส ภควโต ปญฺญตฺตานุคตํ ทานํ ทาตุกามา เตสุ ปริยาปนฺนํ มธุํ จ เตลํ จ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ มธุํ จ เตลํ จ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

บัดนี้สรทกาล, ถึงแล้ว / ใกล้แล้ว ในกาลใดเล่า พระตถาคตอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงอนุญาตเภสัช ๕ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้อาพาธด้วยโรคเกิดในสรทกาล บัดนี้ข้าพเจ้าทั้งหลายมาถึงกาลเช่นนี้แล้ว ปรารถนาจะถวายทาน ตามพระพุทธานุญาตของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น จึงถวายน้ำผึ้งกับน้ำมันนับในเภสัช ๕ อย่างนั้นแด่พระสงฆ์ สาธุ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงรับมธุทาน, เตลทาน ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าอาบน้ำฝน

อิมานิ มยํ ภนฺเต วสฺสิกสาฏิกจีวรานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ วสฺสิกสาฏิกจีวรานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากญฺเจว มาตาปิตุอาทีนญฺจ ญาตกานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ผ้าอาบน้ำฝนทั้งหลายเหล่านี้ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายแด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับ ซึ่งผ้าอาบน้ำฝนทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลายมีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้ากฐิน

อิมํ ภนฺเต สปริวารํ กฐินทุสฺสํ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมํ สปริวารํ กฐินทุสฺสํ ปฏิคฺคณฺหาตุ ปฏิคฺคเหตฺวา จ อิมานิ ทุสฺเสน กฐินํ อตฺถรตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถวายผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้วจงกรานด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มยํ ภนฺเต จีวรานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ เอตานิ จีวรานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายจีวรทั้งหลายเหล่านั้น กับทั้งของที่เป็นบริวารแด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับจีวรทั้งหลายเหล่านั้น กับทั้งของที่เป็นบริวาร ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเสนาสนะ

ยคฺเฆ ภนฺเต สงฺโฆ ชานาตุ. มยํ สงฺฆสฺส ผาสุวิหารํ อากงฺขมานา วิหารทาเน อานิสํสํ สมฺปสฺสมานา อตฺตโน ธนํ ปริจฺจชิตฺวา อิมํ เสนาสนํ การาเปตฺวา สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมํ เสนาสนํ ปฏิคฺคณฺหาตุ, ปฏิคฺคเหตฺวา จ ยถาสุขํ ปริภุญฺชตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ขอพระสงฆ์จงทราบ ข้าพเจ้าหวังจะให้พระสงฆ์อยู่ผาสุก และเห็นอานิสงส์ในการสร้างที่อยู่ถวายเป็นทาน ได้บริจาคทรัพย์ของตนให้สร้างเสนาสนะหลังนี้เสร็จแล้ว ขอมอบถวายแด่พระสงฆ์ สาธุ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงรับเสนาสนะหลังนี้ แล้วบริโภคตามสบาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเสนาสนะ พร้อมด้วยบริวาร

อิมํ ภนฺเต สปริวารํ เสนาสนํ อมฺเหหิ การาปิตํ อาคตานาคตสฺส สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมํ สปริวารํ เสนาสนํ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ที่อยู่กับทั้งบริขารเครื่องใช้สอยในเสนาสนะนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลายได้สร้างประดิษฐานเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าทั้งหลาย

ขอน้อมถวายที่อยู่ กับทั้งบริขารเครื่องใช้สอยในเสนาสนะนี้ แด่พระสงฆ์จาตุทิศซึ่งมาแล้วและยังมิได้มา สาธุ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงรับที่อยู่กับทั้งบริขารเครื่องใช้สอยในเสนาสนะนี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ.

คำปวารณาสงฆ์ในพรรษา

สงฺฆํ ภนฺเต ปวาเรมิ อิมํ เตมาสํ จตูหิ ปจฺจเยหิ ยทา สงฺโฆ เตสุ ยงฺกิญฺจิ อิจฺฉติ ตทา สงฺโฆ เม อาโรเจตุ ยถาสติ ยถาพลํ อาเนตฺวา ทาตพฺพํ สาธุ เม ภนฺเต สงฺโฆ อิมํ ปวารณํ ปฏิคฺคณฺหาตุ มยฺหํ เจว มาตาปิตุอาทีนํ จ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณากะพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ ตลอดไตรมาสนี้ พระสงฆ์ ย่อมปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในปัจจัย ๔ ทั้งหลายนั้นเมื่อใด ขอพระสงฆ์จงบอกแก่ข้าพเจ้าเมื่อนั้น ข้าพเจ้าจะนำมาถวายตามสติกำลัง ขอพระสงฆ์จงรับปวารณาอันนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย และแก่ญาติทั้งหลายมีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย สิ้นกาลนาน เทอญ.

สรุปข้อที่ควรจำและควรรู้

๑. พระบูชาประจำวันเกิด.

๑) วันอาทิตย์ พระถวายเนตร
๒) วันจันทร์ พระห้ามสมุทร
๓) วันอังคาร พระไสยาหรือพระคันธารราฐ
๔) วันพุธ พระอุ้มบาตร
๕) วันพฤหัสบดี พระสมาธิ
๖) วันศุกร์ พระรำพึง
๗) วันเสาร์ พระนาคปรก.

๒. จุดเทียนธูปบูชาพระเสร็จแล้ว ควรกราบ ๓ ครั้ง ประเคนเสร็จแล้วก็ดี พระสวดจบแล้วก็ดี กราบ ๑ ครั้ง หรือ ๓ ครั้งตามสมควร.

๓. ทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลแล้ว ต้องกราบพระครั้งหนึ่ง กราบศพหรืออัฐิอีกครั้งหนึ่ง

๔. การกราบตามที่นิยม กราบพระคุกเข่ากราบให้ประกอบด้วยองค์ ๕ ซึ่งเรียกว่าเบญจางคประดิษฐ์ คือต้องให้หน้าผาก ๑ ฝ่ามือทั้ง ๒ เข่าทั้ง ๒ จดพื้น : พึงนั่งคุกเข่าหมอบลง ทอดฝ่ามือแบที่พื้นแหวกช่องให้ห่างหน่อย พึงก้มศีรษะลงตรงนั้น ให้หน้าผากจดพื้น.

ถ้ากราบคฤหัสถ์ นิยมนั่งพับเพียบ ขาบนยืดนิดหน่อย น้อมตัว

หมอบลง วางกระพุ่มมือไว้กับพื้น ไม่ต้องแบมือ ข้อศอกข้างหนึ่งวางลงระหว่างแห่งเข่าทั้ง ๒ ข้างหนึ่งวางลงด้านนอกเข่า หน้าผากจดบนกระพุ่มมือ ครั้งเดียว นิยมใช้ทั้งชายและหญิง นั่งพับเพียบกราบแบบนี้ มักใช้นั่งขาขวาทับบนเท้าซ้ายนิดหน่อย.

๕. สายสิญจน์ ผ้าภูษาโยง เมื่อขึงหรือลาดแล้วจงอย่าข้ามเป็นอันขาด.

๖. ไม่ควรใช้เชือกป่าน ตลอดจนด้ายกลุ่ม ด้ายหลอดแทนสายสิญจน์หรือภูษาโยง ถ้าผ้าภูษาโยงไม่มี แม้ใช้ด้ายสายสิญจน์ก็ควร.

จับด้ายสายสิญจน์ ตามที่ทราบ จับเที่ยวแรก ๓ เส้น ท่านให้บริกรรมว่า อิ. สฺวา. สุ. จนกว่าจะจับพอ เที่ยวที่สอง ๙ เส้น ให้บริกรรมว่า อ. สํ. วิ. สุ. โล. ปุ. ส. พุ. ภ.

จับมงคล ท่านให้บริกรรมด้วยมงคลจักรวาลน้อย คือ สพฺพ-พุทฺธา ฯ

๗. ไม่ควรนำสุรามาเลี้ยงในที่เฉพาะหน้าพระ เพราะเป็นการขาดคารวะ เสียจรรยา ไม่เป็นจรรยาที่ดี.

๘. ไม่ว่าเวลาไหน ๆ ไม่ควรนำสุรามาเลี้ยงกันในวัด เพราะวัดเป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญกุศลบำเพ็ญความดี ไม่ใช่สถานที่ทำความชั่ว ผู้ละเมิดชื่อว่าเสียจรรยาที่ดี เป็นผู้ไม่มีความอายไร้ศีลธรรม.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายเฉลียว โพธิเกษม ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕๒๗